

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

SURİYE TÜRKMENLERİNİN REJİM VE MUHALEFET İLE İLİŞKİLERİ (1918 – 2017)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: Tarık SULOCEVİZCİ

100050939

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Said Yazıcıoğlu

İstanbul, 2017

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Sark Sınoçcuoğlu'nin "Suriye Türkmenlerinin
Rejimva. Mubalefet ile ilişkileri (198-2017)" konulu tez
çalışması jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği ☒ / oyçokluğu ☐) ile başarılı bulunmuştur.

Adı – Soyadı

İmza

Tez Danışmanı

: Mustafa Said YAĞCIOĞLU

M-Yağcıoğlu

Jüri Üyesi

: Elçin Macar

E.M.

Jüri Üyesi

: Oya Döğler Macar

Oya Döğler Macar

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Özet

Suriye'de coğrafyasında bin yıldan fazla bir süredir varlık gösteren Türkmenler, son yüzyıl içerisinde bölgeye hükmeden güçlerini izlediği sistematik ve kapsamlı politik yüzünde ülke siyasetinden ve dünya gündeminden tecrit edilmiştir. Türk askerinin çekilmesini ön gören Mondros Mütarekesi ile birlikte İngiltere ve Fransa işgaline uğrayan Suriye coğrafyası, Türkmenler için acılı yılların başlangıcı olmuştur. İşgal esnasında eski devletinin bakiyesi ve yeni cumhuriyetin uzantısı telakki edilen Türkmenler, katı bir suretle güç merkezlerinden ve ülke yönetiminden uzak tutulmuş, mevcut olanlar ise tasfiye edilmiştir. Fransa manda yönetiminden bağımsızlığını kazanan ülke yönetimine gelen başta Baas olmak üzere tüm rejimler tarafından daha da kötü bir muameleye tabi tutulmuşlardır. İktidara gelen rejimler tarafından sürekli dışlanan ve tehdit unsuru olarak algılanan Türkmenler, Suriye hükümetler ile Türkiye arasında bir pazarlık ve şantaj unsuru olmuştur. Bu zor şartlar altında örgütlenme ve siyasallaşma şansı bulamayan Türkmenler, 2011 yılında kuzey Afrika'da patlak veren ve Suriye'de de yayılan olaylar ile birlikte siyasallaşma ve kendinden bahsettirme fırsatı yakalamış ancak bu yüz yıllık fırsatı, gerek kendilerinden kaynaklı sebeplerden gerekse çevre aktörlerden kaynaklı etkenler yüzünden kaçırma riski ile karşı karşıya kalmışlardır. Türkmen siyasetinin oluşumundan, içine düştüğü zor durma varan süreci işleyen ve bu makus gidişattan kurtulma yolunda bazı öneriler içermektedir. Ümit edilir ki Türkmen siyasetine ve bu siyaseti takip eden ilgili kişi ve kurumlara yararlı ve Türkmenler hakkında fikir edinme yolunda faydalı bir rehber çalışma olur.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Türkmen, Esat, Muhalefet, Siyaset.

Abstract

The Turkmen, who have existed for more than a thousand years in the Syrian geography, have been isolated from the politics of the country and the world agenda because of the systematic and comprehensive policy that the ruling forces of the region have followed over the past century. Along with the Mondros Armistice, which plans the withdrawal of the Turkish army, England and France were occupied the Syrian geography, which was the beginning of the painful years for Turkmen. During the occupation, the Turkmen were considered to be the remains of the old state and the extension of the new republic of Turkey, they were strictly kept away from the power centers and the state administration, and the existing ones were segregated. They have been subjected to even worse treatment by all the regimes, mainly Ba'ath, who have been ruled Syria as the ruling party, Ba'ath was undertaken the the ruling of Syria from the French mandate administration after the independence. Turkmens who are constantly excluded by the regimes which gained the power and perceived them as threatening elements as well they have become a bargaining and blackmail element between the Syrian governments and Turkey. Under these difficult circumstances, Turkmen people, who could not find a chance to organize and politicize, got the opportunity to politicize and self-talk with the events that broke out in North Africa in 2011 and spread in Syria. However, this was as the opportunity of the century to Syrian Turkmen but was not enough because of reasons originated from themselves or the surrounding effective factors. They have been facing with the risk of missing the opportunity. This study, which includes some proposals on the way of getting rid of this negative situation. It is hoped that it will be a useful guide to the Turkmen politics and to the people and institutions those follow these politics, and useful for getting an idea about Turkmen.

İÇİNDEKİLER

Özet	iii
Abstract.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
Tablo Listesi.....	ix
Haritalar Listesi	x
Şekiller Listesi.....	xi
Kısaltmalar:	xii
GİRİŞ.....	2
1. Başlarken	2
2. Suriye Hakkında Genel Bilgiler	4
2.1. Suriye ve İdari Yapısı	5
2.2. Suriye'nin Etnik ve Mezhepsel Yapısı.....	7
3. Suriye'de Türkmenler	8
3.1. Türkmenlerin Yaşadıkları Yerler	8
3.2. Suriye Türkmenlerinde Türkçe	10
I. BÖLÜM: SURİYE TÜRKMEN TARİHİ.....	11
4. Suriye Türkmenlerinin Kısa Tarihi ve İskânı	11
5. Türk Askerinin Çekilişi ve Mondros Mütarekesi (1914-1918)	14
6. Milli Mücadele Döneminde Türkmenler (1918 - 1923).....	15
7. Suriye-Türkiye Sınırlarının Çizilmesi.....	18
8. Suriye Arap Krallığı (1918-1920).....	20
9. Fransa'nın İşgali ve Milli Mücadele Dönemi (1920-1936)	22
10. İstiklal Dönemi (1936- 1946)	24
II. BÖLÜM: YAKIN DÖNEM SURİYE TARİHİ VE TÜRKMENLER	26
11. Suriye'nin Devletleşme Süreci ve Darbeler Dönemi (1946-1958).....	26
12. Mısır-Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) (1958-1961).....	28
13. Baas Partisi (1947-...)	30
14. Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Dağılışı ve Ara Dönem.....	33
15. Baas Darbesi (1963 - ...)	33
16. Nusayrî Darbesi ve Esat Dönemi'nin Başlangıcı (1966-1970).....	34
17. Hâfız Esat Dönemi (1970-2000).....	36
17.1. Baas, Esat ve Müslüman Kardeşler İlişkileri	39
17.2. Hâfız Esat ve Türkiye İlişkileri	42
17.2.1. Hatay Sorunu	43
17.2.2. Su Sorunu	46
17.2.3. PKK Sorunu	50
17.3. Hâfız Esat ve Türkmenler	51

17.3.1.	Türkmenlerin Hafız Esat Döneminde Siyasi Durumları.....	52
17.3.2.	Hafız Esat İktidarında Türkmenlerin Kültürel Vaziyetleri	54
17.3.3.	Hafız Esat Döneminde Türkmenlerin Ordu ile İlişkileri	55
17.3.4.	Türkmenlerin Hafız Esat Döneminde İktisadi Durumları.....	56
18.	Beşşar Esat Dönemi (2000-...).....	58
18.1.	Beşşar Esat'ın İktidara Yürüyüşü.....	59
18.2.	Beşşar Esat'ın İktidarı ve Şam Baharı	60
18.3.	Beşşar Esat'ın İç Politika Argümanları.....	62
18.4.	Beşşar Esat (2000-2010) Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri	65
18.5.	Beşşar Esat'ın Türkmenlere ile İlişkileri.....	68
III.	BÖLÜM: ARAP BAHARI VE SURIYE	69
19.	Kuzey Afrika Olayları ve Ortadoğu'ya Etkisi.....	69
20.	Suriye'deki Olayların Arka Planı	72
20.1.	Suriye'nin Genel Durumu	74
20.2.	İsyân ve Siyasi Muhalefedinin Ortaya Çıkışı	75
20.2.1.	Devrimin Ana Amaçları	78
21.	Esat'ın Muhaliflere Karşı İzlediği Politika.....	81
21.1.	Ülke İç Politikası: Demir Yumruk.....	81
21.2.	Dışa Yönelik İzlediği Politika: Oyalama.....	82
22.	Barışçıl Gösterilerin Silahlı Çatışmalara Dönüşmesi	83
23.	Suriye'de 2011 Sonrasında Oluşan Siyasi Muhalefet	87
23.1.	Suriye Ulusal Konseyi (SUK)	93
23.2.	Suriye Devrimci ve Muhalif Güçler Koalisyonu (SMDK)	94
23.2.1.	SMDK'nın Kurucu Bileşenleri:	95
23.2.2.	Genişleme Kararı ile SMDK'ya Katılan Gruplar	97
23.3.	Demokratik Değişim Güçleri Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK).....	98
23.4.	Suriye Ulusal Cemiyeti (Kurtuba Grubu)	100
23.5.	Yüksek Müzakere Heyeti (HNC)	102
24.	Suriye Meselesinin Uluslararası Boyuta Taşınması.....	103
24.1.	Arap Birliği'nin Müdahalesi	104
24.1.1.	Arap Birliği'nin Esat'a Karşı Aldığı Bazı Yaptırımlar	105
24.2.	Suriye Dostları Grubunun Kuruluşu	107
24.3.	Birleşmiş Milletlerin Müdahalesi	109
24.3.1.	Cenevre-1 Toplantısı	112
24.3.1.1.	Kofi Annan'ın 6 Maddelik Planı	114
24.3.2.	Cenevre-2 Toplantısı	114
24.3.3.	Cenevre İstişare Toplantıları.....	116
24.3.4.	Cenevre-3 Toplantısı	116
24.3.5.	Cenevre 4 Toplantısı	117
24.4.	Uluslararası Suriye Destek Grubu (ISSG).....	118
25.	Suriye Krizinde Çözumsuzlüğe Neden Olan Ana Etkenler	119
25.1.	Siyasi Çözümün Önünün Tıkatılması.....	119
25.2.	Siyasi Muhalefedin Desteklenmemesi	121

25.3. Muhalefete Farklı Kanallardan Desteklenmesi ve Destek Veren Taraflara Bağımlı Hale Getirilmesi	122
25.4. Siyasi Kurumların Pasifize Edilmesi	123
25.5. Uluslararası Terör Örgütlerinin İthal Edilmesi	124
26. Suriye’de Meydana Gelen Krizin Düzeyleri.....	126
26.1. Yerel Güçler Düzeyi.....	127
26.2. Bölgesel Güçler Düzeyi	127
26.3. Uluslararası Güçler Düzeyi	127
27. Suriye Krizinde Muhtemel Sonlar	128
27.1. Esat'ın Galip Gelmesi	128
27.2. Esat'ın Devrilmesi ve Muhalefetin İktidara Gelmesi	129
27.3. İç Savaşın Devam Etmesi ve Bölge Ülkelerine Sıçraması	130
27.4. Rejimin Beşşar Esat’sız Devam Etmesi	131
27.5. Federatif Suriye Devleti’nin Kurulması	132
27.6. Suriye'nin Bölünmesi	132
IV. BÖLÜM: ARAP BAHARI VE TÜRKMENLER.....	135
28. Suriye Türkmenlerinin Sorunları	135
28.1. İdeolojik Sorunlar.....	135
28.1.1. Türkçülük	135
28.1.2. İslamcılık	136
28.1.3. Suriyecilik	137
28.2. Suriye Türkmenlerinin Yapısından Kaynaklanan Sorunlar	138
28.2.1. Bölgecilik	138
28.2.2. Bölge İçinde Bölgecilik	139
28.2.3. Aşiretçilik.....	139
29. Türkmenlerin Siyasallaşma Süreci	140
30. Türkmenlerin Örgütlenme Geçmişleri.....	142
31. Türkmen Siyasi Teşekkülleri	145
31.1. Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi	145
31.2. Suriye Türkmen Kitleleri.....	148
31.3. Suriye Türkmen Meclisi (Suriye Türkmen Platformu)	149
32. Türkmenlerin Muhalif Çalışmalara Katılımları	152
32.1. Muhalif Çalışmalara Katılım Sürecinde Yaşanan Sorunlar	154
32.1.1. Siyasal Sorunlar	154
32.1.2. Örgütsel Sorunlar	155
32.1.3. Politik Sorunlar.....	156
32.1.4. Muhalefetin ve Esat’ın Türkmenlerin İnkârı	157
33. Türkmenlerin Muhalefetteki Yeri.....	158
33.1. Suriye Türkmenlerinin Siyasi Muhalefete Katılımları	160
33.1.1. Antalya Toplantısı ve İnkâz (Kurtuluş) Cephesi'ne Katılımları	160
33.1.2. Suriye Ulusal Konseyi ve Türkmenlerin Katılımı.....	161
33.1.3. Suriye Muhalif Devrimci Güçler Koalisyonu ve Türkmenlerin Katılımı	161
33.1.4. Yüksek Müzakere Heyeti (HNC) ve Türkmenler	163
33.2. Suriye Türkmenlerinin Muhalefetteki Temsilcileri ve Mevcutları	164

V. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	167
34. Suriye Türkmen Siyasetinin Genel Durumu	167
34.1. Türkmen Siyasetinde Siyasi Bencilik	168
34.2. Türkmen Kurumlarının Farklı Kanallardan Desteklenmesi.....	169
34.3. Türkmen Siyasetinde Bir Liderin Olmayışı	170
34.4. Siyasi Kurumlar ve Temsilciler Arasında Güven Kaybı.....	171
34.5. Türkmen Siyasi Oluşumlarının Kurumsallaşamaması.....	173
34.6. Siyasi Oluşumların ve Siyasilerin Deneyimsizliği	174
35. Türkmen Siyasetine Bazı Tavsiyeler ve Önerler	176
35.1. Partileşmeli	177
35.2. Sivil Toplum Örgütleri Kurulmalı	179
35.3. Türkmen Şahsiyetlerini Türkmen Siyasetine Dâhil Edilmeli	182
35.4. Türkmen Siyasi Üst Çatısının Aktifleştirilmeli.....	183
35.5. Çok Boyutlu Politika İzlenilmeli	185
35.6. Türkmen Meselelerinin Uluslararası Kamuoyuna Taşınmalı.....	185
35.7. Türkmen Bölgesi Oluşturulmalı.....	187
35.8. Türkmen Ülküsü Oluşturulmalı.....	188
35.9. Ekonomik Kaynak Bulunmalı veya Oluşturulmalı	188
35.10. Uluslararası Semboller Oluşturulmalı.....	189
36. Sonuç	190
KAYNAKÇA.....	196

Tablo Listesi

Tablo 1 Genel Suriye Nüfusu (Central Bureau Of Statistics, 2004):	6
---	---

Haritalar Listesi

Harita 1 Suriye Türkmenlerinin Dağılımı.....	9
Harita 2 Federatif Suriye Haritası	131

Şekiller Listesi

Şekil 1 Suriye'de İktidar Tabakaları.....	64
Şekil 2 Suriye Krizine Müdahil Güçlerin Düzeyleri.....	126

Kısaltmalar:

ABD: Amerika Birleşik Devletleri.

CBS: Central Bureau Of Statistics.

ENKS: Suriye Ulusal Kürt Meclisi.

HNC: Yüksek Müzakere Heyeti (High Negotiation Committee)

IŞİD : Irak Şam İslam Devleti.

ISSG: Uluslararası Suriye Destek Grubu.

ÖSO : Özgür Suriye Ordusu.

PYD : Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekitiya Demokrat).

SSCB: Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği.

SMDK :Suriye Devrimci ve Muhalif Güçler Koalisyonu.

STM: Suriye Türkmen Meclisi.

SUK: Suriye Ulusal Konseyi.

UKK: Merkezi Şam'da bulunan Ulusal Koordinasyon Komitesi.

YPG : Halk Koruma Birlikleri (Yekineyen Parastina Gel)

GİRİŞ

1. Başlarken

Suriye coğrafyasında uzun yıllar önce yerleşen ve günümüze kadar varlıklarını devam ettiren Suriye Türkmenleri, bölgenin gelişimine ve kalkınmasında tarih boyunca önemli bir rol oynamıştır. Bölgede kurdukları devletler ve yapmış oldukları siyasi ittifaklar ile son 10 asra damgalarını vurarak bölgenin en önemli kimliklerinden biri haline gelen Türkmenler, 20 yüzyılda Osmanlı hâkimiyetinin bitmesi ile birlikte siyaset sahneden çekilmiş ve zamanla ortadan tamamen kaybolma riski ile karşı karşıya kalmıştır. Büyük Türk tarihinin Suriye'deki mirası Türkmenlerin siyaset sahnesinden çekilişi ve akıbeti hakkında günümüze kadar yapılan ciddi bir akademik eserin yokluğu ve 2011 yılı itibariyle ortaya çıkan olaylar ile birlikte kendini göstermeye çalışan Suriye Türkmenlerinin siyasi geçmişi ve rejimler ile ilişkileri sürekli bir suretle merak konusu olmuştur. Suriye'de meydana gelen halk hareketleri ile siyasi teşekküller arasında Türkmenlerin inkar edilmesi, geçmiş dönemlerden kalan tecrit ve inkar kültürünün ve siyasetinin tezahürü olarak görülmektedir. Türkmen siyasi teşekküllerinin bu politikayı görüp tedbir alması ve devamında kendilerinden bahsettirmesi, Türkmen siyaseti adına güzel gelişmeler olarak yorumlanmaktadır. Ancak olaylara hazırlıksız ve deneyimsiz yakalan Türkmenler, sorumluluklarını yerine getirecek performansı günümüze kadar gösterememeleri bu süreçte yaşanan talihsizliklerin başında gelmektedir.

Çalışmamamızın birinci bölümde, Suriye Türkmenleri Osmanlı askerinin 1918 yılında çekilmesi ile birlikte Suriye denkleminde yalnız kaldıkları ve kendi varlıklarını siyasi ve toplumsal olarak var etmeye çalıştıkları konuları irdelenmiştir. Bu manada Suriye'de yaşayan Türkmenler, işgale maruz kalan Osmanlı coğrafyasındaki direnişe katılmışlar ve kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile de

ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Ancak değişen uluslararası şartlar ve sınırlı imkanlardan dolayı Suriye’de yaşayan Türklerin kendi kaderi ile baş başa kalmalarına neden olmuştur. Suriye etnik, dini, ve mezhepsel olarak çok çeşitli bir coğrafya olmasından kaynaklı birçok sorun meydana gelmiştir. Bu farklılıklar bazı küresel ve bölgesel güçlerin Suriye üzerindeki amaçlarını gerçekleştirmede istismar edilmiştir. Ayrıca Suriye’de iktidara gelen rejimler, bölgesel ve küresel güçlerin yörüngesine girerek uluslararası gelişmelerden ve Türkiye ile ilişkilerden etkilenip başta Türkmenler olmak üzere Suriye sahasına bu yaşananları yansıtıyorlar idi. Bu yansımanın en açık bir şekilde yaşandığı topluluk ise Suriye Türkmenleri olmuştur. Suriye Türkmenleri, uzun bir müddet uluslararası ve bölgesel rekabetin ve kavganın bedelini ödeyen taraf ola gelmiştir.

İkinci bölümde yakın dönem Suriye tarihine damgasını vuran Baas ve Esat’ın Türkmenler ile ilişkileri ele alınmıştır. Genellikle ilişkilerini belirleyen etken Türkiye ile münasebetler olmuştur. Türkiye ile ilişkiler ise sürekli kötü bir çizgi izlediği için Esat ve Baas yönetimi, Türkmenlere bu kavgayı doğrudan olumsuz bir şekilde yansıtmıştır. Türkmenler açısından en acı yıllar, Baas rejimin iktidarda kaldığı yıllar olmuştur. Baskı ve mezalimin zirve yaptığı Hafız Esat döneminde Türkmenler büyük bedeller ödemiştir. Hafız Esat sonrası iktidara gelen Beşşar Esat Türkiye’nin de zeytin dalı uzatması ile birbirilerine yakınlaşmalar meydana gelmiştir. Bu yakınlaşma Türkmenlere olumlu bir şekilde yansıtmıştır. Ancak 2010 yılının son günlerinde patlak veren halk ayaklanmaları durumu tamamen değiştirmiş ve ilişkilerin neredeyse bitmesi noktasına getirdiği konuları işlenmiştir.

Üçüncü bölümde ise Kuzey Afrika’da başlayan sokak hareketlerinin çığ gibi büyüyüp Arap ülkelerini sarması ve Suriye’ye intikali anlatılmıştır. Suriye’deki genel durumu anlattıktan sonra ayaklanmaların çıkış sebepleri ve gelişimi incelenmiştir. Bu gelişmelere müteakiben muhalif yapıların oluşması ve yurt dışında örgütlenmelerinin yanında Suriye meselesinin uluslararası mercilere taşınarak uluslararası bir mesele haline getirilmesi önemli bir yer almıştır. Bu bağlamda krizi çözmeye yönelik yapılan girişimleri ve toplantılar değerlendirilmiş ve krizin çözümüne etkisi ele alınmıştır. Krizin çözümü yerine karmaşık hale gelmesi ve Suriye meselesinin çıkmaza girmesinin Suriye’ye götüreceği noktalar ve bölge ülkelerine etki ihtimaller göz önüne serilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Türkmenler Baas ve Esat sisteminden kalan sorunların yanında 2011 olayları dahil olmaları ile birlikte yaşadıkları sorunlar ve eksiklikler ile başlanmıştır. Türkmenlerin Suriye muhalefetine teması ve Türkmen siyasetinin oluşum süreci ile devam edilmiştir. Genel tema ise Türkmenler de diğer akranları gibi muhalif cenahta yer almalarına dikkat çekilmiş ancak bu ilişkiden kaynaklı bazı sıkıntıların yaşandığı dile getirilmiştir. Türkmenlerin muhalif kanatta yer alma tercihinin bazı faydaları ve fırsatları olsa da genel itibarı ile tehlikeleri ve sakıncaları da önemli bir ölçüde olması temel savlar arasında yer almıştır. Bu fırsatların başında Suriye’de ilk defa Türkmen siyasetinin oluşması gelmekte iken Türkmenler kendilerini muhalif grupların en duygusal tarafı olarak saymalarına karşın aynı düzeyde muhaliflerden karşılık görmemeleri dikkat çekilmiştir.

Muhalif çalışmalarının siyasi ve askeri kanatlarında en hızlı bir şekilde yer almış ve bedeller ödemiş Türkmenler, siyasi temsiliyette yeterli hakları elde etmeyerek bu kavganın en zararlı tarafı çıkma meselesi konumuzun son bölümünün esas sorununu teşkil etmektedir. Türkmenlerin geldikleri nokta itibarı ile arzu edilen bir nokta olmadıkları, gelecek için vadeden çalışmaları içerisine girmemeleri takdirinde kötü bir sonla karşı karşıya kalacakları ihtimali tespit edilmiştir. Bu ihtimalleri yok etmek ve içerisine düşülmüş durumu aşma yolunda bazı öneriler sunulmuştur. Ancak Türkmenlerin imkân oluşturulması ve fırsat verilmesi durumunda, bu makus gidişatı değiştirecek güce ve potansiyele sahip oldukları son bölümde ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

2. Suriye Hakkında Genel Bilgiler

Suriye kelimesinin kökeni hakkında birçok görüş bulunur iken en dikkat çeken Hz. İbrahim’in soyundan gelen Dadanoğlu Asur veya Asuri’den türetilmiş olanıdır. Yunanlılar tarafından sözcüğün sonuna “i” harfi eklenerek elde edilen “Asuria” zamanla daha kolay telaffuz edilmesi üzerine bugün ki Suriye kelimesi şeklini almıştır. Bu coğrafyaya Suriye adlandırılması, 19. yüzyılda Avrupalılar tarafından mezkur bölgeyi ifade etmek üzere sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Suriye devleti, bölgede Türk hakimiyetinin ardından Batılı ülkeleri tarafınca taksim edildikten sonra ortaya çıkarılmış bir ülkedir (Umar, 2004).

Suriye (Arapça: سوريا) ya da resmi adıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'dir (Arapça: الجمهورية العربية السورية, El-Cumhuriyyetü'l-Arabiyyetü's-Suriyya). Suriye, dünya coğrafyasında Ortadoğu'da yer almaktadır. Yeryüzü ölçümü 185.180 km² olup batısında Lübnan ve Akdeniz, güney batısında ise Filistin (İsrail), güneyinde Ürdün, doğusunda Irak ve kuzeyinde Türkiye yer almaktadır. Başkenti ve en büyük şehri Şam'dır. Halep, Lazkiye, Humus ise Şam'dan sonra Suriye'nin diğer büyük şehirleridir. Suriye, idari olarak 14 ile bölünmüş başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Hükümet doğrudan başkana bağlı olup çok partili parlamenter sistem içerisinde yetkilerinin çoğu başkana verilmiştir (Suriye Anayasası, 1973).

2.1. Suriye ve İdari Yapısı

Suriye diye adlandırdığımız coğrafya 8. yüzyıl itibariyle Türklerin hakimiyeti alanına girmiş bir coğrafyadır. Bu hakimiyet 1. Dünya Savaşı sonrası imzalanan Mondros Mütarekesine kadar kısa kesintiler hariç 12 asır boyunca devam ede gelmiştir (Kirişcioğlu, 2013). Mütareke ile birlikte Suriye önce İngiliz işgaline uğramış akabinde İngilizlerin himayesinde Faysal'a bir Haşimi Krallığı kurdurulmuştur. Lakin bu krallığın ömrü 18 ay kadar olmuş, İngiliz ve Fransızlar arasında Ortadoğu'yu paylaşmayı öngören Sykes Picot anlaşması gereği Fransızlara terk edilmiştir. Her ne kadar bu anlaşmaya Faysal itiraz etse de Fransızlar mezkur krallığı zor kullanarak sonlandırmış ve manda yönetimlerini kurmuşlardır (Allawi, 2016).

Suriye halkının başta Türkmenler olmak üzere işgale karşı mücadelesi ve 2. Dünya savaşı ile birlikte değişen dünya dengesi yüzünden Fransızlar 1946 yılında ülkeden çekilmek zorunda kalmışlardır. Suriye bağımsızlığın kazanmış bir ülke olarak çok kültürlü, dinli, dilli bir ülke olarak dünya sahnesine çıkmıştır. Dolayısıyla etnik çoğunluğu Araplar oluşturur iken mezhepsel olarak çoğunluğunu Sünniler oluşturmaktadır (Umar, 2004) Kısaca belirtmek gerekirse bir Mezopotamya ülkesi olan Suriye, bu coğrafyanın tüm özelliklerini kendi içerisinde barındırmaktadır. Fakat bu farklılık ve çeşitlilik bir zenginlik kaynağı olmaktan ziyade etnik nasyonalizm ve sosyalizme ideolojisini taşıyan iktidarlar tarafından kavga ve çatışma kaynağı olarak istismar edilmiştir.

Bağımsızlık sonrası ülkede birçok idari ve anayasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak esas idari taksimat ve anayasal düzenleme 1970 yılında iktidarı ele geçiren Hafız Esat ile şekillenmiştir. Günümüze kadar intikal eden idari yapı başkent, iller, ilçeler, nahiye ve köyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriye bu taksimatı genellikle Fransız idari sisteminden esinlenmiştir. Suriye'de 5 bölge 14 ilden oluşmaktadır (Central Bureau Of Statistics, 2004). Bu illerin adı ve savaş öncesine kadar nüfusu aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 1 Genel Suriye Nüfusu (Central Bureau Of Statistics, 2004):

İl Adı	Alanı A (km ²)	Nüfus Sayım (CBS) 1981-09-08	Nüfus Sayım (CBS) 2004-09-22	Nüfus (Tahmini) 2011-12-31
Golan Tepeleri	1,176	...	...	...
Lazkiye	2,297	554,384	879,551	1,008,000
Deraa	3,730	362,969	843,478	1,027,000
Deyri Zor	33,060	409,130	1,004,747	1,239,000
İdlip	6,097	579,510	1,258,427	1,501,000
Haseke	23,334	669,756	1,275,118	1,512,000
Hama	8,883	736,452	1,384,953	1,628,000
Şam	105	1,112,214	1,552,161	1,754,000
Humus	42,223	815,103	1,529,402	1,803,000
Şam Kırsalı	18,032	917,364	2,273,074	2,836,000
Halep	18,500	1,878,701	4,045,166	4,868,000
Suriye	185,180	9,052,628	17,920,844	21,377,000
Kuneytra	685	26,258	66,627	90,000

Suveydaa	5,550	199,114	313,231	370,000
Tartus	1,892	443,290	701,395	797,000
Rakka	19,616	348,383	793,514	944,000

2.2. Suriye'nin Etnik ve Mezhepsel Yapısı

Suriye, Mezopotamya'da yer alması hasebiyle ve önemli dini inançların çıkışı yeri olduğu için çok yapılı bir kültüre sahip bir ülke olmuştur. Suriye'de çok eskilerden beri yerleşmiş birçok inanç ve buna mensup farklı etnik gruplar bulunmaktadır. Dini inançlar içerisinde de zamanla birçok mezhepler ortaya çıkmıştır. Suriye'de en çok mensubu olan din, İslam'dır. İslam'dan sonra Hristiyanlık gelmektedir. Sayıca az da olsa varlığı olan Yahudilik ve Ezidilik de bulunmaktadır. Ancak Yahudiler 1948 yılında İsrail kurulduktan sonra Suriye'yi terk etmişler, terk etmeyenler ise kimliklerini gizleyerek varlıklarını devam ettirmektedirler. Ezidilik ise tamamen Kürtlerin içinde yaşamakta, mensuplarının birçoğu Avrupa'ya göç etmiştir. Dinlerin içerisinde de birçok mezhep ortaya çıkmıştır. Hristiyanlık içerisinde Katolik, Ortodoksluk ve Protestanlık vardır. Müslümanlık içerisinde de Şiiilik, Sünnilik ve Dürzilik bulunmaktadır. Sünniler, kendi içlerinde Hanefilik ve Şafilik diye ikiye ayrılır iken Şiiilik içerisinde ise, Caferilik, İsmaililik, Nusayirilik ve Mürşidilik mezhepleri boy göstermektedir (Akdemir, 2000).

Suriye etnik bakımdan da birçok unsura sahip bir ülkedir. Ülkenin çoğunluğunu Araplar (%73) oluşturmaktadır. Araplardan sonra ikinci büyük etnik grup Türklerdir (Türkmenler). Nüfusları 3.5 milyon (%13,5) olarak tahmin edilmektedir (Öztürkmen, Orhun, & Duman, 2011). Bu iki etnik gruptan sonra üçüncü sırada Kürtler (%10) gelmektedir (Balanche, 2015). Bu grupların yanında Suriye'de sayıca az ama etnik varlık olarak bilinen Çerkezler, Çeçenler, Arnavutlar, Ermeniler, Asurlar ve Süryaniler de (%3,5) yaşamaktadırlar. Ancak Ermeniler, Asurlar ve Süryanilerin nüfusu iyice azalmış, birçoğu batı ülkelerine göç etmiştir.

Ayrıca Ermenistan, Ermenilere vatandaşlık vermesi üzerine birçoğu Suriye'den ayrılmış ve Ermenistan'a yerleşmiştir (Zeki, 2015).

3. Suriye'de Türkmenler

3.1. Türkmenlerin Yaşadıkları Yerler

Türkmenler Suriye'de, genellikle nüfusun yoğun ve yaşam alanlarının bol olduğu bölgelerde yaşamaktadırlar. Yerleşim yerlerinin tamamına dağılmış, Anadolu'dan Hicaz'a doğru yol alan hat üzerine serpiştirilmiş halde bulunmaktadır. Bu yol dışında farklı mezhep ve etnik grupları arasında güvenlik hattı oluşturmak üzere de dağıldığı bölgelerde mevcuttur. Bu yerleşimlerin çoğunluğu Osmanlı döneminde yürürlüğe konulan iskan politikası çerçevesinde yapıldığını görebiliriz (Dağ A. , 2010).

Türkmenlerin en yoğun oldukları ve Türkçe'nin en çok konuşulduğu bölge, Halep bölgesidir. Halep, şehir merkezi ve kırsalı olarak iki kısma ayrılmaktadır. Türkiye'nin Kilis ve Gaziantep illerinin karşısına denk gelen yaklaşık 110 km'lik bir şeritte yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar. Merkez kasabası Çobanbey'dir. Sayı olarak ikinci sırada Hama- Humus-Tartus bölgesi gelmektedir. Bu hatta da 80'e yakın Türkmen yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bu bölge, şehir merkezlerindeki Türkmenler ile birlikte güçlü bir Türkmen nüfusu teşkil etmektedir (Barak, 2017). En çok Türk varlığının bilindiği diğer bir yer olan Lazkiye bağlı Bayır-Bucak bölgesidir. Bu bölge, Hatay'ın güney ilçesi olan Yayladağı'na sınır olup 50 km derinliğine kadar Suriye içlerine inen bir bölgedir. Bu bölgede yaklaşık 72 Türkmen yerleşim yerini bulunmaktadır (Cik, 2016).

Çalışmalar esnasında İdlip vilayetinde de Türkmen köylerine rastlanmıştır, iyi bir araştırmayla, İdlip'teki Türkmenler de tespit edilebilir. Diğer bir Türkmen yerleşim yeri olan Rakka'dır. Zira bu bölge aynı zamanda Türkmenlerin Suriye'ye zorunlu olarak iskân edildikleri ilk bölgedir. Bu bölgedeki kötü iklim şartlarından dolayı her ne kadar Türkmenler göç etmiş olsa da günümüze kadar varlıklarını devam ettirmiş ve yaklaşık 20'ye yakın yerleşim yerine dağılmış ve 40 bin nüfusu

olan bir bölge olarak karşımız çıkmaktadır (Dede, 2016). Son olarak, 1967 Arap İsraill savaşında İsraill işgali altına giren Golan bölgesi de bir Türkmen yerleşim alanıdır. Bu bölgeden Türkmenler savaş sırasında ani bir şekilde sürgün edilip Şam'ın varoşlarında yerleşmişlerdir. Golan ve güney bölgesinde tespit edilen köy sayısı 25'ten az olmamakla birlikte bilinmeyen birçok Türkmen ailesi şehirlerde yaşamaktadırlar. Golan Türkmenlerine ilaveten Şam şehir merkezinde yaşayan ve birçoğu Araplaşmış Türkmen aileleri de vardır (Şabani, 2015).

Harita 1 Suriye Türkmenlerinin Dağılımı

Suriye’de Türkmen olarak en çok bilenen ve Suriye Türkmenliğinin ana omurgasını oluşturanlar Halep, Lazkiye, Hama-Humus ve Rakka şehirlerinde ve kırsal bölgelerinde yaşayan Türkmenlerdir. Kırsal bölgelerde 500'e yakın Türkmen köyü tespit edilmiştir (Zengin, 2014). Köylerin dışında şehir merkezlerinde de hatırı sayılır Türkçe mahalle ve yer adları da bulunmaktadır. Örneğin yaptığımız araştırmalarda Halep şehir merkezinde 110'a yakın Türkçe yer adına rast gelinmiştir (Esedi, 1981).

3.2. Suriye Türkmenlerinde Türkçe

Bir Türk coğrafyası ve yurdu olan Suriye, uzun yıllar resmi dili Türkçe olmuştur. Türk hakimiyeti sonrası maruz kaldığı savaşa rağmen bugün itibarıyla Türkçe halen konuşulmaktadır. Türkçe, bu bölgede yaşayan diğer diller ve kültürlerden etkilendiği gibi bariz bir şekilde de etki etmiştir. Türkçe başta Türkmenlerin ana dili olduğu gibi hatırı sayılır sayıda Arap, Kürt ve Ermeniler tarafından da konuşulmaktadır. Ayrıca Türkmenlerin tamamı Türkçeyi bilmediğini ifade etmek gerekir. Bu bağlamda Türkmenlerin sadece 1,5 milyonu Türkçe konuşabilmektedir (Güzel, 2014). Türkçe, yoğunlukla kırsal bölgeler ve Türkiye'ye daha yakın yerlerde konuşulur iken şehir merkezlerinde daha az bir oranda konuşulmaktadır. Türkmenler, Türkçeyi ana ve babalarının yanında Türkiye'den yayın yapan televizyon kanalları aracılığıyla öğrenmişlerdir. Nitekim Esat ve Baas Suriye'sinde Türkçe eğitim ve öğretim gibi bir merkezin bulunmasında öte böyle bir talebin dile getirilmesi büyük bir suçtur. Nitekim bu yönetimler Türkçeyi bitirmeye yönelik politikalar yürütmektedirler (Erol, 2012).

Suriye'de Türkçe'nin en çok konuşulduğu yerler sırasıyla Halep, Lazkiye, Hama, Humus, Golan ve Rakka'dır (Erol, 2012). 2000 – 2010 yılları arasında Türkiye ile Suriye'nin yakınlaşması sürecinde, Türkçe en çok rağbet gören bir dil olmuştur. Ticari ilişkilerin artması münasebetiyle ülke pazarlarında ve çarşılarında Türkçe yaygın bir dil haline gelmiştir. Bu yakınlaşma ve talep karşısında Halep Üniversitesi ve Halep Türk Başkonsolosluğa bağlı Türk Kültür Merkezi'nde Türkçe öğretim bölümleri açılmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2006). Siyasi ve ticari ilişkilerin iyileşmesi neticesinde artan inanç ve kültür gezilerinin artması da Türkçe'nin öğrenilmesi ve alanının yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda Türkçe türküler ve Türk dizleri, Türk olmayan unsurların Türk toplumunu ve Türkçeyi yakından tanımaya yönelten etkenlerin başında gelmektedirler (Güzel, 2014).

I. BÖLÜM: SURİYE TÜRKMEN TARİHİ

4. Suriye Türkmenlerinin Kısa Tarihi ve İskâm

Suriye olarak adlandırdığımız devlet, yeryüzü sahnesine 20. asrın ortalarında çıkmıştır. Bu tarihe kadar bu coğrafya Suriye adı ile tanınmamaktadır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Fransız işgaline uğrayan bölge, Fransızların ülkeyi bölmesi ve çekilmesi sonucu ortaya Suriye devleti çıkmıştır. Bu coğrafya kadim zamandan beri Biladüş Şam olarak bilinmektedir. Selçuklular döneminde Halep Selçuklu Devleti ve Şam Selçuklu Devleti, Osmanlı döneminde ise Şam vilayeti ve Halep vilayeti olarak idari taksim edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'nin bu coğrafyadan çekilişi ve Fransızların işgali ile sonuçlanmıştır. 1946 yılında Fransızların mezkûr bölgeden çekilişi ile Suriye Cumhuriyeti adında bir devlet kurulmuştur (Umar, 2004). Bu idari değişimler ve sınırlar çizilmesine rağmen, bu coğrafyada Türkmenler yaşamaya devam ede gelmişlerdir. Bu son taksimle meydana gelen Suriye içerisinde yaşayan Türklere, Suriye Türkmenleri demekteyiz. Suriye Türkmenleri diye ayrı bir ırk veya boy yoktur. Bu bölgede yaşayan Türkmenler, Anadolu ve farklı bölgelerde yaşayan Türkmenleri ile aynı boydan, soydan ve kökten gelmektedirler (Gündüz, 2007).

Bu coğrafyada yaşayan Türkmenler, Türk dünyasının bir parçasıdır. Böyle bir tanımı ortaya çıkaran husus 20. asırda meydan gelen yapay siyasi sınırlardaki değişikliklerdir. Zira 20. asra kadar bu bölgede yaşayan Türkmenler, Osmanlı Devletinin sınırları içerisinde yer aldığı için Anadolu Türklüğü ile aynı tarihi, siyasi ve sosyal süreci yaşamaktaydı. Türkiye sınırları içerisinde Suriye'den göç etmiş birçok Türkmen grup vardır. Bu grupların bir kısmı halen Suriye'den geldikleri bölgelerin adlarına göre kendilerini tanımlamakta ve tıpkı daha önce Suriye geldiklerinde yaptıkları gibi geldikleri yerlerin adlarını Türkiye'de de yerleştikleri yerlere vermektedirler. Bu veçhile Suriye'de yaşayan ve adına Suriye Türkmenleri

dediğimiz topluluk, Türklerin Oğuz boyundan olup Batı Türklerinin Ortadoğu'ya uzanan koludur. Suriye Türklerinin Suriye diye adlandırdığımız coğrafyaya geliş süreçleri ile ilgili birçok görüş vardır (Kirişcioğlu, 2013).

Yapmış olduğumuz çalışmalar sonucunda elde ettiğimiz bilgilere göre Türklerin bölgeye yerleşmeleri 4 akım şeklinde olmuştur. Birinci dönem yerleşmeleri 7. ve 8. yüzyıla dayanır. İslam dininin zuhur etmesi ile birlikte Türklerin bu dinle tanışmaları ve daha yakından öğrenme istekleri doğrultusunda dini ilim tahsili için gelmeleri olmuştur (Gündüz, 2007). İslam dinini tanıdıktan sonra İslam devletinin yükselişi ve asker ihtiyacının doğması dönemi olan 8. ve 9. yüzyılda, askeri mevkilerde istihdam edilmek üzere (Horasanlı Ebu Müslim, Kutuz, Baybars gibi) bölgeye yerleşimleri ikinci dönemi ifade eder (Cahen, 1994). Nitekim bu dönemlerde Türkler devletin içine iyice nüfuz ederek Araplar ile iş birliği yaparak Fars nüfusu yerine geçmişler ve kendilerine has şehirler (Samarra gibi) bile kurmuşlardır. Bu yükselişler hızla devam ederek farklı Türk boylarının askeri ve siyasi faaliyetlerinin artması sayesinde iyice yerleşmişlerdir (Dikici, 1998).

Türk boyları ile hilafet merkezindeki Abbasiler döneminden itibaren var olan askeri ilişkiler, Türkmen boylarının bölgede hareketlerini kolaylaştırmıştır. Bozkır halklarının gelişi olarak nitelendirilen Türkmen boylarının batı yönündeki hareketlerinden bahsedilirken aynı zamanda merkezi hükümetlerin zayıflaması ile giderek artan bir süreci ifade edilmektedir. Şöyle ki, 11. yüzyılın öncesinde ortaya çıkan ve bir dizi özerk, bölgesel hanedan, halifelerin bulunduğu başkentteki siyasi otoriteden bile güçlü duruma gelmiştir. Ancak kitlesel olarak gelişleri, Selçuklu devletinin bölge üzerinde hâkim olmasından sonra yaşanmıştır ve bu hâkimiyet kitlesel göçleri tetiklemiştir. Türk bölgesi olması ve Türklerin devlet kurmasıyla devletin Türk ihtiyacını karşılamak üzere kitleler halinde yerleşmeleri söz konusudur. Bu göçlerde binlerce Türk savaşçı, kendi komutanlarının liderliğinde Kuzey Suriye ve Anadolu'nun orta kesimlerine yerleşmeye başlamıştır (Kirişcioğlu, 2013).

Türklerin Halep bölgesinde rol oynamaya başlamaları, İslam devrinde, Emevi hükümdarı Abdülmelik zamanına kadar dayanır. 3. dönem kitlesel göçü Moğol istilasını tetiklemiştir. Moğolların Cengiz Han komutasında yaş kuru demeden yakarak

Orta Asya'yı kasıp kavurması nedeniyle, bölgede yaşayan Türkmenler Ortadoğu'da huzurun ve istikrarın olmasından da etkilenecek şekilde kitlesel olarak Suriye coğrafyasına yerleşmiştir. Son dönem yerleşmeleri ise, Osmanlı devletinin bölgede hâkimiyet kurmasından sonra, konar-göçer halde olan Türkmenlerin yerleşik ve düzenli hayata geçirilmesi, vergiye ve devlet otoritesine tabii tutulması üzerine kurulu iskân politikaları doğrultusunda gerçekleşmiştir. Türkmenler Osmanlı Devleti dönemi boyunca Suriye ve Ortadoğu coğrafyasında güvenliği ve asayişini sağlamak üzere etnik, dini ve mezhepsel sorun teşkil eden grupların arasına ve Hac yolunu korumak ve hacıların güvenliğini sağlamak üzere Suriye coğrafyasına yerleştirilmiştir (Kaya, 1987).

Türkmenler Irak, Suriye, Filistin üzerinden Kuzey Afrika'ya kadar yayılmışlardır. Suriye Türkleri, Anadolu Türkleri ile Irak Türkleri ve Mısır başta olmak üzere Kuzey Afrika Türkleri ile çok yakın bir ilişkiye sahiptir. Örneğin Halep bir dönem Musul ile aynı sancağın parçası olarak idare edilmiş. Daha sonra Şam ile birlikte Kudüs ve Kahire ile aynı sancak altında yönetilmiştir. Devletin son döneminde de ise Antakya, Adana, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa ile birlikte aynı sancak altında idare edilmiştir (Masrers, Goffman, & Eldem, 2000). Dolayısıyla Suriye Türklerinin, bölge ve şehirlerle kadim bir akrabalık bağı mevcut olduğu gibi ticari, kültürel ve sosyal bütünlük ifade ederken aynı zamanda kader ortaklığı da söz konusu olmuştur (Kafalı, 1973). Bu tarihlerden itibaren Suriye bölgesinde Türkler idari, askeri ve sosyal güç merkezi olmuş ve bugüne kadar ise, bu bölgede varlıklarını sürdürme gelmişlerdir. Ancak bu süre zarfında Osmanlı Devletinin iskan politikasına karşı gelen bazı Türkmen gruplar olmuş ve olumsuz iklim koşullarından dolayı yerleşik hayata geçmeyi reddetmişlerdir. Zorunlu iskan kabul etmeyen bazı Türkmen grupları, iki yöne hareket etmişlerdir. Birinci grup Osmanlı devleti sınırları içerisinde Toroslar ve Ege'ye kaçmıştır. İkinci grup ise Osmanlı devleti sınırları dışına çıkarak ilk geldikleri yer olan Horasan'a geri dönmüştür. (Dağ A. , 2010).

5. Türk Askerinin Çekiliş ve Mondros Mütarekesi (1914-1918)

Uzun yıllar Türk yönetiminde kalan Suriye, farklı Türk devletlerinin yönetimi altına girmiştir. En son Osmanlı Devleti yönetiminde kalan Suriye, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra zayıflamaya başlamış ve 1918 mütarekesi ile birlikte İtilaf Devletlerine bırakılmıştır. Dört asır Osmanlı devletinin hâkim olduğu topraklara sızan binlerce ajan, farklı isim ve kılıflarla Arapları, Osmanlı Devletinden uzaklaştırmaktaydı. Zira bu çalışmalar da devletin Ortadoğu halkaları üzerinde etkisini zayıflatıyordu. İngiliz ajanları Arap bedevilerini kışkırtıyor ve liderleri Şerif Hüseyin'i çembere alarak Türk karşıtı bir isyancı grup organize ediyorlardı. Şerif Hüseyin'i, Arap dünyasının lideri, İslam âleminin halifesi yapma vaadiyle kandırıyorlardı. En son Osmanlı'nın zayıflaması ve savaştan yenilgi ile ayrılmasını fırsat bilen bedeviler, 1916 yılında büyük Arap İsyanını başlatarak Osmanlı devletine karşı isyan çıkartmışlardır (Kaya, 1987).

Birinci Dünya Savaşı patlak verince, İngiliz ve Batı desteğiyle isyan çıkaran Araplar önden ve arkadan İngiliz kuvvetleri kuzeye doğru ilerlemişlerdir. Arapların İngiliz oyununa kananları, Türk devletine karşı isyan bayrağı açmışlardır. Bu isyanın, komuta ve fikir merkezi Hristiyan, asker ve insan kaynağı ise bedevi Araplardan oluşmaktaydı. Bu isyan karşısında Türk komutanları peyderpey çekilmeye koyulmuşlardır. Önden Arap isyancıları yerel unsurlardan destek alarak ilerlerken peşlerinden İngiliz askerleri geliyordu. 1 Ekim 1918'de Şam, 8 Ekim'de Beyrut, 26 Ekim'de Halep düşmüştü. 30 Ekim'de Mondros Mütarekesi imzalanmasıyla Türkler silahı bırakmış, Suriye'den dört yüz yıl süren Osmanlı hâkimiyeti fiilen sona ermiştir (Soysal, 1989).

30 Eylül 1918 tarihinde 400 yıllık Osmanlı Türk hâkimiyeti sona ermişti. General Allenby'nin ordusundaki Avusturyalı 3.ncü Hafif Süvari Tugayı 1 Ekim saat 06.30'da Şam'a girmişti. Şam'ın sivil valisi "Şam'ın sivil halkı adına İngiliz Ordusuna hoş geldiniz diyorum" diyerek karşılamıştır. Şerif Hüseyin'in Arap bayrağı vilayet konağına çekilmiştir. Kısa bir süre sonra Arap kuvvetleri başındaki Faysal Şam'a girmiştir. Türk ve Fransız sempatzanı olduğu için Emir Said El Cezairi uzaklaştırılmış, geçici olarak Şükrü Paşa Eyyübi Şam'ın askeri valisi olarak atanmıştır. 3 Ekimde Faysal Arap atı sırtında 1500 Arap atlısı ile Şam'a zafer

nidalarıyla girmiştir. Şehrin bağımsızlığını kazandığı düşünülüyor ve kutlanıyordu. General Limon Van Sanders'in Sasa bölgesini savunmakla görevlendirdiği Arap asıllı Rikabizade Ali Rıza Paşa da İngilizler Şam'a girdikten sonra İngilizlerin safına geçmiştir (Allawi, 2016).

Mustafa Kemal Paşa Halep'ten kuzeye çekilirken, bunu takip eden İngilizler daha da tehlikeli olmaya başladığını fark edince, buna son vermek amacıyla, şu an Suriye'de Halep'in kuzeyinde yer alan ve İngiliz kabristanlığı olarak bilinen bölgede bir pusu kurup onlarca İngiliz askerini öldürmesi üzerine İngilizler ilerlemeyi durdurmuşlardır (Akkuş, 1999). Bu hat daha sonraki yıllarda, Suriye'nin Türkiye sınırını belirleyen ana faktörlerden birisi olmuştur. Mondros mütarekesi imzalanınca Türk askerleri bu hattı geri çekilmiş ve bölge İngiliz yönetimine tamamen terk edilmiştir. Mondros Mütarekesi'ni, 30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı tarafını temsilen Bahriye Nazırı Rauf Bey, itilaf devletlerini temsilen de Amiral Calthrope tarafından imzalanmıştır (Umar, 2004).

6. Milli Mücadele Döneminde Türkmenler (1918 - 1923)

Mondros Mütarekesinden sonra Halep'teki Türk askerleri çekilirken ordunun başında Mustafa Kemal Paşa bulunuyordu. Dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa, Halep başta olmak üzere Suriye Türklüğünün gerçekliğinin çok iyi farkındaydı. Halep nüfusunun dörtte üçünün Arapça konuşan Türkler olduğu ve dolayısıyla bu bölgenin elde tutulmasının zorunluluğu Gazi tarafından birçok kez ifade edilmiştir (Yerasimos, 1995). Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Kuzey Suriye bölgesinin işgali, aralarında yerel Türkmen beylerinin de bulunduğu halkı lokal direniş grupları oluşturmaya itmiştir. İşgalin başlamasından hemen sonra Suriye tarafında kalmış olan Türkler, Müdafaa-yı Hukuk Cemiyetleri kurmuşlardır. Bunlar içinde Halep'teki Türklerin kurduğu cemiyet, oynadığı rol itibarıyla en önemlisi ve Suriye'deki diğer cemiyetleri yönlendiren bir konumdaydı. Halep'te o dönemde Türkler tarafından çok sayıda cemiyet kurulmuştur. Halep Cemiyet-i Esamiy-i Heyet-i Merkeziyesi, Necat-i Cemiyeti Vataniye, İstikbal Cemiyeti, Milli İsyân Partisi, Şark Karib İhlâsı Cemiyeti bunlardan bir kaçıdır. Bunların her biri farklı ihtisaslarda olmasına rağmen işgal

karşıtı faaliyetleri yürütmüşlerdir (Kılınçkaya, 2008).

Suriye ve Filistin Kuvayı Milliye-i Osmaniye adıyla örgütlenen bölgedeki direnişin reisi “Özdemir” takma ismini kullanan Ali Şefik Bey’dir. Özdemir Bey, 2. Kolordu Komutanlığı ile işbirliği halinde direniş faaliyetlerini organize ederken, bu kapsamda Suriye’ye akıncı müfrezeleri de göndermiştir (Kılınçkaya, 2008). Burada Halep’teki Türklerin organize ettiği direniş cephesi, savaşçıların naklinde, çetecilerin kontrol altına alınmasında, halkın zarar görmesini önlemede, ulaşım ve haberleşmede stratejik bir rol oynamıştır. Bu dönem içinde de Halep Türkmenleri bölgeye gelmeye çalışan Fransızlara karşı çarpışarak önemli başarılar elde etmiştir. Böylece, Fransızların işgal ettiği Anadolu topraklarında değişik Kuvayı Milliye teşkilatları kurulurken, Halep Türkmenleri de onlarla eş zamanlı teşkilatlanmış ve direniş eylemlerine girmiştir (Dağ A. , 2010).

Ankara hükümeti tarafından bölgedeki Türklerin Anadolu’dakine benzer Müdafaa-yı Hukuk cemiyetleri kurmaları sadece tavsiye düzeyinde kalmamış, bizzat Halep’teki Türklerin örgütlenmelerine destek olunmuştur. Hatta, Kuvayı Milliye birlikleri Halep bölgesindeki Türklerle omuz omuza Fransızlara karşı doğrudan çatışmalara girmiştir. Mustafa Kemal Paşa tarafından kolordulara gönderilen bir talimatta, Halep Kuvayı Milliye’sinin İslâhiye vasıtasıyla tesis edilecek irtibatla yardımlaşmanın temin edilmesi ve bölgedeki direnişin örgütlenmesi istenmektedir (Akkuş, 1999). Suriye’de Fransızlara karşı milliyetçi düşünceye dayalı mücadele bir şekilde ivme kazanırken, söz konusu mücadelenin Türkiye’deki milli mücadele ile aynı zamana denk gelmesi Halep ve çevresindeki mücadelenin Anadolu’daki direnişin bir devamı niteliği olduğunu açıkça göstermektedir (Kılınçkaya, 2008).

Halep’teki Türklerin direnişi, sadece bölgenin bağımsızlaşması için değil, aynı zamanda Anadolu’nun güneyini işgal eden Fransızlara takviye gönderilmesini engellemek için demiryollarının tahrip edilmesi ve savaş halindeki Türk bölgelerine erzak ve cephane ulaştırma gibi eylemlerle kendini göstermiştir. Bu eylemler öylesine etkili olmuştur ki, Fransızlar hırpalanan birliklerin bir bölümünü bölgeden çekip Beyrut’a nakletmek zorunda kalmıştır. Halep Türkmenleri, Antep’e bağlı İkiz Kuyu, Akça Koyunlu ile Suriye tarafında kalan Cerablus, Münbiç ve Bab savaşlarında başarı kazandılar. Fransızların Antep’i işgal sürecinde ikmal ve yiyecek

temin etmek üzere Suriye'yi kullanmaları, bu geçiş yolu üzerindeki Türkmenlere önemli bir fırsat vermiştir. Türkmenler, Fransızların ikmal ve hareket yollarını önemli ölçüde sabote ediyorlardı. Burada Çözen Oğullarından Nüveryan Oğuz emrindeki Türkmenler -özellikle gece baskınlarıyla- Fransızlara ciddi zayıatlar verdiriyorlardı (Kaya, 1987). Bu dönem Fransızlara karşı çete örgütlenmesi şeklinde direnen Türkmen aileler arasında Araplı oymağına mensup Salih Polat, Kasım Şahbudak, Nüveryan Oğuz aileleri ile Bekmişli, Güneç, Karaşihli, Kazlı, Elbeyli, Bereli, Çelebi, Baraklı ve Kadirli oymaklarından Türkmenler, çarpışmalara katılmışlardır. Bizaa köyü mevkiinde Fransız kuvvetlerine ağır zayıatlar verdirmişlerdir. Bu direnişe karşı Fransız güçleri Nuvayran ve Karkan'ın köyü Kantara'yı ateş vermiş ve ahaliyi köyden sürmüşlerdir. (Dağ A. , 2010)

Suriye'deki örgütler, Suriye Filistin Kuvayı Osmaniye Heyeti, başkanı Özdemir beyin genel yönetiminde faaliyette bulunuyordu. Halep merkez komite başkanı Hilal Bey, Özdemir beyin yardımcısı ve siyasi danışmanı olarak çalışıyordu. Bir diğer etkili kişi de Natık Bey olup, komitenin kurmay başkanı gibi görev yapıyordu. Bu örgütler Kilikya'nın (Çukurova) savunulması da dâhil, Kuzey Suriye'de birçok hareket planı hazırlayarak Fransızlara karşı baskınlar düzenlemiş, Fransız kuvvetlerinin bir kısmını oyalayarak Anadolu'nun güneyinde Fransızlara karşı bayrak açan Kuvay-ı Milliye'ye yardımcı olmuşlardır (Kılınçkaya, 2008).

Kurtuluş Savaşı boyunca bölgedeki Türkmen direnişinin temel hedefi Türkiye'ye katılmaktı. Şubat 1919 tarihinden 22 Ekim 1921 tarihli Ankara Anlaşması'na kadar bölgede Fransızlara karşı sayısız çatışma ve taarruz yaşanmıştır. Bu çatışmalarda çok sayıda işgal askeri öldürülmüş veya esir edilmiştir. Hatta denilebilir ki, Halep'teki direniş, Fransa'nın yeni Türkiye devletini tanımasında rol oynayan önemli unsurlardan biri olmuştur. Zira Arap milliyetçileri ile başı oldukça ağrıyacak olan Fransa için Halep'teki Türkmen direnişi ciddi bir zaaf oluşturduğundan Paris yönetimi, direniş üzerinde nüfuzu olan Ankara ile barışı hızlandırmak istemiştir (Kılınçkaya, 2008).

7. Suriye-Türkiye Sınırlarının Çizilmesi

Arazide tüm bunlar yaşanırken, masa başında da yoğun pazarlıklar sürüyordu. Bu çerçevede, Halep Türkmenlerinin kaderini de belirleyecek olan Türkiye-Fransa görüşmelerinin ilk aşaması, oldukça erken bir dönem olan 7 Aralık 1919 tarihinde Fransız delege George Picot ile Mustafa Kemal arasında gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde ciddi bir ilerleme sağlanamazken, ikinci önemli temas, 20 Mayıs 1920 tarihinde yaşanmıştır. Söz konusu tarihte, Fransız delege Robert de Caix'in Ankara'ya yaptığı ziyaret ardından iki taraf arasında 20 günlük ateşkes imzalanmışsa da, Fransızların ihlali sebebiyle bunda da ciddi bir kazanım sağlanamamıştır (Tanenbaum, 1978). Bölgenin geleceği açısından en önemli dönüm noktalarından biri olan ve Halep'in dolayısı ile buradaki Türkmenlerin Misakı Milli dışında kalmasıyla sonuçlanan ilk anlaşma, Bekir Sami-Briand anlaşmasıdır. Fransız Başbakanı Aristide Briand ile Londra'da 9 Mart 1921 tarihinde bir araya gelen dönemin Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey, sonraki Ankara ve Lozan anlaşmalarında da aynen kabul edilecek olan şu ifadelerle imza atmıştır:

“Türkiye ile Suriye arasındaki sınır, İskenderun Körfezinde Payas kazasının hemen güneyindeki bir noktadan hareket ederek hemen hemen düz bir çizgi halinde Meydan-ı Ekbez'e ulaşacak, buradan Marsova'yı Suriye'ye, Karnaba ve Kilis'i Türkiye'ye (Halep'i Suriye'ye) bırakacak şekilde Güneydoğu'ya yönelecek ve Çobanbey istasyonunda Bağdat demiryoluna kavuşarak Nusaybin'e kadar demiryolunu takip edecek, ancak demiryolu platformu Osmanlı topraklarında kalacaktır. Daha sonra Azek'in kuzeyinde Dicle'nin dirseğine ulaşacak olan sınır çizgisi, Ceziretü'l Ömer'e kadar Dicle'yi takip edecektir” (Kocabaş, 1997).

Bu anlaşmayı TBMM ve Mustafa Kemal tarafından misakı milli sınırlarının güney sınırının Fransızlara terk edilmesini içerdiği için kabul edilmemiştir. Ancak daha sonraki uluslararası anlaşmalarda hep referans olarak kabul edilmiştir. Gizli celse görüşmelerinde yoğun biçimde eleştirilen bu anlaşma vesilesiyle Fransızlara terk edilen Halep gibi birçok kentteki Türkmen nüfusun mukadderatının ne olacağı ve misakı milli sınırlarının ihlali yoğun biçimde tartışılmıştır. 20 Ekim 1921 tarihinde Fransa ile yapılan anlaşma uyarınca Hatay hariç Türkiye'nin güney sınırları tespit edilmiş ve Halep ili Fransızların denetimindeki Suriye sınırında bırakılmıştır

(Kılınçkaya, 2008). Aslında Ankara İtilafnamesi ile daha önce imzalanmış olan Bekir Sami-Briand Anlaşması'ndaki hudutlar küçük değişiklikler dışında aynen korunmuştur (Kılınçkaya, 2008). Anlaşma, nüfus yoğunluğu yerine demiryolu gibi suni bir hatla belirlendiğinden toplumsal gerçekliği yansıtmasa bile, o anki siyasal ve askeri zorunluluklardan dolayı bölgedeki Türk nüfusu yeni sınırların dışında kalmıştır. Bazı Türk mebusları, 500 bin Türkmen'in yaşadığı Suriye'yi Türk devleti dışında bırakılmasına itiraz etmiş olsa da sonucu değiştirmeye yetmemiştir (Dağ A. , 2010).

Yukarıdaki sınırlar Mustafa Kemal'in ifadesiyle biraz zoraki kabul edilmiş sınırlardır. Yurt dışında kalmış olan Türk nüfusunun yaşadığı toprakların en kısa süre içinde yeniden Türk topraklarına katılması için gerekli çalışmalar yapılmalıydı. 20 Kasım 1922 tarihinde başlayan Lozan Konferansı'nda Halep kenti ile bu kentteki Türkmenlerin kaderi neredeyse geri dönülemeyecek biçimde kaybedilmiştir. Türkiye delegesi, daha çok Irak sınırı ile Musul konusunda enerji sarf etme yanlısı olduğu için Suriye sınırı neredeyse hiç konu edilmeden kabul edilmiştir. Ankara İtilafnamesi'nin 8. maddesini oluşturan Türkiye-Suriye sınırı, Lozan Anlaşması'nın 3. maddesinde düzenleniyordu (Yavuz C. , 2005).

Burada sakinlerinin önemli bir bölümü Türklerden oluşan önemli toprak parçalarının Fransa işgalindeki Suriye tarafına bırakılması tescillenirken, TBMM'deki tartışmalarda bu tutum müzakere heyetine karşı yoğun eleştiri konusu olmuştu (Kılınçkaya, 2008). Zira Fransızlarla yeni bir anlaşma taslağı üzerinde çalışmalar sürmüştü. İki taraf da gelecekte bir antlaşma için temaslarını kesmemişti. 24 Mayıs 1921'de Türk tarafının verdiği yeni bir antlaşma taslağı, Gouraud tarafından Fransa hükümetine gönderilmişti. Türk tarafının hazırlamış olduğu bu antlaşma metninde Suriye'yi ilgilendiren esaslar özellikle sınırların geçeceği yerler üzerinde yoğunlaşmıştı. Ayrıca Suriye'de kalan Türkler için bir bölüm düşünülmüştü. Özetle: Türkiye Suriye sınırının Güneyinde yer alan ve gerek Türk, gerekse Türk ve Araplar'dan oluşan karma nüfusa sahip bölgelerde özel bir yönetim kurulacaktır. Bu bölgelerdeki Türk halkının milli kültürü geliştirilecek ve Türkçe dilinin resmi bir niteliği olacaktı (Melek A. , 1966).

Lozan'da Halep'in Fransızlara nihai olarak terk edilmesi bölgede büyük üzüntü yaratmakla kalmamış aynı zamanda direniş fikrini de baltalamıştır. 31 Ocak 1923 tarihinde Suriye ile sınırlar belirlenirken, Ekim 1921 tarihindeki Türk-Fransız anlaşması temel esas olarak alınmıştır (Yavuz B. , 1994). Sınırlarda meydana gelen değişiklik Türkmenlerin de kafasını karıştırmıştır. Gönderde bir Türk bayrağı ve arkasından işgal güçlerinin bayrağı görünmesi halkın sınırlarını aniden germiştir. Bu değişiklikler yüzünden Türkmenler ciddi bir tavır gösteremediler. Çünkü sınırların değişmesini, Ankara'daki hükümetinin zaman kazanması ve taktik geliştirmek için değişikliklere razı geldiğini ancak nihai kararda buralardan vazgeçmeyeceği inancı Türkmenlerde yerleşmişti. Sınırın kesin olarak belli olması sonrasında Türkiye topraklarında kalmak isteyen köylerin isyanı olduysa da, bunlar Türkiye'nin desteğine rağmen amaçlarına ulaşamamıştır. Ayrıca sınırların mayınlar döşenmesine kadar pek fazla insanların gidiş gelişlerini etkilememesi de Türkmenlerin sınır dışında kalması gerçeğini fark etmelerini geciktirmiştir. Zira sınırların, suni ve geçici olduğu düşüncesi Türkmenlerde, halen günümüzde de hâkim bir kanıdır (Dağ A. , 2010).

8. Suriye Arap Krallığı (1918-1920)

Suriye, Mondros mütarekesi gereğince bölge İngilizlere terk edilince, tarihte ilk kez İngiliz işgaline maruz kalmıştır. Ancak İngiliz işgal kuvvetleri, kendi hâkimiyetlerini kurmayıp Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'a, Suriye krallığı kurdurmuşlardır. Zira Şerif Hüseyin ve ailesine Arap krallığı ve İslam halifeliği gibi verdikleri sözlerinde durmamışlar ve yerine Suriye krallığı vermişlerdi. Krallık verilen sözlere nispeten küçük geliyor idi, hâlbuki Şerif Hüseyin ve ailesi kendilerini bütün Arapların kralı olarak görüyorlardı. Ancak İngiliz Fransız arasında varılan Sykes-Picot anlaşmalarından ve gerçek niyetlerinden habersiz idiler (Allawi, 2016). Faysal krallık kurmakla ve Arap milliyetçilerini ülke yönetimine getirmekle meşgul iken İngilizler ve Fransızlar planlarını uygulamaya sokmak ile mesai harcıyorlardı. Nitekim ülkenin gerçek sahibi ve yöneticileri İngilizlerdi. Bu arada Fransızlar, İngilizlerden paylarına düşen Suriye'yi ve Lübnan'ı isteme ve devretme vakti gelmişti. 1 Ekim 1918 tarihinde General Allenby Şam'a girmiş ve Faysal ile

Lawrence'e "henüz daha savaşın sona ermediğini" söylemişti. Allenby, Faysal'a "Sykes-Picot antlaşması gereği Lübnan, Şam, Halep'in Fransızlara ait olduğunu" söylemiştir. Faysal bu duruma şiddetle karşı çıkınca General Allenby ona "Suriye ve Filistin cephesinin komutanın kendisi olduğunu, Faysal'ın da emrine atandığını, emirlerine uymasına gerektiğini" hatırlatmıştı (Lawrence, 2015).

Böyle bir antlaşmadan haberdar olan Faysal, Avrupa turuna çıkmış ve destek istemeye çalışmıştı, çünkü emperyal güçler hesaplarını ve anlaşmalarını çok önceleri yapmıştı. Faysal, Avrupa seyahatinde İngiltere'de bir kral gibi karşılanırken Paris'te yüzüne bakan kimseyi bulamamıştır. Faysal, Batı dünyasının önceliğinin Araplardan daha fazla Fransa olacağını geç de olsa anlamıştı. ABD, Ortadoğu meselelerine dâhil olmaya niyetlendiği için ve İngiliz-Fransız ittifakını bozmaya çalışıp, Suriye'ye hakemlik yapacak King Crane adlı heyeti gönderse de, başarılı olamamıştır (Sinai & Pollack, 1976).

Faysal'ın girişimleri netice vermemiş ve bu krallığın ömrü uzun olmamıştı. Krallık yaklaşık 18 ay sürdükten sonra, Fransızlar ve İngilizler arasında varılan anlaşma gereğince Suriye'nin Fransa'ya terk edilmesiyle son bulmuştur. İngilizler ittifaklarına riayet ederek, Suriye'nin idaresini ve hâkimiyetini Fransızlara bırakmışlardır. Fransa ise Faysal'a azınlıkların haklarını ihlal ettiğini iddia ederek gerekli düzenlemeler yapmasını talep ediyordu. Daha sonraları da ordunun feshini isteyerek işgal bahaneleri aramaktaydı. Zira zayıf olan ve meşruiyetini dışarıdan alan Faysal, fazla dayanamamış ve bütün istekleri yerine getirmesine rağmen Fransa, Suriye'yi işgal etmeyi kafaya koymuştu ve en sonunda, Beyrut'ta konuşlanmış olan birliklerini Şam'a doğru sürmüş ve Suriye'yi işgale koyulmuştur (Allawi, 2016).

Feshedilen ordunun komutanı ve devletin savunma bakanı ve Türk kökenli olan Yusuf Azma, Fransızların vatan toprağını ve namusunu hiç bir karşı koyulmadan çiğnenmesine vicdanına yediremeyip can havlı ile 300 kişilik bir askeri birlik oluşturmuştur. Bu askeri birlikle Şam-Beyrut yolu üzerinde Meyselun mevkiinde mevzi almıştır. Fransızlara karşı kuvvet ve destek toplar iken müracaat ettiği iki çete, savaşa ramak kala birliğe destek vermek üzere Yusuf Azma'nın yanına gelerek desteklerini takdim etmişlerdir. Bunun üzerine Yusuf Azma, sağ ve arka cenahı onlara emanet etmiştir. Teknik ve teknolojik yönden gayet ciddi bir üstünlüğe

sahip Fransız ordusu ve sonradan Yusuf Azma'ya katılan çetelerin de ihanet etmesi ve Fransız tarafına geçmesine rağmen sayı ve silah bakımından hiçbir üstünlüğü olmayan Yusuf Azma direnmiş ancak gücü yetmediği için tüm arkadaşlarıyla birlikte şehit düşmüştür. Bu hainliği yapan çetelerin liderleri Şam semalarına Fransız bayrağını çekmesi ile birlikte Suriye'de, Fransız dönemi başlamıştır (Omari, 1991).

9. Fransa'nın İşgali ve Milli Mücadele Dönemi (1920-1936)

Birinci Dünya Savaşı sonrası İngilizler ve Fransızlar tarafından paylaşılan Osmanlı Devleti'nin Suriye kısmı Fransa'ya düşmüştür. Operasyona başlayan İngilizler Arapları kışkırtarak Osmanlı Devletine isyan ettirmişlerdi. Suriye'ye önce Arap isyancıları, arkalarından İngiliz askerleri girmiştir. Bu olay Fransız ve İngiliz anlaşmasına aykırıydı. Fransızlar yıllar boyunca Ortadoğu Hristiyanlarının hamisi olarak kendini görmüş ve bölge Hristiyanları üzerinde itibar sahibi olmuştur. Suriye'ye İngilizlerin girmesi, Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'a krallık kurdurulması ve Arap dünyasının kralı olarak Şam semalarına Arap isyan bayrağının dikilmesi gibi nedenler Fransızları rencide etmişti (Allawi, 2016).

Fransızların İngilizlerle Sykes Picot antlaşma gereğince İngilizler Suriye'den çekilmiş ve Faysal'dan da siyasi ve askeri desteğini geri çekmişlerdi. İngilizler çekilir iken Fransızlar Suriye'ye girmeye başladılar. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere ile Fransa arasında imzalanmış Seyks-Picot anlaşması doğrultusunda, savaştan sonra İngiliz Başbakanı David Liyod George ve Fransız meslektaşı Clemenceau arasında görüşmeler ardından, "Suriye İtilafnamesi" olarak bilinen bir İngiliz ve Fransız anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma uyarınca İngiltere 1 Kasım 1918 tarihinden itibaren Suriye ve Kilikya'dan çekilecek, yerini Fransızlar alacaklardı. Bu anlaşma hükümlerine göre Fransa Kilikya, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun bir kısmını ve Suriye ile Lübnan'da bir Fransız yönetimi kuracaklardı (Arslan, 2014).

Halep, Hama, Humus, Şam şehirlerini kapsayan bölgede bir Arap devleti kurulması kararlaştırılmıştı. Ateşkes sözleşmesinin ardından 27 Mayıs 1920'de Beyrut'taki Fransız komutan Gouraud'a, Faysal'a kolaylıkla kabul edemeyeceği bir

ultimatom vermişti. Bu ultimatom üzerine Faysal meclisi toplantıya çağırmış ve durumu açıklamıştı. Mecliste başkomutan Hayati Bey ile Harbiye Nazırı Yusuf Azme de mevcuttu. Faysal, Fransız isteklerine taraftar görünmekte idi. Ancak meclise katılan diğer kişiler buna razı değillerdi. Hatta Hayati Bey, "Bu hareketin yanlış olacağını, Türkiye'nin çöküşüne neden olacağı gibi Suriye'nin de bağımsız kalamayacağını ifade etme ihtiyacı hissetmişti. Faysal, halkın ne düşündüğünü öğrenmek için Şeyh Kassab'ı çağırılmış, bunun üzerine şeyh Fransızlarla savaşın kaçınılmaz olduğunu ifade etmişti. Bunun üzerine Gouraud'a olumsuz cevap verilmişti (Omari, 1991).

Gouraud, Paris'ten aldığı talimatla Faysal'ın cevabını tatmin edici bulmadığını ileri sürmüştü. Bunun üzerine Faysal, "koşulsuz teslimi" içeren bir cevap daha göndermişti. Aynı tarihlerde Fransızlar Antep ve Urfa'daki kuvvetlerini düzeninde bazı değişiklikler yapmıştı. Ancak asıl ve önemli değişiklikler Suriye'de yaşanmıştı. Faysal'ın cevabını çok geç olduğunu değerlendiren Gouraud, askerilerini Şam'a yönelmelerini emretmişti. Aynı tarihte Fransızların Ankara ile yapmış oldukları "ateşkes anlaşması" da bozulmuş, Fransız kuvvetleri Kilikya'da Türk ve Faysal askerleri arasında kalmıştı. Ancak Fransa kuvvetlerine Suriye'de gösterilen direnç boyutu küçüktü. Fransa, Senegalli askerleri ve hava gücünün sayesinde 26 Temmuz 1921'de Şam'ı işgal edip, ardından da 27 Temmuz'da da Faysalı sürgüne gönderdi (Fromkin, 1994).

Faysal'ın Şam'ı terk etmesinden sonra Fransız kuvvetleri de tüm ülkeyi işgal etmeye ve otoriteyi sağlamayı San Remo konferansında belirlenen şekilde gerçekleştirmiş ve 24 Temmuz 1922 tarihinde de Londra'da Fransa ile işgal edilen bölgelerdeki milletlerin temsilcileri arasında formaliteler tamamlanarak bir "Manda Yönetim" imza altına alınmıştı (Lenczowski, 1980). Fransızlar, işgal sırasında Suriye'yi 6 parçaya böldüler. Böldükleri her parçaya da Fransız bayrağının da içerisinde işlendiği birer bayrak tasarlamışlardır (Provence, 2009). Bu parçalar;

Halep Devleti, Şam Devleti, İskenderun Sancağı, Alevi Devleti, Büyük Lübnan Devleti ve Dürzi Devleti idi.

Dönem dönem Suriye'nin farklı bölgelerinde Fransız mandasına ve politikalarına karşı çeşitli isyanlar baş göstermiştir. Bu isyana Türkmen bölgeleri de dâhil olmuş,

Fransız mandasına ve silahlı kuvvetlerine çok büyük darbeler indirmiş ve zayıflar verdirmişlerdir. Fransızların ve işbirlikçilerinin zalim yönetimi ve halkın tüm varlığına el koyması üzerine, halk galeyana gelmiştir. Bu galeyanı dindirmek için Fransız mandası, bir takım tavizler vermek zorunda kalmıştır. Bunlardan bazıları, devletçikleri birleştirerek Suriye Devleti kurmuş ve devlet anayasası ilanı ederek işgale devam ettirmiş ve isyancıların sakinleşmelerini sağlamıştır (Miller, 1977).

10.İstiklal Dönemi (1936- 1946)

Fransa'nın Suriye'yi işgali ve yönetimi kolay olmamış ve ülke sürekli isyanlarla çalkalanarak olaylı geçmiştir. Fransa Suriye bölgesine giren ilk askerinden çekilen son askerine kadar Suriye'de pek çok sorunla boğuşmuştur. Bu işgal zarfında, Fransa ile muhatap olan heyetten başlayan ve tüm halk kitlelerine yayılan bir öfke ve isyanı hâkimdi. Halk ve ülkenin ileri gelenleri, ABD ve İngiliz başkanlığında tavsiyeler sunacak bir manda yönetimi beklerken, Fransız kuvvetleri tarafından işgal edilmesi, halk ve ülke eşrafı nezdinde büyük bir öfke yaratmıştır. Fransa, baskı ve şiddetle isyanları bastıracağını ve ülkeden yüksek gelirlerle fayda elde edeceğini düşünmüş ama yanılmıştır (Arslan, 2014).

Fransız işgaline ve zulmüne karşı, halk sessiz kalmamış ve büyük Suriye isyanını başlatmıştır. Bu isyan kısa sürede ülkenin tamamına yayılmıştır. İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde konjonktür değişmiş olduğu için, yeni emperyalist ülkeler, halk ayaklanmalarını desteklemekte ve işgalci ülkelere baskı yapmaktaydılar. İsyancılarla birlikte iyice sıkışan manda hükümetleri, üzerlerinden baskıyı atma ve sorunları ülke ahalisi ile paylaşma düşüncesiyle Milli Mücadele'nin önde gelen şahsiyetlerine yönetimi devretmeye karar vermişlerdi. Bu karar ve düşünce ile beraber yavaş yavaş halk önderleri, yönetime iştirak etmeye başlamış ve gün geçtikçe imtiyaz ve yetkinin artması dahi gündeme gelmişti. Baskı ve ısrar sonuç getirmiş, parçacıklar halinde olan Suriye, birleştirilmiş ancak bu bütüne Lübnan ve İskenderun sancağı dâhil edilmeyerek parlamento ve hükümetin kurulması kararlaştırılmıştır (Khoury P. S., 1987).

1932'de kurulan ilk hükümetin başına Osmanlı paşası ve Türk asıllı olan

Muhammet Ali Abid getirilmiştir. Zamanla İkinci Dünya Savaşı başlayınca hükümetin bütün faaliyetlerin askıya almıştı. Savaşın bitmesi ve değişen dünya şartları doğrultusunda Fransa, Suriye'den çekilmeye ve ordusu yerine devletin her noktasına sızmış ajanları bırakarak uzaktan yönetime dönmüştür (Hourani, 1997). 1946'nın 17 Nisan'ında en son Fransız askerinin Suriye'yi terk etmesiyle birlikte ülke istiklaline kavuşmuş ve bağımsız bir devlet olmuştur. Bu devletin başına milli mücadelenin simgesi olan Türk kökenli Şükrü Kuvvetli getirilmiştir.

II. BÖLÜM: YAKIN DÖNEM SURİYE TARİHİ VE TÜRKMENLER

11.Suriye'nin Devletleşme Süreci ve Darbeler Dönemi (1946-1958)

Fransa işgaline karşı verilen milli mücadelenin bir sonucu olarak A.B.D, Çin ve Rusya'nın desteği ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden çıkan kararla bağımsızlığını elde etmiştir. 17 Nisan 1946 tarihinde en son Fransız askerinin çekilmesi Suriye, bağımsızlığına kavuşmuştur. Yapılan seçimlerde, Milli Mücadele'nin önde gelen isimlerinin temsil ettiği Milli Blok, birinci olup ülkenin başına Şükrü Kuvvetli geçmiştir (Winder, 1962). Zira Fransız işgali döneminde, ülke modern devlet yönetimi ile tanışmış ve Fransızlar, ülkeyi modern devlet yapısı ile yapılandırmıştı. İstiklal sonrası, ülke devlet sistemi hızlı bir şekilde tamamlanmış, devletin öz kaynakları dışa akmadığından güçlü bir ekonomi sistemi kurulmuştu. Demokratik bir seçim ve parlamenter sisteme sahip olan ülke, bazı çevreleri rahatsız ettiği için, bu ortam ve devletleşme serüveni fazla uzun sürmeyerek ülkede darbeler dönemi başlamıştır (Seale P. , 1990).

Birinci Dünya Savaşı sonrası, daha da belirginleşen Doğu-Batı bloğu kavgası, üçüncü dünya ülkelerine sıçramış ve savaş bu ülkeler üzerinde yapılr hale gelmişti. Bu ülkelerden birisi de, Suriye oldu. Cumhurbaşkanı Şükrü Kuvvetli, ABD'nin desteklediği Bağdat Paktı teklifine sıcak bakmadığı için rahatsızlık veriyordu. Suriye'nin komünist bloğa kaymasını hisseden ABD, Suriye ordusuna darbeye yönelik telkinler yapmıştı. 1948 yılında İsrail'in kurulmasıyla patlak veren Arap İsrail savaşı yenilgisi ve Filistin'de toprak kaybından sonra ülkedeki siyasi kriz yüzünden halk nezdinde siyasilere güven sarsılmıştı (Baş, 2012). Bu ortamdan istifade ederek ve arkasına ABD desteğini alan ve tarihi darbeler dönemini başlatan kişi olarak tarihe geçen Hüsnü Zaim, 1949 yılında darbe yapmış ve ülkeyi demir yumrukla yönetmeye başlamıştır. Böylece ülkede tam bir korku imparatorluğu

kurulmuştu. Hüsnü Zaim, kendi eli ile bir komite kurdurarak kendisini başkan seçtirmiştir. O güne kadar İslam'ın yasaları ve Mecelle-i Adliye yasası ile yönetilen Suriye, Medeni Kanuna çevirmesi üzerine İslami çevrelerin tepkisine yol açmıştı. Ayrıca Amerikan ve İngiliz şirketlerine verilen taviz ve imtiyazlardan ötürü, sosyalist ve komünist çevrelerin de tepkisini çekmiştir (Seale P. , 1990).

Hüsnü Zaim'in, 137 gün süren iktidarı, başka bir subay olan Sami Hannevi, darbesi ile son bulmuştur. Hannevi, Zaim'i yargılamış ve idama mahkûm ederek tek bir kurşunla hayalinin ve çılgınlığının bedelini ödetmiştir. Yeni yönetim, eski defteri kapatmış ve yeni bir dönem başlatmıştır. İki gün içinde yönetimi sivillere devretse de, düzen bozulmuş ve devlet otoritesi sivillerden çok askerlere geçmiştir. Hannevi'nin yönetimi de uzun sürmeyerek üçüncü bir askeri darbeyle ülke yönetimini Albay Edip Çiçekli ele almıştır. Çiçekli, yönetimi kimse ile paylaşmamış ve ülkeyi tek başına yönetmeye koyulmuştur. Bütün siyasi partiler kapatmış, otoriteyi tekeline geçirmiştir. Ancak siyasi partiler ve askerler, bu olan bitenlerden müthiş derecede rahatsız olmuşlardır. Bu rahatsızlıklar, halk kitlelerine ve daha sonra öğrencilere de yayılmıştır. Halk ve ülke genelinde protesto ve eylemler baş göstermiştir. Bu gösterileri silah ve kuvvetle bastırmaya çalışan Çiçekli, olaylara hâkim olamamış ve işler çığırından çıkmış, ülke iç savaşın eşiğine girmiştir. Bu ortamdan rahatsız olan ve ülkenin yönetimini belirleyen askeriye, Mustafa Hamdun komutanlığında Edip Çiçekli'ye Halep'te isyan bayrağı açarak ülkeden ayrılmasına sebep olmuştur. Edip Çiçekli'nin ülkeden kaçmasıyla birlikte yönetimi sivil kadro tekrar teslim almıştır (Cleveland & Bunton, 2009).

Bir yılda üç darbe gören ve beş yıl demir yumrukla yönetilen ülke, tekrar rayına oturmaya çalışmış ve parlamenter hayat ülkeye geri dönmeye başlamıştır. Zaman kaybedilmeden erken seçime gidilmiştir. Seçimler sonucunda, ülkenin başına yeniden Şükrü Kuvvetli başkan seçilmiştir (Winder, 1962). Şükrü Kuvvetli, Arap birliğine inanmış ve İsrail ve ABD karşıtlığı ayyuka çıkmış ve siyasi çizgisinde sağdan sola doğru kayma yaşanmış bir liderdi. ABD'nin siyasi ve maddi desteğini kabul etmeyerek Sovyet Birliği ile antlaşmaya karar vermiştir. Ülke siyasetinde Arapçı, sol ve komünist görüşün daha hâkim olması, Mısır ve Arabistan ile yakınlaşmasına yol açmıştır. İki ülke arasında gidip gelen Suriye, sol ve komünist grupların daha ağır basması ile Mısır'a daha yakınlaşmış ve zamanla Mısır ile

Birleşik Arap Cumhuriyetini (BAC) ilan etmişlerdir (Suheyir, 2015). BAC projesi, yapılan referandum ile yüksek kabul görse de milletvekillerinin yarısının karşı çıkması, referandumun doğruluğuna gölge düşürmüştü. Güçlü bir Arap birliği taraftarı olan Şükrü Kuvvetli, başkanlıktan feragat ederek Mısır devlet başkanı Cemal Abdülnasır'ın yeni devletin başkanı olmasının yolunu açmıştır. Abdülnasır, Şükrü Kuvvetli'ye Birinci Arap Vatandaşı unvanı vererek kendisini onore etmiş ve başta Suriye olmak üzere Arap dünyasında Abdülnasır dönemi başlamıştır (Seale P. , 1990).

12.Mısır-Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) (1958-1961)

Suriye'de darbeler dönemi bitmişti. Toplum ABD'nin başını çektiği batı bloku ve Rusya'nın başını çektiği Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Bloku olarak ikiye ayrılmıştı. ABD ve Batı Bloğu, en çok destekleyenler muhafazakâr, burjuva ve aristokrat kesimler iken SSCB bloğunu destekleyenler ise, köylü, komünist, devrimci ve Arapçılardı. Arap dünyasında yükselen ve artan Arapçılık ile birlikte Arap dünyasının birçok tehdit ile karşı karşıya kalması, birleşme taleplerinin daha da gür bir şekilde çıkmasına neden olmuştu. Zira o dönemde Arap dünyasında birçok partinin ve liderinin hedefleri arasında ve programında Arap birliğini kurmak vardı. Ancak bu birliğe kim önderlik edecek ve kimin güdümünde olacağı ihtilaf konusuydu. Bu bağlamda Arap ülkeleri arasında üçlü ittifaklar kurulmaya başlanmıştır. Örneğin Suudi Arabistan, Mısır ve Suriye, Irak, Suriye ve Mısır veya Suudi Arabistan, Ürdün ve Lübnan gibi üçlü ittifaklar kuruluyordu. Diğer bir yandan da İsrail, İngiltere, ABD ve Rusya bölgede söz sahibi olmak istiyorlardı. Bunun için müttefikleri vasıtasıyla bölgeye sızıyorlardı (Suheyir, 2015).

ABD, Suriye'nin Türkiye, Irak ve Pakistan üçlüsünün 2 Nisan 1954 yılında kurduğu Bağdat paktına dâhil olmasını istiyordu. Fakat Arap ve İslam Dünyasının liderliğine oynayan Suudi Arabistan ve Mısır, bu pakta karşı çıkmışlar ve Suriye'nin bu pakta dâhil olmasını engellemişlerdir. SSCB ise, komünizm ihraç etmek suretiyle Suriye'deki komünist ve sosyalist grupları destekleyerek Suriye'yi ele geçirmek niyetindeydi. Irak'ta yaşanan kanlı darbe ile Bağdat Pakt'ı büyük bir darbe

yemiş ve dağılma sürecine girmiştir. Irak'ta yeni yönetim, Arap milliyetçiliği ve sosyalist bir ideoloji sahip idi ancak Mısır önderliğinde birleşmeye de sıcak bakmıyordu. Bağdat Paktı dağılma sürecine girmesi en çok Nasır'ın işine gelmiştir. İki lke arasında kalan Suriye, devreden Irak'ın çekilmesiyle Mısır ile birleşme yoluna gitmiştir(Bostancı M. , 2013).

1956 yılında İngiltere, Fransa ve İsrail'in Süveyş kanalına saldırısı, Arap dünyasını birbirine kenetlenmesine neden olmuştur. Bu tehditler ve toplumsal talepler doğrultusunda Mısır ve Suriye arasında artan diplomasi ve ziyaretler netice vermiş ve Mısır ile birleşme süreci başlamıştır. Aslında Suriyelilerin ilk birleşme başvurusunu önce Nasır tereddüt etmiş, beş yıllık bir deneme süresi ileri sürmüş olsa da daha sonraları birleşmeyi onaylamıştır. Ancak Mısır ve Abdülnasır birleşme hususunda bir takım şartlar ne sürmüşlerdir. Bu şarlarda dikkat çeken kısımların başında, Suriye'deki siyasi partilerin feshedilmesi, ordunun siyaset müdahale etmemesinin taahhüdü ve referandum yapılması geliyordu. Ayrıca, iki ülkenin tam anlamıyla birleşmesini ve sıkı bir merkezi yönetim esas koşul olarak öne srmştir. Bu şartları, Suriye heyeti kabul ederek iki ülke arasında birleşme kararı verilmiştir. Yapılan referandumlarda her iki ülke vatandaşları yüksek düzeyde katılım göstermiştir. Neredeyse seçmenlerin tamamına yakını birleşme yönünde olumlu görüş bildirmiştir (Suheyir, 2015).

Bu birleşmeye devlet yöneticisi düzeyinde sadece dönemin savunma bakanı ve Türk kökenli olan Halit Azım karşı çıkmıştır. Azım, birleşmeden önce federatif bir devlet kurulması, başarılı olması takdirinde, tam birleşmeye gidilmesi taraftarı idi. Zamanla Azım, haklı çıkmış olsa da uyarısı dikkate alınmamış ve doğrudan birleşmeye gidilmiştir. Devlet başkanlığı sorunu ise, Suriye devlet başkanı ve Türk kökenli olan şükrü Kuvvetli'nin başkanlıktan feragat ederek Mısır devlet başkanı olan Cemal Abdülnasır'a Birleşik Arap Devletin başkanlığının yolunu açmasıyla zlmştir (Mansfield, 1975). Arap dünyasında güçlü bir karizmaya sahip ve müthiş bir Türk düşmanı olan Abdülnasır, milliyetçi Arap insanını ve Arap toplumunu kolay bir şekilde etkiliyordu. Bu ortamda ve halkın yüksek talebi karşısında direnemeyen şükrü Kuvvetli'ye birinci Arap vatandaşı unvanı verilmiş ve devlet yönetiminden çekilmesi sağlanmıştır (Suheyir, 2015). Nitekim 11 Mart 1958 yılında Türkiye bu yapıyı tanımıştır.

İrkçı ve Türk aleyhtarı olan Abdülnasır, sosyalist politikalarını hızlı bir şekilde uygulamaya koymuştur. Ülke içinde Türk avına çıkarak, zengin Türk bölgelerini boşaltmaya, yerlerine Arapları yerleştirmeye kalkışmıştır. Ayrıca Türk insanını devlet bürokrasi, askeriye ve toplumsal hayattan tecrit etmeye çalışmıştır. Ülke hızlı bir şekilde liberal ve serbest ekonomiden kapalı ve sosyalist ekonomiye doğru yol almıştır. Bu bağlamda Türklere karşı yürüttüğü politikalarının bir kısmında başarılı olsa da bazılarında olamamıştır. Örneğin Türk kökenli vatandaşları askeriyeden, bürokrasiden uzaklaştırmış ve yerleşim yerlerinin adlarını değiştirmiş ama kimliklerini unutturmayı başaramamıştır. Yine toprak reformu yapmış ama Türkmenleri yerlerinden tehcir ettirememiş ve sindirememiştir. Abdülnasır'ın Mısır ve şahıs merkezli politikalar yüzünden halkın huzuru bozulmuştur. Sonunda askerler bu politikalara karşı çıkarak 1961 yılının ortasında darbe yaparak Birleşik Arap Devleti'ne son verilmiştir. Suriye, Mısır'dan ayrılmış ama Birleşik Arap Devlet döneminde Türkmenlere karşı başlamış olan politikaları, hem bitmediği gibi artarak devam etmiştir (Güzel, 2014). Bu politikalar ve mağduriyetler ileriki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

13.Baas Partisi (1947-...)

Baas, Suriye'nin kurulduğu ilk günden beri Suriye siyasetinde bulunan ve üzerinde etkisi hiç bir zaman eksilmeyen ve bitmeyen bir partidir. Kurucusu her ne kadar Balkan kökenli ve sonradan Hristiyan olmuş ve Şam'ın eski mahallerinde yaşayan bir aileye mensup Mişel Eflak olsa da parti kurma ve ideolojisini Mişel Eflak ve Salah Bitar'a açtıktan ve anlattıktan sonra çaldıklarını ifade eden İskenderun'da yetişmiş Zeki Arsuzi'ye aittir. Baas partisi 7 Nisan 1947 tarihinde Mişel Aflak başkanlığında kurulmuş bir siyasi partidir. Partinin kuruluş felsefesinde, laiklik, Arap âlemini birleştirmek, özgürlük ve sosyalizm yatıyordu. Arap ırkçılığına ve bilhassa İslam öncesi Arap ırkçılığına dayanan bu parti, Arapçılık üzerinden gidiyor, Arap dünyasının işgaline son vermeyi ve Arap insanın kurtuluş üzerinden kendini inşa ediyordu (Galvani, 1974). Bir diğer hareket noktasıysa Türk düşmanlığı ve Türk işgali söylemiydi. Partinin fikir babası olan şahsın Türkiye düşmanlığından dolayı, parti ideolojisine ve politikasına Türk düşmanlığı yerleştirmiştir. Zira Türk ve

Türkiye düşmanlık günümüze kadar süre gelmiştir.

Arsuzi'nin öğretmenlik yaptığı okul ve çevresi bu fikirlerinden en çok etkilenen yerler olmuştur. Bu etkiden dolayı zamanla bu çevrelere emperyalizm karşıtı ve Arap birliği kurma fikri yerleşmiş ve zaman zaman bu talepler kendini dışa vurarak bu maksatlı gösteriler düzenlemişlerdir. Öğretmenlik esnada kendi fikirlerini yaymış, kuruluş öncesi kadroyu oluşturmuştur. Bu düşüncüyü yaymak ve misyonunu Irak'ta da devam etmek üzere Irak'a gitmiş ancak hayal kırıklığına uğramıştır. Bu sıralarda arkadaşları kendisinin yokluğunda istifade ederek haber vermeden partiyi, Suriye'de ilan etmişlerdir. Böylece, Zeki Arsuzi parti dışında kasıtlı bir şekilde bırakılmıştır. Bu olan bitenler karşısında bir şey yapamayan Zeki Arsuzi, siyaset dışı kalmıştır (Watenpugh, 1996).

Salah Bitar ve Mişel Eflak, kurmuş oldukları partinin yönetimi ele geçirerek partinin kurulduğu andan itibaren parti ruhuna ihaneti yerleştirmiş oluyorlardı. Daha sonraları, parti yönetimine kendisi de Sosyalist Arap Partisi başkanı olan Ekrem Horani üçüncü bir lider olarak 1953 tarihinde katılmıştır. Ancak Horani, Nasır karşıtlığı yüzünden 1964 yılında partiden ihraç edilmiştir (Torrey, 1969). Bu üçlü partiyi kurmuş, büyütmüş ve Nusayri ekibe teslim etmişlerdir. Bu parti, günün modası olan Arapçılık, sosyalizm ve özgürlük sloganlarıyla meydanlara inmişti. Halkın, duygularına hitap ederek tabanını genişletmişti. İlk seçimlerde başarı elde eden parti, darbeci kadroların dikkatini çekmiştir. Özellikle de 1954 seçimlerinde %14 oy alarak ikinci parti olarak seçimlerden çıkmıştır (Seale P. , 1990).

Parti yöneticileri, bir yandan tabanını genişletirken diğer bir yandan da askeriyeye sızarak kendine yandaş toplamaya çalışmıştır. Bu sıralarda partini dünya ayağını da unutmuyarak SSCB ile temaslar da kurmuşlardır. Baas, siyasi hayatı uzun olmayan, devlet yönetiminin darbelerle değiştirildiği zamanlarda hiç zaman kaybetmeden bu darbe yönetimlerine, biat ediyor ve en başta kendisi bu ekibi destekliyordu. Baas, darbelerin kuyruğu olan bir parti sıfatını almıştır (Ulutaş & Bölme, 2012). Zira iktidar şevki ile yanan tutuşan Baas kadroları, küçüğe razı olmuyor ve en büyüğüne gözünü dikiyordu. Bu aç gözlülüğü hiç bir darbe yönetiminde başarılı olamamasına neden olmuştur. Bu hırsından dolayı sürekli oyun dışında kalıyordu.

Baas, Suriye-Mısır Arap Birleşik Devletinin kurulmasını desteklemiş ve Nasır'ı tanımlamışlardı. Nasır kendilerine yüksek yerlerde yetki ve imtiyaz vermiş olsa da yeterli görmemiş ve Nasır'a karşı gizli bir harp ilan etmişlerdir. Nasır, bunun farkına varınca, saldırmış ve Baas'ı devre dışı bırakmıştır. Ancak Baas, boş durmamış ordu içerisine çoktan yerleşmiş ve Birleşik Arap Cumhuriyetine karşı subayları kışkırtmıştır. İleri ki zamanlarda Nasır'a karşı darbe yaptıranlar arasında yer almıştır. Lakin zamanla işin zorluğu ve başarısızlığı yüzünden işin içinden çıkmış ve Birleşik Arap Cumhuriyeti yanlısı olmaya doğru dönmüştür. Sonrasında aktörlüğe soyunmuş, kendi darbesini yapma çalışmasına koyulmuş ve 1963 yılında Mart darbesi ile günümüze kadar devam eden iktidarını kurmuştur (Torrey, 1969).

Sürekli darbecilere yalakalık eden ve güçlüden yana tavır alan Baas Partisi, en sonunda arzuladığı iktidarına kavuşmuştu. İktidar sırasında, oyun ve düzenbazlıkların nasıl olduğunu ve bittiğini çok iyi bilen bir kadrosu olduğu için, Suriye siyasetini Baas doktrini ve ahlakını yerleştiriyordu. Parti süratli bir şekilde asker kökenlilerin yönetimine girer iken aynı anda ordu da Baas üyeleri ile doluyordu. Devlet kadrolarında, Baas dışı hiç bir unsur barındırılmıyor, Suriye Baas eli ile istihbarat ve ordu ülkesine dönüştürülüyordu. Ülkeyi zorbalıkla yönetirken, Baas Partisi de kendi içerisinde Nusayri kökenlilerin kontrolüne giriyordu. Zira Sünni ve sosyalist ekip, bu gelişmelerin farkında değildi. Nusayrileşme politikası, yıllarca Arapçılık ve azınlıklar hakları altında yürütülmüş ve vakti geldiği 23 Şubat 1966 yılında başını Salah Cedit'in çektiği Nusayri ekip, Baas içerisinde darbe yaparak partiyi ele geçirmiş ve Mişel Aflak, Emin Hâfız, Salah Bitar ve Münir Rezza hapse atmıştı (Şen, 2004).

Bu döneme kadar Baas ve Suriye tarihine damgasını vuracak Hâfız Esat ortalıklarda pek fazla gözüküyordu fakat ortam olgunlaşınca ortaya çıkmakla kalmamış Baas partisi Nusayrilerin ve ordu ise Hafız Esat'ın kontrolüne girmiştir. Kendisi de asker kökenli olan Hâfız Esat, yine asker kökenli olan kardeşi Rıfat ile birlikte ordu ve siyasete karşı bir darbe yaparak Suriye ve partinin tek hâkimi haline gelmişlerdir. Bu darbe ile iktidarlarını günümüze kadar taşımışlardır. Darbelerle yönetime gelen ve darbecileri destekleyen bir parti olan Baas, aynı zamanda Türk aleyhtarlığı üzerine kurulan ideolojisi ile Türk devletine karşıt çevreler işbirliği yapmıştır. Başkanlığını yürüten Hafız Esat ise sürekli bir suretle Türkiye'yi zor

durumda bırakacak politikalar izlemiştir (Ulutaş & Bölme, 2012).

14.Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Dağılışı ve Ara Dönem

Abdülnasır'ın sosyalist ve Türk aleyhtarlığı politikasını bütün hızıyla uygularken belgeselcilik politikaları yüzünden ülkenin kuzey parçasını temsil eden Suriyeliler tarafından gelen tepkiye maruz kalmıştır. Ülke yönetiminde ve askeriyesinde devletin güney kısmını temsil eden Mısırlıların daha fazla olması, halk ve subayların tepkisine yol açmıştı. Bunu fırsat bilen Abdülkerim Nahlavi komutanlığında genç subaylar, ülkenin kuzeyinde darbe yapıp ülkenin güney kısmından ayrıldıklarını 28 Eylül 1963 tarihinde ilan etmişlerdir. Güney kısım Mısır başkanı Abdülnasır, Suriye siyasetçilerinden bıkmış ve askeri müdahaleye karşı çıkmamış ve Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin (BAC) dağılmasına göz yummuştur. Ülke kaotik bir ortama düşmüş olması üzerine darbe yönetimi, yaşlı ve eski siyasetçileri başa getirerek tekrar bir Suriye devleti kurmaya çalışmıştır (Suheyir, 2015). Hür subayların yaptığı darbeyi Türkiye ile Ürdün ilk tanıyan ülkeler olmuştur (Lenczowski, 1980).

15.Baas Darbesi (1963 - ...)

BAC'ın dağılması, Arap milliyetçilerinin üzerinde büyük bir hayal kırıklığı ve öfke yaratmıştır. Zira BAC kurulduğunda, Arap milliyetçileri nezdinde büyük bir heyecan uyandırmış ve bu kişileri bütün Arapların birleşeceği umuduna sevk etmişti ama bu oluşumun kısa sürmesi, bu topluluğu kızdırmış ve farklı arayışlara yönlendirmiştir. Dönemin yükselen değeri olan Arap milliyetçiliğini iyi fark eden Baas, bu değerın temsilciliğine soyunmuştur. Dönemin güçlü grupları, Nasırcılar, sosyalistler, komünistler, Arap milliyetçileri bir araya gelerek 8 Mart devrimi adı altında, darbe gerçekleştirmiş gerici olarak nitelendirdikleri ayrılık yanlısı grubu yönetimden uzaklaştırmışlardır. Büyük Arap birleşmesi adı altında, Suriye milliyetçiliği, büyük Suriye, İslami gruplarına karşı savaş başlatmışlardır. Suriye devletinin kuruluş yılından beri var olan Baas, ülkenin darbelerle yönetildiği farkında

olup her gelen grup, kendi içinde başka bir grup çıkıyor ve darbe yapıyor olduğunu çok iyi bilmekteydi (Torrey, 1969).

Baas bunun bilincinde olduğu için, parti dışındaki muhaliflerin avını hızla bitirdikten sonra parti içinde de iktidar kavgasına girişmiş ve ideolojilerine ters unsurların partiden uzaklaştırmıştır. Önce komünistler, Nasırcılar, sosyalistler ve son olarak parti içinde kalan aykırı sesleri temizlerken diğer bir yanda da Nusayriler Baas içerisinde kadrolaşıyordu. Bu Nusayri kadrolaşma içerisinde de Esat ailesi başı çekiyordu. (Ulutaş & Bölme, 2012) Ülkede, 1963-1966 yılları arasında 6'dan fazla hükümet kurma girişimi başarısız olunca, bir türlü siyasi istikrar sağlanamamıştır.

16.Nusayrî Darbesi ve Esat Dönemi'nin Başlangıcı (1966-1970)

Ülke yönetimini ele geçiren Baas partisi, parti dışındakilerine yönelik tasfiye hareketini yürütürken eşzamanlı olarak parti içindeki muhaliflere yönelik de tasfiye hareketine kalkışmıştır. Baas partisi, sağ ve sol olarak iki kanattan oluşuyor idi. Sağ kanadı, Mişel Eflak, Emin Hâfız ve Salah Bitar oluşturur iken sol kanadı Salah Cedit, Nurettin Atasi ve Hâfız Esat oluşturuyor idi. Parti dışı kavgalar devam ederken parti içinde, sağ-sol kanat kavgası önem kazanmıştır. Ağırlıklı Nusayrilerden oluşan sol kanat, 23 Şubat 1966'da darbe gerçekleştirerek sağ kanadı yönetimden uzaklaştırmış ve kendi ağırlığını partiye ve orduya koymuştur. Salah Cedit ve Muhammet Umran, parti içi çalışmalara ağırlık verirken Hâfız Esat ise ordu ve güvenlik güçlerini ele geçirmeye yönelmiştir. Parti yönetimini ele geçir geçirmez Nusayri kadro, parti içinde ve orduda aykırı unsurların tasfiyesine başlamıştır (Van Dam, 2000).

İlk etapta Sünni ve Dürzi kökenli partililer ve subaylar, parti ve ordudan uzaklaştırılmış, yerlerine Nusayriler kökenli subay ve yöneticiler getirilmiştir. Salah Cedit partiyi kendine bağlı kimseler ile dolduruyor iken Hâfız Esat ise, orduyu kendine bağlı kimseler ile doldurarak kadrolaşıyorlardı. Çift koldan yürütülen kadrolaşma faaliyetleri, ileri de doğacak ihtilaftan kaynaklı çatışmanın da habercisi idi. Salah Cedit hayatının en büyük yanlışını orduyu Hâfız Esat'a bırakması ve siyaset ile meşgul olması, ordunun kısa bir zaman içerisinde kendi kontrolünden

kaydığını farkında olmayarak yapmıştır (Torrey, 1969).

Ülke, Cedit ve Esat adlı iki Nusayri kökenli kişinin arasında paylaşılmış bir vaziyette idi. Siyasi otoriteye Cedit hâkim iken Suriye ordusuna Esat hâkim olmuştur. Ancak ikili arasındaki zımnî ittifak uzun sürmemiş ve aileler arasında rekabetin de etkili olduğu bu ilişkilerde kısa bir süre içerisinde ihtilaflar baş göstermiştir. Ayrıca bu iktidar paylaşımı her iki kişiye de tatmin etmemiş ve kısa bir süre içerisinde ülke, bu iki kişinin arasında iktidar çekişmesine ve kavgasına sahne olmuştur. Hafız Esat ordu içerisinde yükselir ve hakimiyetini pekiştirir iken Salah Cedit siyasi kavgaların içerisinde oyalanıyordu. Salah Cedit, Hâfız Esat'ın yükselişini ve güçlenmesini geç de olsa sezdiği için engellemeye ve tehlikesine bir çözüm arayışına koyulmuştur (Van Dam, 2000).

Cedit, 1967 Arap-İsrail savaşında, ordunun yenilgi ile ayrılmasının ardından Ürdün'e müdahale ve kara Eylül olarak bilinen olayı, Hâfız Esat'tan kurtulma fırsatına çevirmeye kalkışmıştır. Salah Cedit, Güz 1968'te Baas partisini olağanüstü kongreye çağırarak, parti delegelerini toplayarak Hâfız Esat, kardeşi Rıfat Esat ve sağ kolları Mustafa Tlas'ı görevden alma kararı çıkarttırmıştır. Hâlbuki Hâfız Esat çoktan ordu komutasında iktidarı ele geçirmiş ve böyle olası bir karar beklentisi içerisinde olduğu için zaman kaybetmeden kurmaylarını toplayarak kongreyi basmış ve Salah Cedit başta olmak üzere kendine tüm muhalif delegeleri tutuklamış ve cezaevine atmıştır (Tlas, 2005).

Esat, parti içinde muhalifleri tasfiye ettikten sonra parti ve devlet yönetimini ele almış 19 Kasım 1970'te göstermelik bir kongre düzenleyerek kendisini devlet başkanı, Mustafa Tlas'ı savunma bakanı ve Ahmet Hatip'i cumhurbaşkanı seçirmiştir. Kısa bir süre içerisinde devlet ve cumhurbaşkanlığı makamını birleştirmeyi öngören 14 Mart 1971 tarihinde yeni bir karar çıkartarak kendisini cumhurbaşkanı seçirmiş ve ülke yönetimini kendine bağlamaya dayanak oluşturan kalıcı anayasayı da kabul ettirerek ülkenin tek hakimi olmuştur. Bu tarih itibarı ile Suriye'de Hâfız Esat devri resmen başlamış ve ülkenin tek yöneticisi olarak ölene kadar devam etmiştir (Torrey, 1969).

17.Hâfız Esat Dönemi (1970-2000)

Suriye ile Mısır Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) kurulduğu dönemde askeri görevden dolayı Hâfız Esat, Mısır'da bulunuyordu. Bu yeni devletin şartlarından birisi de, siyasi partilerin kapatılması ve faaliyetlerini askıya alınması olduğu için Hâfız Esat'ın partisi olan Baas da kapatılmıştı. Her ne kadar birleşmeden yana olsa da Hâfız Esat, partilerin kapatılması kararını beğenmemiş ve karşı çıkmıştır. Mısır'da askeri eğitim aldığı yıllarda okul arkadaşlarıyla, ileriki yıllarda ülkeye de hâkim olacak gizli 5'li bir komisyon oluşturmuş ve BAC döneminde bilhassa Nasır iktidarına ve muhalefetine rağmen partiyi ve ideolojisini yaşatmaya çalışmışlardır (Suheyir, 2015).

Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) zor kullanarak dağılınca, BAC'ın her iki tarafında bulunan subaylar rehin alınmışlardı. Bu subaylar arasında Hâfız Esat'ta vardı. Mübadele ile ülkeye geri dönmüşler ve ülkenin kritik yerlerinde askeri ve parti içi görevlerine devam etmişlerdi. Hâfız Esat'ın yaşadığı ve karakterinin şekillendiği yıllarda, ülke darbeler ile şekilleniyor ve yönetiliyordu. Darbeciler askeri yönetime ağırlık veriyor, dolayısıyla askerlerin yükselişi çok hızlı olduğu gibi düşüşü de hızlı oluyordu. Darbeciler bir üst yönetimi tasfiye ederken yerine kendine yakın gördüklerini getiriyorlardı. Bu yüzden Hâfız Esat ve arkadaşlarının yükselişi çok hızlı olmuş, Salah Cedid sayesinde birdenbire bir kaç rütbe yükselmiştir (Torrey, 1969).

Partisi olan Baas, bütün darbeleri desteklediği için, Hâfız Esat'a ordu ve hükümetler içinde de sürekli yer vermiş olduğu gibi Esat yandaşlarının da yükselmesini sağlamıştır. Darbelerle yatan kalkan Suriye halkı, en son Baas darbesi ile uyanmıştır. Baas darbesi, Hâfız Esat'ın önünü sonuna kadar açmış, yükselen rütbesi ve değer kazanan konumuyla yıldızı parlamıştır. Orduda kalmayı tercih eden Hâfız Esat, sırasıyla basamakları hızlı bir şekilde tırmanarak savunma bakanlığına kadar yükselmiştir. Çok itibarlı ve güç kaynağı olan ordu ve silahlı kuvvetlerin başına geçmesi, planlandıklarını hayata geçirmek için büyük bir fırsat oluşturmuştur (Van Dam, 2000).

Ülkede çalkantılar devam ederken parti içinde de savaşlar ve tasfiyeler devam

ediyordu. Baas başta sosyalist, Arap milliyetçiliği ideolojisi ile yola çıkılmış sırasıyla, Nasırcıları, komünistler ve Sünni ekipler tasfiye ederek azınlıklar ittifakı oluşturmuşlardı. Bu ekibi tasfiye ettikten sonra sıra Dürzi, İsmaili ve Hristiyan azınlıkları ortadan kaldırılmasına gelmişti. Nusayriler yavaş yavaş emin adımlarla iktidarı ve orduyu ele geçirirken karşılarında hiç bir gücü yaşatmıyorlardı. Devlet tamamen Nusayrilerin eline geçtikten sonra Nusayriler arasında iktidar kavgası baş göstermiştir (Torrey, 1969).

Bu iktidar kavgası, Hâfız Esat'ın yoldaşı ve her şeyini ona borçlu olduğu Salah Cedit ile başlamıştır. Ülke hâkimiyetini elinde bulunduran Salah Cedit, savaş kazanmak, İsrail savaşında düşen Kuneitra şehrini düşmeden radyoda düştüğünü duyuran, askeri noktada kayıpları ve başarısızlıklarını telafi etmek üzere savunma bakını Hâfız Esat'a fatura etmiş ve görevden almaya yeltenmiştir. Hafız Esat'ı hakim oluşu parti yönetimini toplayarak görevlerinden uzaklaştırmak istemiştir. Fakat savaşın yönünü ve seyrini siyasetin değil, askerin belirlediğini unutmuş olduğu için Esat ile girmiş olduğu savaş kaybetmiştir (Bezi, 1996).

Nusayri kadrolaşmasının mimarları Salah Cedit ve Muhammet Ümran'dır. Rütbe ve itibar olarak Nusayriler arasında bu iki general, Hâfız Esat'tan daha yüksekti ama Salah Cedit orduyu bırakıp siyaset işlerine el atınca ordu içinde etkisi azalmış, kontrol ve güç Hâfız Esat'a geçmişti. Hâfız Esat, hiç gözünü kırpmadan kardeşi Rıfaat Esat ve 30 yıl boyunca savunma bakanlığı yapacak olan Mustafa Tlas yardımıyla Salah Cedit'i ve arkadaşlarını parti kararı üzerine yakalamış ve hapse attırmıştır (Tlas, 2005).

Hapise atılan Salah Cedit'i ölene kadar bir daha serbest bırakılmamış ve zindanlarda çürüyerek ölmesine göz yumulmuştur. Diğer bir rakibi olan Muhammet Ümran'ı da sürgüne yollamış ve sürgünde de ölene kadar geri dönmesine izin vermemiştir. Böylece Hâfız Esat, iç ve dış tüm rakiplerinden kurtulmuş ve kapsamlı bir operasyonla günümüze kadar sürecek iktidarı ele geçirmiştir. Bu operasyonun adı, bugüne kadar devlet merasimi ile kutlanan ve birçok kimsenin ne olduğunu bilmediği “Tashih Hareketi” olarak tarihe geçmiştir. Bu darbe ile kendisini başbakan ve savunma bakanı yapmış, Ahmet Hatib'i kukla cumhurbaşkanı tayin etmiştir. Bu durum uzun devam etmeden meşrulaştırmak üzere göstermelik seçimlere giderek

kendisini cumhurbaşkanı seçtirmiş, yetkileri ve gücü tekeline toplamıştır (Seale P. , 1990).

Ülke ve bölge genelinde kaybolan itibarı yeniden tesis etmek için, Mısır yönetimi ile birlikte 1967'de kaybettikleri savaşı ve toprakları kazanmak adına hesapta olmayan 6 Ekim 1973 tarihinde İsrail'e karşı, Mısır güneyden Esat ise kuzeyden savaşa girmişlerdi. İlk saatlerde İsrail hazırlıksız yakalandığı için ilerleme kaydedilirken, kısa bir süre içerisinde toparlanan İsrail, mevzilerini geri almıştır. Başta ABD olmak üzere Batı ülkeleri hızlı müdahalesi ile Mısır'ın savaşı durdurması sağlanmıştır. Bundan dolayı güney cephesini sağlama alan İsrail kuzey cephesine yüklenmiştir. Bu cephede ilerlemeye başlayan İsrail'i durdurmak üzere Irak ordusu yetişmiştir. Böylece İsrail'in ilerleyişini durdurulmuş ve bu hal bugüne kadar fiili olarak devam ede gelmiştir. Ateşkes antlaşması imzalanmadığı için de bu güne kadar barış bir türlü tesis edilememiştir (Bezi, 1996).

Hâfız Esat, ülke içindeki olaylar ile boğuşur iken Lübnan'da iç savaş meydana gelmiş ve Arap devletlerinin desteği ile Lübnan'a müdahale etmiştir. Müslüman Kardeşler ve Lübnan iç savaşını bastırmaya çalışırken aile içinde iktidar hırsı, ülke ve Esat ailesinde beklenmedik bir olaya sahne olmuştur. Baas içinde ve ülke genelindeki bütün rakiplerden ve düşmanlardan kurtulma mücadelesinde en önde yer alan Hâfız Esat'ın kardeşi Rıfat Esat, kendisine darbe yapma girişiminde bulunmuştur. Rıfat, Müslüman Kardeşler ile savaştan en yetkin kişi olduğu için emrine, ordunun en iyi askerlerini ve en üstün silahları verilmiştir. Emri altında 40 bin eğitilmiş asker bulunmakta idi. Bu teçhizatın aynında her türlü yetkiye de sahipti. Nusayri devleti kuracağını Nusayri ahaliye inandırmış ve ordu içerisindeki nüfuzunu da kullanarak kendi darbesini yapmaya kalkışmıştır (Tlas, 2005).

Bunu sezen ve anlayan Hâfız Esat, aile ve aşiret büyüklerinin araya girmesi ile darbeyi engellemiştir. Suriye modern tarihi ve özellikle de Şam büyük bir vahşeti son anda atlatmıştır. 4 ay kadar süren bu krizde, insanlar bıçak sırtında geçirmişlerdir. Rıfat, yüklü bir para miktarı karşılığında ülkeden ayrılması yönünde ikna edilmiştir. Ancak para o kadar yüklü bir miktarda idi ki, ülke hazinesini yetmemiş, Kaddafi'den borç alınarak ödenmiştir. Rıfat önce Rusya'ya ardından bu güne kadar yaşayacağı Paris'e yerleşmiştir (Tlas, 2005). Zira devlet tarihi boyunca dolar, bir dolar ile

karşılık görür iken, bu kriz üzerine 50 Suriye lirasına fırlamıştır. Aile içindeki kriz de aşıldıktan sonra Hâfız Esat, ülkeye ve devlete hâkim olmuş ve ölümüne kadar iktidarını mutlak bir şekilde sürdürmüştür.

17.1. Esat'ın Müslüman Kardeşler İlişkileri

Suriye'de darbe yönetiminin sona ermesine müteakip sivil hayat geri dönmüş ve Müslüman Kardeşler grubu, siyasette ve toplumda eski yerlerini alarak aktif bir şekilde ülke yönetimine dâhil olmuştur. “Sosyalist İslam Bloku” adı altında 1954 seçimlerine girerek iyi bir sonuçla çıkmıştır. İç siyasette dengeler yerine oturur iken dış çevrelerde siyaset iyice kızışmıştı. ABD, Türkiye ve Pakistan arasında 2 Nisan 1954 yılında ortak bir pakt oluşumunu destekleyerek içine Irak'ın alınmasını da sağlamıştır. Irak'ın pakta dahil olmasıyla Suriye'nin de bu paktın içine çekilmek istenmiş ama bölgede meydana gelen darbeler ve Mısır'ın etkisi ile paktın dışında kalmıştır (Bostancı M. , 2013).

Sosyalist ve Arap milliyetçiliği ideolojisi ağır basan partiler, Bağdat Paktına karşı çıkar iken bu teklife karşı Mısır ile birleşmeyi teklif ediyorlardı. Müslüman Kardeşler çevrelerinde pakta karşı olunduğu gibi Abdülnasır'ın Mısır'ı ile de birleşmeye sıcak bakılmıyordu. Sonrasında Sovyet Birliği'nin ve sosyalist devletlerin desteği ile Mısır-Suriye birleşmesi gerçekleşince Müslüman Kardeşler de siyasi çalışmalarını bütün partiler gibi askıya almışlardı. Uzun sürmeyen bu birliktelik darbe ile sona erdiğinde, Müslüman Kardeşler, Suriye ile Mısır'ın kurmuş oldukları Birleşik Arap Cumhuriyet'inden (BAC) ayrılma bildirgesine de imza atmamışlardır. Başlarda birleşmeye, sıcak bakmadıkları gibi, ayrılığa da sıcak bakmamışlardır. BAC'ın dağıtılmamasını ancak aynı zamanda köklü reformlar yapılmasını tavsiye etmişlerdir (Hammudeh, 1985).

Mısır ile ayrılış yaşandıktan sonra, Suriye'de siyasi istikrar bir türlü sağlanamamıştır. Ülke genelinde kaos hakim olmuş, ordu her olaya müdahil olmaktaydı. Müslüman Kardeşlerin, yükselişi ve örgütsel gücü, başta emperyalist güçler olmak üzere herkesi rahatsız ediyordu. Dengeleri oturmayan ülkede, 1964 ilk Hama olayları patlak vermiştir. Gazeteler ve bütün yayın organları Baas yönetimi

tarafından kapatılmış, âlim ve düşünürler birlikte halkın ileri gelenleri tutuklanmıştır. Okul müfredatlarında değişikliğe gidilmiş, din derslerinin itibarı ve önemi düşürülmüş, medrese ve imam hatipler çember altına alınarak Baas Partisi, bu okulların başına kendi mensuplarını getirilmiştir. Vakıf ve tekkelerin mallarına el konulmuş ve vakıflar müdürlüğünün mülkü ve arazileri önce kamulaştırılmış ve ardından da ucuz fiyatlarla kendi yandaşlarına peşkeş çekilmiş, haksız kazanç sağlatılmıştır (Hammudeh, 1985).

Müslüman Kardeşlere karşı yürütülen asimetrik savaş, cemaatin sempatanlarını rahatsız etmekte idi. Bu nedenle bazı noktalarda güvenlik güçleri ile küçük çaplı çatışmalara yaşanmıştır. Hama şehir merkezinde, darbe yönetimin anayasal hayata geri dönmesi, olağanüstü hâlin kaldırılması, basın ve birey özgürlüklerinin serbest bırakılması gibi talepleri genel bir grev halinde dile getirilince, güvenlik güçlerinin sert müdahalesi ile karşılık görmüştür. Şehrin eşrafı ve cemaatin yöneticilerinin araya girmesi ile olay, büyük kayıplar yaşanmadan yatıştırılmıştır (Abdülhalim, 1984). İhvan ile Baas arasında ilk kavganın tohumları, 1954 seçimlerinde atılmıştır. Bu seçimlerde Baas ile Hama'nın feodal tabakası arasında çıkan seçim yarışı Baas'ın üstünlüğü ile sonuçlanması, iki grup arasında çıkacak kavganın ilk işaretlerini de vermiştir (Seale P. , 1990).

Baas, ordu içinde Nusayri kadrolaşmasına tüm hızıyla devam ederken, yeni bir güç olarak oluşturulan istihbarata ise, olağanüstü yetki ve imkânı artırımıyla kendine başka bir güç merkezi oluşturuyordu. Ayrıca Müslüman Kardeşlerin direnişini kırmak için askeri hayatın yanında sivil hayatta da birçok operasyon düzenliyordu. Müslüman Kardeşlerin güçlü olduğu eğitim ve diyanette, bir takım görev değişiklikleri, yetki alımı, en ufak bir itaatsizlik karşısında hapse tıkmalar ve görevden almalar artarak devam ediyordu. Sivil isyan ve itaatsizlik şiddetle bastırıyor ve greve giden esnafın dükkânların camları, Baas yandaşları tarafından kırılarak içindekileri yağmalama ve çalma tehdidi ile halkı yola getirmeye çalışıyorlardı. Camiler basılıyor, camiler bombalanıyor ve içindekiler ile birlikte dozerlerle yerle bir edilen ortam ülke genelinde hâkim idi (Van Dam, 2000).

Müslüman Kardeşler, yıllardır sürdürdükleri ılımlı ve siyasi mücadeleyi, siyasi tasfiyeler, sürgünler ve hapislerden etkilenen gençlik teşkilatlarının ısrarı üzerine,

ılımlı politikayı devam ettirememiş ve kendisi de silaha başvurmak zorunda kalmıştır. Müslüman Kardeşler ve iktidar partisi Baas arasında mücadele artık kanlı boyuta geçmiştir (Seale P. , 1990).

Çatışmalar boyut değiştirdiği gibi alanını da genişletiyor idi. Hama, Halep, Cisir Şuğur gibi büyük şehirlerde de kanlı çatışmalara sahne oluyor idi. Nusayriler, başta ordu ve polis teşkilatları gibi güç merkezlerini ele geçirmesi, silahı ve donanımı kendi ellerinde toplanmasına sağlamıştır. Müslüman Kardeşler tarafı ise en hafif ve orta çaplı silahların dışında bir silaha sahip değildi. Dolayısıyla Nusayrilerin kontrolünde olan emniyet güçleri ve ordu saldıran taraf iken Müslüman Kardeşler savunma konumundalardı. Bu yüzden can ve mal kaybı daha çok Müslüman Kardeşler safında olduğu gibi savaşı sonunda kaybeden de onlar olmuştur (Abdülhalim, 1984).

Kendi parti içinde kanlı tasfiyeler yapan ve kendini yüksek mevkilere getirenleri öldüren ve hapse atan Hâfız Esat'ın, parti dışındaki rakiplerine ve düşmanlarına merhametli davranacağı beklenmemesi gerekiyordu, nitekim öyle de oldu. Esat, 1980 yılında 49. madde adı altında bir yasa çıkartarak Müslüman Kardeşleri terörist bir grup olarak ilan etmiş ve bu örgüte mensup kişileri idam cezası ile cezalandırmıştır. Bu karardan sonra Müslüman Kardeşler avına çıkmıştır. Netice itibariyle bu karar, savaşın ve cemaatin Suriye'de sonunu getirmiştir. Bu savaş ve katliam karşısında dünyadan ve Arap dünyasından ciddi bir ses çıkmamış, adeta olan bitenlere çanak tutulmuştur (Abdülhalim, 1984).

Baas Partisi dışındaki rakiplerine yönelik tasfiye çalışmaları kanlı olur iken parti içerisinde de Nusayri grubunun yönetimi ele geçirme çalışmaları da kanlı bir şekilde oluyor idi. Baas Nusayri hâkimiyeti altına girerken buna karşılık Müslüman Kardeşler, Sünniliği öne çıkarıyordu. Müslüman Kardeşler ve Baas arasındaki temel ihtilaf, iktidar savaşı olmaktan ziyade ideolojik ihtilafıdır. Biri İslami düşünceye sahip çıkar iken, bir Baas partisi seküler düşünceye sahipti. Mücadele iki siyasi grup arasından çıkmış zamanla iki etnik grup arasında kavgaya dönüşmüştür. Örneğin Halep topçu birliğinde, Nusayri kökenli subaylara karşı katliam yapılırken, Nusayri kadro Tedmor hapishanesindeki Sünni siyasi tutuklulara karşı katliam yaparak karşılık vermiştir (Tlas, 2005).

1982 yılında meydana gelen ikinci Hama olayları, Müslüman kardeşler açısından Suriye’de işin bittiği tarih ve yerdir. Parti içinde istikrarı sağlayıp arkasına emperyalist devletlerin desteğini alan Esat, Müslüman Kardeşler sorununu bitirmek için düğmeye basmıştır. Esat kardeşler, Müslüman Kardeşlerin kalesi olan Hama'ya askerleri yığarak savaş başlatmıştır. Sofistike ve ağır silahlara sahip olan Esat birlikleri, hafif silahı olan Müslüman Kardeşlerin üyeleri karşısında pek fazla zorlanmamıştır. Esat güçleri, ilk önce şehir abluka altına alınmış ve günlerce aralıksız bombardımana tabi tutulduktan sonra operasyon başlatarak Müslüman Kardeşlerin direncini kırmış ve şehri ele geçirmişlerdir. Haber ve iletişim kanalları zayıf olduğundan ve şehre giriş çıkışlar uzun bir süre yasakladığı için dünyanın olan bitenlerden bir süre haberdar olmasını engellenmiştir. Dünya kamuoyu baskısı kurutulan Esat güçleri, operasyonu icra eder iken çok rahat davranıyorlardı. Günlerce canlı veya cansız herkesin başına bomba indirerek dönemin en büyük soykırımını yapmışlardır (Tlas, 2005).

Hama'nın dışında da Müslüman Kardeşler kadrolarına savaş açılmış ve yakından uzaktan alakası olan olmayan herkesi zindanlara atılmış ve yıllarca gün yüzü göstermeden ölümlere mahkûm edilmişlerdir. Bu top yekûn savaş ile başta SSCB olmak üzere dünya desteğini arkasına almış Esat'a karşı direnecek gücü olmayan Müslüman Kardeşler, ülke dışına kaçmakla canlarını zor kurtarmışlardır. Hama ve benzeri olaylarda 40 bine yakın can kaybı yaşanır iken on binlerce insan da yurt dışına çıkmak zorunda kalmıştır. Dünyanın görmezlikten geldiği ve alttan desteklediği Esat, bir insanlık kıyımı gerçekleştirmiş olduğu gibi kendi iktidarını da sağlama almıştır. Böylece Hâfız Esat, rakiplerine bir ders vermiş ve böyle bir ayaklanmaya kalkışanların uğrayacağı akıbetin Müslüman Kardeşler akıbetinde farklı olmayacağını göstermiştir. Muhalif gruplara yaptığı bu katliamlarla dünyaya, ne denli bir diktatör olduğunu de göstermiştir (Abdülhalim, 1984).

17.2. Hâfız Esat ve Türkiye İlişkileri

Hâfız Esat’ın Türkiye ve Türklere karşı olumlu bir bakışa sahip olmadığını her eyleminde ve söyleminde görebiliriz. Bu düşmanlığının birçok sebebi vardır. Bazı sebepler şahsi gerekçelerden kaynaklanır iken diğer bazıları ise uluslararası

konjonktür getirdiği dengelerden kaynaklanıyor idi. Kişisel gerekçeler olarak, Hâfız Esat'ın Hatay kökenli olması ve Hatay'ın Türkiye'ye ilhakı yanında mezhepsel olarak Nusayri mezhebine mensup olması ve bu mezhep mensuplarının Osmanlı ve Selçuklu başta olmak üzere Türk devletleri tarafından makul görülmemesi yüzünden yaşadıkları mağduriyetlerin meydana getirdiği olumsuzluklar gösterilebilir. Dış etkenler ise, Suriye'nin Türk hâkimiyetinden çıktığından beri işgal, manda ve vasiyetçe devletler tarafından Türk devletine karşı düşman olarak kullanılması, bloklaşan dünyada Türkiye ve Suriye'nin ayrı bloklarda yer alması ve ideolojik olarak ayrı ideolojilerin devlete hâkim olması gibi dış etkenler de öne sürülebilir. Esat'ın Türkiye yönelik eylem ve planlarını PKK, su meselesi ve Hatay sorunu olmak üzere üç meseleyi ele alarak aktarmaya çalışacağız (Ulutaş & Bölme, 2012).

17.2.1. Hatay Sorunu

Suriye coğrafyası yüz yıllarca Türk hâkimiyetinde ve idaresinde olan bir bölgeydi. Bu bölge 1914 yılında meydan gelen birinci dünya savaş neticesinde 1918 yılında imzalanan Mondros anlaşması gereğince İtilaf güçlerine bırakılmıştır. Bu işgal süreci, önce İngilizler, hemen peşinden Faysal önderliğindeki Arap isyancılar ve son olarak Fransa işgali ile son bulmuştur. 1. Dünya Savaşı bittikten ve Mondros anlaşması yapıldıktan sonra, Suriye Fransız mandasına altına girmiştir. Bu yeni anlaşmadan sonra, Türk devleti ile ortaya çıkan yeni manda yönetim arasında Türkiye ve Suriye sınırları belirlenme safhasına geçilmiştir (Kılınçkaya, 2008).

Türk devleti ile yeni yönetimler arasında sınır belirlemede birçok zorluk yaşanmıştır. Zira iki ülkeyi ayıran nehir, deniz, dağ gibi herhangi bir doğal sınır bulunmamaktadır. Dolayısıyla sınır belirlemede, dünyada eşî benzeri olmayan bir yöntemle 1911 yılında döşenen demir yolu, temel alınmıştır. Bu yüzden iki ülke arasında gerçek bir sınır ortaya çıkmamış, yapay bir sınır olduğu için, bu sınır uzun bir müddet birçok konuda ihtilaf yaratmıştır. Nitekim böyle bir sınır çekilmesinin bir çözüm getireceği de hiç bir şekilde beklenmez, çünkü bu bölge üzerinde yaşayan başta Türkmenler olmak üzere halklar dört bir tarafa yayılmışlardır (Kafalı, 1973).

Bu sınır çekilmesinden ve yeni bir devlet kurulmasından çıkacak tek bir sonuç vardır, o da Türk devletini bölmek ve sürekli bir şekilde bu bölgeler üzerinden Batı'ya bağlı kurulacak devletçikler sayesinde baskı yaratmak olacaktır. Fransa bölgeyi işgal ettikten sonra Suriye coğrafyasını 6 bölgeye bölmüştür. Bu bölgelerden birisi de İskenderun Sancağı (Hatay) bölgesidir. Türk yönetimi bazı bölgeler üzerinde başta Hatay olmak üzere, çok durduğu için bazı haklar iddia etmiş ve uluslararası anlaşmalarla garantörlük almıştır (Dağ A. , 2010). Bu garantörlük ve haklar, Hatay ile mi sınırlıdır yoksa tüm Suriye üzerinde yaşayan Türkler için de mi geçerlidir, kesin bir bilgiye ulaşabilmış değiliz.

Fransız mandası, baskılar ve kargaşalar yüzünden Suriye'de kurduğu yönetimlere, 1936 yılında bağımsızlık sözü ve bir takım imtiyazlar vermiştir. Ayrıca 6 bölgeye böldüğü Suriye'yi tek bir devlet adı altında birleştirmesi üzerine, Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Ankara hükümeti harekete geçmiştir. Türkiye Fransa ile yapmış olduğu anlaşma gereği, Hatay üzerindeki haklarını ve garantörlüğünü öne sürerek Hatay'ın bu birleşmenin dışında bırakılmasını sağlamıştır. Fransızlar ile yapılan yeni antlaşmaların ardından iki taraf Hatay'da seçimlerin Türk Fransız otoritelerinin ortak denetiminde tamamlaması ve işbirliğinin devamı edilmesi konularında anlaşmışlardır. Bunun üzerine Türkiye'den Cevat Açıkalın, özel delege olarak Hatay'daki bu seçimler için görevlendirmiştir. 15 Temmuz'dan itibaren Açıkalın ile Fransız temsilci arasında resmi görüşmeler başlamıştır. Görüşmeler sonunda alınan kararlara göre, Türk temsilcisi Cevat Açıkalın, Fransız temsilci Collet, Hatay valisi, Dr. Abdurrahman Melek ve Türk cemaati temsilcisi sıfatı ile Hatay Halk Partisi başkanı Dr. Abdülgani Türkmen ile diğer cemaatlerin temsilcilerin de dâhil edildiği bir seçim komisyonu oluşturulmuştur (Melek A. , 1966).

Yapılan seçimlerde Tayfur Sökmen 40 milletvekilinin oy birliği ile devlet başkanı seçilmiştir. Aynı gün adına Hatay denilen yeni devletin kuruluşu kabul edilmiştir (Tekin, 1995). 23 Haziran 1939'da Türkiye ile Fransa arasında Paris'te varılan anlaşmaya müteakip Ankara'da Hatay'ın Türkiye'ye bırakılmasına ilişkin antlaşma imzalanmıştır. Bu gelişmeler ardından Hatay Meclisi Türkiye'ye oy birliği ile katılma kararı almıştır. Türkiye'ye ait yeni Hatay vilayeti kurulmasına dair kanun da 7 Temmuz 1939'da kabul edilmiştir (Lenczowski, 1980). Türkiye'de büyük bir

sevinçle karşılanan bu olay, Suriye üzerinde kurulan kukla yönetimler üzerinde tepki yaratmıştır. Bu tepki sosyalist Arapçı hareketlerinin güçlenmesi ile birlikte bir devlet politikası haline getirilmek istenmiştir. Bu politika Esat liderliğindeki Baas partisinin birincil maddeleri arasına girmiştir. Zira Baas partisinin kurucularında Zeki Arsuzi; Arsuzlu, Suriye'nin en büyük şairleri arasında sayılan Süleyman İsa, Antakyalı ve ülkenin tek hâkimi haline gelen Hâfız Esat ise Samandağlı olması, Hatay meselesi Baas partisi için ne kadar önemli bir mesele olduğunu göstermeye yeterlidir.

Hatay meselesi Baas yönetimindeki Suriye devletinin birincil hedefleri arasında yer almaktadır. Hatay bölgesinin, Suriye Arap Cumhuriyeti'nin bir doğal parçası olduğu, zor ve hile ile Suriye'den koparıldığı Hatay halkının zulüm altında bulunduğu bu toprakların işgal altında olduğu sürekli vurgulanıyordu. Okul kitaplarında, gazetelerde, televizyonlarda ve haritalarda Suriye sınırları içerisinde gösterilmek suretiyle ifade ediliyordu. O günlerde Türk devleti tarafından İsrail'in Golan'ı ve Filistin'i işgal ettiği gibi Türkiye'nin Hatay'ı işgal ettiği iddia ediliyordu ve hala da iddia edilmeye devam edilmektedir (Bezi, 1996). Bu çalışmalar tüm Suriye halkı üzerinde başarılı olduğunu açık bir şekilde söyleyebiliriz. Türkmenlerin bir kısmı dahi bu propaganda altında kalmış ve etkilenmişlerdir. Esat, Hatay ile ilgili birçok çalışma yürütmüştür. Hatay'ı kendine bağlamak için, gizli bir örgüt dahi kurdurmuştur. Bu örgüt Türkiye ile iyi ilişkiler kurulduğunda, Beşşar Esat tarafından feshedilmiş olsa bile 2011 olayları başladıktan sonra Mukavemeyi Suriye adı altında tekrar ihya edilmiş ve Suriye topraklarında örgütlenmesine ve silahlanmasına başlanmıştır (Ural, 2012).

Hâfız Esat, Hatay'ı kendi vatan toprağı olarak gördüğü için Hataylı Nusayri Araplara bir takım ayrıcalıklar tanımıştır. Yıllık onlarca Hataylı Nusayri gencini, her yıl burslu olarak en iyi bölümlerde okutmuştur. Bu öğrenciler istihbarat örgütleri ile çok iyi ilişki kurdukları için, Türkmen öğrenciler ve diğer öğrenciler üzerinde ajanlık fonksiyonu bile görüyorlardı. Ayrıca Hataylıların Suriye'ye girmesinde vize kolaylığı ve pul muafiyeti sağlayarak Suriye'ye gelişleri teşvik edilmiştir (Bezi, 1996). Diğer bir kolaylık ise Hataylı Nusayrilere Suriye vatandaşlığına geçmede birçok kolaylık sağlanmıştır. Böylece çifte vatandaş olma yolu açılmış ve Suriye'de tarafında Hataylı Nusayrilere imtiyazlar sunularak ekonomik yönden güçlenmeleri sağlanmıştır. Hataylı Nusayriler, Türkçe ve Arapça'yı iyi bilmelerinin yanında

Suriye tarafından ayrıcalıklı kılındıkları için iki ülke arasındaki turizm, ticaret, gümrük ve nakliyat işlerini zamanla tekellerine geçirmişlerdir. Netice itibarıyla Esat ailesi, Hatay'ı hiç bir zaman akıllarından ve hayallerinden çıkarmamışlardır. Hatay'ı kendilerine bağlamak için sürekli eylem ve plan içerisinde olmuşlardır ancak hiç bir zaman umduklarına ulaşamamışlardır (Ceren, 2016).

17.2.2. Su Sorunu

Türkiye ile Suriye arasında 910 km kara sınırı olması itibarıyla iki ülke arasında bir takım güvenlik, siyasi, sosyal ve ekonomik münasebetler ortaya çıkmıştır. Bu münasebetlerden dolayı zamanla bazı sorunlar meydana gelmiştir. Bu sorunların çözülemediği, kriz haline dönüştüğü anlarda ise, iki ülke birbirileri ile savaşın eşiğine gelmiştir (Yavuz C. , 2005). Bu krizleri yaratan sorunların başında ise su sorunları gelmektedir. Hâlbuki su meselesi, bir zamanlar bu iki ülkeyi savaş aşamasına getirecek kadar bir sorun olamaz idi, çünkü bu iki devlet bir devlettiler. Zira bu sorunlu akarsular, aynı ülkeden doğar ve aynı ülkede denizlerine dökülür idi. Ancak Osmanlı devleti, suni sınırlar ile parçalanınca, suni sorunlar meydana çıkmış ve günümüze kadar da bu sorunlar çözülemediği için, içinden çıkılmaz hale gelmiştir. Bu sorun, başka sorunları tetiklemiş ve iş daha da içinden çıkılmaz hal almıştır. Nitekim su meselesi, terör sorununu yaratan sebeplerden birisi olmuştur.

Suriye ile Türkiye arasında üç büyük akarsu vardır. Bunlar, Fırat, Dicle ve Asi'dir. Bu Akarsulardan Fırat ve Dicle Türkiye'den çıkar, Irak'ta denize dökülür ancak Asi ise Lübnan'dan çıkar ve Türkiye'de denize dökülür. Bu akarsuların kaynak noktası ve ülkelerin sınırları içinden geçmesi ve dökülmesinden kaynaklanan kullanım hakkı meseleleri ülkeler arasında bu hususta bir hukuk ve bir takım ilişkiler yaratmıştır. Su kaynakları üzerinde, hem insan faaliyetleri hem de doğanın yarattığı değişimler aşırı nüfus artışı, kırsaldan şehirlere doğru artan göç ve bunun sonucu oluşan nüfus değişimleri ve yağışların azalması sebebiyle çölleşme belirtileri görülünce, bu ülkeleri ileriye dönük korkular sarmış ve tedbir amaçlı projeler çizdikleri için su ihtiyaçları artmıştır. Suyun temel bir yaşam ihtiyacı olması ve değişen iklim koşullarının korkutması, yarı kurak, kurak iklimin hüküm sürdüğü Ortadoğu gibi yüzey sularının az olduğu bölgelerde, yeryüzü zenginliği sayılan tatlı

sular üzerinde projeler, akarsuyun geçtiği her ülke için önem arz etmektedir. Irak, Suriye ve Türkiye gibi ülkeler, topraklarında üzerinde bulunan akarsularla ilgili bir takım proje ve çalışmalar devreye koymuşlardır. Ancak bu ülkeler, projeleri aynı zamanlarda uygulamaya koydukları için, ülkeler arasında su sorunları ortaya çıkmıştır (Maden, 2012) .

1960'lı yıllarda üç devletin de Fırat ve Dicle akarsularını kullanmaya başlaması ile su sorunu ülkeler arasında sorunlar arasında başlıca madde haline gelmiştir. Hem Türkiye, hem Irak hem de Suriye aynı dönemde sulama ve enerji odaklı projelere hayata geçirmesi, sular üzerinde ek ihtiyaçları yaratmıştır. Türkiye, Keban barajını yapma sürecindeyken, Suriye de Fırat barajını yapmaya başlamış ve iki ülke de 1973 yılında barajların inşasını tamamlaması nedeniyle bölgede ilk su krizi bu yıl yaşanmıştır. Akabinde Irak, susuz kaldığını iddia ederek Türkiye'yi, "suyu politik koz olarak kullanıp Ortadoğu'da egemenlik kurmaya çalışmakla" suçlamış ve Suriye ile siyasi kriz de yaşandığı için Keban barajını bombalamakla tehdit etmişlerdir. Ancak söz konusu sorun, Suudi Arabistan'ın ara buluculuk yapmasıyla çözülmüş ve Türkiye 1964'te Keban barajı için su tutma aşamasında iken, Suriye'ye saniyede 350 metre küp su bırakmayı söz vermiş ve sözünde de durmuştur (Maden, 2012).

Bir sonraki önemli kriz ise, Türkiye'nin 1990'larda Atatürk barajını doldurmaya başlayınca yaşanmıştır. Bu dönemde Fırat durma noktasına geldiği büyük bir kriz olmuştur. İlişkilerin tümünden bozulduğu bu dönemlerde, akarsular üzerinde yapılacak herhangi bir çalışma güven kaybından dolayı siyasi bir krize dönüşüyordu. Su meselesinden yaşanan diğer bir önemli kriz ise, Türkiye'nin aynı bölgede Birecik barajının yapımına başlamasında yaşanmıştı (Rıdvan, 2006). 1995 yılı Aralık ayında Suriye su olayını Arap ülkelerinin gündemine sokmuştu. Arabistan ve Mısır dâhil sekiz Arap ülkesinin desteğini alan Suriye, Türkiye'ye bir nota gönderdi. Bu notada su görüşmelerini derhal başlaması talep edilerek Türkiye'nin Fırat ve Dicle Üzerindeki baraj inşaatlarından büyük zarar gördüğünü, bu faaliyetler sonucunda Suriye'ye bırakılan suların kirlendiği ve bunun uluslararası hukuka aykırı olduğunu belirtiyordu. Bu notanın ardından "Körfez İşbirliği Konseyi" üyesi ülkelerden Arabistan, Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır Şam'da bir toplantıda buluşarak adına "Şam Deklarasyonu" verilen bir bildiri yayımladılar. Fırat nehri sularının paylaşımı konusunda adil bir paylaşımı öngören bu

bildiride, GAP'ın bir parçası olarak Fırat üzerinde Birecik barajının kurulması da eleştirilmiştir (Yavuz C. , 2005).

Bu üç ülke de su sorunu yaşayan ülkeler olmayıp akarsular üzerindeki ekonomik refahı artırmaya yönelik projelerinden dolayı ilave su ihtiyaçları doğmuştur. Mevcut su miktarı bu üç ülke içinde projelerini hayata geçirmek açısından yeterli gelmeyince, birbirlerini suçlamaya ve saldırmaya varıncaya kadar tehditler savurmuşlardır. Bu akarsularını istifade etme ve birden fazla ülkenin suları kullanması, Türkiye, Suriye, Irak ve Lübnan arasında akarsu ilişkileri meydana getirmiş olup bu ülkeler arasında dış ilişkileri de şekillendirmiştir. Bu ülkelerin üçü kendilerini Arap ülkesi olarak tanımlıyorken yalnızca Türkiye Arap ülkesi olmadığı için bu ülkelerden farklılık arz ediyor. Lübnan üzerindeki Suriye Baas etkisi ve Irak'a aynı Baas zihniyetinin hâkim olması, su gibi teknik bir sorunu Arap-Türk meselesi haline getirme hinliğini düşünen Baas, olayı ideolojik bir soruna dönüştürmeye çalışmıştır. Türkiye'nin akarsuları üzerindeki projelerini tartışmak üzere Arap birliğini Şam'da toplamış ve Türkiye'ye karşı yaptırımlar ele almışlardır. Nitekim uluslararası kredi verme kuruluşlarına Körfez ülkelerinin baskısı netice vermiş ve Türkiye'ye verilecek kredi engellenmiştir. Ancak Türkiye bu engellemeye boyun eğmemiş ve kendi öz kaynağı ile projelerini gecikmeli de olsa hayata geçirmiş ve tamamlamıştır (Maden, 2012).

Türkiye bu tehdidi bir fırsata dönüştürerek sular üzerinde hâkimiyet kurarak su silahını yaratmıştır. Türkiye'nin sular üzerinde hâkimiyeti ortaya çıkınca, arkasına SSCB desteğini de alan Suriye terör kartını devreye sokmuştur. Bu doğrultuda PKK, Acilciler, Asala, DHKP-C ve Dev-Sol gibi örgütlere sığınma ve lojistik destek sağlamıştır. Bu sorunları giderme babından iki devletin başbakanları, 1987 yılında Şam'da bir araya gelerek bir protokol imzaladılar. Bu protokol gereğince Türkiye, Suriye'ye bir anlaşma imzalanana kadar geçici olarak saniyede 500 metre küp su bırakacağını taahhüt etmiştir. Buna karşılık Suriye başta PKK olmak üzere terör örgütlerine desteği keseceğinin sözünü vermiştir. Ancak bu protokole uymaya yönelik hiç bir iyi niyet göstergesi olmayınca her iki devlette eski politikalarına devam etmiştir (Maden, 2012).

1990 yılında Atatürk Barajı'nın doldurma aşamasında Fırat sularının barajı

doldurma ve bu protokole rağmen, PKK'nın Suriye üzerinden saldırılarına devam etmesine karşın su kozunun gücünü gösterme maksadıyla bırakılan suyun aşırı derece azaltılması, Suriye devletini zor duruma sokmuş ve maddi yönden zarar görmesine neden olmuştur. Suriye, kullandığı suyun %80'i gibi önemli bir miktarını Fırat nehrinden temin ettiği için, Fırat üzerindeki sulama ve enerji faaliyetleri nerede ise durma noktasına gelmiştir (Gaytancioğlu, 2008).

1990'lı yılların son dönemlerine kadar Hatay sorunu, soğuk savaş döneminin etkileri, PKK'nın sebep olduğu iki ülke arasındaki terör sorunu, Türkiye'nin Fırat ve Dicle suları üzerinde barajlar yapması, Suriye'nin aynı dönemde su kaynaklarını özellikle en önemli su kaynağı olan Fırat nehri üzerinde projeler yapmaya başlaması, iki ülke ilişkilerini son derece gergin hale getirerek savaş noktasına ulaştırmıştır. Bu bağlamda iki ülkenin ilişkilerinin gerilmesi ve savaş aşmasına gelmesi, Suriye'de yaşayan Türkmenlere gözler çevrilmiştir. Bu tarihlerde Türkiye'ye okumaya gelen öğrenciler, Türk elçiliklerin Suriye Türkmenleri ile temasa geçmesi, PKK ve Baas yönetimine, Türkiye'ye gözdağı vermek ve Türkmenleri sindirmek ve bastırmak için iyi bir fırsat sunmuştur. Bunu yapmak isteyenler Türkmen dağına PKK'yı yerleştirmişler, Türkiye'ye okumaya giden öğrencilerin ailelerini takip altına almışlar ve Türkiye'de okumuş bütün Türkmenleri ajanlıkla suçlayıp zindanlara atmışlardır. Türkiye'ye dış geçiremeyen Baas, acısını masum Türkmenlerden almaya koyulmuştur (Ceren, 2016).

PKK'yı desteklemeye devam eden Esat'ı, Türkiye'nin sınıra güç yığması korkutmuş, Mısır'ın arabulucu olmasını istemiş ve bu istek üzerine 1998 Adana Mutabakatı imzalanmıştır (Sandıklı & Semin, 2012). Abdullah Öcalan'ın Suriye'yi terk etmesi ve terör kamplarının kapatılmasıyla Suriye tarafından gösterilen iyi niyet 2000 yılının Haziran ayında, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Hafız Esat'ın cenazesine katılmasıyla karşılık bulmuş, Irak savaşında Beşşar Esat'ın ABD tarafından maruz kaldığı baskıya rağmen Türkiye'nin, Beşşar Esat'ın yanında yer alması, elli yıllık güven sorununun iyi ilişkiler kurulması fırsatına dönüşümüne neden olmuştur (Maden, 2012). Bu hal Suriye-Türkiye ilişkilerinde yeni bir boyut kazandırmıştır. Bunu müteakip 22 Aralık 2004 tarihinde dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriye ziyareti sırasında dönemin Suriye başbakanı Naci Itri ile görüşmüş ve Asi nehri üzerinde yapılacak ortak bir baraj için işbirliği imzalamaları,

su sorununu sonlandırma noktasına getirmiş ilişkilerin olumlu gelişimi iki ülke arasında ekonomik, teknik işbirlikleri ve anlaşmalarla perçinlenmiştir. Özellikle Asi Dostluk Barajı'nın 6 Şubat 2011 tarihinde temelini atılması bu gelişmeye en iyi örnek olmuştur (Muhafad, 2012). Fırat, Dicle ve Asi akarsularının sorunları çözülme sürecine girmiş iken 2011 Mart ayında halk ayaklanması başlamış, su dosyası rafa kaldırılmış ve herkes sular üzerinde keyfi davranmaya başlamıştır.

17.2.3. PKK Sorunu

PKK terör örgütü, Türkiye'nin bir iç meselesi olsa da emperyal güçler ve bölgesel işbirlikçileri işin içerisine dâhil olarak bu sorunu büyütmüş ve içinden çıkılmaz hale getirmişlerdir. Bu işbirlikçi ülkelerden birisi de Esat yönetiminde olan Suriye devletidir. Esat, Türklere ve Türkiye'ye karşı takındığı düşmansı tavrı, her fırsatta gündeme getiriyordu. Bu meselelerden birisi de PKK terör örgütü meselesidir. Esat, PKK terör örgütünü, bir yandan Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullanır iken diğer bir yandan da çizgi dışına çıkan Suriye Kürtlerini kontrol etmek ve cezalandırmak için de kullanmaktaydı. Bu kozu sadece Esat değil, zaman zaman Saddam ve İran da Türkiye'ye karşı kullanmışlardır (Aydın, Üçgendeki Tezgâh (PKK), 1993).

PKK terör örgütü ortaya çıktığı günden beri Esat'ın dikkatini çekmişti. PKK terör örgütü, Türkiye yaşanan çatışmalı günlerin ardından gelen 1980 darbesinden kısa bir süre önce Suriye istihbaratı ile temasa geçerek örgütü Suriye üzerinden, Suriye istihbaratının kontrol ettiği Lübnan'ın Beka vadisindeki Filistin Kurutuluş Örgütünün (FKÖ) kamplarına taşımıştır. Bu kamplarda ASALA, DHKP-C, DEV SOL gibi terör örgütleri de eğitilmiştir (Çitlioğlu, 1998). Örgüt üyeleri birer birer Türkiye sınırından kaçak bir şekilde istihbarat elemanları kontrolünde Suriye'ye geçirilir iken örgüt lideri Abdullah Öcalan da istihbarat korumasında Şam'a yerleşmiştir (Aydın, Kürtler, PKK ve A. Öcalan, 1992).

Militanların Suriye'ye geçişlerinde Türkmen bölgeleri tercih edilmekte idi. Ayrıca Türkiye'ye sınır Türkmen bölgelerinde kamplar kurmuşlardır. Bu kamplardan en bilineni, Amanos dağlık bölgesinin uzantısı olan Bayır Bucak bölgesindeki dağlık

bölgeye kurulan kamptır. Bu kamp aracılığı ile PKK, militan topluyor, militanların Türkiye'ye geçişi sağlıyor ve Türkmen halkına baskı kuruyordu. Bu bilgi zamanında Türkmenler tarafından Türk makamlarına iletilmiştir. Bunu fark eden PKK terör örgütü militanları, bazı Türkmen eşrafını yakalamış ve sorguya çekmiştir. Bunu Suriye makamlarına bildirmeleri üzerine, Türkmenler yakalanmış ve haislere atılmışlardır. Bu olaydan sonra, Esat istihbaratı Cemil Esat'ın talimatıyla Türkmen avına çıkmıştır. Bu olaylardan dolayı yüzlerce Türkmen yakalanmış ve onlarca Türkmen ise haislerde işkence altında öldürölmüştür (Ceren, 2016).

PKK terör örgütünün Türkiye üzerinde yürüttüğü terör faaliyetleri, Türk devletini iyice rahatsız etmiş ve Suriye'ye tehdit üstünde tehdit yağdırmıştır. Bu süreç, Kara Kuvvetleri Orgeneral Atilla Ateş, 16 Eylül 1998 tarihinde Suriye sınırına yakın Reyhanlı ilçesinde Suriye'yi PKK terör örgütüne desteğini kesmez ise askeri tedbirler alacağına ifade etmesi ve akabinde devletin en düzeyinde benzer açıklamalar yapması üzerine Suriye Türkiye ilişkilerine yeni bir sürece sokmasıyla başlamıştır. Bu süreç 19 Ekim 1998 Adana mutabakatı olarak kayda geçen anlaşmayla devam etmiştir. Bu anlaşmaya müteakip Suriye yakaladığı 600 PKK terör örgütü üyesinin listesini Türkiye'ye vermiş, Türkiye'nin incelemesi sonrası istenilen kişiler Türkiye'ye iade edilmiştir. Zira Türkiye'nin baskısı sonuç vermiş ve PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan 9 Ekim 1998 tarihinde Şam'dan normal bir uçak ile Suriye'den ayrılmıştır (Yavuz C. , 2005). Abdullah Öcalan'ın Suriye'den ayrılış ve kaçış süreci 16 Şubat 1999 tarihinde Türkiye'ye getirilerek son bulmuştur. Ancak Esat, Kürt hareketlerini takip ve kontrol etmek için 17 Eylül 2003 yılında Barzani Muhammed başkanlığında (Carnegie Middle East Center, 2012) PYD'yi kurdurmuştur.

17.3. Hâfız Esat ve Türkmenler

Hâfız Esat köken itibarıyla Hatay iline bağı Samandağ ilçesinden olmasından ötürü Hatay ve Hatay'ın Türkiye'ye bırakılması, Esat ve Suriye Nusayrilerinin toplumsal Hâfızasında derin bir yara bırakmıştır. Ayrıca Selçuklu, Osmanlı ve diğer Türk devletlerinin Nusayri toplumuna sıcak bakmaması ve onlara karşı muharebe etmesi, Nusayrileri Türklere, Türkiye'ye ve Türk devletinin uzantılarına karşı sürekli

bir düşmanlık haline sevk etmiştir. Bunlara ilaveten Nasırcılık, Arapçılık ve sosyalist düşüncelerinin yoğurduğu Baas partisine mensup olmasından dolayı Hâfız Esat, iktidarı ele alır almaz düşmanlar listesine ilk sıraya Türkmenleri yerleştirmiştir. Zira tarih boyunca bu üç akımın ilk düşmanları hep Türkler olmuştur. Hâfız Esat'ın dünyasında ve Suriye'sinde Türkmenlere yer yoktu ve olmadı da. Dolayısıyla Esat'ın benliğini oluşturan Türk düşmanlığı ve Türklerden öç alma düşüncesi, bulduğu ilk fırsatta, Türkmenlerden öç almaya dönüşmüştür. Hâfız Esat, yaşamı boyunca müsamaha ve hoşgörü göstermediği tek unsur Türkmenler olmuştur. (Cevizci, 2008).

Türkmenlere karşı diğer bir karşıtlığı ise mezhepsel farklılıktan dolayı olmuştur. Suriye Türkmenleri, bir kaç Alevi aile haricinde Sünni Hanefi mezhebine mensupturlar. Kendisi ve kendi toplumu, yıllar boyunca Türkmen beylerinin yanında marabalık ve azablık yaparak geçinmişlerdir. Türkmen beyleri toprak arazi sahibi iken kendileri, ancak işçilik yapıyorlardı. Bu toplumsal farklılıktan ve iş icabı Türkmen beyleri hakkında, büyükleri tarafından onlara çok işkence ve zulüm gördükleri yalan rivayetler edilmiştir. Fakir ve kalabalık bir çiftçi ailenin çocuğu olan Hâfız Esat, dönemin halkların kurtuluşu, sosyalizm, Arapçılık ve Nasırcılık gibi fikir akımları etkisi altında büyümüştür. Böyle bir kökenden gelen ve ortamda yetişmiş olan Hâfız Esat, Türkmenlere bin yıllık acının bedelini ödetmeye kalkışmıştır. Nitekim bazı yerlerde başarılı olmuş ve Türkmenlere hayatı zehir etmiştir (Ceren, 2016). Kendisi de iktidarı ele aldığı anda hem savaşı devam ettirmiş hem de savaş alanını genişletmiştir. Hayatın, siyasi, içtimai, kültürel, askeri, iktisadi tüm alanlarında Türkmenlere karşı savaşa koyulmuştur.

17.3.1. Türkmenlerin Hafız Esat Döneminde Siyasi Durumları

Siyasi hayatta, Türk kökenli siyasileri ve idarecileri devlet yönetiminden uzaklaştırmış, bazılarının zindanlara atarak ve sürgüne göndererek pasifize etmiştir. Yönetime yeni gelenleri ise yükselmelerini engelleyerek, sürekli alt kademelerde tutmuş, yetkisiz ve etkisiz halde bırakmıştır. Parti hegemonyasıyla, kendilerinden

olmayanları devlet yönetimine yaklaştırmamıştır. Bu politikayı yıllar boyunca takip etmiş ve birçok kurum ve kuruluştan, Türk kökenlileri uzaklaştırarak ve memuriyete almayarak devlet idaresinden tecrit etmiştir. Baas ve Hâfız Esat iktidarları boyunca Türkmenler adına hiç bir siyasi faaliyete izin verilmemiş olup her hak talebini şiddet kullanarak bastırmışlardır (Kasım, 2015).

Gericilik ve emperyalist güçlere karşı mücadele adı altında, darbe yasası ile siyasi partileri yasaklamış, sadece sosyalist, Arapçı, Baas'ın kontrolünde olan partilere izin verilmiştir. Zira bu partilerin hiç birisinde Türkmenlere yer verilmemiştir. Esat'ın düşüncesini ve Baas partisinin programını da Türkmenler benimsemediği için siyasetin dışında kalmışlardır. Baas partisi, Hâfız Esat'ın yaptıklarına meşru bir kılıf olma mahiyetindeydi. Hâfız Esat, bütün plan ve programlarını Baas partisi üzerinden yürütüyordu. Dünyada eşi benzeri bulunmayan bir sistem ile parlamento sandalyeleri Baas adına ve Baas'ın mazbata verdiği partiler arasında paylaşılmıştır. Seçimler göstermelik bir şekilde yapılır, Baas ve diğer partilerden kimin kazanacağı Hâfız Esat, “İlerici Milli Cephe” adı altında kendisi belirlerdi. Seçmenleri ise yaptıklarını onaylatmak ve meşrulaştırmak için kullanırdı. Zira vatandaşlar, seçime gitse de gitmese de değişen bir şey olmayacaktı. Seçimler muhaberat denetiminde yapıldığı için, hiç fire vermeden tam blok kazandığı gibi bu milletvekillerinin mecliste kendi başlarına hareket etmesi de mümkün değildi bilakis istihbarat örgütlerinden korktukları için tek bir blok olarak hareket ederlerdi (Cevizci, 2008).

Bu sistemde, Türkmenlerin yönetilme katılma veya oyunu kazanma şansı hiç bulunmamaktaydı. Ancak Baas, dünya kamuoyununa Suriye'deki tüm etnik dağılıma riayet ettiğini göstermek için kendisinden daha beter hale getirdiği, bir ya da iki Türkmen kökenli milletvekiline, Türkmenlere zulüm etme ve Türklük merkezli siyaset izlememe kaydı ile milletvekili olarak atardı. Milletvekillikleri paylaşıldığı gibi bakanlıklarda, partiler ve gruplar arasında paylaşılıyordu. Ancak Türkmenler milletvekilliğinde olduğu kadar bakanlık almada şanslı değillerdi. Genel uygulama, Türkmen kökenli hiç bir kişiye kabinelerde yer verilmemekteydi. Devlet yönetiminde vaziyet bu iken devlet bürokrasisinde de Türkmenlere yer yoktur idi. Her ne kadar ülke bürokrasisinde valiler, emniyet müdürleri, belediye başkanları, genel müdürler kıdem ve seçimle başa gelseler de güvenlik

soruşturmasını muhaberat yaptığı ve Baas tavsiyesi dikkate aldığı için yine Türkmen kökenlilerin şansı bulunmamaktaydı (Zengin, 2014).

Türkmenlere yönelik düşmanlık üzerine kurulmuş bu sistemde, Türkmenlerin seçilmesi veya devlet yönetiminde yer alması mümkün değildi. Bu politika ve uygulamalarla Türkmen unsuru devlet yönetiminin her aşamasından uzak tutulmuş ve yer bulma imkânı tanınmamıştır. Baas'ın parti merkezleri ve temsilcileri her şeyin üstündedir. İl ve ilçe merkezlerinde Baas temsilcileri bir nevi en üst mülki amirlerdir. Adı geçen yer hakkında kararı, proje onaylaması veya sunulması ve denetimi Baas temsilcileri yapardı. Belediye başkanları, valiler ve müdürler, bu temsilcilere bağlı ve bütün kararlar temsilcilerde alınır ve biterdi. Bu ortam ve şartlarda Türkmen bürokratların yer bulmaları çok zor, bulursalar da yetkisi alınmış, göstermelik olarak ya da iktidarın yaptıklarını onaylamak ve meşrulaştırmak için kullanılırlardı (Cevizci, 2008).

17.3.2. Hafız Esat İktidarında Türkmenlerin Kültürel Vaziyetleri

Bir toplumun inandığı ve kendini şekillendirdiği değerler kümesine kültür denir. Türkmenlerin kültürü ise, Türklük adına taşıdıkları değerlerin tümüdür. Bu değerler ile birlikte bir Türk toplumundan bahsediyoruz. Esat da bu güçlü Türk kültürünün önemini farkında idi. Dolayısıyla Türkmenlere yönelik asimilasyon ve Araplaştırma politikasını hedefe ulaştıracak en can alıcı darbeyi, kültürel alana savaş açarak yapmıştır. Yazılı kültürü zayıf olan Türkmenlerin kültür paylaşımı ve nakli sözlü kültür üzerinden olmuştur. Bu nakli yapan araç kuşkusuz dildir. Nitekim dil bir toplumun kültürünün temel taşıdır. Bu taş yerinden oynadı mı, o milletin kültürü sarsılacak ve yıkılmaya yüz tutacaktır (Erol, 2012).

Hâfız Esat, dil üzerinden açtığı savaşı titizlikle sürdürmüştür. Savaş devlet kurumlarında ve halk arasında olarak iki ayak üzerinden yürütmüştür. Devlet dairelerinde getirdiği yasak ve engellemelerle Türkçeyi yok etmiş ve adını dahi silmiştir. Sahadaki savaşı ise, Baas üyeleri ve polisleriyle yürütmüştür. Baas memurları, okulda, çarşıda, pazarda ve camide Türkçe konuşulmasını yasaklamış ve

bu durumu takibe almıştır. Bu yasağı delen kişiler hakkında yasal bir yasak olmadığı için istihbarat üzerinden daha karanlık bir şekilde sorgulanmasına ve cezalandırılmasına başvurulmuştur (Kasım, 2015).

Bir başka baskı ise, Türkçe öğrenim görme ve öğrenme engeli olmuştur. Hâfız Esat döneminde, Türk dilinde eğitim veren veya öğretene hiç bir kurum olmamıştır. Hâfız Esat Suriye'de, Türkçe'yi istenmeyen bir dil haline getirmiştir. Diğer bir savaşı ise, Türkçe neşriyat yapma, kitap, gazete, dergi çıkartma izni verilmemesidir. Bu hususta hiç bir Türkçe yayın olmamıştır. Dil üzerinden yürütülen bir diğer savaş ise, türkölere karşı yapılmıştır. Düğün, nişan, hutbe, vaazlar ve mevlitlerde Türkçe türköl söylemek, ağıt yakmak ve kaside okumaya yasak getirilmiştir. Böyle bir hata vuku bulunması durumunda düğün sahipleri gözaltına alınıp soruşturmayla ve tacize tabi tutuluyorlardı (Erdoğan, 2016).

Sivil hayatta Türkçe müzik dinlemeyi engelleyemedikleri için devlet dairelerinde ve askeri kışlalarda bir dönem Türkçe kaset bulundurmak suç sayılmaktaydı. Ayrıca vatani görevini yapmakta olan bir asker, ailesi ile telefonlarda Arapça konuşmak mecburiyetinde idi aksi takdirde konuşmasına müsaade edilmemekteydi. Hâfız Esat, bu denli dil üzerinden yürütmüş olduğu kararlı savaşıyla birçok Türkmen'in dilini unutmasına neden olmuş ve dillerine önem vermemesini sağlamayı başarmıştır. Bunlara ilaveten soyadlarının değiştirilmesi ve köy adlarının Araplaştırılması ile birlikte Türk kimliği ve izi silinmek istenmiştir. Birçok ailenin kütük soy ismi değişmiş ve ataları ile bağlantısı kesilmiştir. Kütük bilgisi zayıf olan ailelerin kimlikleri ile alakalı kimlik bunalımı yaşamıştır. Bazı nüfus memurlarının, soy isimlerini değiştirmeleri, Türk ailelerinin soyadlarının Arap veya başka bir kökene benzetilmesi kasıtlı ve bilinçli bir şekilde Türk izini kaybettirmek istemelerinin açık bir kanıtıdır (Erol, 2012).

17.3.3. Hafız Esat Döneminde Türkmenlerin Ordu ile İlişkileri

Türk askerinin çekilmesinden sonra Suriye'de kurulan Krallığın ordusu başına Türk kökenli Yusuf Azma gelmiştir. Fransızlara karşı kahramanca savaştıktan

sonra şehit düşmüştür. İşgal yıllarının sonuna doğru Fransız otoritesi zayıflamaya başlaması üzerine ordu, yerel unsurlardan oluşmaya başlamıştır. İstiklal yıllarında kurulan milli ordu başında çoğu İstanbul'da eğitim almış subaylar yer almıştır. Yeni sistemde özellikle darbeler ile birlikte ordu, gücün merkezi haline gelmiştir. Bundan dolayı ki Fransızların teşviki ile Nusayri cemaati orduya yüklenmiş ve zamanla orduyu ele geçirmiştir (Khoury P. S., 1982).

İlk dönemlerde Türk kökenli subaylar olmuş olsa da zamanla yönetime gelen darbeciler, Nasır, Baas ve son olarak Hâfız Esat tarafından ordu Türk kökenlerden tasfiye edilmiştir. Hâfız Esat dönemine kadar ordu içinde bir kaç istisna dışında pek fazla Türkmen subay kalmamıştır. Zor şartlarda orduya giren Türkmen subaylar ise, yetkisiz olarak ve Nusayri subayların ancak yanında görev yapma kaydıyla hiç bir yetkisi olmayan, boşlukları dolduran askerler görevini yürütüyorlardı. Bu bağlamda bazı Türk kökenli generaller olmuş olsa da bunların Türkmenlikle hiç bir bağları ve alakaları bulunmamaktadır (Cevizci, 2008). Bu duruma en iyi örnek Hasan Türkmeni'dir. Türkmeni, Alevi kökenli ve oğlu Ali'nin Beşşar Esat'ın arkadaşı olmasından dolayı Esat ailesine bir yakınlığı olmuş ve bu sebeple yüksek mevkilerde görev almıştır. Zira Türkmeni'nin, Türkmenlikle bağı sadece soyadında kalmıştır. Bu mevkiiyse Hâfız Esat'ın, Basil öldükten sonra, Basil'e yakın generalleri görevden alıp yerlerine Beşşar'a yakın generallerin getirilmesi ile gelmiştir. Türkmenler adına hiç bir çalışması olmadığı gibi herhangi bir faydası dahi olmuş değildir (Zengin, 2014).

17.3.4. Türkmenlerin Hafız Esat Döneminde İktisadi Durumları

Suriye coğrafyasında yerleşimleri bin yılı bulan Türkmenler, bölge üzerinde hâkimiyet tesis ettikleri gibi ziraat ve ticarete de hâkim olmuşlardır. Şartların değişmesi sanayileşen dünyada, sanayii alanına da dâhil olmuşlardır. Ülke genelinde küçük ve orta ölçekli birçok işletmelere ve fabrikalara sahip olmuşlardır. Ancak Birinci Dünya Savaşı, Türk hâkimiyetinin son bulması Türk düşmanlarının lehine bitmesi ile birlikte Suriye'de yönetime gelen rejimler Türklere karşı her alanda savaş açtığı için tarım, sanayi ve ticarete de bu savaştan nasibini almıştır. Türk kökenli

ailelerle birlikte varlıklı Arap, Kürt, Çerkez ve Yahudiler de mağdur olmuşlardır. Devlet ve ordu gücünü eline geçiren Hâfız Esat ve ekibi, değişik düzenlemelerle arazi, dükkân ve fabrikalara el koydular. İzledikleri sosyalist politikalar adı altında kamulaştırma ve toprak reformlarıyla birlikte Türklerin mallarını gasp etmişlerdir. Topraklarını ve arazilerini, bölgeye yerleştirdikleri ve bölgeden çalışan Arap ve Nusayri ailelerine dağıtmışlardır (Zengin, 2014).

Toprak reformu adı altında Türkmen arazilerine el konulduğu gibi kamulaştırma adı altında da Türk sanayicilerin fabrikalarına ve iş hanlarına da el konularak Arap kökenli işçilerin idaresine devretmişlerdir. Fabrikaları deneyimsiz ve işletim bilgisi olmayan işçilerin idaresine bırakıldığı için, bu işletmeler ve fabrikalar zamanla iflas etmişlerdir. Toprak reformunda olduğu gibi arazileri küçük parçalara ayrılarak bölünmüş ancak güçlü bir tarım ekonomisi oluşturamadığı için ülke ekonomisine yarardan ziyade zarar vermiştir. Bu uygulamalar kısa bir zamanlığına rahatlama sağlamış olsa da sanayi ve tarımı sekteye uğrattığından ülke ekonomisi felç olmuştur. Hâfız Esat ve Baas partisinin takip ettikleri bu politikalarla, Türkmenleri fakirleştirdikleri gibi kendi unsurlarını da zenginleştirdiler (Cevizci, 2008).

Türkmenler, mevcut rejimden hiç bir fayda görmedikleri gibi yıllar boyunca atadan deden kalan mallarını ve mülklerini de gasp eden bu rejim elinden çok çile çekmiş ve mağdur olmuşlardır. Ayrıca birçok Türkmen bölgesi sınırlara ve denizlere komşu olduğu için, Türkmen bölgeleri Esat ailesi tarafından işgal edilerek uyuşturucu ve kaçakçılık merkezleri haline dönüştürülmüştür. Humus bölgesindeki Türkmen yerleşim yerlerinden Lübnan kaçakçılığını organize ederlerken Akdeniz üzerinden Lazkiye, Kıbrıs ve dünya kaçakçılığını yürütüyorlardı. Hâfız Esat ve ailesinin çiftliğine dönen Türkmen bölgeleri, her türlü kara ve karanlık işlerin yuvası haline getirilerek yıllarca ekonomik ve kültürel yozlaşmaya uğramıştır (Kasım, 2015).

Netice itibarıyla Hâfız Esat, ömrü boyunca kelimenin tam manasıyla Türkiye ve Türk düşmanlığını ve karşıtlığını baz alan bir politika izlemiştir. Bu düşmanlığının tarihi ve ideolojik tarafları olduğu gibi iktidarını sürekli düşmanlıklar üzerinden yürüttüğü için daima tabanına Türk ve Türkmenleri tehlike olarak takdim

etmiştir. Dolayısıyla kendisi ve tebaası iktidarları boyunca Türklere olmadık kötülükleri yapmış ve Türk toplumunu Suriye sahnesinden silmek istemişlerdir. Çoğu zaman hedeflerine ulaşmış olsalar da Suriye topraklarından Türk varlığını silmeye güçleri yetmemiştir.

18.Beşşar Esat Dönemi (2000-...)

1994 yılında büyük kardeşi Basil trafik kazasında ölünce, babasının isteği üzerine eğitimini ani bir şekilde yarıda kesip ülkeye geri dönmüştür. Doktorluk mesleği yanında aynı zamanda Suriye ordusuna girerek bir yandan da subaylık görevini yürütüyordu. Ağabeyi Basil Esat'ın devlet başkanlığına hazırlanırken ölmesi, rotayı Beşşar Esat'a çevrilmesine neden olmuştur. Bu yüzden Hafız Esat, Beşşar Esat'ı bu göreve hazırlamaya zaman kaybetmeden başlamıştır. Suriye'nin yeni liderliğine babası tarafından hazırlanıyor olması, askeriyede basamakları çok hızlı bir şekilde tırmanmasını sağlamıştır. Babasının 2000 yılında kan kanseri yüzünden ölmesi üzerine aynı gün toplanan Baas Parti yönetimi, Beşşar Esat'ın başkan olabilmesi için gerekli düzenlemelere hız verdi ve bir anda "Albay" olan Beşşar Esat "korgeneral" rütbesine yükseltildi. Zira Hafız Esat kendi yerine hazırladığı Beşşar Esat'ı, hızlı bir şekilde hazırlanıyor olsa da her şey tamamlamaya ömrü yetmemiştir. Bu hazırlık Hafız Esat ölünce de jet hızıyla devam etmiş ve cumhurbaşkanlığı için gerekli yaş ömrü 40 olması şartı jet bir yasa ile Beşşar Esat'ın ömrüne uyacak bir şekilde 34 yaşına indirilmiştir (Ulutaş & Bölme, 2012).

Beşşar Esat 40 yaşını doldurduğunda da 34 yıl şartı kaldırılmış ve başkanlık yaşı tekrar 40'e yükseltilmiştir. Yine olağanüstü toplantı ile Hafız Esat'ın ölümünde bir hafta sonra 17 Haziran 2000 tarihinde bir araya gelen Baas delegeleri Beşşar Esat'ı Baas Partisi genel sekreterliğine seçerek partinin de lideri yapmıştır. 27 Haziran 2000 yılında olağanüstü toplanan "Suriye Halk Meclisi" göstermelik bir seçim yaparak Beşşar Esat'ı tüm yetkileri elinde bulunduran cumhurbaşkanı seçmiştir (Nasır, 2007).

18.1. Beşşar Esat'ın İktidara Yürüyüşü

Hâfız Esat tüm rakiplerini teker teker tasfiye ederek Suriye üzerinde yegane hakimiyetini kurmuş, Suriye halkına, Arap âlemine ve tüm dünyaya bunu kısa bir süre içerisinde kabul ettirmiştir. Ancak yaşının ilerlemesi kendisinin yerine devleti bırakacak ve Nusayri azınlığı iktidarını koruyacak bir halef düşüncesi içerisinde idi. Bu ihtiyaç için en iyi çözüm olarak en büyük oğlu ve sağ kolu Basil olarak görüyordu. Basil'in ordu ve güvenlik güçlerine hâkimiyeti, tüm gözleri kendi üzerine çekmişti. Hâfız Esat, oğlu Basil'i sıkı bir eğitimden geçiriyor ve yakından ilgileniyordu. Yakın kurmaylarını ve devlet yöneticilerini Basil'in başkanlığını kabul edenlerden seçiyordu. Halk nezdinde gerekli propaganda yapılarak halk da Basil'in başkanlığına hazırlanıyordu. Basil askeri ve güvenlik güçlerinin içinden gelmesi, kendisine büyük bir özgüven veriyor ve onlar üzerinde büyük bir hâkimiyet ve otorite sağlıyordu. Hâfız Esat kendi kafasında tüm hazırlıkları yapmış, Beşşar Esat'ı eğitim almak üzere İngiltere'ye göndermişti. Küçük Mecd hasta olduğu için doğal olarak denklem dışı bırakmıştır. En son erkek çocuk olan ve karakteri Basil'e yakın olan Mahir ise Basil'in emrine verilmiş bir şekilde aile içerisinde görev dağılımı ve paylaşımı yapmıştı. Basil Esat kendine yakın adamları ordu ve istihbaratın başına getirmiş ve kendine rakip ve engel gördüğü amca çocuklarını ve akrabalarının hareket alanını daraltarak bitirmeye çalışmıştır (Haddad, One Step Forward, 1999).

Oyun bu şekilde kurgulanmış, pürüzsüz bir şekilde giderken hiç hesapta olmayan bir kaza gerçekleşti ve Basil geçirdiği trafik kazasında öldü. Bu ölüm yüzünden Hâfız Esat'ın kurduğu denge ve düzen alt üst oldu, hesaplar tekrardan gözden geçirilerek yeni bir plan hazırlamak zorunda kaldı. Mahir'in yaşı genç olması itibarıyla İngiltere'de okuyan Beşşar apar topar bir şekilde Suriye'ye getirildi ve Basil'e biçilen görevin başına geçirildi. Hâfız Esat'ın kan kanseri olması ve oğlunun ani bir şekilde ölmesi hastalığının daha hızlı bir şekilde vücuda sirayet etmesine sebep olmuştur. Nihayet Hâfız Esat hastalığına yenik düşmüş ve 10 Haziran 2000 yılında ölmüştür (Lesch, 2005). Beşşar Esat'ın 1994 yılında getirilmesi ve yönetime hazırlanması için zaman yeterli olmasa da Hâfız Esat'ın adamları hazırlıkları tamamlanmış varsayarak Beşşar Esat'ın ülkenin başına geçmesine yardımcı olmuşlardır. Beşşar Esat'ın başı geçmesine karşı halk, küresel ve bölge ülkeleri nezdinde cılız bir itirazı dışında ciddi hiç bir karşıtlık olmamıştır. Beşşar Esat, bu

itirazları da hallederek ve devre dışı bırakarak başkanlık geçişini sorunsuz bir şekilde tamamlamıştır (Ulutaş & Bölme, 2012).

18.2. Beşşar Esat'ın İktidarı ve Şam Baharı

Şam Baharı, Modern Suriye'nin siyasi tarihinde çok önemli bir gelişmedir. 2011 Arap baharının ilk denemeleri olarak da görülebilir. Bu dönem 2000-2001 yılları arasında Suriye'nin başkenti Şam'da gerçekleştiği için, Şam baharı denilmiştir. Bu bahar, 2000 Haziran'ında Hâfız Esat'ın ölümü sonrası ülkenin başına getirilen Beşşar Esat'ın yemin töreninde karşı görüşe saygılı olacağını ifade etmesi ve Baas partisinin önderliğindeki "İlerici Milli Cephe" koalisyonu altındaki partilere şube açma ve gazete çıkarmalarına izin vermesi üzerine başlamıştır. Bu eylemler ve söylemlerden sonra bir takım laik aktivist ve aydınlar konferanslar düzenlemişlerdir. Bu konferanslar sonunda sonuç bildirgeleri hazırlayıp Suriye halkı ve dünya kamuoyu ile paylaşmaları üzerine halkın ve dünyanın dikkatini bir anda üzerlerine çekmişlerdir (Ziyade, 2007).

Başta Şam'da olmak üzere Suriye içinde ve Suriye dışında yaşayan aydın ve siyasetçilerin Suriye'nin bugünü ve yarını konulu iktisadi, siyasi ve sosyal meselelerde sorunlar ve çözümler başlıkları altında peşi sıra geniş katılımlı konferanslar düzenlemesi ile devam etmiştir. Bu forumlardan en bilineni ve ilk kurulanı milletvekili ve işadamı olan Riyad Seyif'in başkanlığında "Ulusal Diyalog Forumu", Süheyir Atası'nın başkanlığındaki "Cemal Atası Forumu" ve Semir Neşşar başkanlığındaki "Kevakibi Formu" olmuştur. Bu ilk iki önemli forumun kurucularının Türk kökenli olması ise ilginç bir detay bilgisidir. Bu konferanslar sonucu, bir kısım aydınlar toplanmış ve bir takım çözüm önerileri ve talepler sunmuşlardır. İlk bildirgeye 99 kişi imza koyduğu için "99'lar Bildirgesi" denilmiş ve 27 Eylül 2000 tarihinde yayınlanmıştır. Bu bildirgeye büyük bir ilgi ve teveccüh gelince ikinci bir toplantı yapılmış, toplantı sonucu çıkarılan bildirgeye bin kişinin imza koyması üzerine "Binler Bildirgesi" denilmiş ve 09 Ocak 2001 tarihinde uluslararası gazetelerde de yayınlarak kamuoyu ve dünya ile paylaşılmıştır (Ulutaş & Bölme, 2012).

Bu bildirilerde reform ve iyileştirme talepleri bulunuyordu. Bu taleplerin başında, 1963 yılından beri uygulanan olağanüstü halin kaldırılması, siyasi tutukluların serbest bırakılması, basın ve ifade özgürlüğü gibi talepler gelmekteydi. Bu bildirgeye fazla ses çıkarmayan rejim, ikinci bildirgeyi tahammül edememiş, bildirgeye imza koyan ve öncülük eden herkesi tutuklamıştır. Binlerin bildirgesinde taleplerin dozajı artmış, güvenlik ve yargı sistemine ciddi ithamlarda bulunulmuştur. Basın ve ifade haklarının vatan hainliği, devletin zenginlikleri ve imkânları sistemin adamlarına peşkeş çekildiği ve devletin ve halkın iradesi tek bir parti indirgenerek devletin egemenliğine ve halkın iradesine ipotek konulması aşırı bir dille eleştirilmiş ve bir an önce reform ve ıslahat yapılması istenmiştir (Lesch, 2005).

Bu forumlarda katılımcılar, Esat'ın konumu hakkında hiç bir karşıtlık dile getirmemiş bilakis Esat'ın başkanlığını kabul eder olmuşlardır. Zira bu konferanslar resmi izni olmadığı için merdiven altında, evlerde, daha sonraları ise daha geniş yerlerde yapılmıştır. Bunun üzerine aydınlar ve aktivistler, bu çalışmalarını resmileştirme ve kurumsallaştırma girişiminde bulunmuşlardır. Bahar olarak adlandırdığımız sürecin ilk örgütsel şekli "Forum" olarak kurulmuş ancak resmi izin konusunda yasal bir karşılığı olmadığı için izin alınamamıştır. Bu talep yasal zemin bulamadığı için reddedilince, yasal bir zemini olan parti kurma izni talebinde bulunulmuştur (Ziyade, 2007).

Baas'ın varlığını sorgular nispette olunca ve egemenlik alanına müdahale sayıldığı gerekçelerin yanında ABD'de yaşanan 11 Eylül olayı da güvenlik güçlerinin ve eski kadronun eline güçlendirmiş ve yabancı güçler ile iş birliği yapmak, devleti yıkmak, halkı bölmeye teşvik etmek suçlamalarıyla forumlar kapatılmış, toplantılar yasaklanmış ve katılımcılar takip altına alınmıştır. Devlet güvenlik güçlerince form işine kalkışan aydın ve aktivistler sırasıyla tutuklamaya başlanmıştır. Bunun üzerine tüm forumlar kapanmış ve parti kurma talepleri geri alınmış ve bazı aydınlar hapse, diğer bazıları ise yurt dışına kaçarak tutuklanmaktan kurtulmuşlardır. Bu talepler ve söylemler (Lesch, 2005).

Böylece halkın yıllardır beklenti içerisinde olduğu Esat'ın yönetimi teslim aldığı günlerde dile getirdiği iyileştirmeler ve reformların içi boş çıkmıştır. "Şam Baharı" uzun sürmeden bitmiş ve Beşşar Esat'ın ve Baas rejiminin gerçek yüzü ve

niyeti belli olmuştur. Nitekim Esat Suriye'yi reform ve iyileştirmeler ile değil babasının yöntemi olan baskı ve şiddetle yöneteceğine inanmış birisiydi. Dolayısıyla Şam Baharı uzun sürmeden bitmiş ve halkın isyanı 2011 yılına kadar ertelenmiştir (Ulutaş & Bölme, 2012).

18.3. Beşşar Esat'ın İç Politika Argümanları

Beşşar Esat, 2000 Haziran'ında yönetime gelmesi ile birlikte Suriye'de yeni bir sayfa açmıştır. Suriye'nin tarihi bir gerçeği olan Türkmenler de bu yeni dönemden etkilenecekleri aşikârdı. Beşşar Esat, halk ile barışık bir ilişki kuracağını ilk anlarda dile getirmişti. Yenilikçi ve reformist politikalar izleyeceğini ve babasının tersine halk ile doğrudan temas kuracağını ve babasının döneminde ve öncesinde halk üzerinde açılan olumsuz izleri sileceğini ve baskıları kaldıracağını ifade etmişti. Esat kısa da sürse insanlarına bir Şam Baharı yaşatmıştı. Muhalif çalışmalara göz yummuş ama ileri gitmelerine ve onların tabiri ile hadlerini aşmalarına da izin vermemiştir (Ulutaş & Bölme, 2012).

Suriye'de Baas iktidara geldiği günden beri ilk defa 2003 yılında yapılan ve başkanlık seçiminden sonra ilk seçim olan yerel yönetimlerde demokratik seçim yapılmasına izin vermişti. Müdahale ve hile olmadan yapılan seçimlerde çok olumlu bir sonuç çıkmıştı. Baas partisinin önderliğindeki "İlerici Ulusal Cephe" koalisyonu altındaki partilere şube açma ve gazete çıkarmalarına, okul kıyafetlerinin askeri kıyafetten sivil kıyafete geçmesi, özel gazetelerin ve dergilerin çıkarılması, radyo ve televizyon açılması ve öze bankaların kurulmasına izin verilmesi, komünist ve ihvan kökenli muhalif tutuklularından kimseleri serbest bırakması, ülkenin en berbat zindanları olan Palmira ve Mezze'yi iyileştirmesi halk ve dünya kamuoyu üzerinde olumlu karşılanmıştır. Siyasi tutuklular bir bir serbest bırakılmış ve iadeyi itibar edilmiş hatta siyasi hayata dönemlerine izin verilmiştir. Bu iyileştirmeler yurtiçinde bulunup da mahkûm olanlar yararlanmış fakat yurtdışında yaşayan İhvan teşkilatına mensup üyelere af çıkarılmamıştır. İktidarı boyunca hiçbir zaman İslami eğilimli hareketlere sıcak bakmamış, her zaman açıklamalarında İsrail ve radikal İslami tehditlerden bahsetmiştir (Lesch, 2005). Ancak bu tablo bir takım statükocuları ve şahinleri rahatsız etmiştir. Bu yüzden demokratik seçimlerin, bir daha yapılmasına

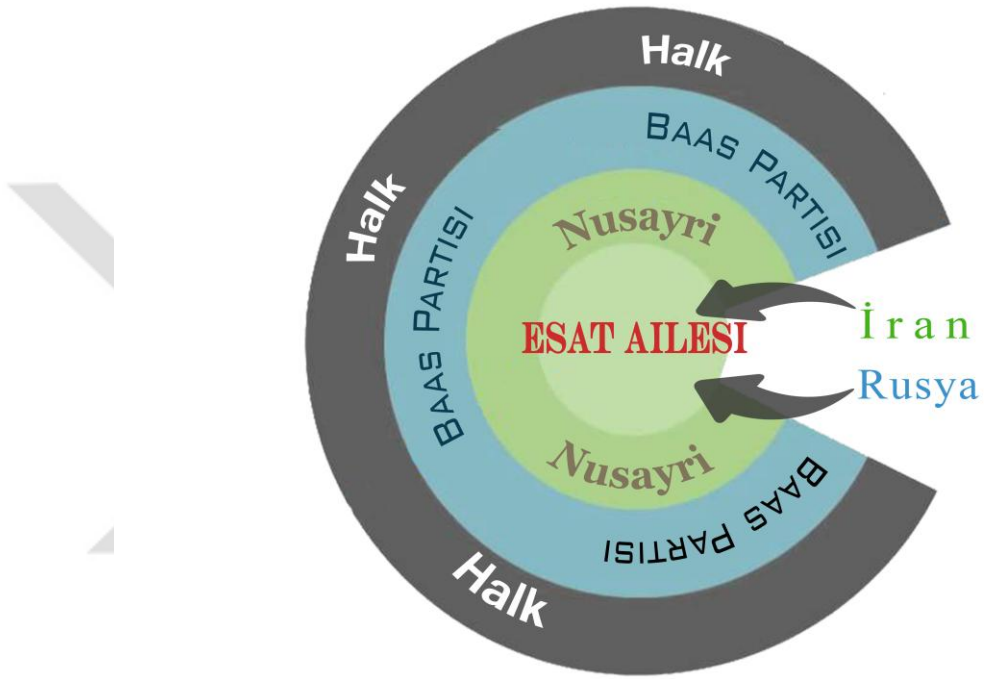
izin verilmemiştir (Haddad, Syria's Curious Dilemma, 2005).

Siyasi partiler kanununda kısmi iyileştirmeler yaparak siyasi parti kurmaya izin veren yasa çıkarmıştır. Her ne kadar Esat'ın emrinde olsalar da farklı isimler altında yeni siyasi partiler kurulmuştur. Bu iyileştirmeler Suriye'de siyasi düzeyde de yalancı bahar rüzgârı estirmişti. Beşşar Esat'ın halk ile doğrudan temas kurmak ve ilişkiye geçmek için yaptığı birçok icraat olmuştu. Bu manada halk nezdinde en çok iz bırakan ve şaşkınlık uyandıran eylemler olarak Beşşar Esat'ın yanına eşini de alarak halk arasına inip dolaşması, alışveriş yapması, ev ve köy ziyaretlerinde bulunması olmuştur. Bunlar içerisinde Beşşar Esat'ın Halep ziyareti ayrı bir yere sahiptir. Zira Hafız Esat'ın 30 yıllık iktidarı boyunca hiç Halep'e gitmemesi, Beşşar Esat'ın Halep sokaklarında dolaşması ve alışveriş yapması insanları etkilemiştir ve ilk halk nezdinde üst düzey bir yetkilinin aralarına gelmesi, halkın Beşşar Esat ve yönetimin kendilerinden birileri olduğu hissi uyandırmıştır. Beşşar Esat'ın ve eşinin güler yüzlülüğü, halk konserlerine ve festivallerine katılması halk ile ilişkiler kurmasında büyük bir rol oynamıştır. Teknolojinin ülkeye transfer edilmesinde öncü olmuştur, adı cep telefonu ve internet ile anımsanmış, ülkenin modern yüzü olarak pazarlanmıştır. Ayrıca eğitim alanında da bir takım değişiklikler yapmış, özel okullar ve üniversiteler açılmasına müsaade etmiştir. Sanat ve sanatçılara özel ilgi göstermiş ve programlarına katılarak onları, onore etmiştir (Nasır, 2007).

Beşşar Esat'ın bu hareketleri Esat Suriye'sinde hiç alışagelen hareketler değildi. Devlet çalışanlarına ise, geldiği yıldan ve olaylar başlayan yıla kadar yapmış olduğu zam oranı %400'ü bulmuştur. Bu zam memur ve askerlerin desteğini almaya yetmiştir (Ulutaş & Bölme, 2012). Ancak halkın çoğunluğu memur ve asker olmadığından, bu destek kapsayıcı olmamıştır. Nitekim halkın çoğunluğunun çalıştığı tarım sektöründe devlet desteğinin aza indirilmesi, mazot ve gübredeki yüksek fiyat artışları çiftçiyi iflasın eşiğine getirmiştir. Yine ulaşım sektöründe araçların baştan sona değiştirilmesi ve yeni araçlara belirli standartlar getirilmesi ve bu yetkiyi sadece rejimin adamlarına verilmesi, bir çırpıda binlerce ailenin işsiz kalmasına sebep olmuştur (Seyf, 2012).

Suriye'yi, rejim ve menfaat grupları kendi aralarında paylaşmışlardı. Kimse kimsenin alanına müdahale etmiyordu. Esat ailesinin sorumlu olduğu ana sektörlerle

kimse karışmaz, menfaat gruplarına verilen alanlara ise Esat ailesi müdahale etmezdi. Bu şekilde rant şebekesi kurulmuş ve herkes birbirinin sahasına saygı duyardı. Halktan birisi, bu alanların birine girmesi durumunda, ağır bir şekilde ile karşılık verilerek cezalandırılırdı. Beşşar Esat, iktidarı boyunca işsizlik, yolsuzluk, ehliyetsiz, liyakatsiz bürokrasi ve terör gibi sorunlarla uğraşmış durmuştur (Jones, 2012).

Şekil 1 Suriye'de İktidar Tabakaları

Hafız Esat, ülkeyi iktidar tabakalarına ayırmıştır. Bu taksimatı fazla değiştirmeden Beşşar Esat da devam ettirmiştir. Ülkeyi yönetimine ve köşe başlarına ailesinden kimseleri yerleştirmiştir. Mahir, ordunun başında iken eniştesi Asif Şevket istihbaratın başında ve kuzeni Rami Mahluf ekonominin başındaydı (Ulutaş & Bölme, 2012). İkinci tabaka olan istihbarat ve orduya, mensubu olduğu Nusayri azınlığından kimseleri yerleştirmiştir. Bu tür yerlerdeki Nusayri oranı % 90'lara ulaşmaktadır. Son tabaka olan ve toplumun çoğunluğunu temsil eden ancak aileye sadakat gösteren Sünnilerden kimseleri de bürokrasi, millet meclisi, bakanlıklar ve başbakanlık gibi yerlere yerleştirmiştir. Bu uygulamayla Sünni çoğunluğu tatmin

eder iken diğerk bir yandan da bu çoğunluğu kontrol etmek için kullanmıştır. Bu tür yerlerdeki Sünni oranı % 60 civarındadır (ICG, 2004).

18.4. Beşşar Esat (2000-2010) Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri

2000 Haziran ayının 10'unda kanser hastası olan yeni Suriye'nin kurucusu, sahibi ve cumhurbaşkanı Hâfız Esat öldü. Cenaze merasimine, dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in katılması iki ülke arasında soğuk savaşın bitmesine ve yeni bir sayfanın açılmasında önemli bir rol oynamıştır. Ahmet Necdet Sezer'in cenaze törenlerine katılımı teamüllere tersti, zira Hâfız Esat 8. Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın cenazesine katılmamıştı. Ahmet Necdet Sezer'in cenaze törenine katılmasına dek iki ülke, sürekli sorun ve kavgayla anılmıştır. İki ülke, 1957 ve 1998 yıllarında bir çok kez savaşın eşiğine gelmişti. Suriye yönetiminin PKK, DHKP- C ve ASALA terör örgütlerini desteklemesi, İsrail, Hatay ve su meselesi yüzünden diplomatik ilişkiler çok gergin, komşuluk ilişkileri yok denecek düzeydeydi. Batı ve Doğu bloku çekişmesi yüzüne, iki ülke ilişkileri sürekli bir şekilde bu iki bloka bağlıydı. 1998 yılında kadar PKK'yı destekleyen ve topraklarını kullandıran Suriye yönetimine, Türkiye tarafından üst düzeyde tehditler savrulması, Esat'ı korkutmuş ve isteği üzerine dönemin Mısır devlet başkanı Mübarek'in aracı olmasıyla Adana Mutabakatı imzalanmıştır. Bu mutabakat ile karşılıklı tehditler bitmiş ve savaş havası sona ermişti. Bu antlaşma gereği Esat yönetimi PKK'yı terör örgütü kabul edecek ve hiç bir şekilde desteklemeyecek ve topraklarını kullandırmayacak idi. Bu antlaşmaya riayet etmesi ve Abdullah Öcalan'ın Suriye'den kovulması sonrası ilişkiler rahatlamıştır (Yavuz C. , 2005).

Hâfız Esat'ın ölümü ve Ahmet Necdet Sezer'in büyük bir adım atarak Hâfız Esat'ın cenaze merasimine katılması, iki ülke arasında yeni bir dönemin açılmasına neden olmuştur. Bu ölüm sonrası, Beşşar Esat'ın ülkenin başına geçmesine Türkiye'nin ses çıkarmamasını ve Ahmet Necdet Sezer'in ziyaretini önemsemiştir. Beşşar Esat, bu ziyareti iyi niyet ziyareti olarak kabul ederek iki ülke arasında ilişkileri düzeltme kararı vermiştir. Esat, yardımcısı Abdülhalim Haddam'ı Kasım 2000 yılında Türkiye'ye göndermiştir. Zira İngiltere'de kısa süreliğine bulunmuş, Batı kültürüne aşina olması, Beşşar Esat'ta Batı dünyası ile ilişkilerini düzeltme ve

geliştirme düşüncesini oluşturmuştur. Bunun yolu da Türkiye'den geçtiğinin farkındaydı. Diğer bir yandan ise İran üzerinden Rusya ile de ilişkilerini zayıflatmadan, babasının yolundan devam ediyordu. Nitekim bu ilişkileri yükseltmek ve ambargoyu kırmak için güvendiği ve toplumuna yakın gördüğü Türkiye ile yürütmek seçenekleri arasında en iyisiydi. Türkiye'de iktidara gelen AK Parti yönetimi Suriye ve Ortadoğu ülkeleri ile ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkileri düzeltmek ve geliştirmek isteğinde olması, iki ülke yönetiminin ve halkının yakınlaşması ve ilişkilerin iyileştirmesinin çok hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleşmesine sebep olmuştur (Ertuğrul, 2012).

İlişkilerin düzelmesinde iki ülkenin yönetimin değişmesinin yanında dış etkenlerin rolü de büyük olmuştur. 11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Merkezi saldırısı, ABD'nin Afganistan ve Irak işgali, Suriye'nin ABD işgaline karşı gelmesi ve Suriye'nin şer ülkeleri arasında ilan edilmesine sebep oldu. Bu gelişmeler sıranın Suriye'ye geldiği yönde vatandaşlarda güçlü bir görüşü oluşturmuştur. Bu sıkıntılı dönemi, Lübnan eski başbakanı Refik Hariri'nin 14 Şubat 2005 tarihinde Beyrut'ta öldürülmesi daha da sıkıntıya sokmuştur. Suriye'nin izole edilmesine, Arap ülkeleri de destek vermiştir. Bu zorlu süreçte Türkiye'nin zeytin dalı uzatması üzerine Esat, kurtuluş ve çıkış yolunu yalnızca Türkiye görmüştür. Dönemin Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriye'yi ziyaret etmesi, Suriye yönetimine rahat bir diplomatik nefes almasını sağlamıştır. Bunu iyi kavrayan Esat, Türkiye ile siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal ilişkileri iyileştirmeye ve yakınlaşmaya hız vererek devam etmiştir (Metli, 2000).

Karşılıklı atılan adımlar ilişkilerin düzelmesine yol açmış ve iki ülke halkı arasında büyük oranda olumlu tepkilere neden olmuştur. Zira bu yakınlaşma halk nezdinde, yıllardır sabırsızlıkla bekleniyordu. Bu fırsatı yakalar yakalamaz iki halk arasında büyük bir devrim yaşandı. Akrabalık, siyasi, ekonomik ilişkiler eşi benzeri olmayan bir düzeyde yükseldi. İki ülke arasındaki tüm sınırlar kalkmış ve geçmişin kötü izleri bir anda silinir hale gelmiştir. Bu ilişkilerin ileri düzeye yükselmesi ve hızlı bir şekilde ilerlemesi bazı bölgesel ve küresel çevreleri rahatsız etmekteydi. Ancak iki ülke yönetiminin azmi ve iradesi yanında iki ülkenin tarihi, sosyal, kültürel ilişkilerinin derinliği ve kadimliği bütün bu engellemeleri dinlemiyor ve ilişkilerin iyileşmesi ve gelişmesi tüm hızıyla devam ediyordu. Her iki tarafın iyi niyet

göstermesi ve Erdoğan'ın uluslararası meselelerde Suriye'yi desteklemesi, iki ülke arasında güçlü bir güvenin tesis edilmesini sağlamıştır. Ekonomik ve siyasi olarak sınırlar kalkmış ve iki ülkenin güvenliği birbirine bağlanmıştır (Sandıklı & Semin, 2012).

Her iki taraf ise milli güvenlik meselelerinde birbirilerine sırt vermiş ve iki ülkenin güvenliği tek ülke güvenliği haline almıştı. İsrail ve Filistin meselesinde iki ülke görüşü ve duruşu o kadar benzemiş ki, birisi bu meselede bir şey söyler ise, diğer tarafta aynısını söylediği de sayılıyor idi. Bu tavır özellikle Suriye ile İsrail arasında Türkiye'nin arabuluculuk yaptığı yıllarda İsrail'in Gazze'ye saldırı düzenlemesinde belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin İsrail'e karşı menfi bir tavır geliştirmesine neden olmuştur. İsrail ve Suriye Başbakanı'nın aynı anda Ankara'da bulunması ve Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriye Başbakan'ı ile görüşüp İsrail Başbakan'ı ile görüşmemesi, Esat nezdinde büyük bir tesir bırakmıştı. Esat bu hadiseden sonra, ilişkileri hızlandırırken Türkiye'ye de güveni sarsılmaz olmuştu (Dağ A. , 2010).

Ekonomide gerçekleşen yakınlaşmada, gümrüklerin kaldırılması her iki ülke arasında tek bir pazar kurulmasını sağlamıştır. Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi kurulması, vizelerin kaldırılması, Asi nehri üzerine ortak baraj kurulması ve Çobanbey demir yolunun yeniden açılması iki ülke insanı arasında tarihi, sosyal ve ticari ilişkilerini tekrar kurulmasını sağlamıştır. Hatay ve su meselesini çözerek iki ülke arasında kavga ve ihtilaf çıkarmak üzere uydurulmuş suni sorunlar ortadan kaldırılmıştır. Yıllardır birbirine düşman gözü ile bakan ordular, artık ortak toplantı ve projeler yaparak ortak askeri tatbikatlar düzenliyorlar ve PKK terör örgütleri karşı mücadele ile güvenlik meselesinde beraber hareket ederek ortak güvenlik kurulu oluşturuyorlardı (Dağ A. E., 2015).

İki ülke liderinin ve devlet yöneticilerinin haftada bir ziyaret gerçekleştirmeleri, iki ülke arasında ilişkiler, devletlerarası ilişkileri geçerek iki kardeş arasında yapılan ziyaretler halini almıştı. Nitekim dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Beşşar Esat birbirilerine kardeşim diye hitap etmeye başlamaları bu yakınlığın bir tezahürüdür. Dolayısıyla bu ilişkiler hayatın ve siyasetin tüm alanına sirayet ederek ilişkiler, iki ülke arasında ilişkilerde alışılmış düzeninden çıkmış, ülke

içi ilişkiler düzeyinde cereyan etmeye başlamıştır. Bu ilişkilere artarak 2011 olaylarına dek devam etmiştir. Bu olaylar ile birlikte Suriye Türkiye ilişkileri gerilemiş ve zamanla çok farklı bir boyutlara gelmiştir (Metli, 2000).

18.5. Beşşar Esat'ın Türkmenlere ile İlişkileri

Beşşar Esat 2000'lı yılların ortasında yönetime geldiğinde, halk ile ilişkilerini iyi tutacağını ve geçmişin olumsuz izlerini sileceğini ifade etmesi üzerine, bu söylem Suriye halkı nezdinde ve Türkmenlerde heyecan uyandırmıştır. Zira Hafız Esat ve Baas diktasının, Suriye Türkmenleri üzerinde olumsuz birçok uygulaması olmuştur. Bu uygulamaların ve baskıların, Suriye halkı üzerinden kalkması en bariz şekilde Türkmenlerde hissedilmiştir. Çünkü rejimin kendini meşrulaştırma ve savunma argümanlarının başında Türk tehdidi ve düşmanlığı gelmektedir. Bu yüzden rejim, ülke genelinde yaşayan Türkmenlere cehennem hayatı yaşatmaktaydı. Türkiye ile ilişkiler düzelmiş ve tehditler algısı ortadan kalkmış olsa dahi Türkmenlere yönelik baskılar kısmen sona ermiş ancak mağduriyetler telafi edilmemiş ve etkilerinin ortadan kaldırılmamıştır (Ceren, 2016).

Suriye ve Ortadoğu coğrafyasında 10 asra aşkın bir süredir yöneten Türklere rahatsız olanlar, bölgenin sözde geri kalmışlığı, fakirliği, cahilliği ve birçok olumsuz sonucunun sebebini Türklere dayandırılmasından dolayı ve son yüz yıl boyunca dünya kavgalarının sahne olan bölgemizde Türkiye ve Suriye rejimleri arasındaki kötü ilişkilerinin faturası doğrudan Suriye Türkmenlerine kesilmiştir. Ne zaman iki ülke arasında olumsuz bir durum yaşansa, ceza doğrudan Suriye Türkmenlerine kesilirdi. Ayrıca Beşşar Esat öncesi ülkenin yönetiminde bulunan, Hafız Esat, Baas diktası, Nasır diktatörü ve Fransa işgal yönetimi, Suriye'deki Türk izini silmeye ve Türk insanını sindirmeye çalışmış ve bunun için bir takım planlar ve stratejiler uygulamaya koymuştur. Bu uygulamalar ve baskılar yaklaşık yarım asır boyunca uygulanmıştır. Beşşar Esat Suriye'de yönetimi devraldığı zamanlarda, Türkmenlere karşı uygulamalar yüksek dozda devam ediyordu. Beşşar Esat'ın Suriye halkı ve Türkiye ile iyi ilişkilerini düzeltmeye ve yeni ilişkiler kurmaya başlaması sonrası, Türkmenler üzerinde bir rahatlama yaşanmıştır (Cik, 2016).

III. BÖLÜM: ARAP BAHARI VE SURİYE

19.Kuzey Afrika Olayları ve Ortadoğu'ya Etkisi

Kuzey Afrika'da olayların tetikleyici etken olarak, Tunus'un başkentinde üniversite mezun olan ancak iş bulamayınca işportacılık yapan Elbu Azizi adındaki gencin 17 Aralık 2010 tarihinde el arabasına polis tarafından el konulmasına tepki olarak kendini ateşe vermesi üzerine halk sokaklara inmesi görülmektedir. Bu olay halkın ve sokakların tepkisini çekmesi ile patlak veren halk ve sokak hareketleri Arap dünyasında gündemi değiştirmiştir (Assad, 2012). Elbu Azizi'nin kendisini yaktığı ertesi gün yüksek yanık yüzünden hastanede ölmesi üzerine halk galeyana gelmiş ve sokaklara inmiştir. İktidar karşıtı ve muhalifler, halkın kitleler halinde öfke ile sokaklara inmesini istismar etmiş ve Elbu Azizi'n ölümünü fırsata çevirerek iktidar karşıtı gösterilere çevirmişlerdir. Sokaklara inen göstericilerin başlıca talepleri ise demokratik ortamın iyileştirmesi yanında halkın kötü yaşam ve ekonomik koşullarını iyileştirmesi yönünde olmuştur. Ancak gencin ölmesi üzerine bu talepler değişmiş ve Tunus başkanı Zeyn El Abidin Bin Ali hükümeti aleyhine çevrilmiş ve bu yönetimin yolsuzluklara bulaştığını ve değiştirilmesi taleplerini dönüşmüştür (Sandıklı & Semin, 2012).

Muhaliflerin bu talepleri, halk yığınları tarafından da desteklenince Zeyn El Abidin Bin Ali bir takım reformlar yapma sözü veriyse de ama halk bunları inandırıcı bulmamış, tatmin ve teskin olmamıştır. Bunun üzerine gösteriler daha da yoğun bir şekilde ülkenin diğer şehirlerine sıçrayarak devam etmiştir. Bu gösterilere güvenlik güçleri orantısız müdahale etmesi üzerine onlarca ölüm meydana gelmiştir. Bu ölümler, gösterilerin sayısını ve yoğunluğunun artmasına ve halkın öfkesinin daha da yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bin Ali gelecek seçimlerde bir daha başkanlığa aday olmayacağını da taahhüt ederek taviz dozajını artırmasına ve bir kaç

bakanı görevden aldığını açıklaması rağmen halk teskin olmamıştır. Halk talep çitasını yükselterek Bin Ali'nin görevini bırakması ve ülkeyi terk etmesini istemiştir. Gösterilerin yoğun ve yaygın bir şekilde devam etmesi ve Batı ülkelerin desteğini çekmesi üzerine Bin Ali görevi bırakmaya karar vermiştir. Bu kararı üzerine Libya gibi bölge ülkeleri, Bin Ali'ye kalması ve direnmesi yönünde baskı yapmış ancak sonuç alamamışlardır. Bin Ali, bu sürecin sonunda pes ederek bütün servetiyle birlikte 17 Ocak 2011 tarihinde Libya himayesinde Suudi Arabistan'a kaçarak ülkeyi terk etme mecburiyetinde kalmıştır. Yapılan ilk seçimlerde İslami cenahı temsil eden El Nahda hareketi seçimleri kazanmıştır. Yasalarda belirtilen sürede iktidarda kalan Nahda partisi bir sonraki seçimlerde eski ekolu temsil eden Laikler ve El Sibi'ye yenilerek seçimi kaybetmiş ve görevi devretmiştir (Telci, 2015).

Tunus'ta yaşananlar ve ortaya çıkan sonuçlar itibarıyla, birçok Arap ülkesi vatandaşına umut kaynağı olmuştur. Yıllardır baskı, şiddet, ölüm ve tehditler ile yaşayan fakir, mazlum ve yoksul halka, köhnemiş ve kökleşmiş sömürgeci, işbirlikçi, kukla ve despot rejimleri değiştirebilme ve kendine güven duyma imkânı vermiştir. Mübarek, Mısır halkını 31 yıldır yokluk, yoksulluk, geri kalmışlık, kir pas içinde, perişan bırakmıştır. Mübarek yönetimi, yıllarca Mısır'ın zenginlikleri kendi yerel ve uluslararası yandaşlarına peşkeş çekmiş, halka canından bezdirmiştir. Mısır gibi köklü bir medeniyete sahip devleti ve halkı cahil ve geri bırakmıştır (Maan, 2014).

Mısır gençliğini geleceğine dair umutlarını bitiren Hüsnü Mübarek rejimine dair Tunus olayları, iyileştirme yaptırma veya nihai olarak değiştirme umutları doğurmuştur. Bu beklenti üzerine insanlar kitleler halinde 25 Ocak 2011 tarihinde ülkenin tüm meydanlarına, özgürlük ve demokratik talepler ve söylemlerle inmişlerdir. Polisin müdahalesi ve müdahale sonucu yaşanan ölümler, halkın ve dünyanın tepkisini çekmiş ve Hüsnü Mübarek de onun gibi bir diktatör olan Zeynel Abidin Bin Ali gibi bir takım reform sözü vermiş ve idari değişiklikler yapmış olsa da halkın galeyanını dindirememiştir. Bu olaylar üzerine Mübarek, polisi güçlerini geriye çekmiş ve orduyu müdahale etmesi için devreye sokmuştur. Ordu Mısır sokaklarına inmiş ancak göstericilere müdahale etmemiştir. Bunun üzerine Hüsnü Mübarek yolun sonuna geldiğini kabul etmiş ve 11 Şubat 2011 tarihinde yardımcısı aracılığıyla görevini bıraktığını duyurmuştur. Ordunun yönetimi el koymuş ve bir yıl sonra seçimlere gidilmiştir. Demokratik bir ortamda yapılan seçimler sonucunda

Müslüman Kardeşler adayı olan Muhammed Mursi seçimleri kazanmış ve modern Mısır tarihinde ilk seçilmiş başkan olmuş ama iktidarı uzun sürmemiştir. Körfez Ülkelerinin desteklediği dönemin savunma bakanı Abdülfettah El-Sisi, binlerce kişiyi öldürerek Mısır yönetimini ele geçirmiştir (Telci, 2015).

Önce Tunus, akabinde Mısır'da yaşanan rejim ve lider değişiklikleri, daha despot olan ve halkına karşı tankı ve topu kullanmakta hiç tereddüt etmeyecek diktatörlerin yönettiği ülkelerin halklarına da umut olmuştur. Libya'da halk yine aynı gerekçeler ve talepler ile 17 Şubat 2011 tarihinde sokaklara inmiş ama polislerin anında silahla karşılık vermesiyle onlarca göstericinin ölmesi üzerine sivil ve barışçıl gösteriler uzun sürmemiştir. Libya'nın geniş topraklara sahip ama buna rağmen az nüfuslu yapısı, gösterilerin pek fazla fark edilmemesi ile sonuçlanmıştır. Bu da mücadele şeklinin kısa bir süre içerisinde silahlı mücadeleye dönüşümüne neden olmuştur. İsyancılar kendi bölgelerindeki askeri birliklere saldırarak silahlara ve cephaneliklere el koymuştur. Bunun üzerine Kaddafi, füze ve hava gücünü kullanarak Libya'nın isyan eden halkını bombalaması, uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmiş ve müdahaleye kadar varan bir süreci başlatmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nde alınan kararla Muammer Kaddafi güçlerine havadan müdahale edilmiştir. Havadan BM müdahalesi ve karadan isyancıların ilerlemesi sonucu Trablusgarp kuşatma altına alınmış ve Kaddafi'nin sarayını bombalayarak sarayını terk etmesine ve kaçtığı araçlı konvoyunu ikinci bir bombalama sonucu yaralanmasına neden olmuştur. Kaddafi, olay mahalline yetişen isyancılar tarafından yakalanmış ve 20 Eylül 2011 tarihinde vahşice öldürülmüştür. Kaddafi'nin öldürülmesi üzerine 41 yıllık diktatörlüğü sona ermiştir. Ancak Kaddafi'nin ölümü sonrası bir türlü yeni yönetim otoriteyi sağlayamamış ve Kaddafi yanlısı emekli Albay Halife Hafter isyan başlatarak Libya'yı yeni bir terör ve şiddet sarmalına sokmuştur (Erken, 2015).

Libya'da bu olaylar devam ederken aynı tarihlerde Yemen'de de halk sokaklara inmiş, Mısır ve Tunus'ta olduğu gibi aynı gerekçeleri öne sürerek aynı talepleri dile getirmiştir. Olaylar tüm Arap ülkelerinde aynı seyirde devam etmiş ancak ülkeden ülkeye ölü sayısı, süresi ve şiddeti değişiklik göstermiştir. Yemen başkanı Ali Abdullah Salih'e karşı halk 11 Şubat 2011 tarihinde sokaklara inmiş, Mısır ve Tunus'ta olduğu gibi aynı baskı, şiddet ve tutuklamalar sonucu ile karşı karşıya

kalmıştır. Devlet şiddetine karşı halk tarafına geçen aşiret liderleri ve generaller Yemen direnişinin azmini artırmış ve güçlendirmiştir. Ali Abdullah Salih'in başkanlık sarayına yapılan havan topu saldırısı sonucu yaralanması üzerine Suudi Arabistan'a tedavi amaçlı gitmiştir. Bu saldırı üzerine Salih, Körfez Ülkelerinin çözüm önerisine uyarak tüm kesimler tarafından kabul gören yardımcısı Abdrabbü El Hadi Mansur'a 23 Kasım 2011 tarihinde görevi devretmiştir. Bu şekilde Yemen devrimi de sonuca vararak bir Arap diktatörü daha Kuzey Afrika fırtınasına mağlup olmuştur. Karşıt devrim mi ya da yeni bir devrim mi olarak tanımlanır bilemeyiz ama İran destekli Husiler'in yapmış oldukları silahlı müdahale ile Yemen yönetim Mansur'un elinden alınmış ve Muhammed Husi'ye vermişlerdir. Bu duruma karşı çıkan Suudi Arabistan başta olmak üzere Arap ve Körfez ülkelerinden oluşan bir koalisyon gücü, duruma müdahale etmiş ve Yemen yeni bir döneme girmiştir (Yıldırım, 2015).

Bu gelişmelere paralel olarak diğer Arap ülkelerinde de aynı tarz olaylar ve gösteriler yaşanmıştır. Mısır, Libya, Yemen ve Tunus'un ardından Cezayir, Sudan, Ürdün, Suudi Arabistan, Bahreyn, Fas, Moritanya, Kuveyt, Cibuti ve Irak'ta halklar sokaklara inmiş, idari ve daha sonraları rejim değişiklikleri talep etmişlerdir. Bu ülkelerin yöneticileri, kısmen ekonomik iyileştirmeler ve idari değişiklikler yaparak halkın öfkesini dindirmiş ve sokağa inmesini engellemiştir. Bu ülkelere nazaran Suriye ve Bahreyn'de olaylar farklı cereyan etmiş ve bölgesel güçler tarafından herhangi uluslararası bir antlaşma ve karar olmaksızın müdahale etmeye girişmişler ve özellikle Suriye'de içinden çıkılmaz hale getirmişlerdir. Bahreyn'e Suudi Arabistan önderliğinde Körfez Ülkeleri'nin müdahalesi sonucu olaylara engel olunmuş ama Suriye'de çok farklı bir boyuta taşınmıştır (Yıldırım, 2015).

20.Suriye'deki Olayların Arka Planı

Suriye, 1946 yılında Fransız askerlerinin çekilmesi ile bağımsızlığına kavuşmuştur. Fransızlar, 2. Dünya Savaşından sonra uluslararası dengelerin ve şartların değişmesi üzerine, Suriye'den yönetime ve hassas konumlara kendi adamlarını yerleştirerek ve menfaatlerini koruyacak antlaşmalar yaptıktan sonra

Suriye'den çekilmişlerdir. Suriye halkına bağımsızlık yolunda önderlik eden Milli Kitle üyeleri doğal olarak Suriye'nin yeni yöneticileri olmuşlardır. Dünyada ABD ve SSCB arasında liderlik kavgaları cereyan ederken, Suriye içinde yaşanan iktidar zayıflığından yararlanarak ABD ve SSCB ülkeye müdahale etmişlerdir. Bu iki emperyal güç, Suriye üzerinde yaklaşık 17 yıl sürecek bir çekişmeye girmiştir. Bu çekişme sonucunda SSCB tarafı galip gelmiş ve 1963 yılında Baas aracılığı ile yaptırdığı darbe ile Suriye'de iktidarını günümüze kadar sürdürmüştür (Seale P. , 1990).

Askeri darbe ile iktidara gelen Baas partisi, Suriye'de siyasi, askeri, sosyal, ticari, ekonomi, eğitim gibi önemli iktidar alanları kontrolüne geçirmiş, kendisi dışında hiç kimseye hayat hakkı tanımamıştır. Ülkede siyaset yapma hakkı sadece Baas partisine verilmiştir. Bu husus yasayla da sabitlenmiştir. Memuriyete alımlar, Baas partili olma şartı ve kıdem önceliği getirmişlerdir. Muhalif tüm partiler ve oluşumlar kapatılmıştır. Muhalif tüm unsurlar devlet ve yönetim kademelerinden uzaklaştırılmıştır. Devletlerarası ticaret hakkı, sadece Rejime yakın kişilere verilmiştir. Topraklara ve özel mülklere el konulmuş ve Baas yandaşlarına ücretsiz bir şekilde dağıtılmıştır. Ülkenin doğal zenginliklerine el konularak gelirleri, devlet hazinesine girmeden sarayın harcamalarına ve emrine tahsis edilmiştir. Suriye halkı, ülkenin doğal zenginliklerinden hiçbir şekilde pay sahibi edilmemiştir (Maan, 2014).

Baas darbesi sonrası, özel okullar kapatılmış, tüm devlet ve özel okullar Baas partisinin propaganda merkezlerine dönüştürülmüştür. Orduda ve kolluk kuvvetlerinde, tüm muhalif subay ve generaller teşkilatlardan uzaklaştırılmış, kalanlar ise devşirilmiştir. Ordu ve güvenlik güçlerinden ihraç ve tasfiye edilen mevkilere, Baas ve Nusayri kökenli insanlar yerleştirmiştir. Suriyeli vatandaşların sivil toplum örgütü kurmaları yasaklanmıştır. Baas iktidarı öncesi izin alanlar derneklere ise Baas yandaşlarının yöneticiler atanmıştır. Bu el koymalardan spor kulüpleri bile nasibini almıştır. Gericilik, terör, Türkiye ve İsrail tehdidi ve düşmanlığı bahaneleri üzerinden hayatın tüm alanları Baas tekeline geçmiş, insanlara yaşam ve mücadele alanı bırakılmamıştır (Torrey, 1969).

Suriye kısa süreli ömründe birçok darbeler görmüş bir ülkedir. Bu darbelerden başarılı çıkan Hâfız Esat olmuş ve kendi hâkimiyetini sağlamlaştırmıştır. Esat

liderliğindeki Baas hâkimiyeti Suriye'de 1963 yılından başlayarak günümüze kadar devam etmektedir. Bu tablo içerisinde iktidarını sağlamlaştırmış ancak birçok tarafı tasfiye ettiği için Esat ve Baas partisi, kendine ülke dâhilinde ve haricinde birçok karşıt ve muhalif yaratmıştır (Dağ A. E., 2015).

Dünyada yaşanan teknolojik, yönetim ve yaşam tarzlarındaki değişiklikler ve yenilikler Suriye halkının bilhassa gençlerinin gözünden kaçmamıştır. Suriye halkının ve gençlerini, bir yandan yıllardır güvenlik güçlerinin baskısı ve şiddetiyle bastırılması canından bezdirir iken diğer yandan özgürce yaşam, insan hakları, demokrasi ve özgürlük kavramları isyana teşvik ediyor idi. Ekonomik sıkıntılar, ülkenin zenginliklerinin tek bir ailenin tekeline verilmesi, işsizlik ve gelir düzeyinin düşmesi ve rejim karşıtı bin bir söylenti gençleri, gelecek ve geçim kaygılarına sürüklemiştir (Jones, 2012).

İletişim kanallarının gelişmesi ve internet çağının getirdiği kolay iletişim kanallarının vermiş olduğu imkânlar insanlara, dünyada yaşananları yakından takip etme ve müdahil bile olma imkânı sağlıyordu. Geçmişin vermiş olduğu acılar da üst üste gelince Suriye halkında özellikle de gençlerde isyan eğilimleri baş göstermeye başlamıştır. 2010 yılının sonlarında Tunus'ta başlayan isyanların sonuç vermesi ve Mısır gibi önemli bir ülkeye sıçraması ve başarıya ulaşması, Suriye halkında hayata dair yeni umutların doğmasına neden olmuştur. Bu rüzgâra kapılan Suriye gençliği, Suriye tarihinde çok önemli bir hamle atarak tarih kayıtlarına şimdilik halk ayaklanması olarak geçmiş olan olayı başlatmıştır (Maan, 2014).

20.1. Suriye'nin Genel Durumu

Baas partisi, 1963 yılında yapılan darbe sonrası çıkarılan olağanüstü hal kararı ile iktidar kendi tekelinde almış ve çok partili siyasi hayata son vermişti. Olağanüstü hal kararı, demokratik ve özgür hayat bitirmiş ve hayatın her alanına istihbarat güçlerinin sızması ve hâkimiyeti ile sonuçlandırmıştır. Ayrıca seçim yasasını değiştirilerek parti yasasını işlevsiz hale getirilmiş ve çok partili siyasi hayat rafa kaldırılmıştır. Teknolojik olarak ülke çok geri kalmış, memuriyetler belirli bir zümrenin tekeline verilmiştir. Ülke bir halktan alınmış ve tek bir kişiye indirgenmiş

ve bu kişi sistem tarafından tanrılaştırmıştır. Zamanla bu uygulama yasa ile kalıcı meşru hale getirilmiş ve Esat ülkenin, ordunun, partinin, istihbaratın kabaca her şeyin başkanı yapılmıştır (Ulutaş & Bölme, 2012).

Halk meclisi işlevsiz hale getirilerek Baas yelerinin ve Esat'ın yolsuzluklarını ve hatalarını örtme ve meşruiyet kazandırma makamına dnştrlmştır. Ülkenin gelir kaynakları sarayın emrine verilerek halk fakir ve yoksul bırakılmış, gelir dağılımı hiç bir şekilde adil dağıtılmamıştır. lke genelinde ekonomik merkezler ve ihaleler belli bir zümreye tahsis edilince ülkede işsizlik had safhaya ulaşmıştır. Ülkenin z kaynaklarından elde edilen döviz, rejim yandaşı iş adamları aracılığı ile yurt dışına kaçırılmıştır. Fakirleşen halkta alım gücü çok düşük seviyelere ulaşmıştır. Güvenlik güçlerinin hüküm sürdüğü bir ülke olunca Suriye lke genelinde güvenlik gleri güvenlik gücü olmaktan ık mış terör saçan güçler halini almıştır. Adalet sistemi kmş olduğundan paranın hüküm sürdüğü, rüşvetin devletin her köşesine sirayet etmiş bir hale gelmiştir (Jones, 2012).

20.2. İşyan ve Siyasi Muhalefedinin Ortaya ıkışı

Suriye'de yaşanan olayların başlangıç tarihi konusunda bazı ihtilaflar bulunmaktadır. Bazı aktivistler devrimin başlangıç tarihini 15 Mart, diğerleri ise 18 Mart 2015 olarak kabul etmektedirler. Ancak ağır basan görüş 15 Mart 2011 tarihli olanı yönündedir. Bu tarihlerin öncesinde halk arasında bir takım ayaklanmalar ve gösteriler yaşanmıştır geniş çaplı ve hükümet aleyhinde olmamıştır. Bu gösteri ve eylemlerden dolayı devrim tarihinde de bir takım anlaşmazlıklar olmuştur. Bunların somut rneği “Arap Baharı” diye adlandırılan olayların tarihi Tunus ve Mısır'da daha önce olduğundan Suriye'de bulunan Tunuslu ve Mısırlı göstericiler ile birlikte kendi ülkelerinin elçilikleri önünde Suriyeliler de gösterilere ık mışlardır. Diğer bir örnek ise yine şubat 2011 tarihinde şam'ın eski ilçesi Meydan'da polis bir vatandaşa yapmış olduğu hakaret ve zillate karşı, mahalle sakinleri ve esnaf gösteriye ık mış ve daha sonraları Suriye devriminin de meşhur sloganı olan “*Suriye Halkı Zelil Edilmez*” sloganı atılmıştır. Arap dünyasında gösteriler devam ederken Tunus'ta başarıya ulaşması, Suriye'de de mi insanlar rejime karşı ayaklanacak sorusunu gündeme getirmiştir. Bu soruya yönelik şubat 2011 yılında Beşşar Esat kesinlikle

böyle bir şey olmayacağını söylemişti ama yanılmış ve Mart 2011 yılında korktuğu gösteriler yaşanmıştır (Dağ A. E., 2015).

Kuzey Afrika'daki değişim rüzgârları hızlı bir şekilde eserken Suriye'yi de kısa bir sürede etkisi altında almıştır. Yıllardır baskı, korku, zulüm altında ve yoksul bir şekilde yaşayan Suriye halkının, bu esen rüzgâra kapılmaması pek mümkün değil idi. Kuzey Afrika'da bu olaylar yaşanırken insanların aklında Suriye'de de böyle bir isyan başlar mı diye insanların dillerinde sorular dolaşıyordu. Herkes bu soruyu sorup dururken Dera'dan gelen haberler insanları heyecanlandırmıştır. Dera'da okul sonrası evlerine dönerken yaşları 14'ü geçmeyen Mısır ve Tunus olaylarından etkilenen ortaokul öğrencileri, duvarlara Esat karşıtı yazılar yazmışlardı (Maan, 2014).

Bu yazıları öğrenen istihbarat güçleri derhal öğrencileri tutuklamış ve cezaevine atmıştır. Çocuklar bir kaç gün tırnaklarının çekilmesi de dâhil olmak üzere ağır işkence altında tutulmuşlardır. Tutuklanan çocukların velileri, zor imkânlar içerisinde çocukları tutuklayan istihbarat şefi Atıf Necip ile görüşme şansı yakaladılar. Görüşme esnasında velilerin, çocuklarının küçük yaşta olduklarını ve ne yazdıklarının ve söylediklerinin farkında olmadıklarını ifade etmelerine rağmen istihbarat şefi Atıf Necip, velilerinden çocuklarını unutmalarını söylemiştir. Sözleri yalnızca bununla kalmamış, çocukların yenilerini yapmalarını hakaretler içeren bir üslupla söylemesi, çocukların velilerini çileden çıkarmıştır. Bunun üzerine istihbarat dairesinden ayrılan veliler, aşiret bağlarının ve katı töre anlayışının olduğu bir yer olan Dera'da, bölge insanlarının ileri gelenleri ile bir toplantı yapmışlar ve olan bitenleri aktarmışlardır. Bu yapılan toplantı sonucunda aşiret liderleri, Cuma sonrası sokaklara inme kararı almışlardır (Sinkya, 2015).

Diğer bir yandan da aktivistler Suriye'de halkı isyana çağırıyorlar, Facebook üzerinden gösteriler yapmalarını istiyorlardı. Halk ilk yapılan çağrılara cevap vermedi, herkes ilk adımın kimden geleceğini bekliyordu ama çağrılar kesilmedi ve sokaklara inme çağrıları yenilendi. Bu çağrılardan birine Şam'da 20 kadar aktivist cevap vererek reform ve ıslahat talepleri ile iç işleri bakanlığı önünde kısa da olsa bir eylem gerçekleştirdiler. Bu eylemi, istihbarat güçleri şiddetle bastırması ve eylemcileri derhal tutuklamasıyla sona erdi. Zira dünyanın gözü kulağı Arap âlemi üzerinde idi. O dönemde Arap dünyasında yaşanan en ufak halk hareketi niteliği

taşıyan gelişmeler tüm dünyanın birinci gündem maddesi olmuştur. Bu gelişmeler, Suriye tarihinde de eşi benzeri olmayan gelişmelerdi. Herkesin dört gözle beklediği olaylar, ardı ardına meydana gelmeye başlayınca, sosyal iletişim siteleri ve uluslararası televizyon kanalları başta Al-Jezeera ve Al-Arabiya olmak üzere Suriye'deki olayların tüm dünyaya canlı yayınla nakletmeye başladı. Arap ülkelerinde fenomen haline gelen gösteriler bir anda Suriye'de yayılmaya başlamış ve insanlar hafta sonu yaşanacak olayları görmek için merakla bekler hale gelmişti (Abdullah, 2011).

İlk önce Şam'dan gelen haberin ardından Dera'da yaşanan olaylar, Suriye'de isyan bayrağı çekileceği tahminlerinin haklılığını ispatlamaya başlamıştı. Şam'da ve Dera'da bu olaylar yaşanırken bir haberin de Humus'tan gelmesi tüm dikkatleri Humus'a çevirmişti. Humus halkı son bir kaç yıldır Humus'u kendi çiftliğine ve rant yuvasına çeviren validen son derece rahatsızdılar. İyad Gazele adındaki vali, Humus'ta icra ettiği iskân politikaları yüzünden fakir halkın arazilerini ve emlaklarını istimlak ederek şehrin değerli yerlerini ellerinden almış ve kısa bir süre içinde imara açarak alışveriş merkezleri ve otellerin inşası amacıyla satışa çıkarmıştı. Bu politikalar yüzünden halk, Humus valisini devlet başkanı Beşşar Esat'a birçok kez şikâyet etmesine rağmen sonuç alınamaması, valinin gücüne güç katmıştır. Vali bu olaylardan sonra halkın üzerine daha fazla gitmeye başlamıştır. Bunun üzerine Humus milletvekilleri, Suriye Millet Meclisi'ne bu olayları gündemine taşımışlar ama yine herhangi bir sonuç alamamışlardı. Valiye kızgın ve öfkeli olan Humus halkı, gelişmeleri fırsat bilerek sokaklara inmiş ve valinin değiştirilmesini istemişlerdi. Bu isteklerine karşılık istihbarat ve güvenlik güçleri, halka şiddet uygulamış ve bir kaç göstericinin ölmesine neden olmuşlardır (Maan, 2014).

Şam ve Dera'dan sonra halkın Humus'ta sokaklara inmesi, tüm Suriye halkının ve dünyanın gözünün Suriye'deki halk isyanlarına çevirmesine neden olmuştur. Bu olayları haber yapan yerel ve uluslararası kanallar, günlerce ekranlarına halk gösterilerini taşımış ve tartışmışlardır. Olaylar genellikle Cuma sonrası yapıldığı için, insanlar ve medya Cuma sonrasını nerede halk gösterilerine çıkacağını sabırsızlıkla bekler hale gelmişti. İnsanlar Cuma sonrası sokaklara dökülürken ve Arap medyası bu gösterileri çarşaf çarşaf haber yaparken Esat cenahından istihbarat ve güvenlik güçlerinin silahlı müdahalesinin dışında uzun bir müddet bir eylem ya da açıklama

gelmemiştir. Şam'da sokağa dökülen halk, reform ve ıslah istemiş, Dera'da insanlar çocuklarını ve itibarlarını istemiş ve Humus'ta halk valinin değiştirilmesini istemişken Esat'ın vermiş olduğu cevap kan ve ölüm olmuştur. Bunun üzerine halkın Esat'a karşı bakış açısı değişmiş ve artık halk gösterilerini ve isteklerini Esat'ı istemiyoruz tavrına dönüştürmüştü. Zira halkın gösterilere çıktığı ilk günlerde Esat'a karşı bir istekleri yoktu ve bilakis bağlılık göstermekteydiler. Ancak aldıkları cevap şiddet olunca halkın Esat'a karşı, görüşü ve isteği de olumsuz yönde değişmiştir. Artık halk, Baas partisinden de Esat'tan da umutları kesmiş, diğer tıpkı Arap ülkelerinde olduğu gibi, iktidar değişikliği ve Esat'ı, Kaddafi misali öldürmeyi ve yok etmeyi düşünür hâle gelmişti (Gümüsoğlu, 2013).

20.2.1. Devrimin Ana Amaçları

Uzun bir süredir tek parti iktidarının, ülkeyi olağanüstü hal yasaları ile yönetmesi sonucu doğan bir çok siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunlar meydana gelmiştir. Kuzey Afrika'da başlayan Arap baharı rüzgârına kapılan Suriye halkı, demokrasi, adalet, barış ve reform isteği ile sokaklara inmiştir. Halk, beklentilerini Cuma günlerinin adını koyarak dile gitirmekteydi. Ayrıca Cuma namazı sonrası gösteri amaçlı toplandığı meydanlarda attığı sloganlar ile düşüncelerinin ve isteklerini dış dünyaya duyurma yoluna başvurmuştur. Halkın beklentisi Esat rejiminin tavrına göre zamanla değişime uğramıştır. Başlıca dile getirilen talepleri ise şöyle özetleyebiliriz:

1. Olağanüstü hâlin kaldırılması, tek parti iktidarının son bulması ve demokratik seçimlerin yapılması,
2. Devlet başkanlığında sürenin kısıtlanması ve dönüşümlü sisteminin benimsenmesi,
3. Partiler yasasını çıkarılması ve Baas partisine olağanüstü yetkiler veren anayasanın 8. maddesinin kaldırılması,
4. Özgürlükçü yasaların çıkarılması, gösteri, grev yapma hakkı ve STK'lar kurulmasına izin verilmesi,

5. Toplumun kültürüne, etnik, dini ve mezhepsel farklılıklarına saygı gösterilmesi,
6. Ülke gelirinin toplum katmanları arasında adil bir şekilde paylaşılması,
7. Devlet erkleri arasında ilişkileri gelişmiş ülkelerdeki gibi düzenlenmesi,
8. Güvenlik ve istihbarat örgütlerinin görevleri aslına göre düzenlenmesi,
9. Basın ve ifade özgürlüğü garanti altına alınması,
10. Siyasi tutukluların serbest bırakılması ve sürgün edilenleri ülkeye geri dönüşleri sağlanması,
11. Halk toplulukları arasında barışın sağlanması,
12. Kültürel ve toplumsal asimilasyon ve dejenerasyon politikalarına son verilmesi,
13. Yolsuzluk yapanların adil bir şekilde yargılanması,
14. Dışa özellikle İran'a bağımlılığa son verilmesi,
15. Ordu ve güvenlik güçlerinin derin güçlerden ve çetelerden kurtarılması ve yeniden yapılandırılması,
16. Ülke dışına göçlerin önüne geçilmesi ve çözüm üretilmesi,
17. Ordunun asli görevi ülke sınırlarını ve halkı dış tehditten koruması ve polis güçlerinin ise iç güvenliği sağlaması görevlerine dönmesi, halkın siyasi ve sosyal hayatına müdahale etmesine son verilmesi şeklindedir (Sandıklı & Semin, 2012) (Maan, 2014).

Halkın isteği bir kaç reform, güzel söz ve gönlünün alınmasıydı, zamanında bu adamlar atılmış olsa idi, birçok problemin önü baştan kesilmiş olacaktı. Fakat Esat'tan olaylardan aylar sonra 21 Haziran 2011 tarihinde gelen açıklamada, gösterilere çıkan halkı aşağılaması ve ajanlıkla suçlaması yangını körüklemiştir. Halk isyan etmiş ve ülkenin dört bir tarafında sokaklara dökülmüştü. Cuma sonrası çıkılan

gösteriler artık yeterli gelmiyor, her gün ve her gece ülkenin dört bir tarafında gösteriler başlamıştı. Esat'a bağlı istihbarat ve güvenlik güçlerinin döktüğü kan ve kullandığı şiddet olayları kontrol etmesi yerine bilakis yayılmasına ve büyümesine neden olmuştur. Bunun üzerine Esat, ilk defa Dera'da 25 Nisan 2011 tarihinde ordusunu ve daha sonra 9 Haziran 2011 tarihinde tanklarını Humus'ta devreye sokmuş ve olaylara istihbarat ve güvenlik güçleri yanında müdahale etmesini istemiştir. Halkın isteklerini yerine getirmek yerine gösterileri bastırmaya çalışması, gösterilere çıkan insanların tutuklanması, öldürülmesi, kan dökülmesi ve silahların kullanılması halkın Esat'a, ordusuna ve istihbarat güçlerine karşı bakış açısını ve düşüncesini tamamen değişmesine neden olmuştur (Gümüsoğlu, 2013).

Bir yandan Suriye geneline yayılmış Esat karşıtı, reform, adalet, eşitlik, demokrasi ve özgürlük isteyen halk, sivil gösteriler yapmaktayken diğer bir yandan siyasiler ve halk önderleri Suriye dâhilinde ve haricinde kaçak bir şekilde Suriye sorununa çözüm ve halkın talep ile beklentilerinin karşılama yollarını bulmak üzere toplantılar tertip etmekteydi. Bu toplantılar ve gösteriler, bir bağlama halkın azmini artırırken diğer bir yandan dünya kamuoyunun dikkatini çekmeye yarıyordu. Bu toplantılar sonucunda, Esat'a karşı beyanatlar verirken diğer bir yandan dünyaya atması gereken adımları konusunda tavsiyeler veriliyordu. Ayrıca halkın yanında ve haklı davalarında destekçileri olduklarını vurguluyorlardı. Bu olaylara ve halkın taleplerine Esat'ın kulağını tıkaması ve şiddet kullanması, Suriye ile ilgilenen dost ve kendini sorumlu hisseden ülkelerin de dâhil olmasına neden olmuştur. Bu şekilde Suriye'de halk ayaklanması Suriye'nin dört bir etrafına hızlı bir şekilde yayılırken dünyanın en popüler konusu ve bir numaralı gündem maddesi haline gelmiştir (Dağ A. E., 2015).

Esat, halk ayaklanmasını ve gösterilerini ateş açmış ve şiddetle bastırmaya çalışmıştır. Halkın isteklerine kulak tıkamış, uluslararası kamuoyunun reform ve ıslahat yap tavsiyelerini hiç bir şekilde kabul etmemiştir. Muhalif halk toplantılarının Suriye'nin milli güvenliğine ve toplumsal bütünlüğüne kast ettiğini ve İsrail'e karşı mücadelesine ve savaşına karşı yapılmış, uluslararası bir komplo olduğunu söylemiştir. Bu söylemleri, halkın ve uluslararası camianın tavsiyelerine ve beklentilerine olumlu bir cevap vermeyeceği anlamına geldiği şekilde yorumlanınca, gösterilerin ve uluslararası camianın baskısını artırmasına neden olmuştur. Esat'ın

bildiklerini söylemek ve yapmakta ısrar ve inat etmesi, halkın ve uluslararası camianın diplomatik çözüm önerilerine olumlu cevap vermek yerine, tehdit etmesi ve diklenmesi, olayların büyümesine ve içinden çıkılmaz hâl almasına yol açmıştır. Buna karşılık halk ve Suriye halkı dostları nezdinde Esat'ın meşruiyetini yitirmesine, halkına terör uygulayan bir devlet başkanı olması düşüncesine ve çözümü diplomasi yerine başka yerlerde ve yöntemlerde arayan bir dikta rejimin başı haline gelmesine yol açmıştır. Bu sebeple yurt içinde ve dışında, Esat karşıtı değişik türden birçok organizasyon ve toplantı tertip edilmiş ve bu toplantılar sonucu muhalefet ve Suriye dostları ülkeler, Esat karşıtı güçlü ve organize yapılar kurmuşlardır (Maan, 2014).

21.Esat'ın Muhaliflere Karşı İzlediği Politika

Esat rejimi her ne kadar halk hareketlerine pek alışık olmasa da nasıl bir politika izleyeceğini ve nasıl bir tepki vereceğini baştan karar vermiş ve bu kararında ısrarla günümüze kadar gelmiştir. Şüphesiz bu politikanın üretilmesinde İran etkili olmuştur ancak kendisi de bu politikalara destek vermiş ve reform yanlısı kadroları tasfiye etmiş, yerlerine babası Hafız Esat döneminden kalmış şahin kanadı devreye sokmuştur (Sinkya, 2015). Esat içe yönelik ayrı ve dışa yönelik ayrı olmak üzere iki farklı politika izlemiştir. Muhaliflere yönelik izlenen politika ve sergilenen tavır ile Şii dünyası ile dünya kamuoyuna yaklaşımı arasında farklı yöntemler ve söylemler olmuştur.

21.1. Ülke İçi Politika: Demir Yumruk

Esat Suriye’de meydana gelen reforma yanlısı gösterileri, hiç bir şekilde demokratik bir mücadele olarak görmemiş ve sokağa inen muhalifleri, terörist gruplar olarak tanımlamıştır. Muhalifleri, yerli bir örgüt olmadığını başta İsrail olmak üzere emperyal devletlere hizmet etmekle suçlanmıştır. Muhalif örgütleri ajanlık, eşkıyalık, hırsızlık ve hainlikle itham etmiştir. Muhalif örgütler ile herhangi bir diyalog kurma girişiminde bulunmamış tersine şiddet kullanarak isyanları bastırmaya çalışmıştır. Muhalif kişileri ve unsurları öldürmek, işkenceler yapmak,

tasfiye etmek, yıkmak, memurların maaşını kesmek, kamu hizmetlerini durdurmak, aç bırakmak, ambargo uygulamak gibi uygulamalar halkı ve muhalifleri dize getirme politikası izlemiştir. Bu politikaları uygulama sırasında güvenlik ve istihbarat güçlerine aşırı yetki vermiştir. Çok farklı etnik, mezhepsel ve dinin yapından oluşan Suriye toplumunda kendine yandaş bulmak umuduyla azınlıkları radikal gruplar ile korkutmuştur. Dini cemaatler ve kurumları içerisindeki kişilerin ve imamların nüfuzunu kullanarak halk ayaklanmasının İslam dışı eylemler olduğunu imaj vermek istemiştir. Ülkedeki aşiret yapısından faydalanarak aşiret liderlerine, kanaat önderlerine, din adamlarına makam, para, silah ve itibara vererek kendi safına çekmeye çalışmış ve muhalefetin saflarını bölmek istemiştir. Muhalif gösterileri bastırmaları için çete suçlamasıyla hapis yatan tutukluları serbest bırakmış ve Esat yanlısı destek yürüyüşleri düzenlemek üzere para ve silah desteği sağlayarak halkın kendi içerisinde çatışmasını ve bölünmesinin amaçlamıştır. Ayrıca dağılan ordudaki eksikliği kapatmak üzere Nusayri azınlıktan milis güç oluşturmuş ve savaşa katılmalarını sağlamıştır (Maan, 2014).

Esat, uluslararası camia karşısında konumunu ve yerelde destekçilerinin elini güçlendirmek babından göstermelik tamamen kâğıt üzerinde bazı değişiklikler ve reformlar yapmıştır. Ancak bu değişikliklerin zamanlaması ve uygulanması açısından sahaya herhangi bir faydası ve olumlu yansımaları olmamıştır. Geç gelen reformlar ve sahaya hiç yansımayan reformlar, olayların şiddetinin azalmasına ve seyrini değiştirilmesine hiç bir katkısı olmamıştır. Zira bu değişikliklerin ve reformların esas amacı Esat'a ve destekçilerine yaptıkları katliam ve uyguladıkları şiddeti örtmek ve uluslararası camiadan doğan tepkileri aza indirmekti. Nitekim Esat, bunu başarmış ve faydasını fazlasıyla da görmüştür (Gümüsoğlu, 2013).

21.2. Dışa Yönelik İzlediği Politika: Oyalama

Esat, halk ayaklanmasını bastırmak maksadıyla muhaliflere demir yumruk politikası izler iken dünya kamuoyu baskısını azaltmak amacıyla reform yapma sözleri vererek oyalama, yavaştan alma politikası izlemektedir. Muhalif yapılara uygulanan baskı ve şiddete gerekçe olarak ise küresel terör grupları ile mücadele etme gerekçesinin öne sürmüştür. Bu iddiasını ilk günden dünya gündemine sokarak

haklılığını ortaya koymaya çalışmış ve iddiasından hiç bir şekilde vazgeçmemiştir. Ayrıca muhalif yapıların içerisine ajanlar sızdırarak suni muhalif kişiler ve yapılar kurmuş, muhalefetin bölünmüş olduğunu ve rejim değişikliği istemediğini göstermeye çalışmıştır. Rusya, Çin ve İran gibi bölgesel ve küresel güçler ile stratejik anlaşmalar yaparak uluslararası destek elde etmiş ve BM ve güvenlik konseyinde aleyhine çıkacak kararları bertaraf etmeye çalışmıştır. Ayrıca bu ülkeler askeri, siyasi ve ekonomik ittifaklar kurarak ve stratejik anlaşmalar yaparak Suriye meselesinde taraf olmalarını sağlamıştır (Sinkya, 2015).

Esat, verilen savaşta azalan insan kaynakları telafi etmek üzere, Suriye'deki ayaklanmanın Şii dünyasına ve inancına karşı yapılmış bir eylem olarak göstermiş ve meseleyi mezhep savaşına dönüştürerek Şii savaşçıları devşirmeye çalışmıştır. Esat bu savaşta kendi amacına ulaşma yolunda tüm mekanizmaları devreye sokmuş, uluslararası sosyalist enternasyonalist güçlerin desteğini almak için mücadelesine solcu ve halkçı süsler vermiştir. Uluslararası toplantılara güçlü bir şekilde katılmış ve sürekli siyasi çözümden yana olduğunu göstermiş ve çözümsüzlüğün sebebini, barış karşıtlığını muhaliflere bulma stratejilerini izlemiş ve izlemeye de devam etmektedir (Maan, 2014).

22.Barışçıl Gösterilerin Silahlı Çatışmalara Dönüşmesi

Esat'ın vurdumduymaz politikaları, davranışları ve şiddet kullanması, Suriye halkını ve dostu ülkeleri çileden çıkarmış, gösterilerin dinmesi ve sona ermesi yerine yayılmasına ve büyümesine yol açmıştır. Esat bu cesaretini, Suriye'yi yarım asır demir yumrukla yönetmesi yanında yurt içindeki ve yurt dışındaki tüm rakiplerini tasfiye etmesi, ülke genelini sarmış olan istihbarat ağı, ülkenin tüm kilit noktalarına güvenlik güçlerini hâkim kılması, halkı sindirmiş ve iktidarı çok küçük çıkar azınlıklarına pay etmiş olması, güç ve enerji kaynaklarını tekelinde bulundurmasından almıştır. Baas partisi ile siyaseti kendi kontrolüne alması, ülke içi dengeleri kurmasına etkili rol oynamıştır. Uluslararası camiada ise cesaretini, bölgesel güçler içerisinde İran ile çok derin mezhepsel ve ekonomik ilişkiler kurarak kendine tükenmez ekonomik kaynak ve beşeri bir müttefik yaratmıştır. İran'ın da

sorunlu olduğu İsrail ve ABD'ye karşıtlık içerisine girerek bölgesel ittifaklar kurmuştur. İran'ın desteği İran İslam Devrimi ile başlamış ve Irak savaşı ile zirveye ulaşmıştır. Ancak Rusya ile ilişkisi SSCB dönemine bağlı olup günümüze kadar taşımıştır. İ dengeleri kuran Esat, yanına İran gibi para ve adam kaynağı bir ülkenin desteğini alarak kendine önemli bir kaynak oluşturmuştur. Ayrıca Rusya gibi teknolojik, askeri ve uluslararası diplomasi desteğini alarak kendini güvenceye almaya çalışmıştır (Ertuğrul, 2012).

Suriye krizindeki olaylar muhalifler açısından iki safhada ele alınmasında fayda vardır. Birinci safha, barışçıl ve sivil gösteriler ile halkın taleplerini ve beklentilerini dile getirdiği safhadır. İkinci safha ise şiddete dayalı askeri ve silahlı mücadele verilen mücadele safhasıdır. Bu bağlamda Esat rejimi taraftarları, hiç bir zaman sivil ve barışçıl gösterilere, barışçıl yöntemler ile karşılık vermemiştir. Tam tersine, ilk günden beri sivil gösterileri, silahlı terör örgütlerinin yaptığını iddia etmiş ve şiddetle karşılık vermiştir. Barışçıl, sivil gösteriler ile başlayan Suriye olayları, beklentilerin yerine getirilmesi yerine hak, hukuk, özgürlük ve demokratik yaşamı talep eden vatandaşların üzerine kurşunlar yağdırılması ve halk üzerine paramiliter gleri salması, sivil gösterileri zamanla silahlı mücadeleye dönüştürülmesine neden olmuştur. Mart 2011 yılında başlayan sivil ve barışçıl gösteriler 6 ay kadar srmştir. Bu süre zarfında Esat, talep ve beklentileri yerine getirmeyip sokağın sesine kulağını tıkaması ve 10 bin kişiyi öldürmesi üzerine halk, mücadele şeklini değiştirmiştir. Bu süreçte Esat, sadece sokağın sesine kulak tıkamamıştır (Ertuğrul, 2012).

Esat, ülkenin yönetimini el geçirmede ve tahtını korumada kullandığı yöntem, hep şiddete dayalı olduğu için 2011 yılında meydana gelen olayları da bastırmanın yolunun şiddet kullanmakta geçtiğini inanmış bir kadroya sahipti. Suriye'de Esat ailesine karşı ilk ayaklanma 2011 yılında yaşanmış değildir. Baas içerisinde ve halk kaynaklı birçok Esat karşıtlı ayaklanma meydana gelmiştir. Esat ailesi ve ekibi bu ayaklanmaları, şiddet kullanarak bastırmıştır. Esat iktidarı boyunca hiç bir zaman herhangi bir ayaklanmaya karşı taviz vermemiştir. zm aracının şiddet kullanmak olduğuına inandığı için, sokakları yatıştırma ve uyarıları dikkate almak yerine şiddetin dozunu yükseltmeye ve silah antlaşmaları yapmaya devam etmiştir. Bu davranışlar Suriye ile yakından ilgilenen ve kendi sorumluluğuunda grdğu ülkeleri

ve sokağı tedirgin etmiştir. Suriye'de halk, gösterilerinde uzun bir müddet boyunca "Barışçıl Gösteri" sloganı atmış ve güller dağıtmış ancak kurşunla cevap almıştır. Bu nedenle sokağın, Esat rejimi ile barışçıl ve diplomatik yollar ile sorunlarını çözemeyeceğini ve bilakis silahlanmaya giderek bölgesel ve küresel güçlere tehdit olma yolunda ilerlediği görüşüne dönüşmüştür. Sokakta gösterilerin şiddetle bastırılması, göstericilerin öldürülmesi ve buna karşı sesini yükselten ülkelerin diplomatik temsilciliklerine ve misyonlarına saldırıların olması, Esat ile masa başında çözüm elde edilme ihtimalinin ortadan kalkmasına neden olmuştur (Maan, 2014).

Esat'ın iktidara nasıl geldiğini ve nasıl kaldığını çok iyi bilen halk, taleplerini ve beklentileri karşılama ve giderme yerine şiddetle bastırmaya gideceğinin farkındaydı. Esat'ın şiddet kullanması, çivi çivi söker mantığını öne sürenlerin zamanla haklılığını göstermiştir. Dolayısıyla halkta, Esat gibi diktatörlerin iktidarı ellerinden bırakmaları, sivil gösterileri ile değil silah ve şiddetle bırakacağı görüşünü hâkim kılmıştır. Bu süreçte olup bitenleri Arap dünyasında olup bitenler ile de paralel düşünmek ve değerlendirmek gerekiyor. Nitekim bu süreçte Kaddafi NATO uçaklarının bombardıman sonucu yaralanıp isyancıların eline geçmiş ve öldürülmüştür. Sonuç itibari ile Esat'ın ancak şiddet kullanarak iktidardan uzaklaştırılacak tek yöntem olduğuna inanan isyancılar, silahlanmaya ve silahlı mücadeleye başlamışlardır. Göstericilerin bu düşünceye kapılmalarında etkin olan bir diğer uygulama da gösterilerin bastırılmasında, paramiliter ve istihbarat güçlerinin saldırısını ve ateş açmasını engellemek için nefsi müdafaa çerçevesinde kendilerini korumak olmuştur (Ertuğrul, 2012).

Göstericilerin ve Suriye dostu ülkelerin nezdinde bu tür gelişmeler yaşanırken eşzamanlı ordunun sokağa inmesi ve gösterileri bastırmasında silah kullanmasına karşı çıkan bazı asker ve subayların ordudan ayrılması ile Suriye olaylarında ikinci safhaya geçilmesinde etkili olmuştur. İlk önceleri halk gösterilerinde kendi kendilerini korumaya başlamışken diğer bir yandan ordudan ayrılan asker ve subaylar sivil gösterileri korumak ve beklentilerini gerçekleştirmek amaçlı bir takım tedbirler almaya ve oluşumlar kurmaya başlamışlardı. Bu oluşumların en bilinen ve zamanla Suriyeli silahlı muhaliflerin en önemli kurumları arasına gelmiş olan Özgür Suriye Ordusu'dur (ÖSO). Bu yapı, Esat ordusundan ayrılan ve halkın maruz kaldığı

muameleye tepki duyan sivil kişiler tarafından kurulmuştur (Ulutaş & Bölme, 2012). ÖSO tarzı örgütlü yapıların kurulması, göstericilerin zamanla Esat'ın iktidarın sonlandırma hedefine dönüşen beklentilerini silahlı yöntemler ile gerçekleştirme inancına sevk etmiştir. Bu yapının kurulması halk ve Suriye dostu ülkeleri nezdinde büyük bir hoşnutlukla karşılanmıştır. Bu bağlamda halk, ÖSO'ya sahiplenmiş ve dünya kamuoyundan bu silahlı yapıya destek çıkmasını istemiştir. Esat'ı silah yolu ile devirme yöntemine inanan ve kabul eden ülkeler, ÖSO'yu desteklemiş, yapılanmasında ve silahlanmasından yardımcı olmuşlardır (Şeyh, 2012).

Halk, av tüfeği gibi hafif silahlara kendi can güvenliğini ve barışçıl gösterilerini korumaya çalışmıştır. Bu yöntem, gösterilerin ve göstericilerin can güvenliğini sağlamış ancak Esat'ın baştan beri dünyaya lanse ettiği terör gruplarının varlığı iddiasını bir nevi kanıtlar nitelikte de olmuştur. Dolayısıyla bu olay diğer bir yandan Suriye dostu ve devrim yanlılarını, dünya kamuoyunu önünde zor durumda da bırakmıştır. Bu süreçte sivilleri öldürmeyi reddeden ve halkın isteklerini haklı ve doğru bulan subay ve generaller, Esat ordusundan ayrılmıştır. Özgür Subaylar Tugayı, Binbaşı Hüseyin Harmuş tarafından kurulmuştur. Bu örgüt, halk ve Suriye dostu ülkeler nezdinde büyük bir heyecan ve umut uyandırmıştır. Bu tugayın ardından Albay Riyat Esaat tarafından 29 Temmuz 2011 tarihinde Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) kurulmuştur. Bu tugay, daha sonra Özgür Suriye Ordusu bünyesine dâhil olduğunu ilan etmiştir (Ulutaş & Bölme, 2012).

Bu ilan sonrası Suriye genelinde birçoğu sivillerin oluşturduğu askeri gruplar, Özgür Suriye Ordusu'na (ÖSO) katıldıklarını beyan etmişlerdir. Kayıtlara Esat ordusunda ayrılan ilk er düzeyinde asker, 23 Nisan 2011 tarihinde Velid El Kaşami, subay düzeyinde ise 9 Haziran 2011 tarihinde Binbaşı Hüseyin Harmuş geçmiştir. Suriye olaylarında ikinci safhayı oluşturan askeri mücadelenin kurumu da kurulmuş ve halk tarafından sahiplenilmiştir. Suriye dostu ülkeler de bu yapıyı kısa bir süre içerisinde tanımış, Suriye halkının meşru müdafaa gücü statüsü verilmiş, yapılanmasına ve silahlanmasına yardımcı olunmuştur. Geldiğimiz son durum itibarı ile Suriye'deki olaylar, sivil ve barışçıl gösteriler ile başlamış olsa da olayların ana gövdesini silahlı güçler oluşturmaya dönüşmüştür (Şeyh, 2012).

23.Suriye’de 2011 Sonrasında Oluşan Siyasi Muhalefet

Kuzey Afrika'da başlayan olaylardan ve bu olayların başarıya ulaşmasından etkilenen Suriye halkı, Esat’a karşı ayaklanmıştır. Bu ayaklanma sonucu, Suriyeliler hayatında yıllardır yasak olan siyasi faaliyetlerin ve örgütsel çalışmaların geri dönmesini sağlamıştır. Baas ve Esat rejimi, Suriye halkına ülke sınırları içerisinde 50 yıldır siyasi hayatı ve muhalif çalışmaları yasak etmiş, siyaset yapmayı kendi tekeline almıştı. Aksi yönde hareket edenleri hapis ve ölümle cezalandırmaktaydı. Bu ayaklanma ile birlikte korku duvarını kıran Suriye halkı, tekrar siyasi ve muhalif faaliyetler yapma şansı yakalamıştır. Ancak bu çalışmalar yılların yasağı yüzünden unutulduğu ve yabancılaştığı için derme çatma ve amatörce yapılmaktaydı. Zira muhalif çalışmalar ve gösteriler izinler dâhilinde değil uzun bir müddet sokak aralarında kaçak ve gizli bir şekilde yapılmaktaydı. Bu faaliyetler Baas Rejiminin arzusu dışında yapılıncı da güvenlik ve istihbarat takibine alınmaktaydı. Nitekim Baas, halkı istihbarat güçlerinin korkusu ile yarım asır demir yumrukla yönetmiştir. Bu süre zarfında halk ayaklanması yayıldıkça ve genişledikçe güvenlik ve istihbarat güçlerinin otoritesini kırmış, takip etme ve istihbarat toplama fonksiyonlarını atıl hâle getirmiştir. Bunu fırsat bilen muhalifler, kendi yapılanmalarını Suriye sınırları içerisinde kurmuşlar zamanla da örgütlü hâle getirerek tüm kamuoyuna bunu ilan etmişlerdir (Ertuğrul, 2012).

Suriye'de halk ayaklanmasını incelediğimizde ilk itiraz, yerel yönetimlere ve yöneticilere karşı olduğu görülmektedir. Bu yönetim anlayışına insanların dikkatini çekmek sokaklara dökmek için mağdur ve kaygılı vatandaşlar bir araya gelerek koordineli çalışmaları başlatmışlardır. Bu gösteriler zamanla büyüyüp ve başka mahalle veya şehirlere taşınıncı mahiyeti ve yapılaş şekilleri de değişiklik göstermiştir. İlk gösteriler mahalle içerisindeki aktivist ve karşıtlar kendi aralarında gösterileri organize etmek, gerçekleştirme ve dünyaya duyurma konularında istihbarat ve güvenlik güçlerine takılmadan ve yakalanmadan yapabilmek için internet üzerinden sosyal iletişim ağları kurmuşlardır. Zira gösterilerin ve grevlerin büyümesi ve yaygınlaşması profesyonel çalışmayı gerektirmiştir. Bu bağlamda çalışma yapan örgütlerin ve kişilerin birçoğunun klasik parti ve örgütler ile bir bağlantıları bulunmamaktaydı. Bu çalışmayı yapan kişilerin birçoğu genç ve iletişim kanallarını ve teknolojiyi kullanmayı iyi bilen, eski dönemlerin zulüm ve baskısını

görmeyen, yaşamayan, özgürlükçü, insan hakları gibi modern kavramları bilen, modern dünyadaki demokratik yaşamları arzulayan yaşları genç kimselerdi. Bu yüzden baskı ve zulüm günlerini görmüş büyüklerine nazaran daha rahat ve daha inançlı kimseler oldukları için, eskilerin muhalefetini ve karşı durmalarına rağmen bu işe kalkışmalarına ve gerçekleştirme hayallerine sevk etmiştir (Dağ A. E., 2015).

Suriye'de tüm siyasi ve toplumsal yapılar, Baas ve Esat dönemlerinde maruz kaldıkları baskı, yıldırma ve engellemeler yüzünden hantal, yorgun, atıl yapılara dönüşmüşlerdi. Ancak Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan gelişmeler ve elde edilen sonuçlar yüzünden gençler, Suriye'de rejim ve iktidar değişikliği meydana getirebileceklerine inanmışlardı. Bu yüzden gençler ve yeni nesil devrimin, yıpranmış ve eski yapılarla yapılamayacağına, yeni yapılar kurulması gerektiği düşüncesine kapılmıştı. Bu teveccühü yakalayan bazı kimseler, Suriye dışında bir dizi toplantılar gerçekleştirmiştir. Buna örnek olarak Antalya ve Brüksel toplantılarını verebiliriz. Lakin bu toplantıların Suriye dışında yapılması bazı tarafların tepkisini çekmiştir. Buna karşılık olarak başkent Şam'da yıllar sonra ilk kez Semiramis Oteli'nde yapılan toplantıda bağımsız muhalifler ve aydınlar bir araya gelmişlerdir. Bu toplantı sonrası, koordinasyon toplantısı tertip edilerek bir grup muhalif parti ve şahsiyetlerin bir araya gelmesi sağlanmıştır. Bu toplantı sonucu "Suriye Demokratik Değişim Güçleri Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK)" kurulmasına karar verilmiştir. Daha da sonra yurtdışında yapılan bir dizi konferans ve görüşmeler sonucu, Suriye tarihinde bir ilk olan Baas ve Esat rejimin karşı "Suriye Ulusal Konseyi (SUK)" kurulmuştur. Suriye'de devrim öncesi birçok siyasi parti ve ona ait yapıların kuruluş tarihleri, halk ayaklanmasından daha önce olsa da halk ayaklanmasının milat tarihi olarak kabul edilen 15 Mart 2011 tarihinden sonra ilk örgütlenme şekilleri olarak birçok halk komiteleri, koordinasyon merkezleri, heyetleri bünyesinden yer alan yeni oluşumlar ve güçler ortaya çıkmıştır (Kuş, 2014).

Suriye halk ayaklanmasında ilk toplumsal oluşumun adı, "Koordinasyonlar" olmuştur. Bu oluşumlar, çoğunlukla üniversite okuyan ve kültürlü gençler ve ülke kaygısı taşıyan, dünyayı yakından takip eden, insan hakları ve siyaset ile uğraşan ve teknoloji iyi kullanan, zulümden, hor görülmekten, kötülüklerden rahatsız olan, hayal kırıklığına uğrayan ve mevcut siyasi yapının reform ve ıslah yapma konularından

umudu kesmiş ve hiç bir partiye veya ideolojiye mensup olmayan kendi kendilerini örgütleyen, samimi ve gönüllü gençler ve insanlardan oluşmaktaydı. Bu kişilerin en belirgin özellikleri, herhangi bir siyasi teşekküle mensup olmamaları, sosyal paylaşım ve bilgisayar iletişim kanallarını çok iyi kullanmaları ve teknolojiyi, bu çalışmalara entegre ederek emniyet ve istihbarat birimlerinin takibine takılmadan kitleler ile temas kurma, semboller belirleme, insanları gösterilere davet etme gibi halk ayaklanması amacıyla değişik faaliyetleri yapma becerileri konusunda başarılı olmalarıdır. Ancak zamanla deşifre olmalarından dolayı birçoğu, yerel yönetim ve rejim karşıtı çıktıkları gösteri ve eylem sonrası tutuklanmışlardır (Kuş, 2014).

Bu koordinasyonların ilk ortaya çıkışı gösterilerin büyüdüğü ve yaygınlaştığı Nisan Mayıs 2011 aylarında olmuştur. Nitekim gösteriler büyümeye ve yaygınlaşmaya başlayınca organize etmek, yönlendirmek, kaydetmek ve daha geniş kitlelere yaymak ihtiyacından doğmuştur. Bu koordinasyon ekipleri, kendi aralarında uzmanlık alanlarına göre, görev dağılımı yapmaktaydılar. Bu gösterilerde pankartlara yazılacak yazıları belirliyor ve yazıyorlar, eylemler düzenliyorlar, gösterilerde ve eylemlerde şehit düşenlerin ailelerinin bir kısım ihtiyaçlarını temin etmeye ve onlara maddi yardım toplamak için çaba harcıyorlardı. Rejim tarafından hastanelerden tutuklama, işkence yapma ve alıkoyma durumlarını göz önünde bulundurarak devlet hastanelerine alternatif oluşturmak gösterilerde yaralanan insanların tedavisi ve ihtiyaçlarını gidermek üzere kurulan sokak ve sahra hastanelerine ilaç ve tıbbi malzeme temin etme gibi çalışmalarda bulunuyorlardı (Dağ A. E., 2015).

Bu koordinasyon merkezleri, yeni oluşumlar olması hasebiyle her düşünceye sahip insanlardan oluşmuştur. Bu kişiler başlıca gençler, kültürlü, dar gelirli, insan hakları aktivistler ve Baas rejiminden mağdur edilmiş kimselerdi. Bu koordinasyonlar, Rezan Zeytune, Suhayir Atası, Eymen Esved, Ömer İdlibi, Ahmet Ebe Zeyd vb. gibi herhangi klasik siyasi veya ideolojik bir arka plana sahip olmayan aktivistler ve şahsiyetler ortaya çıkarmıştır. Ancak başta gençler olmak üzere aydınlar, sesleri kısılmak istenen, tehdide maruz kalan ve takibe alınan partililerin bu koordinasyonlara dâhil olmadıkları anlamı çıkarılmamalıdır. Zira başta koordinasyon merkezleri olmak üzere gösterilere ve muhalif yapılara, solcu, liberal, İslami ya da

milliyetçi gibi klasik yapılara mensup birçok kimse de destek vermiştir. Koordinasyon merkezleri çalışmalarını en fazla Facebook, YouTube, Twitter, gibi sosyal iletişim ağları üzerinden yapmaktaydılar. Bu kanallar aracılığıyla cep telefonlarıyla amatörce çektikleri sahadaki gösterileri sosyal paylaşım sitelerine yükleyerek gösterileri, katliamları insan hakları kuruluşlarına, uluslararası örgütlere, dünya ve Arap basınına göndererek seslerini duyurmaya çalışıyorlardı. Ayrıca bu sayfalar üzerinden insanları gösterilere çağırıyorlar, gösterilerin yerlerini, tarihlerini ve seyirlerini belirlemeye çalışıyorlardı. Bu sayfaların en önemlisi olan ve sonrasında birçok muhalif çalışmaların resmi sayfası haline gelen "Beşşar Esat'a Karşı Halk Devrimi 2011" sayfası, ilk olarak halkı gösterilere 5 Şubat 2011 tarihinde daveti etmiş olsa da hiç kimse katılmamıştır (Gümüšoğlu, 2013).

Şüphesiz koordinasyonlar, halk ayaklanmasına en uygun ve en aktif yapılar olmasa da Esat karşıtı eylemleri ve gösterileri organize etmede ve uygulamada büyük bir açığı kapatmış ve nisbi bir başarı elde etmesini sağlamıştır. Ayrıca bu yapılar, birçok siyasi oluşumların ve partilerin yetersiz kaldığı saha hareketlenmesine ve faaliyetlerine alternatif oluşturmuş ve çalışmaları çok daha ilerilere de taşıyarak yeni siyasi yapılanmaların altı yapısı haline gelmiştir. Merkezi ve yönetimi olmayan, sadece amaç birliği olan kişilerin yürüttüğü bu hareketler, istihbarat ve güvenlik birimlerinin başını çok ağrıtmıştır. İstihbarat güçleri, halk ve sivil hareketler bünyesinde bulunan gençleri tespit etmekte çok zorlanmış olsa da nihayetinde tespit ederek takibe almış, tutuklamış, susturmak ve öldürmek istemiştir. Zamanla birçok koordinasyon ve muhalefet üyesi tutuklanmış, işkenceye maruz kalmış ve zamanla da tasfiye edilmiştir. Zira bu çalışmalar zamanla askeri evreye geçilince, değerini ve önemini kaybetmiştir. (Küçükkeleş, 2012).

Halk ayaklanmasının, sokaklara çıkan insanların öldürülmesine eşzamanlı olarak gösterilerin, şiddeti ve yoğunluğu da artmaya başlamıştır. Gösteriler, geniş çevrelere yayılmaya başlayınca, aktivistler değişik birçok yerde koordinasyon merkezleri kurmuşlardır. Ayrıca bu merkezler arasında da koordinasyon kurmak, yürütmek ve irtibatı güçlendirmek için yeni ağlar ve teşekküller de ihdas etmişlerdir. Bunların en bilinenleri; Suriye genelinde ve yerelde faaliyet gösteren 60 merkezin bir araya gelmesi ile oluşan "Suriye Devrimi Koordinasyonlar

Birliği," akabinde kurulan ve bünyesinde 400 yerel koordinasyonu barındıran "Suriye Devrimi Genel Komitesi" kurulmuştur. Bu yapılar en son olarak ise "Suriye Devrimi Yüksek Komuta Konseyi" adını almıştır. (Maan, 2014).

2003 yılında kurulan Şam Deklarasyonu, halk ayaklanmasını desteklediğini ve devrime katıldıklarını ilk beyan eden muhalif yapılardan birisidir. Bu ilanı diğer siyasi oluşumlar da takip ederek devrime katıldıklarını ve desteklediklerini duyurmuşlardır. Devrim çok hızlı büyüdüğü ve yayıldığı için klasik oluşumların ve partilerin yöneticileri, treni kaçırdıkları veya treni yanlış istasyonda bekledikleri hissine kapıldılar. Devrime dâhil olmak ve eksikliklerini gidermek üzere bir takım girişimlerde bulunmuşlardır. Bu yönde seminer ve konferanslar düzenlemişler ve sokak hareketlerinin başını çeken gençler ve koordinasyon merkezlerini, bu konferanslara davet ederek kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Bu şekilde devrime destek verdiklerini göstermeye çalışmışlardır ancak sokakların talepleri, uç talepler olmasından dolayı da ikileme düşmüşlerdir. Çünkü bu talepleri dile getirmek çok tehlikeli ve rejimi doğrudan karşısına almak manasına geldiği gibi kendileri ve teşkilatlarının programı ve zihniyetleri bile bu isteklere hazır değillerdi (Kuş, 2014).

Suriye'de devrimin büyümesi, yayılması ve uzaması beraberinde birçok ihtiyaç doğurmuştur. Her ne kadar sokak hareketlerini koordinasyon merkezleri yönetse de onurlu ve özgür yaşam taleplerini ve isteklerini gerçekleştirmek, devrimin sancaktarlığını yapmak, güçleri ve imkânları birleştirmek ve sahada faaliyet gösteren aktivistleri ile temas kurmak gibi dünyanın beklentilerine cevap verecek yapılar değildi. Bu manada Suriye dostu ülkelerin, Esat rejimine alternatif ve güçlü bir muhatap oluşturulması, tüm devrim çalışmalarını ve bu uğurda mesai harcayan tüm kesimlerin güçlerini tek bir çatı altında toplanması ve birleştirilmesi zaruri bir hâle getirmiştir. Klasik siyasi yapılar, bu talebe ve beklentiye karşılık verecek yapıya ve zihniyete sahip değillerdi. Bu ihtiyaçları gidermek için sokak hareketlerinin baskısı ile birlikte bir takım girişimler başlatılmıştır. Bu girişimlerin ilham kaynağı, Libya ve Mısır örgütlenmeleri olmuştur. Bu ihtiyaçları karşılamak üzere yurt içinde ve dışında bir dizi toplantılar ve akabinde yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır ancak bu oluşumlar yeterince bilinmedikleri için gerekli desteği de alamamıştır (Hocaoğlu, 2013). Buna örnek olarak *"İnkaz Cephesi"*, *"Demokratik Özgür Suriye için Beraberlik Hareketi"*, *"Vatandaşlık Akımı"*, *"Yeni Suriye Devleti Kurma Akımı"*, *"Suriye Gençlik Nabzı"*

Topluluğu", "Suriye Solcu Koalisyonu", "Suriyeli Laikler Birliği", "Milli Dönüşüm Akımı" ve "Demokratik Platformu'nu" verebiliriz.

Milli Çalışma Grubu ve Bağımsız İslami Akımdan herhangi bir partiye mensup olmayan çoğunluğu İslami görüşe sahip, Suriye dışında çalışan şahsiyetler tarafından 15 Eylül 2011 tarihinde İstanbul'da "Geçici Suriye Ulusal Konseyi" kurulmuş ancak kuruluşundan kısa bir süre sonra kapatılmıştır. Fakat Esat bu gelişmeleri ve oluşumları takibe almış ve kendisine bağlı ve kendi çizgisinde olan muhalif oluşumlar da kurdurmuştur. Bu oluşumların başında, Komünist partisinden bölünen ve Mardin kökenli Kadri Cemil'in liderliğini yaptığı *"Suriyeli Komünistleri Birleştirme Milli Komitesi"* ve Milli Suriye Partisinden ayrılan ve Nusayri kökenli Ali Haydar'ın liderliğini yaptığı *"Milli Sosyal Suriye Partisi-İntifada"* partilerinden oluşan *"Değişim ve Kurtuluş Halk Cephesi"* gelmektedir. Eski bir milletvekili olan Muhammet Habeş'in oluşturduğu *"Üçüncü Yol"*, *"Demokrasi için Milli Girişim"* ve *"Suriye Milli Akımı"* gibi kuruluşlar kurulmuştur. Ancak bu grupların sahada ciddi bir karşılığı olmadığı için bazıları Esat'ın gölgesi altında cılız bir şekilde devam etmiş diğer bazıları ise ilanından hemen sonra dağılmıştır (Hasan, 2012).

Daha önce de belirttiğimiz üzere Esat'a alternatif oluşturacak, devrimin hedeflerini gerçekleştirecek ve sokakların sesi olacak bir yapı, Suriye dostlarının ve sokakların en bariz beklentisi olmuştur. Bu yapıyı gerçekleştirme yolunda ilk adım mevcut siyasi yapıların birleştirilmesi gelmekteydi. Bu yönde yapılan birçok girişim ve uğraş sonuç vermiş, bünyesinde birçok muhalif kişi ve grupları barındıran yapı olan "Suriye Ulusal Konseyi (SUK)" kurulmuştur. Bu yapıya paralel diğer bir yapı ise "Suriye'de Demokratik Değişim Güçleri Milli Koordinasyon Komitesi" daha önce kurulmuş olmasına rağmen biraz sokak ve halkın dilinden uzak bir dil kullanması yüzünden halk nezdinde itibarı ve uluslararası camiada başarısı çok düşük olmuştur. Bu iki yapının da gerekli kapsayıcılığı ve başarıyı gösterememesi üzerine Suriye dostları tarafından yeni bir oluşum kurma ihtiyacı doğmuştur. Belki de bu ülkeler, kendi ayıp ve eksikliklerini örtmek için de böyle yeni bir oluşum kurma düşüncesinde de olabilirler. Bu yeni yapı, daha kapsayıcı ve bünyesinde eski yapılardan da temsilci bulundurmasının yanında Suriye muhalefetine iz yapmış şahsiyetlerin de dâhil olmasıyla "Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu (SMDK)" adında kurulmuştur. Bu üç yapının da başarı gösterememesi ve halkın

beklentilerini yerine getirememesi üzerine siyasi ve temsilci muhalefet noktasında farklı girişimler olmuştur. Bu girişimlerin başında "Kurtuba Grubu" Yüksek Müzakere Heyeti (HNC) gelmektedir (Bermo, 2014). Bu bölümde, bu beş grup kısaca incelenecektir.

23.1. Suriye Ulusal Konseyi (SUK)

Sokak hareketleri ve devrimi yurtiçinde ve yurtdışında temsil etmek, halkın tüm kesimlerinin devrime katılımını sağlamak, devrimin Esat dâhil olmak üzere bütün organları ile rejimi devirmek ve yerine demokratik sivil yeni bir devlet kurmak gibi hedeflerini gerçekleştirecek ve gerçekleştirmek üzere gerekli her şeyi temin edecek bir yapının kurulması ve devrimi desteklemesi üzerine Suriye muhalefetinin tek çatı, tek meclis altında birleşmesi, sahanın ve Suriye halkının dostu ülkelerin acil ve zaruri bir talebiydi. Sokak ve halkın bu tür isteklerini ve beklentilerini dile getirdikleri en iyi yöntem, Cuma günü yaptıkları gösterilerin adını, istekleri ve beklentileri doğrultusunda koymalarıydı. Buna binaen 23 Eylül 2011 Cuma günü Suriye genelinde halk, "*Birleşik Muhalefet*" adı altında gösteriler düzenlediler. Bu addan amaç Suriye muhalefetini baskı altına alarak tek bir çatı altında birleşmelerini sağlamak idi. Verilen mücadele sonucu muhalefetin önde oluşumları ve isimleri İstanbul'da yoğunlaştırılmış görüşmeler yapmaya başlamıştır. Bu toplantılara birçok önemli ve sahada aktif olan kurumların ve bağımsız fikir ve kültür adamlarının dâhil olması, bu yeni oluşuma güç ve kuvvet katmıştır. Bu görüşmeler nihayetinde 2 Ekim 2011 tarihinde İstanbul'da "Suriye Ulusal Konseyi" kurulduğu ilan edilmiştir (Ulutaş & Bölme, 2012).

Bu yapının başına Humus kökenli Fransa'da Sorbbone Üniversitesi'nde sosyoloji profesörü olan Burhan Galyun getirilmiştir. Bu oluşum "*Halk Hareketi*", "*Bağımsız Liberal Kitle*", "*Şam Deklarasyonu*", "*Asurlar Organizasyonu*", "*Müslüman Kardeşler*", "*Şam Baharı*", "*Milli Kürt Kitle*", "*Milli Kitle*" ve birçok bağımsız milli şahsiyetler de dâhil olmuştur. Bu gruplar Suriye Ulusal Konseyi'ni (SUK) Suriye muhalif siyasetinin ortaya çıkarmış olduğu en önemli çalışma kılmasıdır (Sandıklı & Semin, 2012). Ancak bu yapının kuruluş aşamasında Türkmen oluşumları hiç bir şekilde temsil edilmemişlerdir.

Organizasyon yapısı genel başkan, genel sekreterlik ve yürütme kurulundan

oluşmaktadır. Bu yeni oluşuma halk kitlelerinin de destek vermesi, Suriye devriminin temsilcisi haline getirmiştir. Suriye Ulusal Konseyi, özellikle de sokaklar ve meydanlardaki halk nezdinde güçlü kabul görmüştür. Zira sokak ve halk hareketleri düşüncesini, dile getirdikleri Cuma gösterilerinde SUK'u tanıma ve Suriye halk devriminin tek temsilcisi olduğu gösteren Cuma eylemi yaptılar. 17 Ekim 2011 tarihindeki Cuma günündeki gösterilerin adını "Suriye Ulusal Konseyi Beni Temsil Eder" koydular ve Konseyi destekleyen dövizleri kaldırdılar. Bu kararı başta “Suriye Devrimi Yüksek Komitesi” ve “Yerel Koordinasyon Komitesi” olmak üzere birçok koordinasyon merkezi de destekledi ve açıklamalarında SUK'un kendilerini temsil ettiğini ve siyasi görüşlerine tercüman olduğunu beyan ettiler. Ancak sokağın desteğine ve uluslararası camianın desteğine rağmen SUK umut edilen beklentileri ve performansı gösteremedi. En büyük eksiklikleri arasında kapsayıcı olmamaları ve yönetimi tekelleştirmeleri olmuştur (Assad, 2012).

Halkın ve Suriye Dostlarının uyarılarını dikkate almayarak genişlemeyi ve gelişmeye direndiler. Özellikle de Suriye'nin en büyük unsurlarından birisi olan Türkmenleri kuruluşunda görmezlikten gelmesi ve ileriki zamanda dâhil olma taleplerini defalarca kez dile getirilmesine rağmen bünyelerine dâhil etmemeleri en büyük eksiklikleri arasında sayılmaktadır. Bu bağlamda ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton 2 Kasım 2012 tarihindeki Hırvatistan gezisinde yaptığı açıklamada, Suriye Ulusal Konseyi'nin tek başına Suriye'yi temsil etmediğini, Kürtlerin ve Nusayrilerin de temsil edildiği geniş katılımı bir muhalefet yapısı oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Clinton ülke içinde Esat rejimine karşı savaşan insanları temsil edebilecek daha etkili bir muhalefet cephesinin teşkil edilmesi gerektiğini, bu kapsamda SUK'un yeniden yapılandırılması gerektiğini beyan etmiştir (Sandıklı & Semin, 2012). Bu yüzden Suriye muhalefetine tek bir kesimin eline geçmesi ne Suriye Ulusal Konseyi'nin ne de Suriye devriminin hayrına olmuştur. Bu yüzden halk ve Suriye Dostları Ülkeler yeni bir çözüm arayışına girişmişlerdir. Bu beklentileri ve uyarıları dikkate alan girişimler ve öneriler neticesinde SMDK kurulmuştur (Gümüsoğlu, 2013).

23.2. Suriye Devrimci ve Muhalif Güçler Koalisyonu (SMDK)

Suriye Dostlarının ve sokağa inen Suriye halkının beklentilerini karşılama

noktasında hayal kırıklığına uğratan, Suriye içerisinde mücadele eden örgüt ve şahsiyetleri bünyesine dâhil etmediği için de Suriye Ulusal Konsey'inin (SUK) yerine yeni bir ulusal kuruluş veya bir çatı altında toplama girişimleri arasında birkaç proje ön plana çıkmıştır. Bu girişimler içerisinde kökeni Golan Türkmeni olan ve milletvekilliği döneminde Beşşar Esat'ın başkanlığına itiraz eden Riyat Seyf imzasıyla sunulan "Milli Suriye İnisiyatif'i" projesi, Suriye halkı dostları ülkeler yanında bölgesel ve küresel güçleri tarafından güçlü bir teyit ve destek elde etmiştir (Ulutaş & Bölme, 2012).

Bu projede, daha kapsayıcı ve bütünleştirici muhalefet yapısı kurulmasına, ülkenin egemenliğine, kararların bağımsızlığına, ülkenin halk ve toprak bütünlüğüne korunması, Esat rejimi ile görüşmemeye, Suriye'de siyasi çözümün Esat'ın ve despot kadrosunun iktidardan uzaklaştırılması, Suriye halkının kanlarını dökenlerin muhasebe edilmesine ve yeni demokratik sivil Suriye kurulmasına vurgu yapılmaktadır. Bu yeni yapı, SUK'un geç kalmış genişleme projesini hayata geçirmek için Doha'da bulunduğu sırada, Suriye muhalefetinin toplantısını bir fırsata çevirerek, 8 Kasım 2012 tarihinde Katar'ın başkenti Doha'da kuruluş toplantısı gerçekleştirmiştir (Sandıklı & Semin, 2012). Bu çalışmaya Suriye muhalif hareketlerinin yanı sıra, bağımsız şahsiyetler, halk hareketleri ve devrimci yerel yönetimlerin temsilcilerinin katılımıyla üç gün süren yoğun toplantılar ve tartışmalardan sonra "Suriye Devrimci ve Muhalif Güçler Koalisyonu (SMDK)" kurulması kararlaştırılmıştır. Başkanlığına ise Şam'dan gelen ve Şam Ulu Camii vaizlerinden ve ulemasından sayılan ve Hâfız Esat öncesi ülke yönetiminde bulunan Hatip ailesinden bir mühendis olan Ahmet Muaz Hatip seçilmiştir (Gümüšoğlu, 2013).

23.2.1. SMDK'nın Kurucu Bileşenleri:

- Suriye Ulusal Konseyi Temsilcileri,
- Suriye Yerel Yönetimleri Temsilcileri,
- Bağımsız Milli Şahsiyetler,
- Esat Rejiminden Ayırılan Şahsiyetler,

- Suriye Devrimi Genel Organları Temsilcileri,
- Yerel Koordinasyon Komiteleri,
- Suriye Devrimci Aşiretler Meclisi,
- Suriye Âlimler Birliği,
- Suriye Yazarlar Birliği,
- Suriye İş Forumu,
- Vatandaşlık Akımı,
- Devrim Sekreterleri Komitesi,
- Beraberlik Hareketi,
- Arap Sosyalist Demokrat Partisi,
- Suriye Milli Demokratik Kitlesi,
- Suriye Demokratik Türkmen Hareketi,
- Suriye Türkmen Kitlesi,
- Suriye Asurlular Derneği,
- Suriye Özgür Ordusu- Yüksek Askeri Komite Temsilcileridir (SCPSS, 2012).

Suriye Devrimci ve Muhalif Güçler Koalisyonu (SMDK) başkanlık heyeti, siyasi heyet ve genel kurul olarak üç organdan oluşmaktadır. Bu yapıda başlarda her altı ayda bir başkanlık heyeti ve siyasi heyet seçimleri yapılır iken 2017 itibarıyla yönetim bir yıllığına seçilmeye başlamıştır. SMDK, Suriye halkına gerekli yardımları temin etmek ve devrimi en iyi ve kapsayıcı şekilde temsil etmek amaçlarıyla kurulmuştur. Ayrıca devrimci güçleri ve tarafları bünyesine dahil etmek suretiyle Esat rejimini yıkmak, savaş dengelerini devrimcilerin lehine çevirmek, devrimin yurtiçinde ve yurtdışında başarı elde

etmesini sağlamak üzere her türlü çalışmayı yapmak ve hedefleri gerçekleştirmek için kurulmuş bir yapı olarak kendi varoluşunu tanımlamaktadır (Seyf, 2012).

Ancak bu yapı, kendisinden önce olduğu gibi beklenti ve temenniler kısa sürede boşa çıkarmıştır. SMDK muhalefetin bir kurumu olmaktan çıkıp bazı ülkelerin projelerini ve planlarını uygulayacakları bir saha haline getirilmiştir. Zira kuruluş aşamasında bazı dengeler yüzünden, bu istek pek fazla mümkün olmadığı için bu dengeyi değiştirmek üzere Suudi Arabistan'ın başını çektiği güçler, SMDK'ya baskı yaparak genişlemeye gidilmesini sağlamışlardır. Her ne kadar eski kadro genişlemeye karşı çıktı ise de, genişlemenin ele alındığı toplantıda, 7 ülkenin dışişleri bakanlarının ve temsilcilerinin katılımı ile baskı yapılmış ve genişleme gerçekleşmiştir. Tüzük gereği genişleme durumunda kişilerin teker teker oylanması gerekmektedir. Vaziyet böyle olunca, oylamaya sunulan birçok kişi yeterli oyu alamamıştır. Bunun üzerine yabancı temsilciler, SMDK'yı tehdit ederek tek bir liste halinde genişlemeye mecbur kılmışlardır. Bu genişleme sonrası SMDK'nın düzeni bozulmuş ve bloklaşmalar dönemi başlamıştır. Bu yüzden SMDK dengeleri bir daha toparlayamamış ve iç ihtilaflar sarmalına yuvarlanarak bütün hayalleri ve beklentileri bitirecek noktaya kadar gelmiştir. Bu durum üzerine Riyad'da yeni bir toplantı yapılarak Suriye muhalefetini temsil edecek yeni yapı kurulmuştur. Bu yapının ana fonksiyonu BM tarafından kabul edilen anlaşma gereğince Esat ile müzakere etmesi olacaktır (Hasan, 2012).

23.2.2. Genişleme Kararı ile SMDK'ya Katılan Gruplar

- Demokratlar Kitlesi,
- Halk Hareketleri Temsilcileri,
- Askeri Meclisler Temsilcileri,
- Kürt Ulusal Meclisi,
- Suriye Türkmen Meclisi,

Kürt Meclisini oluşturan partilerin temsilcilerinin oluşturduğu Kürt grubunun başkan yardımcılığı kotasını da garanti ettikten sonra katılım gerçekleşmiş, Suriye

Devrimci ve Muhalif Güçler Koalisyonu (SMDK) üye sayısı 128'ye çıkmıştır ancak değişik gerekçeler ile meydana gelen istifalar yüzünden üye sayısı farklılık göstermektedir (Mahli, 2016).

23.3. Demokratik Değişim Güçleri Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK)

Merkezi Şam'da bulunan Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK), 24 kişilik yönetiminden oluşan Arap milliyetçisi, solcu, Marksist, Kürt partileri ve milli figürlerin, Suriye'nin başkenti Şam'da bir araya gelerek kuruluş beyannamelerine 30 Haziran 2011 tarihinde imza atmıştır. Bu beyannameyi ile kurulduklarını, basın toplantısı yaparak tüm kamuoyuna duyurmuş ve Esat'a karşı muhalif bir kuruluş olduklarını ifade etmişlerdir. Kuruluş beyannamelerinde olduğu gibi Suriye halk devrimini benimsediklerini, tek adam, tek parti iktidarının sona erdirilmesini, Esat rejimini yolsuzluklara bulaştığını ve Suriye halkını öldürerek canileştirdiğini dile getirerek halkın yanında durduklarını beyan etmişlerdir. Gösterilerin şiddetle bastırılmasına karşı çıkmışlar, gösteri haklarının verilmesini ve gösterilerde tutuklananların serbest bırakılması ve 1963 yılından beri uygulamada olan olağanüstü halin bir an önce kaldırılmasını istemişlerdir. Bu beyannamenin sonunda ise yeni bir anayasa yazılması ve tüm kesimlerin katılımıyla milli bir meclis kurulması talep etmişlerdir (Ulutaş & Bölme, 2012).

Ulusal Koordinasyon Komitesi'nin sloganı "yabancı güçlerin müdahalesine hayır, istibdâda hayır, şiddete hayır ve etnik ayrışmaya hayır" diye "dört hayır" olarak belirlenmiştir. Nitekim bu yapı, baştan beri Suriye meselesinin uluslararası bir düzleme taşınmasına karşı çıkmışlar ve hala da çıkmaya devam ediyorlar. Suriye'de yaşanan krizin, sadece Suriyelilerin katıldığı, herhangi bir ülkenin müdahale etmeden yalnızca Suriyelilerin finansa ettikleri toplantıda tartışılarak çözüleceğini söylemişlerdir. Bu Komitenin en dikkat çeken yanı ise, yapmış oldukları muhalefete rağmen şiddet sarmalına dolanmış, Esat karşıtı kimselere yaşam hakkı tanınmayan Esat'ın kontrolünde bulunduğu Şam'da bulunuyor olmasının yanında Suriye dışına çıkmaya ve muhalefet yapmaya karşı çıkarak Suriye dışında muhalefet yapanları

ihanetle suçluyorlar olmalarıdır. Milli Koordinasyon Komitesini son halini oluşturan yapı ve partiler ise şöyledir; “*Sosyal Demokrat Arap Birliği Partisi*”, “*Suriye Komünist Çalışma Partisi*”, “*Sosyal Demokrat Arap Baas Partisi*”, “*Suriye Demokratik Kürt Birliği Partisi (PYD) (üyeliğini geçici olarak askıya aldı)*”, “*Demokratik Birlik Partisi*”, “*Demokratik Sosyal Partisi*”, “*Komünist Partisi-Politik Ofis*”, “*Sosyal Araplar Hareketi*”, “*Birleşik Süryani Partisi*” ve “*Siyonizm’e Karşı Halk Cemiyeti’dir*” (UKK, 2017). Ancak bu yapı içerisinde zamanla görüş ayrılığı meydana gelmesi yüzünden ayrılanlar veya üyeliklerini donduran kimseler olmuştur.

Komite'nin 8 Ekim 2011 tarihinde yayımladığı deklarasyonu, Suriye’de despotizmden demokrasiye geçiş döneminin vizyonunu içermekte idi. Bu bildirge, genişletilmiş kuruluş deklarasyonu olarak da kabul edilmiştir. Ancak yukarıda bahsi geçen istekleri içermemesi üzerine “*Berberlik Hareketi*”, bazı koordinasyonlar ve *Birleşik Sosyaller*” partisinden ayrılan gruplar başta olmak üzere birçok siyasi güç ve şahsiyetler, Milli Koordinasyon Komitesi'nden çekilerek Suriye Ulusal Konseyi'ni desteklediklerini ilan etmişlerdir (Seyf, 2012). Koordinasyon Komitesi, sahada rejim karşıtı cılız birkaç gösteri hariç herhangi bir gösteri düzenlememiş, muhalefetini kapalı alanlarda masa başlarında yapmaya çalışmışlardır. Koordinasyon Komitesi çalışmalarını genellikle eski kalıplar ve kadrolar ile Suriye siyasetinde nam salmış ve dirsek çürütmüş insanlarla yapmaya kalkışmıştır. Hâlbuki 2011 olayları yeni dünyanın gençlik hareketleri olduğunu fark edememiş birkaç aktivist ile iletişim kurarak sürdürmeye çalışmış ancak sahada bir varlık gösterememiştir (Kuş, 2014).

Bu etkisizliğinin nedeni, halk ayaklanmasını başlatan gençleri ile yaşlanmış yöneticilerin ve partinin kadrolarıyla dışarıdan dâhil olan bağımsız şahsiyetlerin düşünce ve çalışma anlayışının arasındaki büyük bir boşluk meydana gelmesinden kaynaklanmaktadır. Komite’nin sahadaki gelişmeleri takip etmekte ve yorumlamakta eksik kalmışlardır. Birçok konuda ise halk ve sokak hareketlerinden farklı düşünce içerisinde olmaları, sokağın ve halkın tepkisini çekmiştir. Özellikle silahlı mücadeleye ve ülke dışından cihat yapmak üzere Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) saflarında savaşmaya gelenlere karşı çıkmalarıyla iyice ipleri koparmışlardır. Ayrıca PKK uzantısı olan PYD ve türevi örgütleri bünyesine dâhil etmesi ve savunması başta Türkiye olmak üzere birçok kesimin tepkisine ve düşmanlığına neden olmuştur

(Kuş, 2014).

Ulusal Koordinasyon Komitesi, ideolojik ve kişisel sebepler yüzünden, Suriye Ulusal Konseyi (SUK) ve Suriye Devrimci ve Muhalif Güçler Koalisyonu'na (SMDK) dahil olması yönündeki davetlerin hiç birisine olumlu cevap vermemiş, sürekli gizemli ve şüpheli yaklaşımlarla reddetmiştir. Milli Koordinasyon Komitesi, Suriye içindeki muhalefeti temsil ediyorum diyerek yurtiçinde ve yurtdışında muhalefet tanımını literatüre sokarak Suriye muhalefetini bölmeye çalışan ve destek vermekten kaçınan sözde bir kısım Suriye dostu ülkelerin eline koz vermiş ve hakiki manada desteği almasını engellemiş ve muhalefet arasında bölünmeyi derinleştirmiştir. Hâlbuki yurtiçinde aktif faaliyet gösteren ve devrimin ön saflarında yer alan birçok parti ve güç, bu yapı içerisine girmemiş ve SUK veya SMDK'yı desteklediğini beyan etmiştir (Sandıklı & Semin, 2012).

23.4. Suriye Ulusal Cemiyeti (Kurtuba Grubu)

Mevcut Suriye siyasi muhalefeti, halk hareketlerinin ve Suriye dostu ülkelerin beklentileri ve istekleri karşılamaması üzerine yeni girişim ve oluşumların tesis edilmesine neden olmuştur. Bunları bazıları yeni fikirler ve bakış açıları getirerek Suriye siyasi muhalefetinde kendilerinden söz ettirmişlerdir. Bunlardan birisi de Kurtuba Grubudur. Bu grup “Suriye Ulusal Kalkınma Partisi” olarak Suriye muhalefetinde varlık gösteren birçok kesimi davet ederek İspanya’nın başkenti Madrid’de bir toplantı tertip etmiş ve toplantı, sonraları da Kurtuba toplantısı adı ile anılmıştır. Bu grup adını, tarihi referanslarına dikkat çekmek için bir Endülüs şehri olan Kurtuba’dan almıştır. Bu grup arkasına da Avrupa Birliği’ni ve bilhassa İspanya’ya alarak yola koyulmuştur. Nitekim bu grubun toplantılarına İspanya, bakan veya temsilci düzeyinde sürekli katılım göstermiştir. Bu grup ilk toplantısını İspanya’nın başkenti Madrid’de 20-21 Mayıs 2013 tarihinde yapmıştır. Bu toplantıya her kesimden insan davet etmiş ve toplantı yüksek bir katılım ile gerçekleşmiştir. Toplantının ana teması Suriye muhalif siyasetinin sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlara çözüm önerileri bulmak olmuştur. Bu toplantının amacını, yeni bir siyasi oluşum kurmak ve SMDK’ya alternatif oluşturmak olmadığı, Suriye meselesinde

düşünceleri ve çalışmaları olan insanları bir araya toplayarak bir üst çatı olarak gördükleri SMDK'ya destek olmak olduğu belirtilmiştir (Bermo, 2014).

Toplantıda siyasi ilkeler içerikli bir ön gündem ve çalışma sunulmuştur. Bu çalışmada, Suriye halkının ön plana çıkan talepleri dile getirilmiştir. Bu çalışmalara katılanlar, toplantı bitiminde bir takım çözüm önerileri sunmaktadırlar. Bu önerilerin en başında, bir takip grubunun oluşması gelmektedir. Bu grubun tüm kesimlerle özellikle etnik ve mezhepsel farklılık arz eden gruplara hiç müdahale etmeden, sadece bu grupların geniş kapsamlı toplantılar düzenleyebilmesi için gerekli maddi desteğin sağlanması, alt yapının hazırlanması ve idari izinleri alınması olmuştur. Bu bağlamda Suriye'nin asli unsurlarına kendi aralarında toplanmak üzere bir dizi özel toplantılar düzenlenmiştir. Bu tür toplantıları şimdiye kadar Kürtler, Türkmenler, Dürziler, Nusayriler ve Süryaniler gerçekleştirmiştir. Her toplantı sonunda kimse müdahale etmeden her etnik grup, sorunun ne olduğunu ve kimin sebep olduğunu, bu sorunlara çözüm önerisinin ne olduğu, ne istediğini, nasıl bir Suriye hayal ettiğini ve beklentilerinin ne olduğu içeren bir sonuç bildirgesi yayımlamaktadır. Her toplantı sonucunda, her etnik veya mezhepsel grubu temsil edecek ve Kurtuba Grubu ile görüşmeleri takip edecek bir takip komisyonu kurulmaktadır. Kurtuba Grubu özel toplantılar bitiminde her grubun temsilcileri ile genel ve kapsayıcı "*Milli Kongre*" toplantısı düzenlenmesi planlamaktadır (Bermo, 2014).

Bu toplantılar sonrası Suriye'nin tüm etnik ve mezhep gruplarının dâhil olduğu ve temsil edildiği toplantıda, Suriye sorununa çözüm üretilecek ve başarı elde edilmesi durumunda bu toplantı, Suriye geçici milli meclisi mahiyetine dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Bu meclis, yeni Suriye'yi yönetecek geçiş hükümeti kuracak ve yeni Suriye'nin anayasası yazım komisyonu kurulması gibi görevler verilmesi düşünülmektedir. Sonuç itibari ile Kurtuba Grubu, Esat sonrası oluşturulacak meclis için kendini hazırlama ve alt yapı oluşturma peşindedir. Bu projeyi eski Şam milletvekili ve avukat olan Muhammet Bermo yürütmektedir. Muhammet Bermo'nun Esat'ın işadamlarından Muhammet Hamşo ile dostluğunun olduğu ve bu grubun Esat ile gizli çalışması olduğu iddiaları ise kafaları karıştırmaktadır.

23.5. Yüksek Müzakere Heyeti (HNC)

Suriye meselesinde Rusya'nın askeri müdahalesi ile birlikte gün geçtikçe bilanço ve yükün ağırlaşması ilaveten dünya kamuoyunun aşırı derecede baskı üzerine Suriye meselesinde kendine sorumluluk yükleyen ülkelerin çözüm üretmek üzere bir sonraki buluşma noktası Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad olmuştur. Suudi Arabistan türünde en büyük Suriyeli muhalif toplantısını ilk defa ev sahipliği yaparak Suriye meselesinde ağırlığını koymuş ve güçlü bir şekilde muhalif siyasi oluşumuna taraf olmuştur. Arabistan'ın hızlı ve güçlü bir şekilde girmesinin temel nedenleri arasında bilanço ve yükün ağır olmasının yanında Suriye geleceğinde söz sahibi olmak ve Suriye üzerinden tüm Arap dünyasına hakim olma iddiaları da yer alıyor ve almaktadır. Ayrıca bu iddiaların temelini, toplantı tarihinin ve Mısır ile ilişkilerin en iyi düzeye taşındığı, Yemen'de müdahalesi ve Arap baharının yaşandığı ülkelere hakimiyetini güçlendiği günlere denk gelmesi oluşturmaktadır (Mahli, 2016).

Dünya kamuoyunun Suriye muhalefetine yönlendirdiği en açık eleştirilerden birisi de muhaliflerin dağınık, birbirinden kopuk ve çok başlılı oldukları yönünde idi. Suudi Arabistan bu sorunu ortadan kaldırmak ve çözüm bulmak üzere bundan önce muhalefet çalışmaları dışında kalmış siyasi ve sahada silahlı varlık gösteren muhalif unsurları 8-9 Aralık 2015 tarihinde Arabistan başkenti Riyad'da bir araya getirerek Cenevre'de yaklaşan Suriye toplantısına tek bir açtı altında gitmek üzere yeni bir müzakere heyeti oluşturma amacı gütmüştür. Bu toplantıya başta Türkiye olmak üzere Suriye dostu ülkeler de destek vermiştir (Hicap, 2016). Ancak bu süreci Suudi Arabistan baştan sona kendi başına organize etmiş ve diğer ülkeleri düşük bir koordinasyon ile yaptığı aşıkardır. Diğer bir yandan Riyad'ın toplantı yeri olarak seçilmesi, Suriye dostları arasında rekabeti yol açmış ve bir nebze aralarının açılmasına da neden olmuştur

Suudi Arabistan'ın organize ettiği toplantıya Türkiye'nin PYD hassasiyeti dikkate alınmış ancak Türkmenlerin katılımı yönünde aynı hassasiyet gösterilmemiştir. Tarihi öneme sahip bu toplantıya Suriye muhalefetinden 150 kişiyi aşkın muhalif davet edilir iken bu davet Türkmenlerden yalnızca 3 kişi ile sınırlı tutulmuştur. Toplantıya Türkmenler adına dönemin Suriye Türkmen Meclisi başkanı Abdurrahman Mustafa, Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi'nin Suriye Ulusal

Koalisyonu temsilcisi ve yönetim kurulu üyesi Yusuf Mahli ve İkinci Sahil Tümeni Komutanı Beşşar Molla davet edilmiştir. Bu bağlamda Suudi Arabistanlıların Türkmenlerden Suriye Türkmen Meclisi üzerinden bir kişiyi davet ettiğini açıkça görülmektedir. Bu davetin ise Türkiye aracılığı ile olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Zira Yusuf Mahli Suriye Ulusal Koalisyonu adına Beşşar Molla da askerler adına katıldığını malumdur. Zira bu davranış Suudi Arabistan'ın Türkmenlere karşı Suriye olaylarında tavrını baştan beri ne olduğunu ortaya koymaktadır (Mahli, 2016).

Genel itibariyle ile toplantının tertip ve icra edilmesinde en fazla etkinin Suudi Arabistanlıların olmasından ötürü her aşamasına müdahale etmişlerdir. Toplantının yapılacağı yer, davetliler ve sonuçlarını bizzat Arabistanlı yetkililer belirlemiştir. Bu nedenle ortaya çıkan sonuç ve Yüksek Müzakere Heyeti (HNC) içerisinde Türkmen siyasi temsilci bulunmaması ve Türkmenlerin hassasiyetlerinin yansımaması baştan beri seziliyor idi. HNC'nin koordinatörlüğüne Suriye eski başbakanı Riyad Hicab getirilir iken baştan sona Türkmenler yok sayılmıştır. Bu yapı içerisinde tek Türkmen Beşşar Molla olmuştur. Beşşar ise Türkmen temsilcisi olarak değil askerler adına kura yolu ile belirlenmesi, yani şans eseri orada yer alması, Türkmenlerin Suriye muhalefetindeki konumunu özetlemektedir. Bu zayıf katılım ve temsilden dolayı HNC çalışmalarında ve söylemlerinde Türkmen etkisi hiç bir zaman görülmemiştir (Hasan, 2012). Nitekim HNC, Londra'da açıkladığı Suriyeli geleceği hakkındaki vizyonu ve çözüm önerisinde diğer milletlere kültürel ve siyasi haklar vadederken Türkmenleri es geçmiştir (HNC, 2016). Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi bu haksızlığa en şiddetle kınamış ancak dönemin Suriye Türkmen Meclisi yönetimi aynı hassasiyeti gösterememiştir.

24.Suriye Meselesinin Uluslararası Boyuta Taşınması

Suriye krizinde gün geçtikçe bilançonun artması ve meselenin çıkmaza girmesi üzerine Suriye halkı, bölgesel ve küresel devletlere ve örgütlere yardım çağrısında bulunmuştur. Suriye meselesin kendi mesele olarak gören bazı ülkeler bu çağrıya cevap vermiş ve Suriye meselesinin uluslararası boyuta taşımışlardır. Mevcut yapılar içerisinde sonuç elde edemeyince bu ülkeler, kendi aralarında Suriye

meselesini görüşmek ve çözmek üzere Suriye'ye mahsus yapılar kurmuşlardır. Bu bölümde, bu yapıların kurulma süreçler ve çalışmaları hakkında bilgi verilecektir.

24.1. Arap Birliği'nin Müdahalesi

Suriye meselesinin muhalifler nezdinde, bu düzeye taşınmasında, iki grup önemli rol oynamıştır. Birinci grup Arap Birliği, ikinci grup ise Suriye dostları ülkeleridir. Bu aşamaya birinci grup olan Arap Birliği nezdinde nasıl gelindiğine tarihsel bir çerçeve dâhilinde bir göz atalım. Suriye'de gösteriler Kuzey Afrika'daki gösterilere eş zamanlı olarak çıkmaya başladı. Dünya ve Arap medyasının gündeminde bu olaylar vardı. Her gün saatlerce Mısır ve Tunus'tan yayın yapılıyor ve bu olayların diğer ülkeleri de etkileyeceği konuşulup duruluyordu. Bir bakıma rejim karşıtı en ufak gösteriler çıksa da medya organları, haber yapma peşinde idiler ve durmadan bunun propagandasını yaparak gösterileri tetikliyorlardı (Sandıklı & Semin, 2012). Nihayetinde istedikleri oldu ve Suriye'de çok küçük bir olay büyütüldü ve Suriye'nin ana meselesi haline getirildi. Zira bu tür olaylar Baas rejimi yönetimi sırasında Suriye'de her gün yaşanan sıradan bir olaydan farkı yoktu. Bunun üzerine tüm Arap dünyasına yayın yapan Aljazeera, Alarabiya, CNN Arabic, France 24 Arabic, RT Arabic, BBC Arabic ve Skynews Arabiya televizyonlar olayları Arap ve dünya kamuoyunun gündemine taşıdı. Böylelikle Suriye halkı ve Arap halkları Suriye'de yaşanan olayları, bu kanallardan öğrenmeye ve manipüle olmaya başladılar. Diğer bir iletişim aracı olan sosyal medya, internet ağı ve yaygın bir kullanımı olmadığından yeterli rolü televizyon kanalları oynamıştır. Ancak dünya kamuoyuna yaymada ve ulaştırma da en çok izlenen iki iletişim aracı televizyon ve internet olmuştur (Abdullah, 2011).

Suriye'de yaşanan bu olayları yakından takip eden Arap ülkeleri özellikle de körfez ülkeleri, kendilerine sıra gelmeden, bu dalganın önünü kesmek ya da başka bölgelere ve ülkelere taşımak uğruna, Suriye özelinde meseleyi mercek ve kontrol altına almak istediler. Nitekim bu fonksiyon, Arap dünyasına etkisi altında tutan iki güçlü televizyon kanalı üzerinden icra edilmiştir. Bu kanallar, Arap medyasını kontrolü altına aldığı Doha merkezli Katar devletine bağlı Aljazeera ve Riyad merkezli Arabistan'a bağlı Alarabiya kanallardır. Bu iki kanal, Suriye olaylarının resmi medya

sponsoru gibi yayın yapmaktaydılar ve hala da yapmaktadırlar. 2011 yılının Mayıs ayı içinde Suudi Arabistan Kralı, Kuveyt Emiri ve Bahreyn Emiri Esat'ı bizzat arayarak ülkedeki krizi çözmek için destek olacaklarını bildirmişlerdir. Bu yayın ve muhalefet baskısı üzerine Arap dünyasının meselelerinin tartışılması ve çözüm üretilmesi üzerine kurulan Arap Birliği'nin gündemine taşınmıştır (Sandıklı & Semin, 2012).

Katar'ın desteği ile Arap Birliği, Esat rejimine karşı bir söylem geliştirmiş ve zamana göre tenkit dozunu artırmıştır. Suriye ordusunun 31 Temmuz 2011 tarihinde 139 kişinin ölümüne yol açan Hama saldırısının ardından Körfez Konseyi, Beşşar Esat'ın iktidarı terk etmesi gerektiğini aleni biçimde zikretmeye başlamıştır. Bunun üzerine Körfez Konseyi, baskısını artmış ve süreci Suriye'nin Arap Birliği'ndeki üyeliğini dondurma noktasına kadar getirmiştir. İlk başlarda Arap Birliği, göstericilerin taleplerini dikkate almasını, daha sonra şiddet kullanmamasını ve terör uygulamaması gibi tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyeleri dikkate almadığı zaman Esat'ı tenkit etmeye ve kınama bildirileri yayınlamaya başlamıştır. Fakat Esat rejimi, bu tavsiyeleri ve uyarıları dikkate almayıp Arap Birliği ile dalga geçmeye başlayınca, Arap Birliği ilk önce 13 Kasım 2011 tarihinde Suriye'nin üyeliğini askıya almış ve ardından Esat'ın ısrarı ve kendi bildiğini okuması üzerine 24 Kasım 2011 tarihinde bir takım yaptırımlar ve cezalar uygulamaya başlamıştır (Küçükkeleş, 2012).

24.1.1. Arap Birliği'nin Esat'a Karşı Aldığı Bazı Yaptırımlar

1. Suriye'ye hava yolu uçuşlarını durdurmak,
2. Suriye Merkez Bankası ile işlemleri durdurmak,
3. Suriye ile ticari ilişkileri durdurmak,
4. Suriye banka hesaplarını dondurmak,
5. Suriye ile mali işlemleri dondurmaktır.

Esat, bu yaptırımlara yine aldırış etmemiş ve kendince dik bir duruş sergilemeye devam etmiştir. Arabulucu Arap ülkeleri vasıtasıyla Esat rejimi ve Arap

Birliği arasında bir takım yakınlaşmalar ve tavırlarda yumuşamaları yaşanmıştır. Suriye krizini çözüme kavuşturabilecek bir plan hazırlamıştır. Beş maddeden oluşan çözümleri; taraflar arasında derhal ateşkes ilan edilmesini ve Suriye ordusunun kentlerden çekilmesini, tutukluların serbest bırakılmasını, anayasa düzenlemelerini de kapsayan siyasi reformların yapılmasını, Esat rejimi ile muhalifler arasında ulusal diyalog görüşmelerinin başlatılmasını ve Arap Birliği'nin çözümleri planı sürecini incelemek üzere şam'da temsilci bulundurmasını şart koşmuştur. Esat, 30 Ekim'de Suriye Birliğinin çözümleri planına riayet edeceğini taahhüt etti. Bu taahhüte bağlı olarak Arap Birliği'nin Suriye'ye gözlemci gönderme kararını 19 Aralık 2011 tarihinde kabul ettiğini duyurmuştur (Sandıklı & Semin, 2012).

Sudan kökenli Orgeneral Mustafa Dabi başkanlığında değişik Arap ülkelerinden oluşan yaklaşık 300 gözlemci bir heyet Suriye'deki olayları yerinden incelemeye ve varılan anlaşmanın uygulanma derecesini izlemek ve takip etmek üzere 22 Aralık 2011 tarihinde Suriye'ye gitmiştir. Ancak bu heyet birçok engelleme ile karşı karşıya kalmıştır. En büyük sorun ise, bu gözlemci heyetinin, silahsız ve korumasız olmasıydı. En büyük paradoksların başında, bu heyetin güvenliği Esat güçleri tarafından sağlanıyor olması gelmekteydi. Esat güçleri, kendi bölgelerine götürerek fabrikasyon ortamlar hazırlayarak Suriye'de bir kaç terör eylemi ve saldırısı dışında hiç bir şey olmadığını, ülkenin güllük gülistanlık olduğunu göstermeye çalışmışlardır (Salah, 2013).

Muhaliflerin kontrol ettiği bölgelere gitmeleri çalışma programında olmaları ve gözlemcilerin gitmek istemelerine rağmen Esat güçleri, gözlemcilerin can güvenliklerini sağlayamama ve korkutma ile gözlemcilerin çalışmalarını ve ziyaretlerini engellemeye çalışmışlardır. Bu korkuya ve tehdide aldırış etmeyen Enver Malik gibi bir kaç gözlemci, muhalif bölgelere giderek olayların iç yüzünü rapor etmeyi başarmıştır. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap Körfez Ülkeleri, gözlemci heyetin fonksiyonun yetirmesi üzerine, gözlemcilerini 22 Ocak 2012 tarihinde çekerek, bu skandallara son vermek istemiştir. Bu hareket yüzüne Arap Birliği'nin gözlemci heyetin çalışması son vermiştir. Arap Birliği, Nihai raporunda Esat rejiminin Suriye halkına şiddet ve terör uyguladığı yönde suçlamıştır (Malik, 2012).

Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri, Suriye meselesini kendi meseleleri gibi benimsemiş ve artık bir iç politika haline getirmişlerdir. Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri, bu konuda bir takım karşıt eylem ve söylemler içerisine girdiler. Bunlardan bazıları toplu halde elçilerini Şam'dan çekmek ve Esat'ın elçilerini ülkelerinden kovmak gibi eylemlere başvurmuşlardır. İlk olarak Suudi Arabistan 8 Şubat 2012 tarihinde elçisini çekti ve Esat'ın elçisini Riyad'dan kovdu. Bunun üzerine Körfez ülkeleri de aynı eylemde bulundular. Bu devlet terörüne dur demenin yolu ise Suriye Özgür Suriye Ordusu'na (ÖSO) silah desteği verilmesi ve Suriye dosyasını Birleşmiş Milletlere (BM) taşınması gerektiği olarak söylemiştir (Sandıklı & Semin, 2012). Bunun üzerine Suriye meselesi artık Arap Birliği meselesi olmaktan çıkmış ve BM meselesi haline gelmiştir. Nitekim Suudi Arabistan, BM genel kurulunda Suriye'de yaşanan olaylar hakkında bir kınama ve eleştirme kararı çıkarmak üzere çalışma başlatmış ve kararı çıkarmayı da başarmıştır ancak bu kararın yaptırımı olmadığı için, sahada bir karşılığı olmamıştır (Sandıklı & Semin, 2012).

Arap Birliği, Esat'ın katliamlarına karşı artık Esat liderliğindeki Suriye'yi bir devlet olarak kabul etmediğini ve Arap Birliği'ndeki yerini Suriye muhalefeti temsil eden Suriye Ulusal Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonuna (SMDK) vereceğini duyurmuştur. Bu kararını uygulamış ve bir seferliğine Suriye Ulusal Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu Suriye'yi, Arap Birliği toplantısında temsil etmiştir. Ancak bu karar Esat yanlısı bir grup Arap Birliği üyesi ülkenin itiraz ile karşı karşıya kalınca geri çekilmiş ve temsilciliği günümüze kadar boş bırakılmıştır (Küçükkeleş, 2012).

24.2. Suriye Dostları Grubunun Kuruluşu

Suriye Dostları grubuna bağlı BM taşıdıktan sonra, Suriye sorunu artık uluslararası bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci bir aktör olan Suriye Dostları grubunun oluşumuyla uluslararası bir mesele haline nasıl geldiğine tarihsel bir çerçeve dâhilinde incelenecektir. Suriye Dostları Grubu, Suriye halkından ve devriminden yana ve Esat'a karşı olan ülkelerin BM Güvenlik Konseyi'nde, Rusya ve Çin vetosu yüzünden Esat aleyhinde hiç bir karar çıkartmadıkları için Suriye

krizine ve savaşına BM Güvenlik Konseyi dışında bir çözüm bulmak üzere bir araya gelen ülkelerdir. Bu düşünceyi ilk ortaya atan ülke Fransa olmuştur. Dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nikola Sarkozy, BM'nin tıkanması üzerine Suriye dostu ülkelerin Suriye meselesine sessiz kalmamasını ve bir şeyler yapması gerektiği düşüncesinden hareket ederek Suriye sorununa bir çözüm bulmak için bir girişim başlatmıştır (Sandıklı & Semin, 2012).

Bu grup, ilk toplantısının 22 Şubat 2012 tarihinde Tunus'ta gerçekleştirmiş ve dünya ülkelerinde aşırı bir ilgi görmesini sağlamıştır. Ancak bu ilgi İran, Rusya ve Çin gibi ülkelerin baskısı ve Suriye Dostları Grubunda lokomotif ülkelerinin devrimden yana bir çözüm arayışında olduğu niyeti gün geçtikçe belirince, zamanla ilgi ve katılım azalmaya başlamış olsa da Suriye Dostları Ülkeleri toplantılarını yapmaya devam etmiştir (Sandıklı & Semin, 2012). Nitekim vazgeçmeyen ve ısrar eden ülkeler ABD, Türkiye, Fransa, İngiltere, Almanya, Suudi Arabistan, Katar gibi dünya devi ülkelerdi. Toplantılara katılmaktan vazgeçen ve gelemeyen ülkelerin dünya siyasetine ve Suriye meselesine çok ciddi bir destekleri ve etkileri olmayan ülkelerdi. Zaten bu ülkeler sayıyı yükseltmekten başka bir işe yaramıyorlardı. Netice itibarıyla geniş kapsamlı toplantılar zamanla yerini dar toplantılara bırakmıştır (Küçükkeleş, 2012).

Suriye Dostları Ülkeleri, güçlü bir yaptırımı olmadığı için Suriye meselesine klasik söylemlerden ve cezalardan öte bir katkı sağlayamamıştır. Bu toplantılara katılan ülkelerin, Esat'a nasihat verir gibi şiddet uygulamayı bırakmasını, halkın taleplerine cevap vermesini tavsiye etmekten ve bir takım ekonomik yaptırımlar dışında görünür bir icraatları olmamıştır. Hâlbuki halkın ve muhalefetin beklentisi Esat'a askeri müdahale ve Özgür Suriye Ordusu'nun ileri düzeyde silah ve mühimmat ile desteklenmesi yönündeydi. Diğer bir yandan Esat, şiddetinin dozunu artırarak katliam ve tahribatlarına durmadan devam ediyor ve Suriye halkı da yollara düşerek civar ülkelerde mülteci oluyordu. Bu toplantıların netice itibarıyla Esat'a karşı hiç bir caydırıcılığı olmamıştır. Bu çalışmanın en büyük başarısı, SMDK'nın Fas'ın Marakeş şehrinde 12 Aralık 2012 tarihinde yapılan Suriye dostları toplantısında birçok ülke tarafından tanınmasını olmuştur (Sandıklı & Semin, 2012).

Bu toplantılara başlarda SUK davet edilmiş ve de Suriye halkının tek temsilcisi

olduğunu kabul edilmiştir. Bu toplantılara SUK'un da katılımı ile daha kapsamlı bir muhalif yapı olan SMDK kurulunca, SUK yerine toplantılara SMDK davet edilmiştir. Ancak zamanla dar toplantılara SMDK bile çağrılmaz ve davet edilmez olmuştur. Zira bu toplantılardan artık bir çözüm çıkmaz olunca, toplantılar durum değerlendirme toplantılarına dönüşmüştür. BM Suriye özel temsilcisi Kofi Annan'ın Suriye dostları grubunun herhangi bir toplantısına katılmaması, bu grubun çalışmalarına ve itibarına çok zarar vermiştir. Suriye dostları ülkeleri toplantıları 70'den fazla ülkenin katılımıyla İstanbul, Paris ve Tokyo gibi önemli merkezlerinde yapılması da bu toplantılardan beklentiye çok yükseğe çıkarmıştır. Suriye Dostları Grubu çok büyük bir umutla kurulmuş ama sonuç olarak bir iş yapmaması yüzünden halk nezdine büyük bir hayal kırıklığına yol açmıştır. Suriyeli kimselerin de artık toplantılara davet edilmemesi, bu toplantıların artık Suriyeli kimselere olmadan yürütülmesi ve çözüm bulunması gayretiyle, Suriye meselesinin artık Suriyelilerin meselesi olmaktan çıktığını ve artık uluslararası bir mesele haline geldiğinin en iyi işareti olmuştur (Küçükkeleş, 2012).

24.3. Birleşmiş Milletlerin Müdahalesi

Arap Birliği, Suriye krizini çözme yolunda Esat'ın umursamaz tavrı ve direktmesine çok rahatsız olmuştur. Ayrıca göndermiş olduğu gözlemcilerin çalışmalarının engellenmesi ve muhaliflere karşı şiddet ve silah kullandığı yönündeki raporlar, Arap Birliği'nin Esat'a karşı sert tavır almasına neden olmuştur. Raporlara dayanarak alınan ateşkes ve orduyu yerleşim yerlerinden çek kararlarına Esat'ın uymaması ve sorunlara çözüm bulma noktasındaki Arap Birliği'nin uğraşları netice vermemiştir. Bunun üzerine Suriye sorunu ile ilgilenen Arap ülkeleri, Suriye meselesini Birleşmiş Milletlere taşımaya karar verdiler. Zira Suriye meselesinde, Arap olmayan ülkeler, Suriye Dostu Grubu adı altında birçok ülke çok önceden müdahil olmuşlardı ama Suriye meselesini uluslararası düzeye taşımakla, Esat'ı zorlamak ve siyasi çözüme mecbur bırakmak hedefiyle BM'ye taşınmıştır. Çünkü Esat, Arap Birliği'nin askeri bir yaptırım gücü olmadığı için ciddiye almıyor, sürekli oyalayarak gösterileri bastırmak için zaman kazanmaya çalışıyordu (Sandıklı & Semin, 2012).

Esat, zaman kazanma noktasına amacına büyük bir oranla ulaştı ama gösteriler durmak yerine daha da yaygınlaşmış, büyümüş ve de kötüsü halk silahlanmaya yönelmişti. Suriye'de yaşanan olayların bilançosu her geçen gün daha da artar iken bölge ülkeleri, Suriye'de olan bitenlerden çok rahatsız oluyor ve ekonomik olarak zarar ediyorlardı. Esat ise gösterileri bastırmak uğruna şiddetin dozunu artırıyor, uluslararası camianın tavsiyelerini dinlemiyordu. Esat verdiği sözleri yerine getirmemek için birçok yönteme başvurmuştur. Esat'ın yalan ve aldatma üzerine kurduğu dış politikası, bazı ülkeleri rahatsız etmişti. Bundan dolayı ki Suriye meselesinde kendine sorumluluk atfeden bazı ülkelerin müdahalesine sahne olmuştur. Bu ülkelerin başında Türkiye, Fransa ve Suudi Arabistan gelmektedir. Mısır'ın Mursi liderliğindeki yeni yönetimi de bu konu da müdahil olmuş ancak Sisi, Esat yanlısı tavır sergilediği için Mısır'ı bu ülkeler arasından zamanla çıkarmıştır. Yeni dünya düzeninde kendini patron gören ABD ve son zamanlarda Arap dünyasında mazlumların babası olma niyetinde olan Katar'da Suriye meselesinde müdahil olmuştur (Küçükkeleş, 2012).

Arap Birliği'nin lokomotif ülkeleri, Esat konusunda genellikle aleyhte düşünmekteydi. Ancak Suriye'ye müdahale etme ve Esat'a yaptırım yapma gücü ve imkânı da sınırlı olduğundan daha ileri gidemiyorlardı. Bu yüzden yaptırım gücü olan ve Esat'ı dize getirecek güce sahip tek merci Birleşmiş Milletler görülmüştür. Libya'da olduğu gibi Suriye Dostu Ülkeler ve Arap Birliği, Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi aracılığıyla Esat'a dur demek ve müdahale etmek üzere bir karar çıkarma girişimine girdiler. Ancak Rusya'nın hesabı ve kararı başka olmuştur. Rusya, Çin'i de yanına alarak 4 Ekim 2011 ve 4 Şubat 2012 tarihinde iki kez veto etmiş ve bir daha gelmesi durumunda yine veto edeceğini kesin bir dille ifade etmiştir. Dolayısıyla BM'nin güvenlik konseyinde Esat aleyhine bir karar çıkarma konusunda Rusya tavrını netleştirmiş ve sonuna kadar Esat tarafında yer alacağını göstermiş ve bunu defalarca kez deklare etmiştir. Bu yüzden Suriye Dostu Ülkeler, çözümü BM dışında aramaya başlamışlardır (Sandıklı & Semin, 2012).

Bu arayış, iki alanda olmuştur. Birinci alan Suriye Dostları Grubu adı altında BM dışında uluslararası bir ittifak oluşturarak Suriye devrimine Esat'a karşı faaliyet göstermek üzere desteklemek olmuştur. İkinci alan ise Rusya ile anlaşarak Esat'ı uzlaşya zorlayarak Suriye krizine bir çözüm bulmak şeklinde olmuştur. Suriye

Dostları Grubu, kendi imkânları çerçevesinde toplantılar yaparak Suriye halkının yanında olduklarını söylemişler ve birçok vaatlerde bulunmuşlardır. Ancak somut yardımları noktasında çok cılız yardımların ötesine geçememişler ve yardımları ihtiyaç sahiplerine ulaştırmada sınıfta kalmışlardır (Küçükkeleş, 2012). Bu bölümde BM dâhilinde Suriye meselesinin nasıl yer bulduğunun ve çözümü hususunda yapılan çalışmalar ve atılan adımlar irdelenecektir.

Birleşmiş Milletler, Suriye meselesinde kendinden üç konuda söz ettirmiştir. Birinci konu insani yardımlar ve mülteci kabul etme noktasında olmuştur. Zira bu konuda kabul etmiş oldukları mülteci sayısı ve yapmış oldukları insani yardımlar ve harcamalar sadece Türkiye'nin yaptıklarını bile geçememiştir. Suriye'deki şiddet ve çatışmalar yüzünden yurt içinde yer değiştiren veya yurt dışına kaçan insanların bakımı, iaşesi, eğitimi gibi konularda hizmet verilmesi bu kapsama girmektedir. İkinci bir konu ise Arap Birliği'nin Suriye konusunda aldığı kararları uygulama ve denetlemek üzere göndermiş olduğu gözlemci heyetin yaptırım gücü olmaması yüzünden başarısız olmasından sonra yaptırım gücü olan BM ile ortak bir gözlemci heyetinin teşekkülü olmuştur. Son konu ise ikincisinin bir sonucu olan Suriye sorununu çözme noktasında Cenevre Toplantıları olarak bilinen Esat ve muhalifleri bir araya getirerek BM güvencesinde uluslararası Suriye toplantısı düzenlemek olmuştur. Bu toplantılarda kısmi çözümler bulunmuş ama Rusya'nın ittifakları ve antlaşmaları farklı yorumlaması ile ABD'nin çözüm konusunda isteksiz davranması, Suriye krizinin çözülmemesi ve krizin derinleşerek devam etmesine neden olmuştur. Suriye'de çözümün bulunmaması ve sürenin uzaması, çok uluslu yapılanmaların Suriye'de meydana gelmesine zemin oluşturmuştur. Daha da kötüsü bu yapılanmaların radikal, selefi ve tekfirci terörist yapılara dönüşmesi Suriye'yi, bölgeyi ve dünyayı tehdit etme noktasına getirmiştir. Netice itibarıyla Suriye'de Esat'a karşı başlatılan devrim, dünyanın tüm karanlık örgütlerinin Suriye'de yuvalanmasına neden olmuş ve Suriye'yi terör yuvası haline getirerek içinden çıkılmaz bir hâle sokmuştur (Küçükkeleş, 2012).

Araplar Birliği'nin Suriye meselesinde başarısız kaldığı için, dosyayı BM'ye taşımıştır. Bu bağlamda BM, Arap Birliği ile ortak bir temsilci belirleme ve gözlemci heyeti teşkil etme kararı almıştır. BM ve Arap Birliği özel temsilciliğine diplomasi birikimi ve geçmişi iyi ancak Bosna'da 250 bin Uganda'da da 900 bin kişinin

ölümünden sorumlu tutulan eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan getirilmiştir. Kofi Annan, görevini Suriye'de ihtilafa düşen tarafları tek bir masa etrafında oturarak kendi aralarında çözümü kavuşturmak olarak belirlenmiştir. Kofi Annan göreve getirildiği Şubat 2012 yılında ölü ve kayıp bilançosu kabarmıştı ancak hala çözüm için umutlar çok fazlaydı. Dolayısıyla Kofi Annan dönemin muhalefet temsilcisi Suriye Ulusal Konseyi (SUK) ve Esat ile Şam'da ziyaretlere başlarken diğer bir yandan askeri gözlemciler Suriye genelinde çalışmalarına başlamışlardı. Kofi Annan aynı zamanda Suriye meselesinde müdahil olan ülkeleri de ziyaretler ediyordu. Bu ziyaretler ve çalışmalar sonucunda bir barış planı ortaya koymuştur. Bu planı kabul ettirmek ve uluslararası güvence altına almak üzere Cenevre'de BM daimi temsilcileri ABD, Rusya, Çin, Fransa ve İngiltere yanında Türkiye, Katar, Kuveyt, Irak, BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon ve Arap Birliği Genel Sekreteri Nebil Arabi ve Avrupa Birliği dış ilişkiler sorumlusu Catherine Ashton toplantıya katılmışlardır. Bu toplantıya İran ve Suudi Arabistan'ın katılmaması, bu toplantının hayrına olmayacağına kesin bir işaretti. Çünkü bu iki ülke esasında Suriye'deki krizin çözülememesine ve derinleşmesine yol açan ve ciddi para, adam ve silah desteği sağlayan ülkelerin başında gelmekteydi. Bu iki ülkenin Suriye sorununa çözüm aranan toplantıya katılmaması, toplantının baştan başarı elde edemeden sonuçlanmasının isteğinin bariz kanıtıydı. Çünkü sorunun kaynaklarının toplantıda olmaması, sorunun temeline, köküne ve kaynağına inilemeyeceğini gösterdiği gibi uluslararası camianın, Suriye meselesinde ciddiyetsizliğini de bir kez daha göstermekteydi (Küçükkeleş, 2012).

24.3.1. Cenevre-1 Toplantısı

Kofi Annan, BM ve Arap Birliği tarafından Şubat 2012 yılında Suriye özel temsilciliği görevine getirilip sorunun muhatapları ile bir dizi temas kurduktan, görüşme ve sahada gözlem yaptıktan sonra tarafların sorununu çözmeye yönelik Suriye çalışma grubunun ev sahipliğinde 30 Haziran 2012 tarihinde Cenevre'de bir toplantı tertip etmiştir. Bu toplantı BM Güvenlik Konseyi 5 daimi üyesi yanında Türkiye ve Katar gibi önemli ülkelerin katılımıyla gerçekleşmiş ama İran ve Suudi Arabistan'ın katılmaması, toplantının Rusya ve ABD arasındaki ihtilaf yüzünden 2

saat gecikmeli başlaması, bu toplantıya gölge düşürmüştür. Kofi Annan toplantıda katılımcılara 6 maddelik bir çözüm önerisi sunmuştur. Bu önerilere tüm katılımcılar onay vermiş ve bundan sonra yapılacak Suriye meselesindeki tüm çalışmalara referans teşkil etmiştir. Ancak uygulama konusunda farklı yorumlar yapıldığı için pek fazla bir mesafe kat edilememiştir. Budan dolayı Kofi Annan'ın ileriki süreçte görevinden istifa etmesine neden olmuştur (Annan, 2012).

Kofi Annan 6 maddelik çözüm önerisinde, sorun ve çözüm çok açık olsa da, Esat geleceği ile ilgili hususlar çok açık olmadığından her taraf kendi çıkarına göre yorumlamasına neden olmuştur. Suriye muhalefeti, Cenevre toplantısına tek seçenek olarak Esat'ın görevi bırakması şeklinde okumuş ve bu şekilde de görüş beyan etmiştir. ABD öncülüğündeki Suriye dostları ülkeler de anlaşmayı, Esat'ın iktidarı bırakması ve Esat sonrası için süreci içeren bir antlaşma olduğu şeklinde yorumlamıştır ancak bu sorunun ikinci tarafı olan Rusya, böyle bir yorumlamanın doğru olmadığını ve Esat'ın görevi bırakacağı bir şekilde antlaşma yapılmasının kabul etmediğini ifade etmiştir (Lavrov, 2012). Rusya'nın yorumuna İran ve Esat'ta destek verince, taraflar arasında imzalan 6 maddelik Annan barış antlaşması yürürlüğe giremediği için bir hükmü kalmamıştır.

İran'ın bu toplantılara bakış açısı, ABD'nin Suriye üzerinden zedelenen itibarını tekrardan tesis etmek şeklinde olmuştur. Bu yüzden Cenevre toplantısını desteklemediğini söylemiş ve baştan beri bu antlaşmaya yanaşmayacağını belirtmiştir. Barış anlaşmasını tarafların farklı yorumlanması yüzünden yürürlüğe girmemiştir. Cenevre toplantısı 6 maddelik bir sonuç metni ile çıkmış olsa da, uygulama konusunda bir aşama kat edilememiştir. Bu yüzden Kofi Annan'ın çabaları boşa gitmiş ve görevi başarısız bir şekilde neticelenmiştir. Bunun üzerine Kofi Annan, ABD ve Rusya'nın isteksiz ve ciddiyetsizliğini yanında Suriye'de tarafların silahlandırılmasının durdurulmasını birçok kez istemesi rağmen karşılık alamamasını da gerekçe göstererek görevinden istifa etmiştir (Annan, 2012). Bundan sonra BM genel sekreteri Ban Ki Moon ve Arap Birliği Genel Sekreteri Nebil Arabi, Cezayirli bir diplomat olan Lahdar İbrahimi'yi BM ve Arap Birliği Suriye özel temsilcisi olarak görevlendirmişlerdir (Brahimi, 2014).

24.3.1.1. Kofi Annan'ın 6 Maddelik Planı

1. Suriyeli halkın meşru taleplerine ve endişelerine yanıt verecek şekilde Suriyeliler tarafından yürütülecek ve herkesi kapsayacak siyasi süreç için özel temsilciyle (Annan) çalışmayı taahhüt etmek ve bu amaçla gerekirse (müzakereler için) bir temsilcinin atanmasına onay vermek.
2. Saldırıları bırakıp, BM gözetiminde ateşkesin derhal sağlanması- Bu amaçla öncelikle Suriye hükümetinin, halkın yaşadığı bölgelerde ağır silahlar kullanmaya son vermesi ve askerlerini geri çekmesi isteniyor, muhalefete (ve Suriye'deki diğer unsurlara) saldırıları bırakıp ateşkesin sağlanması için işbirliği yapması çağrısında bulunuluyor.
3. İnsani yardımın gerekli olan her yere ulaşabilmesi için ilk adım olarak derhal uygulanmak üzere günde 2 saat insani yardım için çatışmaların durdurulması,
4. Keyfi olarak tutuklanan ve gözaltına alınanların serbest bırakılması,
5. Gazetecilerin ülke içinde serbestçe dolaşmalarının sağlanması,
6. Barışçıl toplanma ve protesto hakkına saygı duyulması talep ediliyor (UN, 2012).

24.3.2. Cenevre-2 Toplantısı

Kofi Annan'ın barış görüşmelerinde sonuç elde edememesi sonucu istifa etmesi üzerine boşalan BM ve Arap Birliği özel temsilciliği görevine Lakhdar Brahimi getirilmiştir (Brahimi, 2014). Lakhdar Brahimi de selefi gibi iki taraf ile görüşmeler yaparak uluslararası camianın desteği ve güvencesi altında uzun süren müzakereler sonucu bir toplantı yapmayı karar vermiştir. Bu toplantı defalarca ertelenmesinden sonra 22 Ocak 2014 tarihinde ikinci Cenevre toplantısı olarak adlandırılmış ve İsviçre'nin Montrö kentinde gerçekleştirilmiştir. ABD ve müttefikleri, Suriye muhalefетinin bölünmesine rağmen bir grubun katılmasını sağlarken Rusya'da Esat'a baskı yaparak toplantıya katılmasını sağlamıştır. BM'nin İran'ı toplantıya davet etmesi üzerine SMDK toplantıya katılmayı askıya aldığını duyurunca ve ABD de aynı yönde açıklama yapması üzerine İran'ın davet

edilmesinden vazgeçilmiştir (Brahimi, 2014). Zira Suriye krizinin çözümünün temelini teşkil eden Cenevre 1 toplantısında imzalanan Kofi Annan barış antlaşmasını İran'ın, kabul etmediğini duyurması BM'nin gerekçesi olmuştur.

Bu toplantının birinci toplantıdan farkı, ilk defa Suriye'de kriz başladığı günden bu yana, Esat ve muhalefetin aynı masada doğrudan karşı karşıya görüşme yapma olanağı elde etmesi olmuştur. Toplantı iki turlu gerçekleştirilmiştir. Birinci turda tüm davetlilerin katılımıyla 22 Ocak 2014 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda katılımcılar, Suriye krizinin derinleşen boyutundan ve bu görüşmelerde çözüm elde edilmemesi durumunda ne denli vahim sonuçlara yol açacağından bahsetmişlerdir. Katılımcılar, Suriye halkı için yalnız bugünü değil yarını da tahrip etme sürecine girildiğini, bu yüzden bu toplantıdan ortak bir çözüm ile çıkılması gerektiğini ifade etmişlerdir. İkinci tur görüşmelerde muhalefet ve Esat temsilcileri doğrudan görüşmelere geçmişler ve 10 Şubat 2014 tarihinde İsviçre'nin Cenevre kentinde toplantıyı gerçekleştirilmiştir (Brahimi, 2014).

Cenevre 2 toplantısının gündemini oluşturma sırasında çıkan tartışmalar yüzünden herhangi bir uzlaşma çıkmamıştır. Uluslararası camianın baskısıyla tekrar bir araya geldikleri toplantıda ana tema, teröre karşı ortak mücadele ve geçiş hükümeti kurulması şeklinde olmuştur. Zira bu gündem Annan antlaşmasının 6 maddelik önerileri arasında da yer almaktaydı. Ancak gündem önceliği yüzünden bu toplantıdan da bir sonuç alınamamıştır. İki tarafın da direktmesi yüzünden toplantı belirlenmeyen başka bir tarihte yapılmak üzere ertelenmiştir (Sandıklı & Semin, 2012).

Muhalefet ve Esat'ın anlaşmalarına dair herhangi bir işaret olmaması ve uluslararası camianın ciddiyetsizliği üzerine Lakhdar Brahimi de başarısız olmuş ve istifasını sunmuş (Brahimi, 2014) ve yerine İsveç doğumlu ve İtalya vatandaşı olan Stefan De Mistura özel temsilciliğe ve Mısır kökenli İzzettin Remzi İzzettin de yardımcılığı görevine getirilmiştir (BM Basın, 2014). Cenevre 2 toplantısına Türkmenler davet edilmemiştir. Türkiye'nin baskısı üzerine toplantı saatine doğru Hüseyin Abdullah Dede ve Fayiz Amro toplantıya katılmışlardır (Bardakçı, 2013).

24.3.3. Cenevre İstişare Toplantıları

Lakhdar İbrahimi'nin istifa etmesi üzerine yerine BM tarafından yeni temsilci olarak Stefan De Mistura görevlendirilmiştir. De Mistura bu tür görevlere yeni olmadığını BM'nin Irak temsilciliğini yaptığını ve çözümü zaman yayan bir kişiliğe sahip olduğunu biliyoruz. Bu üslubu bu göreve gelmesinde büyük bir rol oynamıştır, zira uluslararası kamuoyu Suriye meselesinde bir çözüm bulmakta başarısız olunca sorunu zamana yayarak ya da buz dolabına kaldırarak geçici bir çözüme gitmiştir (Nakip, 2014).

Yeni görevlendirme üzerine, De Mistura muhaliflerin tüm fraksiyonları ve Esat heyeti ile istişare toplantıları düzenlenmiştir. Bu toplantıya erili ufaklı tüm gruplar davet edilmiştir. Toplantılar birebir toplantılar şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılardan amaç, muhalefetin ne istediği ve De Mistura'nın nasıl bir yol takip etmesinde bilgi toplama olduğu yönünde olduğu beyan etmiştir (Mistura, 2015). Toplantılar bir çözüm arayışında ziyade bilgi toplama amaçlı olduğu için bu toplantılardan herhangi bir sonuç bildirgesi yayınlanmamıştır. Türkmenler de bu toplantıya davet edilmiş ve heyet dönemin STM başkanı Abdurrahman Mustafa, STM üyesi Fayiz Amro ve Türkmen Milli Hareket Partisi başkan yardımcısı Tarık Sulo Cevizci ve Suriye Türkmen Kitleleri başkanı Yusuf Molla'dan oluşmuştur.

24.3.4. Cenevre-3 Toplantısı

De Mistura Temmuz 2014 tarihinde göreve geldikten sonra istişare toplantılarında bulunmuştur. Bu toplantılar sonucu oluşturduğu yol haritasını taraflara sunmak üzere Cenevre 3 toplantısı diye adlandırılan toplantıya tarafları davet etmiştir. Bir önceki müzakerecinin istifası üzerine zor duruma düşen uluslararası camia tarafları Cenevre'de bir araya getirmiştir. Suriye dostları ülkeler güçlü bir muhalefet için Riyad'da bir araya getirdikleri muhalifleri bir çatı altında birleştirmiş ve bu toplantıya güçlü bir birliktelik içerisinde oldukları mesajlarını vermişlerdir. Muhalefet adına katılımcılar Esad Zubi, George Sabra ve Muhammet Alluş baş müzakereciler olarak katılmıştır (Hicap, 2016). Esat heyetine her zaman olduğu gibi BM Suriye temsilci Beşşar Caferi başkanlık etmiştir. Yeni bir temsilcinin

görüşmeleri müzakere ediyor olması, görüşmelere yeni bir heyecan katmıştır ancak Türkmenler bu toplantıya herhangi bir davetiye almamışlardır. Türkmenler bu görüşmeleri dışarıdan takip etmiş ve yalnız teknik istişare aşmasına dahil edilmişlerdir. Nitekim toplantı gündem önceliği yüzünden bir türlü görüşmeler aşamasına geçilememiş olduğundan, görüşmeler kesintiye uğramış ve toplantı büyük bir hüsrarla son bulmuştur (Mahli, 2016).

24.3.5. Cenevre 4 Toplantısı

HNC, BM himayesinde ve özel temsilcisi De Mistura başkanlığında Esad temsilcileri ile Cenevre’de Şubat 2016 tarihinde bir araya gelmiş ancak doğrudan görüşmelerden kaçınmıştır. Karşılıklı blöfler ve iki tarafın gündem üzerinde ihtilafı ve atışması, toplantıya damgasını vurmuştur. Bu yüzden De Mistura toplantıyı 6 aylık bir sürece yayılarak çözüm aramıştır. Ancak karşılıklı suçlamalar ve sahada şiddetin dozajın artması yüzünden toplantı akamete uğramıştır. İleriki süreçte HNC, siyasi tartışmalara katılarak müzakere heyeti olmaktan çıkmış ve muhalefetin yeni siyasi merci olma hevesine bürünmüştür. Nitekim HNC Suriye dostları ülkelerde Suriye Ulusal Koalisyonu yerine kabul edilmiş ve muhatap olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum SMDK’yı uzun bir süre ikinci konuma itmiş ve HNC’nin gölgesi altında kalmasına neden olmuştur. Bu oluşma baştan beri karşı çıkan Rusya ve genel koordinatörü Riyad Hicab’ın sert üslubu dolayısıyla HNC’nin performansı zayıf ve notunu düşük olarak değerlendirilmiştir (Mahli, 2016).

Cenevre 4 toplantı arifesinde muhalefeti yeniden oluşturma sürecine girilmiş ve Hicab istenmeyen adam olarak görülmeye başlanmıştır. Bu şekilde Cenevre 4 görüşmelerine gelinmiştir. Cenevre toplantısında muhalifleri bölünmüş görüntüsü verince, De Mistura yalnız başına delegeleri belirleme uyarısında bulununca muhalefet kaba bir birliktelik sağlamıştır. Ancak bu birlikte zorlama olduğu müzakere edilir iken muhaliflerin ayrı ayrı masalarda oturması, daha doğrusu Riyad merkezli muhalefetin Moskova ve Kahire merkezli muhalefet ile aynı karede görünmek istememiş olması aradaki anlaşmazlıkların boyutuna göstermektedir. Askeri ve siyasi muhaliflerin katılımı ile gerçekleşen Cenevre 4 toplantısı, geçmiş toplantılarda olduğu gibi en ufak bir kazanım ile çıkamamıştır. Görüşmeler devam

edeceğine benziyor. Müzakere heyetine Türkmenler, bir siyasi ve bir de askeri temsilci olmak üzere iki temsilci ile katılmışlardır (Bozolğan, 2016).

24.4. Uluslararası Suriye Destek Grubu (ISSG)

Suriye meselesinde çözüm bulunamaması üzerine diplomatik çözüm bulmak üzere 2015 yılının son aylarında Viyana görüşmeleri sırasında kurulmuş uluslararası bir çalışma grubudur. ABD ve Rusya'nın eş başkanlığını yaptığı yapının üyeleri ise Türkiye, Çin, Almanya, İran, Irak, İtalya, Ürdün, Lübnan, Umman, Katar Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere ve BM'dir (FARAS, 2016). Daha sonraki süreçte genişleyerek bünyesine Arap Birliğini, Avusturya, Kanada, Japonya, Hollanda ve İslam İşbirliği teşkilatını alarak daha kapsayıcı bir grup haline gelmiştir. Yapı içerisindeki katılımcılar kendisine Suriye'de çözüm bulmak üzere esas aldığı Annan planı benimsemiş ve 2016 yılı içerisinde yapılacak Muhalefet-Esat görüşmelerinde siyasi bir çözüme varmak üzere gayret göstermeyi taahhüt etmişlerdir. Bu görüşmelerde BM güvenlik konseyinin 2254 numaralı kararını benimsemiş ve 6 aylık bir geçiş süreci izleyip 18 ay sonra seçimlere gidilerek çözüm bulunması şeklinde bir karar almışlardır (Syrian Institute, 2016).

Cenevre'de Ocak 2016 yılında başlayan görüşmeler, kısa bir süre sonra fiyasko ile sonuçlanınca, ISSG acilen 11 Şubat'ta Almanya'nın Münih kentinde bir araya gelmiş ve tüm katılımcılar sözü geçtiği taraflara insani meselelerde ve ülke genelinde ateşkes konusunda anlaşmaya varması konusunda baskı yapmaya karar vermişlerdir. Bu baskı nispeten sonuç vermiş ve 27 Şubat 2016 tarihinde ateşkese sağlanmış ve şiddet kısa bir süre içerisinde son bulmuştur (FARAS, 2016). Zira bu anlaşmaya El Kaide bağlantılı Nusra ve IŞİD dahil edilmemiştir. Ateşkes sonuç vermesi üzerinde yeniden müzakereler başlamış ve taraflar Cenevre kentinde tekrar bir araya gelmişlerdir. ISSG ateşkes ve insani yardım işlerini takip etmek üzere görev gücü oluşturmuştur. Görüşmelerde ikinci aşama, Nisan ayı içerisinde yapıldığı esnada sahada şiddet tekrar artmış ve durum kötüye gitmiştir. Esat hava güçleri "Sınır Tanımayan Doktorlar" örgütüne ait bir hastaneyi vurması ve 55 kişinin hayatını kaybetmesi üzerine görüşmelere sekteye uğramış ve De Mistura görüşmeleri dışişleri bakanları seviyesinde devam etmesi noktasında tavsiyede bulunmuştur

(Mistura, 2015). ABD ile Rusya arasında artan tansiyon sonrası ABD eş başkanlıktan çekilmiş ve ISSG grubu atıl bir hale gelmesine sebep olmuştur. Bunun alternatif olarak Rusya, Türkiye ve İran arasında Astana görüşmeleri başlatmasına neden olmuştur.

25.Suriye Krizinde Çözüksüzlüğe Neden Olan Ana Etkenler

Suriye krizinin gelişim sürecine baktığımız zaman, krizin baştan çözülebilecek bir krizi olduğu ancak gerekli adımların atılmaması yüzünden zamanla derinleştiğini görmekteyiz. Krizin tarafları kasıtlı bir şekilde krizin tırmanasına yol açtığını, yaptıkları eylem ve söylemlerden çıkarabiliriz. Krizin her zaman diliminde kendine özgü çözüm önerileri olur iken krizin taraflarının atacağı adımlar ve vereceği tavizler ile Suriye krizi çözüme kavuşabilir idi. Ancak bu beklenen adımlar zamanında gelmediği gibi yapılan önerilere taraflar, samimi ve ciddi yaklaşılmayınca Suriye krizi içinden çıkılmaz bir boyuta ulaşmıştır. Bu kısımda bu krize neden olan etkenler ve eylemler incelenecektir.

25.1. Siyasi Çözümün Önünün Tıkatılması

Her şeyden önce Suriye meselesinde olayın bu noktaya geleceğinin hiç kimse tahmin etmiyordu. Olayların nasıl çıktığını ve nasıl geliştiğine baktığımızda, Dera'da çocuklarını isteyen eşrafa hakaret edilmeseydi ve yine çok kötü bir idareci olan Humus valisinin değiştirilmiş olsa idi, bugün belki de böyle bir sorun ile karşı karşıya olmayacaktık. Bunlar yapılmadı ve Kuzey Afrika'da esen rüzgâr Suriye sokaklarını kasıp kavurur iken, çok basit talepler karşılanabilir ve istenen iyileştirmeler yapılabilirdi. Ancak halkın istekleri şiddetle bastırılınca yara derinleşmeye ve insanların vicdanını rahatsız etmeye başladı. İnsanlar, itibar ve idari reform talepleri karşısında şiddet görünce olayların seyri değişmeye başladı. Olay rejimin değişmesi talebine kadar varmıştı. Hâlbuki olaylar birkaç iyileştirme ile bitecek türdendi. Ancak rejimi yöneten üst akıl sürekli şiddet kullanma yolunu tek yol olarak sunmuştur. Çoğu zaman üst yönetime rağmen şiddet kullanmış ve dozunu gün geçtikçe artırmıştır. Bu yöntemin baş aktörleri Beşşar Esat'ın Annesi Enise ve

kardeşi Mahir idi. Bu mücadele yöntemini İran ve Hizbullah da destekliyordu. Zira İran ve Hizbullah Suriye işlerine müdahil olarak sorunun ve çözümün bir parçası olmayı planlıyorlardı(Sinkya, 2015).

İran arkasına Çin ve Rusya'yı da alarak Suriye olayını, uluslararası bir mesele haline getirmiştir. İran, Çin ve Rusya, Suriye sorununun çözümünü istiyor olsalardı, Esat'ı zorlayarak BM temsilcileri gözleminde, şeffaf seçim yaptırarak olayın bugünkü yıkıcı bir hâle gelmeden bitirebilir idiler. Diğer bir yandan muhalifler ise Arap Birliği ve Suriye Dostu Ülkeleri Grubu'nun vaatlerine kanarak ve diğer Arap ülkelerinde meydana gelen değişikliklere de aldanarak Esat'ın 50 yıldan fazla ülkeyi yönettiğini, Rusya ve İran gibi ülkeler ile ne denli derin ilişkiler içerisinde olduğunu unuttular. Esat'tan, İran ve Rusya'dan bağımsız çözüm istenilmesinden öte giderek karşı bir tavır sergilemesi gibi çok uç taleplerde bulunulması, siyasi çözüm arayışlarını zora sokmuştur. Suriye'de çözümü Esat ve müttefiklerine rağmen kalkışmalar ve sürekli silahlı çözüm tercihinin öne çıkarmalar, siyasi çözümün üstünü örtmüştür. Suriye için her gün konuşanlar ve çözüm önerileri sunan devlet adamları bir anda yok olmuş ve Suriye halkı yalnız bırakılmıştır. Başta Arabistan olmak üzere ABD gerçekçi bir destek bulunmaktan ziyade insanları boş vaatler ile galeyana getirmiş ve muhalifler rejim değişikliği olacak sözü ile kandırmıştır. Bu verilen sözlerin hiç birisi tutulmamış ve Esat'ı bitirecek ve muhalifleri güçlü bir şekilde destekleyecek hiç bir iş yapmamışlardır (Ulutaş & Bölme, 2012).

Olayın büyümesinde ve çözümsüz hâle gelmesinde İsrail faktörü de çok önemlidir. Zira İsrail bölgede güçlü ve istikrarlı bir yapı istemiyor, bölgenin küçük, zayıf, Batı'ya bağlı, birbirine düşman devletlerden ve halklardan oluşmasını istiyor ki büyük İsrail kurulmasında engel bir gücün olmasının işini zorlaştıracığının farkındadır. Muhaliflerin de sorumsuzca İsrail karşıtı açıklamaları ve söylemleri İsrail'in olayda bir taraf olarak siyasi çözümün olmasını baltalamış ve bu hâle gelmesini sağlamıştır. Esat ve müttefikleri bir tarafta, diğer tarafta muhalifler ve dostları, üstü örtük İsrail'in sorumsuzca davranışları ve yersiz inatları, çok basit bir olayı milyonlarca insanın düştüğü asrın trajedisine dönüştürmüştür. Siyasi çözüm çok kolay ve acısız bir çözüm yolu iken Suriye ve bölge halkı, kanlı ve sonu olmayan kara bir tünele sokulmuştur (Hocaoğlu, 2013).

25.2. Siyasi Muhalefetin Desteklenmemesi

Suriye olayında en büyük çıkmazlardan birisi de siyasi muhalefetin teşkilatlanma evresini tamamlayamamış olmasıdır. Zira Suriye'de kelimenin tam manası ile bir muhalefet olduğunu söylemek de mümkün değildir. Ancak 2011 olayları ile birlikte halkın talepleri ve silahlı mücadelenin dış temsilciliğini yürütecek taraflara ve kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacı gidermek babından gerek yurt içinde gerekse yurt dışında bir takım temsilci kurumlar kurulmuştur. Bu kurumlar genel itibarıyla, Suriye halkı yanında yer alan ve Esat zulmüne karşı olan birçok devletin desteğini de almışlardır. Suriye'de olaylar büyüdükçe ve yayıldıkça dünya kamuoyunun dikkatini daha çok çekmeye başlamıştır. Fakat bu oluşumların yeni olması, alt yapı yoksunluğu ve işin içine bazı devletlerin katılması, ısmarlama kuruluşlar kurulmasına fırsat çıkarmıştır (Kuş, 2014).

Halkın güçlü bir temsilci örgüt kurma, hakların ve isteklerin organize, güçlü ve hızlı bir şekilde yerine getirmesi için birleşik bir yapı kurulması fikri, isyan eden halk arasında ve bu halkı destekleyen devletlerin arasında çok arzulanan bir istek olmuştur. Nitekim dünya kamuoyunu ikna etmek için organize bir yapının oluşması ve bu yapı üzerinden beklentileri dile getirmek ve gerçekleştirmenin en iyi yolu olması hasebiyle haklı ve yerinde bir istektir. Ancak muhalefet kendi başına bir yere gelme kabiliyetinden aciz olması ve sınıfta kalması, ilk defa yabancı devletlerin ve tarafların Suriye muhalif kurumlarının içine ve işine dâhil olmasının önünü açmıştır. Muhaliflerin kendi işlerine dâhil olmalarının yararlarına olacağı iyi niyeti ile hiç bir karşıtlığa meydan verilmemiştir. Ancak bu beklenti ve niyet, boşa kalarak bölgesel ve uluslararası güçlerin ajandalarını uygulamaktan başka hiç bir şey yerine getirilmemiştir (Hasan, 2012).

Dünya kamuoyu, her seferinde farklı bahaneler üreterek Suriye muhalefetinin birleşik olmadığını ve Suriye halkını tamamını kapsamadığı iddiaları ile destek vermekten kaçınmıştır. İlk olarak Suriye muhalefetini organize ve nispeten kapsamlı bir şekilde kurulan Suriye Ulusal Konseyi, siyasi olarak bile tanınmayarak sadece temsilci statüsü verilmiştir. Bunun üzerine büyük umutlarla kurulan SMDK'ya da sözü verilen destek elde edilememiştir. Suriye Ulusal Konseyi'ne verilen halk

desteği, SMDK'ya verilen destekten daha fazla idi ama devletlerin desteği tam aksineydi. Buna rağmen halk çok fazla bir itiraz etmeyerek olup bitenleri büyük hedefe ulaşmak uğruna ses çıkarmadan seyretmiştir (Hocaoğlu, 2013).

Halk ve siyasi muhalifler başta ABD olmak üzere dünyanın bol keseden atmasına çok inanmıştı ve herkes Esat'ın meşruiyeti kalmadığını, devlet vasfını yitirdiğini ve muhaliflerin Suriye halkının gerçek temsilcisi olduğunu defalarca kez beyan etmişlerdi. Buna aldanan halk bir an önce Esat ve rejime alternatif kurumlar kurmaya başladı ve Esat'ın yerini almaya hazır olduğunu gösterdi. Ancak bu beklentilerin hiç birisi BM tarafından yerine getirilmediği gibi, sürekli Esat'a bağlı kurumlar ile çalışmaya devam ettiler. En basit yapılacak olan ve hiç bir kural ve anlaşma gerektirmeyen Suriye halkına götürülecek insani yardımlar bile Esat'ın kontrol etmediği bölgelere Esat'ın onayı ya da kendi bölgesi üzerinde götürülmesi gibi bir karar olarak muhalefeti insani yardım konusunda bile muhatap almamışlardır (Cuma, 2014).

Hâlbuki halk ve siyasi muhalefet, BM'de Esat yerine temsilci olmayı, BM'ye ye ülkelerde elçiliklerin kendilerine verilmesini, çıkaracakları pasaportların karşılık bulmasını, sınavlarının ve diplomalarının tanınmasını, yapılan yardımları kendileri aracılığı yapılmasını ve Suriye devletinin dondurulmuş paralarının kendilerine iade edilmesi beklenirken hiç birisinin yerine getirilmemesi siyasi muhalefete bağlanan umutları boşa çıkarmıştır. Esat'ı muhatap almaya devam etmişler ve kapattıkları elçilikleri teker teker amaya başlamışlardır. Böylece muhalefet kan kaybederken Esat itibarını geri kazanmaya başlamıştır. Hâlbuki söz verildiği gibi muhalefet tam manasıyla muhatap kabul edilmiş temsilci statüsü yerine siyasi, ekonomik ve hukuki bir statü verilmiş olsa idi, muhalefet şu an içine düşmüş olduğu birçok sorun ile meşgul olmayacak ve çok güçlü bir konumda olacaktı (Hasan, 2012).

25.3. Muhalefete Farklı Kanallardan Desteklenmesi ve Destek Veren Taraflara Bağımlı Hale Getirilmesi

Güçlü bir muhalif yapı oluşmamasının birçok nedeni vardır. Bu nedenlerin başında muhalif yapıların ayrı ayrı desteklenmesi, destek veren kurum ve ülkelerin

kendilerine uygun yapıları tesis etmesi, devrimi temsil eden kurumlara büyük darbe indirmiştir. Suriye muhalefetine dostları ülkeler, muhaliflere yapmacık kurumlar kurup tadımlık destek verirken Esat dostları, Esat'a ciddi ve sınırsız destek vermesi, Esat tarafının güçlendirir iken diğer bir tarafın zayıflamasına neden olmuştur. Suriye halkı dostları, muhalefete ciddi destek vermemiş, yeni yapılanmalar içerisinde güç ve söz sahibi olmak için kendi emrine tabi kurum ve kişiler yaratarak devrimin amacıyla ilgilenmeyerek sadece kendi dar menfaatlerini düşünerek muhalefetin zayıflamasına ve güven kaybına neden olmuşlardır. Bu ülkeler, muhalefet içerisinde güçlü bir yapı oluşmasını engelleyerek çözüme yönelik bir adım atıldığı zaman kendi adamlarını devreye sokarak çözümü engellemişlerdir. Muhalefetin birçok kanaldan, birbirinden farklı merkezlerden desteklenmesi, küresel ve bölgesel ülkelerinde menfaatini gözetken kişi ve grupların oluşmasına yol açarken çözüme yönelik çabaları baltalamıştır (Sara, 2012).

Suriye muhalefetine tablo böyle iken Esat tarafında da bütün destekler tek bir kanaldan yapılmakta ve tek bir merkezden de yönetilmekteydi. Suriye dostlarının yalandan ve samimiyetsiz destek vaatleri, muhaliflerin zayıflamasına ve bölge güçlerine bağlı kişi ve grupların oluşmasına neden olmuştur. Suriye halkında, Suriye meselesine yönelik çözüm ve uğraş, kendi menfaat ve çıkarlarını gözetmenin yerine bağlı oldukları ülkelerin menfaat ve çıkarlarını gözetmesine dönüşen yapılar olduğu düşüncesini yerleştirmiştir. Batılı ülkeler, Suriye üzerinden kendi projelerini yürütür iken Arap ülkeleri de kendi iç kavgasını ve bölge ülkeleri ile de kavgasını ve hesaplarını görüyorlardı. Hal böyle olurken zayıf ve dışa bağlı muhalefeti, Esat'ın elini zayıflatması ve ciddi bir kurum olmaktan uzaklaştırmıştır (Mahli, 2016). Sonuç itibarıyla ne muhalefet kendi kararı elinde bulunduruyor ne de Esat kendi kararının sahibidir. Dolayısıyla Suriye özelinde çözüm arayışları Suriye halkını temsil eden kurumlar yerine, sözde bu kurumları destekleyen kurumlarda aranması bir türlü çözümü getirmemektedir.

25.4. Siyasi Kurumların Pasifize Edilmesi

Çözumsuzlüğe neden olan başka bir etken ise, siyasi kurumların çalışmaları engellenerek çözümün silahlanmada aranması olmuştur. Siyasi kurumların pasifize

edilmesi ve yerine dışa bağı askeri yapıların kurulması, çözümü imkânsız hâle getirmiştir. Siyasi kurumların çözümün ve sorunun tarafı olarak görmek yerine asker ve silah göndermek, Suriye'de bir çözüm sağlamak yerine sorunu büyütme ve karmaşık hâle getirmeye yaramıştır. Zira Suriye'de silahlar ve askerler konuşmaya başladığı andan itibaren Suriye meselesi, Suriyelilerin meselesi olmaktan çıkmış, silahı ve askeri gönderenlerin kontrolüne girmiştir. Suriye rejimi içerisinde bir grup siyasi çözüm ve halkla diyaloga girilmesini tercih etmiş ancak bu tercihe karşı İran yanlısı bir grup sürekli şiddete başvurarak olayı askeri boyuta taşımıştır. Bir takım iyileştirmeler yapan başta Hasan Türkmeni ve Faruk Şera, İran tarafında tasfiye edilmiştir. Kadri Cemil ve Ali Haydar gibi isimlerin çalışmaları engellenmiş ve tehdit edilmişlerdir. Reform ve barış yanlısı kişilerin yerlerine şiddet yanlısı kişiler getirilmiştir. En son olarak kriz yönetim grubunun içinde Hasan Türkmeni'nin de bulunduğu grubu ortadan kaldırılmasıyla ve Faruk Şera'nın görevden alınmasıyla çözüm yanlısı girişimler, Esat rejimi tarafından son bulmuştur (Sinkya, 2015).

Muhalefet içerisinde de insanlara, Esat'ı ortadan kaldırmanın tek yolu silahlanmak olduğu, siyasi kurumlardan umut kesilmesine ve tüm yatırımın silahlı gruplara yatırılması telkin edilmiştir. Bunlara inanan bazı gruplar farkına varılmadan ülkenin terör yuvası haline getirildiği gerçeğinin gözden kaçırmışlardır. Sürekli siyasi otoritenin zayıflaması sonucu halk, silahlı muhalefetin insafı altına girmek zorunda kalmıştır. Sahaya ve askere giden yardımlar siyasi otorite yerine doğrudan müdahil olan ülkelerin kontrol ve yönlendirmesi ile yapılmıştır. Bu yüzden sahada faaliyet gösteren STK ve askeri gruplar, siyasi otorite yerine destek takdim eden ülkelerin güdümüne girmiştir. Dolayısıyla Suriye'de çözüm siyasi otorite yerine askeri ve destek veren tarafların eline geçmiştir. Siyasi otoriteler bir takım yanlışlıkları örtmek ve gerektiğinde askerlerin amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılan bir mekân hâline dönüştürülmüştür. Bu yüzden ne siyasi otoriteye söz sahibi olacak kadar destek ve yetki verilmiş ne de kendini fesih edecek ya da çalışmalarını sonlandıracak kadar yalnız bırakılmıştır (Sayık, 2013).

25.5. Uluslararası Terör Örgütlerinin İthal Edilmesi

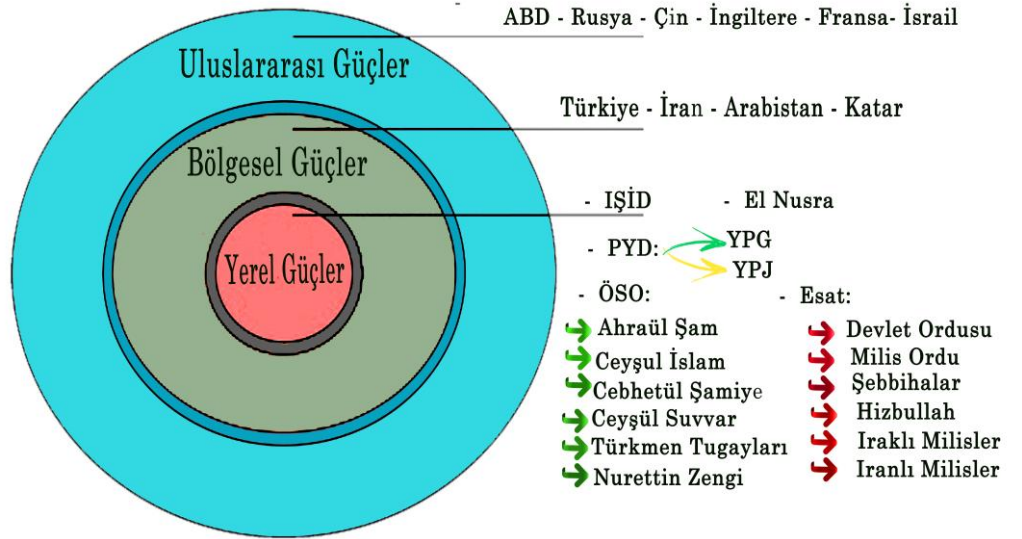
Savaşın uzaması her iki taraf ve taraftarları için de arzu edilen bir durum

değildir. Silah taşıyan her iki taraf da savaşın bir iktidar savaşı olmadığını, kutsalları koruma ve sahip çıkma savaşı olduğunu beyan ederek savaşın dini ve mezhepsel yönünü vurgulamaya başlaması, işin rengini tamamen değiştirmiştir. Esat ve muhaliflerin savaş kabiliyetleri ve yetenekleri zayıf olduğundan; iktidarın risk altına girmesi, bir an önce kurtulmak ve üstünlüğü sağlamak için yurt dışından savaşçılar ve örgütler ithal etmeye başlamıştır. Nitekim bu konuda rahatlama sağladığı gibi ilerleme de kaydetmiş ve yerli savaşçılara yurt dışından gelen savaşçılar kısa bir sürede üstünlük sağlamıştır. Ancak bu gelen savaşçılar ve örgütler yerli otoritenin idaresine girmeyip kendi otoritesini inşa etmesi, Suriye'de sorunun ve çözüm tarafı Suriyeliler olmaktan çıkarmış, çözümün ve sorunun artık yabancıların elinde olmasına katkı sağlamıştır (Jenkins, 2014). Özellikle de bu olgu, kendini muhalefetin kontrol ettiği bölgelerde daha fazla göstermiştir. Zira Esat tarafındaki örgütlerin yerli olmasa da bağlı oldukları bir otorite vardır. Ancak muhalefetin kontrol ettiği bölgelerde başta IŞİD terör örgütü olmak üzere ÖSO içerisinde bulunan, kime bağlı oldukları ve hangi ahlaki çerçeve ve kurallar içerisinde çalıştıkları malum değildir (Hasan, 2012).

IŞİD terör örgütü olmak üzere ÖSO bir kısım örgütler kendi idarelerini kurarak savaşın ve Suriye olayının dışına çıkmışlardır. Halkın özgürlük ve onur mücadelesinden vazgeçmişler, halka yeni karanlık dönem yaşatmaya başlamışlardır. Bu örgütlerin çözüm, diyalog veya siyasi uzlaşma gibi bir anlayışları yoktur. Bu örgütler savaşmak ve öldürmekten başka hiçbir şey bilmemektedirler. Aslında Suriye'deki savaşın bitişini hızlandırmak için uçaklar dolusu yabancı savaşçı ve örgütleri getirenler, Suriye'deki savaşın hiçbir şekilde bitmemesine neden olmuşlardır. Bu örgütler, Suriye'de halk isteklerini gerçekleştirmek ya da rejimi korumak için savaşmaya gelmediklerini, kendi idarelerini kurmaya geldiklerini söylemektedirler (Jenkins, 2014). Bu örgütler güçlendikçe ve kendi sistemlerini kurmaya ve güçlendirmeye devam ettikçe, Suriye muhalefeti ve rejimi kendi başlarına anlaşılmış olsalar bile bu taraflar işin içerisinde olmadıkları müddetçe Suriye'deki olaylar ve savaş bitmeyecektir. Dolayısıyla Suriye'de savaş gün geçtikçe Suriyelilerin savaşı olmaktan çıkmakta, başkalarının savaşı olmaya doğru gitmektedir. Bu bağlamda savaş Suriye topraklarında yürütülmekte ve Suriye halkı bu savaşın mağduru olurken çözümün adresi de olmaktan çıkmaktadır (Sara, 2012).

26.Suriye’de Meydana Gelen Krizin Düzeyleri

Suriye'de cereyan eden olaylar zamanla çok uluslu güçlerin müdahalesi ile Suriye halkının bir meselesi olmaktan çıkıp bir takım hesapların görüldüğü ve dürüldüğü yer haline gelmiştir. Bir sorunu çözmenin en önemli aşaması sorunun teşhisi ve müsebbiplerini bulmaktan geçmektedir. Suriye'de olaylar, halkın iktidardan demokratik reformlar yapma ve özgürce yaşam istekleri şiddetle bastırılınca ve silahların konuşmaya başlamasıyla başlamıştır. Bu olayla birlikte bölgesel ve uluslararası güçler, Suriye meselesine müdahale etmiş ve meseleyi çok büyük bir sorun haline getirmiştir. Bu sorun birilerinin planlayıp ve piyasaya sunmasından öte birçok tarafın çözüm bulamaması ile derinleşmiş ve içinden çıkılmaz hâle gelmiştir. Dolayısıyla Suriye sorunu yerel, bölgesel ve uluslararası olmak üzere üç düzeyde incelenebilir ve çözüm aranabilir.

Şekil 2 Suriye Krizine Müdahil Güçlerin Düzeyleri

26.1. Yerel Güçler Düzeyi

Bu düzey, Suriye halkının oluşturduğu (Esat, SMDK ve ÖSO gibi) ve herhangi bir dış gücü içermeyen bileşenlerini kapsamaktadır. Bu güçlerin, bir masa etrafında oturarak herhangi bir dış kuvvetin müdahalesi olmadan uzlaşma yollarının aranması ve sorunun bitirilmesi amaçlanmaktadır. Ancak bu düzeyde çözüm, olayların başında gerçekleşme durumu ve ihtimali varken gelinen noktada Suriye meselesi Suriyelilerin meselesi olmaktan çıkmış ve bölgesel ya da uluslararası güçlerin kozlarını paylaştığı ve kavgalarını yürüttüğü bölge haline gelmiştir (Hasan, 2012). Dolayısıyla Suriye'de yerli bir çözüm beklentisi çok uzak bir beklentidir.

26.2. Bölgesel Güçler Düzeyi

Bölgesel güçler düzeyi, Suriye meselesine kendi iç meselesi gibi gören ve kendilerine etnik ya da mezhepsel yakınlıkta bulan ülkeleri içermektedir. Bu ülkeler, kendilerine yakın gördükleri güçleri ve tarafları destekleyerek Suriye topraklarında ve Ortadoğu bölgesinde güç ve söz sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Zamanla bu ülkeler birçok yerel gücün iplerini ellerinde tutmayı başarmıştır. Türkiye, İran, Suudi Arabistan gibi Suriye'yi çevreleyen bölge ülkelerin bir araya gelerek destek oldukları taraflarına bir masanın etrafına oturarak uluslararası güçlere müdahalesine fırsat vermeden inisiyatifi kendi ellerinde tutarak müdahil olan ülkelerin düzeyi ve bu ülkelerin çözüm yolu kastedilmektedir. Bu çözüm gerçekleşmeye elverişli bir çözüm yolu olduğu gibi bölge ve Suriye halkı için en samimi ve gerçekçi çözüm yolu da olacaktır. Çünkü Suriye krizinin ve meydana gelen savaşta Suriye halkından sonra en fazla ekonomik, toplumsal ve güvenlik sorunu, başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelerine yansımıştır (Sandıklı & Semin, 2012).

26.3. Uluslararası Güçler Düzeyi

Suriye krizi, Suriye halkının ve bölge ülkelerin üstesinden gelecek bir sorun olmaktan çıktığını ve uluslararası güçlerin kontrolüne girdiğinden bu işin içinden yalnızca olaya sebep olan ve kontrol eden güçler sayesinde çözülecek bir kriz

olduğunu ifade etmiştik. Zira bu mesele kendiliğinden uluslararası bir mesele olmadığını, bölgesel ve yerel güçlerin çözümü kendi aralarında bulamadıkları için uluslararası düzeylere taşınması ile birlikte bu duruma gelmiştir. Bu güçler ise çözümün önünü tıkayarak sorunu karmaşıktırılmış ve çözüm yolunu kendilerine bağlamışlardır. Bu konuda, BM Güvenlik Konseyi'nde çözüme dair sunulan tüm tekliflere olumlu yanıt verilmemiş, bilakis kendi taraflarını bitirecek hiç bir yardımın ve silahın önünü keserek sorunun derinleşmesini sağlamışlardır. Olayı kendilerine bağlayan uluslararası taraflar, kendi müttefikini destekleyerek hayata tutunmasına imkân sağlamıştır. Dolayısıyla yerel ve bölgesel güçleri kendilerine bağlı hâle getirerek çözümün ve çözümsüzlüğün adresi olmuşlardır (Jenkins, 2014).

Suriye'deki kirli savaşın bir sona gelinmesi için, bu güçlerin kendi müttefiklerini de yanlarına alarak bir masa etrafına oturarak çözüm konusunda anlaşmaları gerektiğini öngörülmektedir. Bu düzeyde öngörülen çözüm, bölge ve Suriye halkı için en kötü çözüm yolu olduğu kanaatindeyiz. Zira bu savaşın ortaya çıkışı ve bu noktaya gelmesi, bu güçlerin bölge üzerinde ve kendi aralarındaki hesabı görme düşünceleri yatmaktadır. Dolayısıyla halk ve bölge ülkelerinin düşünülmediği, sadece kendi çıkar ve menfaatleri düşünüldüğü bir düzey olduğu için bölge ve ülkenin hayrına bir sonuç elde edilerek çıkılması uzak bir ihtimaldir ancak sorunun bitmesi yönünde ise en güçlü çözüm yolunun olduğu bir düzeydir (Raşidan & Colani, 2006).

27.Suriye Krizinde Muhtemel Sonlar

27.1. Esat'ın Galip Gelmesi

Bu senaryoda, muhalefet Esat güçleri tarafından yenilmesi ve Esat'ın tekrardan Suriye genelinde zamana yayarak otoriteyi sağlamasını içermektedir. Esat tarafının olayların başından beri ifade ettiği husus, bu savaş da üç yıl süren Hama olayları kadar sürecek ancak nihayetinde Esat galip gelerek ülke yönetimini ve kontrolü sağlayacağı olmuştur. Hama olaylarında elde edilen tecrübelerinden ve sonuçtan dolayı halk gösterilerini şiddetle bastırabileceklerine inanmışlar ve bu inançtan dolayı da ilk andan beri diyalog kapısını kapatmış ve yerine şiddet ile çözme

yöntemini tercih etmişlerdir (Ulutaş & Bölme, 2012). Bu senaryo baştan beri Esat ve İran tarafından en uygun senaryo olarak kabul edilmiş ve her ne kadar kanlı olsa da sonuç itibarıyla ülke yönetimi herhangi bir güç ile paylaşılmadan ve uzun bir süreliğine daha garanti altına alınmış olunacağı güdüsü ile hareket edilmiştir. Ancak Esat'ın bunca ölüm ve katliamdan sonra tek başına ülke bütünlüğünü ve iktidarını sağlama ihtimali çok zayıftır. Dolayısıyla bu senaryo muhtemel olsa da gerçekleşme olasılığı çok zayıftır (Sandıklı & Semin, 2012).

27.2. Esat'ın Devrilmesi ve Muhalefetin İktidara Gelmesi

Bu senaryo daha ziyade Esat'a karşı olan kesimlerin ve güçlerin arzuladığı bir senaryodur. Suriye'de sokak gösterileri başladığında Esat güçleri şiddetle bastırma yolunu seçtiler. Esat güçleri bir planlama dahilinde haftada 20 gösterici öldürerek gösterileri bitireceğini hesap etmişlerdi. Ancak insanlar bu şiddete rağmen azmini yitirmemiş ve sokakları terk etmemesi, Esat güçlerinin hesabını bozmuştur. Hal böyle olunca Esat şiddetin dozunu artırdı ve ölümler, katliam niteliğine varacak kadar devam etti. Bu şiddete karşı göstericiler kendilerini koruma yollarına bakmışlardır. Esat şiddetine karşı göstericiler korunmak için yerel öz savunma güçleri kurmuşlardır. Bu yapı zamanla bölgesel güçlerin desteğini de alarak Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) adını almıştır. Bu ordudan ilk beklenti sivil gösterileri, Esat güvenlik güçlerinden ve Şebbihalar'ın saldırılarından korumak olmuştur (Ulutaş & Bölme, 2012).

Bu oluşum zamanla güçlenerek kendine halk ve ülkeler arasında destek bularak Esat'a alternatif olma başarısını göstermeye başlamıştır. Bu güç karşısında Esat pes etmeyip direnince süreç uzamaya başlamıştır. Esat, bu arada farklı taktikler geliştirerek, yurtdışından yardım aldı ve söylemler geliştirerek bu olayların, terör örgütü ve eylemi olduğunu söylemeye ve göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla olaylar farklı bir boyut kazanmış, muhalifler ve destekçilerinin planlandığı gibi devam etmemiştir (Sinkya, 2015).

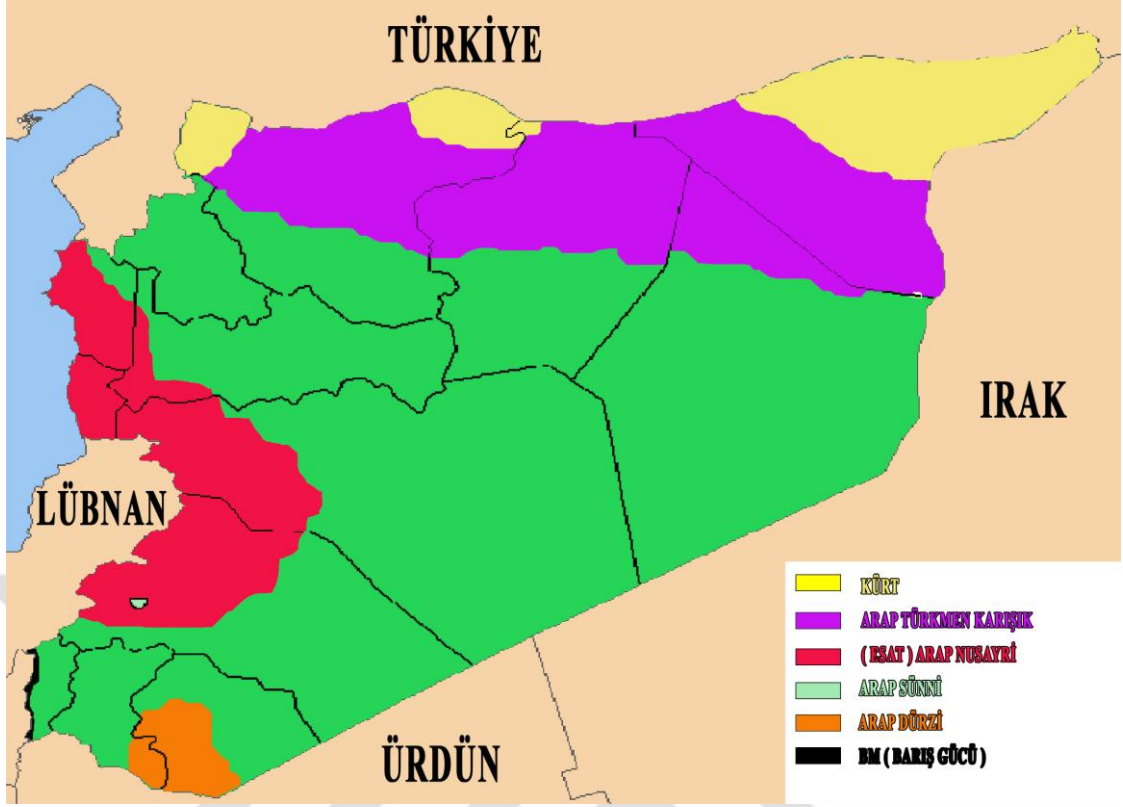
Muhalif kesimde Esat'tan kurtulmanın yolu silahlı mücadeleden geçtiği görüşü daha ağır basınca ve olayları uzayınca çok uluslu terör örgütlerinin Suriye'ye

müdahil olması, Esat'ın söylemini doğru çıkarmaya başlamıştır. Bu senaryoda bu güçlerin Esat'ın yeneceği ve yeni bir Suriye inşa edeceği tezi esas alınmıştır. Bu tezi savunan birçok bölge ve dünya ülkesi uzun zaman muhalefeti destekledi ve desteklemeye de hala devam etmektedir. Ancak bu ÖSO yapılanmasının ve teşkilatlanmasını hiç bir zaman tamamlayamaması ve gerek Esat karşısında ve gerekse IŞİD karşısında yenilgiye uğraması, bu ihtimalin ortadan büyük bir olasılıkla kalkmasına neden olmuştur (Sandıklı & Semin, 2012).

27.3. İç Savaşın Devam Etmesi ve Bölge Ülkelerine Sıçraması

Suriye'de olaylar patlak verdiğinde fazla mesai ve gayret gerektirmeden çözülecek mesele iken her iki tarafın inatlaşması, savaşın artık Suriyelilerin savaşı olmaktan çıkarmıştır. Zira bazı derin ve küresel güçleri savaşın çıkmasını istemiş ve bu coğrafyada bir takım yeni kısıtlar ve engeller yaratmak istemiştir. Dolayısıyla Suriye'de bir çözümden öte çözümsüzlük oluşması istenmiştir. Zira bu hal bazı ülkelerin başta İsrail olmak üzere çok işine gelmektedir. Ayrıca dünyada şiddetlenen beslenen birçok devlet ve yapı olduğu malumdur. Hem silah endüstrisi, hem terörist ihraç etmek hem de savaş ve suni sorunlar ile bazı ülkelere vasiyetlerini devam ettirmenin en uygun yolu savaşın sürmesidir. Dünyanın şiddetten beslenen bazı ülkeler için aranan savaş, olması gereken bölgede patlak vermesi şiddetle arzulanan bir durumdur. Dolayısıyla krizin devam etmesi ve savaşın sürmesini isteyen taraflar aynı zamanda çözümün adresleridir. Bu yüzden savaşın bitmesi proje ve planların gerçekleştirildiği anda bitecektir (Jenkins, 2014).

Bu proje ve planın sadece Suriye üzerinde oynandığını söylemek biraz safça olur. Nitekim bu savaşın nihai hedefinin bölge ülkeleri olduğu bir gerçektir. Bu savaş sonunda Türkiye'ye bu ateş topunun içine dâhil etmek olup bu coğrafyaların sınırları değiştirildiği gibi zayıf ve Batı ülkelerine göbekten bağlı ülkecikler oluşturulması hedeflenmektedir. Bu senaryoda Suriye'deki savaşın bitirilmemesi ve daha da içinden çıkılmaz hâle getirilmesi ön görülmektedir. Birçok emperyal ülkenin işine geldiği için bu durumun en fazla gerçekleşeceği kanısını ortaya çıkarmaktadır (Muhafad, 2012).

27.4. Rejimin Beşşar Esat'sız Devam Etmesi

Bu senaryoda, sorunun iki tarafının da mutabık kalacağı ortak bir çözüm arayışlarına yönelik geliştirilen bir çözüm yoludur. Muhaleflerin, Esat'ın olmadığı ve iktidara kısmen ortak oldukları; ancak rejim değişikliği olmadan Esat taraflarının mevcut imtiyazlarının devam etmesi şeklinde ortaya atılan bir çözüm şeklidir. Bu senaryonun ilham kaynağı, Batı'nın Irak'ta düşmüş olduğu devleti ortadan kaldırma sorununa bir daha düşmemek üzere geliştirilmiştir. Fakat bu çözüm önerisi dile getirilmiş olsa bile saha ve dünya gerçeklerinden uzak bir ihtimaldir. Çünkü halkın, sadece Esat'ın şahsına yönelik bir nefretleri yok, aynı zamanda işbirlikçi Baas'çılara, istihbarat ve güvenlik güçlerine de bir nefretleri vardır. Halk nefreti, rejimin ve yapının değişmesi, baştan beri demokratik bir düzene geçilmesi yönünde bir istekleri vardı. Dünya ve bölge gerçekleri de Esat değil Esat'ı yöneten ve yönlendiren güçlerin ortadan kalkması yönünde istekleri vardı. Bu nedenle her iki tarafın da ortak bir noktada buluşamadıkları için, çözüm bulmakta da zorluk yaşanmaktadır. Bu senaryo

Esat'sız rejimin Baas'ın önderliğinde devam etmesi herhangi bir halk talebinin gerçekleşmesini sağlamış olmayacak ve Esat sistemin kurbanı seçilmesi anlamına gelecektir. Bir nevi iktidar muhalefet ve rejim arasında paylaşılmış olacaktır. Hayata geçirme ihtimali zayıf olduğu için, bu senaryo üzerinde duracak pek fazla taraf şimdilik yoktur (Raşidan & Colani, 2006).

27.5. Federatif Suriye Devleti'nin Kurulması

Savaşın devam etmesi ve hiç bir gücün başka birisine üstünlük sağlayamaması ancak yerel ve bölgesel güçlerin yorulması sonucu ortaya çıkacak tablo için atılan bir senaryodur. Bölge ülkeleri, Suriye'nin bölünmesini kaldırmayacağı gibi yerel güçleri de birbirini tahammül ve kabul edecek durumu kalmadığı için, en uygun çözüm yolu “Federatif Suriye Devleti” olacağını öngörmektedir. Bu senaryoda ülkede devlet, yetki ve görevler ırk, mezhep ve dini farklılıklara göre paylaşılması planlanmaktadır (Raşidan & Colani, 2006). Suriye; etnik olarak Türkmen, Arap, Kürt, mezhepsel olarak; Sünnilik, Şiilik, İsmaili, Nusayiri, Dürzilik, ve son olarak dini ayrımına göre; İslam ve Hristiyanlık inancına mensup insanlar vardır. Bu plana göre Suriye Kürtlerin yoğunlukla olduğu bölgeyi Kürtlere, Nusayrilerin yoğun olduğu yerleri Nusayrilere, Sünnilerin yoğun olduğu yerleri Sünnilere verilecek ve karma bölgelerde yönetim ise karma olacak şekilde etnik grupların oranına göre dağıtılacaktır. Cumhurbaşkanlığı, başbakanlık, bakanlıklar, meclis başkanlığı, milletvekilleri, valilikler, üniversite rektörleri etnik, dini ve mezhep ayrımına göre paylaşılmaktadır (Sandıklı & Semin, 2012). Bu durumun gerçekleşme payı yüksektir ama Türkmenler için hiç bir şey düşünülmediğinden ötürü Türkmenler açısından felaket mahiyetindedir.

27.6. Suriye'nin Bölünmesi

Bu senaryoda ülkede hiç bir kuvvetin üstün gelememesi ve her gücün kendi bölgesini kontrol ederek emr-i vaki yaratarak kendi devletini kurması söz konusudur. Zira bazı dünya güçlerinin projesinde, bu coğrafyanın sınırlarının yeniden çizilmesi

planlanmaktadır. Bu bağlamda sınırları değişecek olan ülke sadece Suriye değil, başta Irak olmak üzere tüm Ortadoğu ülkelerinin sınırlarının ortadan kaldırarak tekrardan çizilmesi gündemdedir. Bu planlarda Suriye'deki şartlara göre etnik ve mezhepsel temellere dayalı 3 ya da dört devletçiğe bölünmesi gerekiyor. Ancak burada en çok sorun yaratan Hristiyanların ne olacağı sorusuna bir cevap bulunamamış olmasıdır. Zira Hristiyanlar ülke geneline yayılmış bir durumdadır (Raşidan & Colani, 2006).

Bu devletçiklerden birisi, Suriye'nin kuzeyinde Kürt etnisitesini temel aldığı ve PYD liderliğinde Suriye Kürdistanı devletçigidir. Bu ülkenin Kuzey Irak ile ilk etapta birleşmesi söz konusu değil belki Barzani'ye karşı bir devletçik de olabilir. Zira bu güçler bu bölgede, güçlü bir Kürt devleti bile arzu etmiyorlar. İkinci devletçik ise Türkiye'nin Hatay sınırının güneyinden başlayarak Suriye'nin sahil şeridini ve en büyük şehirlerinden Şam ve Humus'u da içerisini alarak imkan bulunursa Lübnan'daki Nusayri bölgesini de kapsayarak Nusayri mezhebinin temel aldığı ve bu halkın yoğunlukta olduğu ve çok az sayıda bulunan Şii toplumunu da içine dâhil ederek Nusayri devletçigidir. Üçüncü devletçik ise bu iki gücün kontrolünü sağlayamadığı ve Irak'taki Sünni bölgeleri de dâhil edilme ihtimali yüksek olmakla birlikte özellikle de Sünni Arapların ve Türkmenlerin daha yoğunlukta oldukları bölgelerde Sünnilere sayılan güçler tarafından istikrar olmayan sürekli radikal ve aşırı güçlerin tehdidi altında zayıf ve istikrarsız bir Sünni devletçigidir. Dördüncü devlet ise Suriye özelinde zayıf bir ihtimal bile olsa Dürziler için planlanan bir devletçiktir. Bu devletin kurulma durumu zor ama Ürdün'ün ve Lübnan'ın bölünmesi halinde bu üç ülkede yaşayan Dürziler bir bölge oluşturabilir. Bu senaryoda İsrail hariç bu üç ülkenin Dürzilerine, kendi devletlerini kurabilme imkânı verebilir (Sandıklı & Semin, 2012)

Sonuç itibari ile Esat Suriye, Lübnan ve Türkiye toprakları üzerinde yaşayan Nusayri mezhebine mensup insanlara kendi liderliğinde bir devlet kurma düşüncesi yatmaktadır. Kürtler de aynı şekilde Türkiye, Irak, İran ve Suriye üzerinde yaşayan Kürtler için bir devlet kurma düşüncesindeler ancak kimin liderliğinde olacağı ihtilaf konusudur. Dürziler için de Suriye, Lübnan ve Ürdün (İsrail Hariç) bu topraklarda yaşayan Dürziler için bir devlet kurma düşüncesi vardır. Son olarak geriye kalan ve kontrol edilemeyen, yoğunluğunu Sünni Arapların ve Türkmenlerin teşkil ettiği

bölgelerde, istikrarsız ve terör tehditli altında bir Sünni devlet kurulması düşüncesi vardır. Bu senaryonun çıkmazı ise bu bölgelerde yaşayan ve Batı toplumu için olmazsa olmazı teşkil eden Şark Hristiyanlarının statüsünün ne olacağı sorusuna bulunamayan cevaptır (Zengin, 2014).

IV. BÖLÜM: ARAP BAHARI VE TÜRKMENLER

28.Suriye Türkmenlerinin Sorunları

Suriye Türkmenleri siyasallaşma ve muhalif çalışmalara katılma süreci içerisinde birçok sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sorunların bazı kendilerinden kaynaklı iken bazı sorunlar kendi iradeleri dışında ortaya çıkmıştır. Kendi yapılarından kaynaklanan sorunlar başında ideolojik, sosyal yapıları, ekonomik durumları ve coğrafik dağılımları gelmektedir. Bu sorunlara ilaveten 2011 yılında meydana gelen olaylarla birlikte yaşanan gelişmeler doğrultusunda siyasal ve örgütsel sorunlar ortaya çıkmıştır. Türkmenlerin kendi iradeleri dışında yaşanan olaylar ise genellikle siyasi ve bölgesel gelişimlerden kaynaklanan sorunlarıdır.

28.1. İdeolojik Sorunlar

Sosyal bir varlık olan insan, kendini bir yerlere bağlama ve ait olma ihtiyacı hep duymuştur. Bu ihtiyaç ve aidiyet her bireyde farklı tezahür etmektedir. Bu farklılıktan dolayı ortaya çıkan bazı akımlar meydana gelmiştir. Suriye Türklerinin yaşadıkları çevreden, siyasi sınırlar, mensup oldukları milletten ve beslendikleri inanç dünyasından kaynaklanan üç çeşit düşünsel veya ideolojik ana akım öne çıkmıştır. Bu akımlar Türkçülük yani Türkmencilik, İslamcılık ve Suriye ulusalcılığı ideolojisinden esinlenen Suriyecilik olup zihinsel altyapı sorunlarını oluşturmaktadır.

28.1.1. Türkçülük

Türkmenlerin, Türk milletine mensup olması ve mensuplarının bu millete sahip çıkanlarının esas aldığı bir akımdır. Bu akım kendini Türk aile dairesine mensup olan

Türkmenler olarak görmekte ve kendi tarihi ve geçmişi ile gurur duyan ve Türk insanına özgü değerleri önemseyen ve sahiplenmesi gerektiğini düşünen bir akımdır. Suriye’de yüz yıla yakın Türklük değerlerine ve özüne yapılan saldırılardan ve hakaretlerden dolayı değişik mağduriyetlere maruz kalan Türkmenlerin, değerlerine sahip çıkan ve yaşatmak uğruna mücadele veren bir topluluktur. Bu akımın tabanına Türk kültürünün ve töresinin yaşandığı köylerde yaşayan Türkmenlerin yanında Türk karşıtı ırkçı topluluklar ve çevreler arasında yaşayanlardan sık karşılanmaktadır. Bu akım Türklüğü ön plana çıkararak siyasi ve varoluş mücadelesinde Türklüğü esas almaktadır. Bu mücadelenin başlıca teması, Türk olmayan halklarla hiç bir ayrım gözetmeden kavgaya girmeden, kendisine istediği gibi başkalarına da aynısı istediği temel hakları elde etmek uğrunda mücadele etmek şeklindedir. Ayrıca Türk dünyası ve halklarıyla birleşmek ve bütünleşmek arzusu şiddetli bir şekilde olan bir akımdır (Hasan, 2012).

28.1.2. İslamcılık

Suriye Türkmenlerinin tamamına yakını mutedil İslam inancına sahipler. İslam’ın inanç dünyasına katıldıkları ilk günden bu yana İslam dini ile şekillendiği ve yoğunlaştığı gibi İslam ümmetidine sahip çıkan ve yıllardır sancaktarlığına yapan bir millet olan Türkmenler, İslam medeniyetinden çok faydalanmış olduğu kadar İslam medeniyetine çok katkılar da bulunmuşlardır. Zamanla Türkmenler İslam dinini saç ayaklarından birisi haline gelmiştir. İslam dinine mensup olan Türkmenlerin inanç dünyasını, İslami değerler teşkil etmektedir. İslami değerlere hassas ve bağlı olan Türkmenler, aşırılığı hiç bir şekilde temayül etmemektedirler (Ceren, 2016).

Türkmenlerin dini öğretileri son dönemlerde, Arap dünyasındaki dini eğitim merkezlerinden talim alan hocalar tarafından öğretildiği için, toplumla zaman zaman ters düşünen kimseler çıksa da Türkmenler arasında aşırı ve çok radikal kimseler nadiren rast gelinmektedir. Bu akım evrensel İslami değerleri esas alarak enternasyonal İslamcılığı savunmaktadır. Bu akım milli kimlikleri içinde değil, dini bir kimlikle hareket edilmesini ve İslami değerlerin mücadelesinin verilmesini savunmaktadır. Bu akım İslami bir devlet kurulmasını, İslami kuruluşların kurulmasına çalışmakta, şariat ve hilafet gibi İslami sembolleri hep vurgulamakta ve

öne çıkartmaktadır. Kültürel manada bir karşılığı olmadığı gibi o yönde bir mücadelesi de yoktur. Genel olarak bu akım Türklüğü İslami pota içerisinde eritmek istemektedir. Müslüman Türk dünyasını herhangi bir İslami devlet olarak görürken gayrimüslim Türklere bir yakınlık hissi duymamaktadır (Süleyman, 2012).

28.1.3. Suriyecilik

Yüz yıl önce parçalanan coğrafyamız üzerinde farklı adlar altında devletler kurulmuştur. Bu devletlerden birisi de Suriye devletidir. Suriye devleti sınırları içinde kalan Türkmenler ise, kimliklerinden ve tabi oldukları Türk milletinden dolayı farklı asimilasyon politikalarına maruz kalmışlardır. Baas ve Nasır rejimleri, Türkmenler üzerinde baskı kurarak geçmişi ve kökeni ile düşman bir nesil yetiştirmiştir. Bu politikaların başında Türk milletine mensubiyetten ayırarak köksüz bir kimlik oluşturulmuştur (Zengin, 2014).

Bu akım Suriyeli kimliğini öne çıkararak mücadelesini coğrafi değerler içerisinde yürütmektedir. Suriye ulusu olarak Türkmenleri kendi bünyesinde görmek istemektedir. Bütün istek ve talepler avam için yani vatandaşlık esasına göre talep etmektedir. Halkın çoğunluğunun inanç, kültür ve yaşam tarzına uygun bir yaşam standardı oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu kültür ve değerler, Arap kültürü ve değerlerine yakındır. Etnik ve mezhepsel değerlere ve isteklere pek sıcak bakmamakla birlikte ülkenin üniter ve merkezi gücüne inanmaktadırlar. Türk dünyası ile ilgileri zayıf, olaylara ve ilişkilere uluslararası münasebetler penceresinden değerlendirmektedirler. Bu akımın taraftarları Suriye Türkmenlerini, suni olarak çizilmiş ve geçmişi 90 yıla dayanmayan sınırlar içerisine hapse ederek Suriye kutusu içerisinde görmek istemektedirler. Herhangi bir Türkmen'e dair bir talebi olmadığı gibi olmasını da abes olarak görmektedirler. Bu akımın gücü pek fazla olmasa da Esat ve Baas rejimi okullarında eğitim almış milli örf ve âdetlerden uzak kalmış insanlarda belirgindir (Petra, 2012).

28.2. Suriye Türkmenlerinin Yapısından Kaynaklanan Sorunlar

28.2.1. Bölgecilik

Suriye'de Türkmenler, Suriye'nin genel olarak yaşam ve iklim koşullarının müsait olduğu ve nüfusun yoğun olduğu bölgelerde bulunmaktadır. Bu yerler dört ana bölgeye göre taksim edilebilir. Bunlar Suriye'nin Kuzeyi Halep, İdlip ve Rakka, Batısı Lazkiye Bayır- Bucak, ortası Hama ve Humus arası, Humus ve Tartus arası ve son olarak güney bölgesi olan Şam, Horan ve Golan bölgeleridir. Bu bölgeler arasında coğrafik bütünlük olmadığı gibi aralarında farklı etnik ve mezhepsel unsurlar da yaşamaktadırlar. Dolayısıyla bu bölgelerde yaşayan Türkmenler birbirlerinden uzak yaşamışlar ve uzun süre birbirlerinden kopuk kalmışlardır. Bu kopukluk bir araya geldiklerinde ise dar görüşlü insanlar yüzünden senlik benlik kavgasına dönüştürülmüş ve bölgeler arası ihtilaf ve sorunlara neden olmuştur. İleriki süreçte bu sorun büyüyerek bütün bölgeleri sarmıştır. Bu sorunu körükleyen sebeplerin başında Türkmen siyasetçileri gelmektedir (Ceren, 2016).

Bazı bölgelerin nüfusunun diğer bölgelerden çok olması ya da bazı bölgelerin Türkiye'den uzak ve unutulmuş olmaları olumsuz bir şekilde ilişkilere yansımıştır. Ayrıca bazı bölgelerden kimselerin Türkiye'de uzun yıllar yaşamış ve devlet kademelerine girmiş olmaları, bazı bölgelerin güçlü bir lobi oluşturmalarına yardımcı olurken diğer bölgelerin zayıf kalmasına yol açmıştır. Bu avantaj bazı bölgelere, Suriye Türkmenlerinin hâkimi, inancına büründürmüştür. Bu olguyu oluşturan ve derinleştiren diğer bir etmen ise Türkiye tarafından ya da diğer ülkeler tarafından Türkmenlerin geneline sağlanan bazı imtiyazlar ve imkânlar bir bölge içinde ailelere tahsis edilerek imtiyazlı ve donanımlı bir tabakanın oluşmasına yol açmıştır. Bu imkânlar zamanla bilinince ve diğer bölgeler tarafından bilinip ve diğer bölgeler faydalandırılmayınca, bölgeler arası sorunlar çıkmış ve zamanla bu sorun kemikleşmiştir. Bu bölgecilik sorunu çok basit bir sorun olmakla birlikte üzerine gidilmediği takdirde büyük bir kırılma sebebi de olma potansiyeli taşımaktadır (Ağa, 2012).

28.2.2. Bölge İçinde Bölgecilik

Suriye Türkmenleri, Suriye'nin belirli bir bölgesinde yaşamadıkları gibi ülkenin birçok bölgesine dağılmış durumdadır. Bölgelere ayrılan Suriye Türkmenleri, kendi bölgeleri içinde de alt bölgelere ayrılmaktadırlar. Bu bölünme, Suriye devleti kurulduktan sonra idari taksimat veya coğrafik değişiklikten kaynaklanan sebeplerden dolayı olmuştur. Ayrıca Suriye devleti, Türkmenleri idari olarak bölerek zayıflatmak adına, Türkmen yerleşim yerlerini iller, ilçeler ve nahiyelere bölmüştür. Bu bölgelere Türkmen olmayan unsurlar yerleştirilerek etnik dağılımı dengelenmiştir. Zira herhangi bir seçimde Türkmenlerin yerel yönetimlere hâkim olmasını engellemek için nüfusu iller ve ilçelere dağıtılmıştır. Bu uygulamalarda devlet, Türkmenleri birbirinden ayırmayı kısmen başarmış ve Türkmenler arasında farklılık yaratılmıştır. Buna misal olarak Lazkiye'de Bayır ve Bucak, Halep'te Azez Eli ile Şark Eli gibi ayrımlar verilebilir. Bu sorun seçimlerin olduğu dönemlerde daha fazla kendini göstermekteydi ancak Baas darbesi ile seçimlerin rafa kaldırıldığı yıllarda ciddi bir sorun olmaktan çıkmıştır. Çünkü Baas, milletvekilleri kendisi atayarak seçimlere gerek kalmamıştır (Barak, 2017).

28.2.3. Aşiretçilik

Suriye Türkmenlerinin genelinde olan bir sorun değildir. Bu sorun bazı bölgelerde ortaya çıkmaktadır. Hatta olduğu yerlerde zamanla bu mesele ciddi bir ayrımcılık sebebi olmaktan çıkmıştır. Şehir merkezlerinde yaşayan Türkmenler için var olan bir sorun kesinlikle değildir. Bu sorun aile ve akrabalık bağlarının güçlü olduğu kırsalda yaşayan Türkmenler, nezdinde nispeten yaşanmaktadır. Bu sorun aşiret bağının yüksek olduğu topluluklarla temasta bulunan Türkmen boyları arsında daha belirgindir. Bu olgu daha çok Türkiye'nin de güney bölgesine komşu olan Halep ve Rakka bölgesinde barizdir. Bu bağlamda Halep bölgesinde başlıca bulunan oymaklar ve boylar Bekmişli, Araplı, Elbeyli, Bayındır, Kızıklı, Karkın, Gazlı, Güneç, Bereli, Kadirli, Kara Şıhlı, Avşar, Abdal, Çelebi, Dedeler, Yalvaç, Torun, Döğerli ve Barakları hatırlatmakta fayda vardır. Bazı boyların Türkmenlere beylik yapması ve Fransız işgali döneminde Türkmenleri böl yönet politikasından dolayı,

beylikler arasına ajanlar sızmış ve suni üstünlükler tesis etmişlerdir. Zamanla aşiretler arasında rekabet ve düşmanlık ortaya çıkmıştır. Bu hastalık ve fesat, Fransız kuvvetlerinin çekilmesi sonrası devam etmiş ve bugünüme kadar küçük bir sorun olarak devam ede gelmiştir (Zengin, 2014).

29. Türkmenlerin Siyasallaşma Süreci

Suriye Türkmenleri, 1918 yılında imzalanan Mondros mütarekesi sonrası maalesef kaderlerine terk edilmiştir. Bu tarih itibarıyla Türkmenler'in başta Türkiye olmak üzere Türk dünyası ile bağlantısı kesilmiştir (Dağ A. , 2010). Bu suçta hiç kimse masum değildir. Ne devletin merkezini teşkil eden İstanbul bu coğrafyada yaşayan Türkmenlere özel bir çalışma yapmış, ne de gelecek yapılar için bir alt yapı hazırlamıştır ve ne de devletin idaresini omzuna almış Ankara, gerekli ve yeterli önemi vermiştir. Zira Orta Asya Türk devletlerinin hiç bir varlığı modern Suriye tarihi boyunca olmamıştır. Suriye'de yaşayan Türkmenler de bu eksikliğin diğer tarafını temsil etmektedirler. Ne Suriye içinde bir teşebbüse girişmişler ne de Türkiye ve Türk dünyası ile siyasi, sosyal veya kültürel ilişki kurmaya teşebbüs etmişlerdir (Zengin, 2014).

Bu bahsi geçen hususta, Atatürk döneminde Hatay ve Halep önem arz etmiş olsa da genel olarak yapılan antlaşmalar neticesinde, bu coğrafyada yaşayan Türkmenlerin geleceği hakkında ya da hakları noktasında bir güvence alınmamış ve antlaşma yapılmamıştır. Bu bağlamda Suriye Türkmenlerine kendilerini koruyucu veya toplayıcı bir mekanizma yaratılmamıştır (Hasan, 2012). Bu durumu ve sıkıntıyı, Halep Türkmenleri aksakallısı Ali Sulo Cevizci manidar bir cümle ile şöyle ifade etmiştir: "Türk devleti, bin yıl önce ölen Süleyman Şah için bir uluslararası bir antlaşma yaparken Suriye üzerinde yaşayan yüzbinlerce Türkmen için bir antlaşma yapmamıştır".

Kaderine terk edilen ve unutilan Türkmenleri, Suriye topraklarında ideolojik düşüncesi farklılık gözetmeden iktidar gelen tüm taraflar, birinci derecede Türkmenleri potansiyel tehlike olarak görmüştür. Fransız işgali döneminde Türklerden öç almak için savunmasız ve masum Suriye Türkmenlerine yönelik

topyekûn savaş yürütmüştür. Fransız işgali sonrası gelen iktidarlar da aynı şekilde Türkmenlere yönelik acımasız davranmış ve 1200 yıllık Türk varlığını bitirmek, ilk gündemleri olmuştur. Ancak bölgeyi yıllarca yöneten Türkler, devletin ve toplumun her kademesine girmiş bir halde oldukları için bu bürokrasiden ve toplumdan temizlik hareketleri kolay olmamıştır. İktidarda bulunan kesimler, Suriye Türkmenlerinin siyasi faaliyetler yapmasına engel olmuşlardır. Türkmenlerin, parti kurmaları bir kenara mevcut partilere almama ve partilerden uzaklaştırmaya başlamışlardır (Cevizci, 2008).

Aynı sıkıntılar askeriyede de söz konusu olmuştur. İktidara gelen tüm taraflar, savaşçı bir millet olmalarına rağmen Türkmenleri polisliğe ve orduya almamışlar ve var olanları da tasfiye etmişlerdir. Bu tasfiye hareketleri hayatın sanat, ziraat, ticaret ve sanayi gibi alanlarında da uygulanmıştır. Bu ahval ve şartlarda Suriye Türkmenleri topyekûn bir savaşa maruz kalmışlardır. Bundan dolayı ki ne örgütlenmelerine ne de siyasallaşmalarına izin veya imkan verilmemiştir. Bin yıldan beri bu topraklarda ticaret, sanayi ve harp erbabı olan Türkmenler, Suriye toplumundan ve g merkezlerinden uzaklaştırılmış, zayıflatılmış ve dışlanmıştır (Orhan, 2013).

Türkmenler, Suriye devleti tarafından sürekli bir vaziyette Sünnilik dairesi içerisinde görülmüş, hiç bir zaman kendi başlarına ayrı bir topluluk olarak kabul edilmemişlerdir. Fakat i meselelerde ve güvenlik denkleminde, her zaman bir tehdit olarak algılanıp sürekli baskı ve takip altında tutulmuşlardır. 1963 Baas darbesinden sonra bu baskılar daha şiddetlenerek devletin bir politikası haline gelmiştir. Bu darbe itibariyle politikalar sistematik bir hal almış, tehdit ve caydırma politikaları ile Türkmenler, devletten ve toplumdan tecrit edilmişlerdir. Ne bir dernek vakıf ne bir parti, kulüp ne de bir çatı kurulmasına müsaade edilmiştir. Son 50 yıldır süren Batı-Doğu bloku kavgası, bölgemizi de etkilemiştir. Bu kavganın birer tarafları olan Türkiye ve Suriye'nin srtşmesinden en çok zararı Türkmenler görmüştür. Bu baskı ve zulüm politikaları kesintisiz ve şiddetli bir şekilde 2000'li yıllara kadar sürmüştür (Kasım, 2015).

Hafız Esat sonrası yönetime gelen Beşşar Esat ve Ak Parti hükümeti ile kurduğu yakın ilişkiler Türkmenlere pozitif olarak yansımıştır. Lakin bu yakınlaşma,

sadece baskıların kalkması olarak yaşanmıştır, bu yakınlaşma hiç bir zaman yasal bir boyut kazanmamıştır. Hiç bir kolaylık ve yasal bir düzenleme Türkmenler için söz konusu olmamıştır. Bu şartlar ve koşullar altında Türkmenler Suriye veya Suriye dışında her hangi bir sivil ya da siyasal örgütlenmeye gidememiştir, daha doğrusu öyle bir imkân oluşmamıştır. Her şeye rağmen Suriye Türkmenleri 2010 yılının son günlerinde Tunus'ta patlak veren ve tüm Arap ülkelerini saran sokak hareketlerine Suriye'ye sığramasıyla birlikte bir taraf olarak ortaya çıkmışlardır (Zengin, 2014).

30. Türkmenlerin Örgütlenme Geçmişleri

Suriye Türkmenlerinin toplumsal hareketleri ve siyasi çalışmalarının başlangıç tarihi Suriye coğrafyasından Türk askerinin çekilmesi birlikte alınmaktadır. Bu coğrafyada iktidar olan tüm yapılar Suriye Türkmenlerine menfi bakmışlardır. Bu bakış açıları gün geçtikçe daha da olumsuz bir hal almaya başlamıştır. Baas ve Esat iktidarı döneminde Türkmenlere bu bakış açısı, zulme ve baskılara dönüşmüştür. Dolayısıyla Türkmenlerin herhangi bir oluşum kurmalarına izin verilmemiştir. Teşebbüste bulananlar ise aşırı bir şekilde cezalandırılınca Türkmenlerin siyasallaşması ve örgütlenmesi mümkün olmamıştır. Bu yüzden Suriye Türkmenleri örgütlenmelerini ülke dışında gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu örgütlenme genellikle Türkiye'de olmuştur. Ancak rejim tarafından yurt dışı örgütlenme bile Suriye içerisinde yaşayan Türkmenlere bir baskı aracı olarak kullanılmaktaydı. Bu zor şartlarda dernekleşme ve siyasallaşma pek fazla mümkün olmamıştır (Karaali, 2004).

Kuzey Afrika'da değişim rüzgârı Ortadoğu'nun en hassas ülkesi Suriye'ye henüz sığramamıştı. Ancak sığraması durumunda Türkmenlerin durumu ne olacak? Sorusu Türkiye'de bulunan bir kaç Türkmen aktivistinin gündemini meşgul ediyordu. Ocak ayı başlarında İstanbul'da bir araya gelen Türkmenler, uzun soluklu görüşmeler ve karşılıklı fikir alışverişleri neticesinde, bu fikri geniş çevrelere yayma ve grubu genişletme kararı ortaya çıkmıştır. 2011 yılları idi ve Suriye içlerinde muhalefet yapma imkânı hala doğmuş değil idi. Çoğu muhalefet kuruluşlarının yaptığı gibi örgütlenmelerini ve çalışmalarını yurt dışında yapıyorlardı. Türkmenlerin yurt dışında güçlü bir diasporası olmasa da, en iyi oldukları yer Türkiye'ydi. Dolayısıyla

ilk kıvılcımlar Türkiye'de ortaya çıkmış ve meyvesi olarak dernek kurulma çalışmaları başlatılmıştır (Mahli, 2016).

Dernek kurulduktan sonra bazı Türkmen aktivistlerin, Türkmen çalışmalarını siyasallaştırmak istemeleri üzerine yine Türk Ocakları İstanbul şubesine ait iktisadi işletmesinde bir araya gelinerek kurulması planlanan yeni siyasi Türkmen teşekkülü hakkında görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Hâlbuki bu tarihe kadar, siyasi teşekkül olarak “Suriye Türkmen Hareketi” kurulmuş idi. Ancak görüşmeler sırasında çıkan ihtilaf sonucunda “Suriye Türkmen Hareketi” dışında kalanlar, Suriye Türkleri Platformu kurulmasını kararlaştırdılar. Bunun üzerine bir takım Türkmen aktivist İstanbul Topkapı tesislerinde tarihi İstanbul surları önünde basın karşısında “Suriye Türkleri Platformu’nu” ilan etmiştir (Hasan, 2012).

Suriye Türkleri Platformu, ne kamuoyunda ne basında önemli bir yer bulamamıştır. Bu süre zarfında Türkmen aktivistleri Suriye Türkleri Derneği çalışmalarına devam etmişlerdir. Bu çalışmalar çerçevesinde Suriye Türkleri, Ramazan iftarı ve bayramlaşma programları düzenleyerek birçok Türkmeni çalışmalarına dâhil etmiştir. Bu programlarla birlikte Türkmen çalışmalarına katılım gün geçtikçe artmaktaydı. Bu çalışmalara eşzamanlı Suriye sahasında da sular iyice kızıyordu idi (Mahli, 2016).

2011 kurban bayramı yöresel yemeklerin de ikram edildiği bayramlaşma programında bir araya gelen Türkmenler, Suriye Türkmenleri Birliği adı altında yeni bir siyasi kurum kurmuşlar ve başkanlığına Bekir Atacan getirilmiştir. Bekir Atacan başkanlığındaki yapının yardımcılığına Ali Öztürkmen, Yusuf Molla ve Osman Sultan tayin edilmiştir. Ancak bu oluşum çok uzun ömürlü olmamış, sorumsuz ve keyfi yönetime tepki olarak Ahmet Hasan, Tarık Sulo Cevizci, Ziyad Hasan ve Yusuf Mahli istifalarını vererek önceden kurdukları Suriye Türkmen Topluluğu'na geri dönmüşlerdir. Zira Suriye Türkmen Birliği, bu istifa sonrası dağılma sürecine girmiş ve ileri ki zamanda yerini Suriye Türkmen Kitleleri adını almıştır (Atacan, 2012).

“Suriye Türkmen Kitleleri” Şubat ayında İstanbul’da Ali Emiri kültür merkezinde, Türk ve yabancı gazetecilerin yanı sıra sahadan aktivistlerin skype bağlantısı ile kuruluşuna katıldığı toplantıda kurulmuş ve başkanlığına Yusuf Molla

getirilmiştir (Orhan, 2013). Diğer bir yandan ise “Suriye Türkmen Birliği”, “Suriye Türkmen Topluluğu” ve S”uriye Türkmen Hareketi” birleşerek “Suriye Demokratik Türkmen Hareketini”, 21 Mart 2012 tarihinde Green Park Otel’inde Abdülkerim Ağa başkanlığında kuruluşunu ilan etmiştir. Bu iki toplantı ve kuruluş muhalefet, Türkmen ve Türk kamuoyunda çok ses getirmiştir. Özellikle “Suriye Demokratik Türkmen Hareketi” kuruluşuna BBP genel başkanı, SUK yürütme kurulu, Türk STK'larının ciddi katılımının yanında Arap, Türk ve yabancı basında geniş yer bulmuştur. Bu iki örgüt, muhalefet ve Türkmenler nezdinde önemli bir yer tutmuştur. Suriye Demokratik Türkmen Hareketi, Türk devleti ve Suriye muhalefeti tarafından da muhatap alınmış ve toplantılarına katılmıştır (Ağa, 2012).

Bu iki örgütün yanında adından çok bahsettiren diğer bir kuruluş ise “Suriye Türkmen Meclisi” olmuştur. Bu Meclisin kuruluş çalışmaları Ankara’da uzun bir süredir yaşayan ve Türk bürokrasi ve siyasetinde yer almış kişiler tarafından başlatılmıştır. Bu toplantı başlarda Bayır Bucak bölgesinden gelen Türkmen mültecilerinin sorunlarını tartışmak ve çözüm bulmak amaçları doğrultusunda yapılmıştır. Sonraları bu oluşum, Suriye Türkmenleri Platformuna dönüşmüştür. Bu platformun bünyesine yine Ankara’da uzun yıllardır ikamet eden Halepli ve Şamlı Türkmenleri dâhil ederek 15 Aralık 2012 tarihinde İstanbul Cevahir Otel’inde büyük bir toplantı gerçekleştirerek Türkmen siyasetine hızlı bir giriş yapmıştır. Zira bu toplantıya dönemin Dışişleri Bakanı Sn. Ahmet Davutoğlu, dönemin TBMM Başkanı Sn. Cemil Çiçek, dönemin T.C. Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Sn. Erşat Hürmüzlü ve Suriye muhalefetinden önemli kişiler katılmıştır. Bu toplantı sonrası dönemin Başbakanı Sn. Recep Tayyip Erdoğan, Dolmabahçe sarayında Türkmen heyetini iki saatliğine kabul etmiştir (Bardakçı, 2013).

İstanbul’da yapılan buluşma sonucunda, toplantıyı tertip eden heyetin “Suriye Türkmen Meclisi” kurma fikrinde ve hazırlıkları yapmış olmalarına rağmen Türkmen siyasi oluşumlarının muhalefeti yüzünden ilan edilememiş ancak toplantı sonuç bildirisinde “Suriye Türkmen Meclisi” kurma kararı çıkmıştır. Bu ilgi ve alakadan ötürü, “Suriye Türkmen Platformu” çalışmalarına devam ederek 29 Mart 2013 tarihinde Ankara’da Dedeman Otel’inde dönemin Türkiye Başbakanı Sn. Recep Tayyip Erdoğan’ın katılımıyla Suriye Türkmen Meclisini kurmuştur. Bu toplantıya Suriye Demokratik Türkmen Hareketi yanında birçok Türkmen aktivisti ve aydını

değişik gerekçelerden ötürü katılmamış ve boykot etmişlerdir. Bu boykota Suriye Türkmen Kitleleri katılmış ve yeni oluşum olan Suriye Türkmen Meclisine kurucu üye olarak katılmıştır. Suriye Türkmen Kitleleri 39 kişiden oluşan Meclis içerisinde çok büyük bir başarı elde ederek gizli ve açık üyelerinden 22 kişi Meclis içerisine sokmuştur. Bu Meclis'in başkanlığına aynı zamanda Türkmen Kitle'sinde üst düzey yöneticilik yapan Semir Hâfız getirilmiştir (Hafız, 2013).

Meclisi kuran irade ile meclisi ele geçiren kadro arasında çok uzun bir süre geçmeden ihtilaflar ortaya çıkmış ve Suriye Türkmen Meclisi faaliyetleri alt üst olmuştur. Kurucu irade karşı hamle yaparak Kitle blogunu bölmüş ve Suriye Türkmen Meclisi içerisinde çoğunluğu yakalayarak kurucu başkanı Semir Hâfız görevden alarak yerine Fayiz Amro'yu getirmiştir (Hafız, 2013). Fayiz Amro, Suriye Türkmen Meclisini ikinci dönemi olan 2014 Mart ayına kadar zor idare etmiştir. Ankara'da 9-10 Mayıs 2014 tarihlerinde Swiss Oteli'nde Suriye Türkmen Meclisi ikinci genel kurulu toplanarak yeni Suriye Türkmen Meclisi üyelerini seçmiştir. Bu yeni yapı, bünyesine Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi ve Turgay Molla Musa başkanlığındaki Suriye Türkmen Kitleleri'nin de dâhil olduğu yeni dönemine başlamıştır. Suriye Türkmen Meclisi çalışmalarına kaldığı yerde devam ederken Türkmen siyaseti ise Suriye Türkmen Meclisi bünyesinde devam etmeye mahkûm edilmiştir. Türk makamları Türkmenler adına, Suriye Türkmen Meclisini muhatap kabul etmekte olduğu için Suriye Türkmen Meclisi konumunu güçlendirmiş durumdadır (Hasan, 2012). Ancak Suriye Türkmen Meclisi dışında kalan ya da kalmayı tercih edenler, çalışmalarını devam ettirmektelerdir. Bu bağlamda “Suriye Türkmen Meclisi” muhalifleri “Suriye Türkmen Yüksek Konseyini” kurmuşlar (Alo, 2014) ama bu şartlarda varlık gösterme durumları çok zor olmuştur.

31. Türkmen Siyasi Teşekkülleri

31.1. Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi

Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi, Suriye Demokratik Türkmen Hareketi'nin devamı niteliğindedir. Bu yapının nasıl ve kimler tarafından kurulduğunu öğrenmemiz için, Suriye Demokratik Türkmen Hareketinin kuruluş

aşamalarına bakmamız gerekiyor. Suriye Demokratik Türkmen Hareketi, Suriye Türkmen Topluluğu, Suriye Türkmenleri Birliği, Suriye Türkmen Hareketi ve bağımsız Türkmen şahsiyetlerinin bir araya gelmesi ile kurulmuş bir oluşumdur (Cuma, 2014).

Bu oluşumdan gaye ve maksat, bu dört grubun siyasi geçmiş ve müktesebatı bir çatı oluşum altında toplamak ve Türkmen birlikteliğini sağlamaktır. Bu oluşuma, Suriye Türkmen Kitleleri davet edilmesine rağmen katılmayarak dışında kalmıştır. Bu dört grup, birçok toplantı ve görüş alışverişi sonrası bir araya gelerek Suriye Demokratik Türkmen Hareketini 21 Mart 2012 tarihinde İstanbul Güneşli Green Park Otelinde yaptığı ilk kongresi ile basına ve kamuoyuna kuruluşunu ilan etmiştir. Kurucu başkanı Abdülkerim Ağa ve yardımcıları Abdurrahman Petra, Bekir Atacan ve Ziyad Hasan olmuştur. Kuruluşunda ve yönetiminde bölge hassasiyetine riayet edilmiş ve yönetim kuruluna Halep'ten Tarık Sulo Cevizci, Kemal Mahli ve Ahmet Hasan, Lazkiye'den; Sedat Acuz, Hasip Arkavi ve Mustafa Deli, Hama-Humus'tan; Osman Sultan, İmad Türkmen ve Salah İsmail, Rakka'dan; Hassan El Hasan ve Golan-Şam'dan ise; Aydın Öztürkmen ve Enes Şubat girmiştir (Ağa, 2012).

Kuruluş ve hazırlık toplantıları İstanbul Taksim Dynsty Otelinde ve İstanbul Türk Ocakları genel merkezinde defalarca yapılmıştır. Kuruluşunun çok aceleyle gelmiş olmasının nedeni dönenin Suriye muhalefetine üst çatısı olan Suriye Ulusal Konseyi'nin (SUK) genişleme ve yönetim kuruluna bir Türkmen temsilcisinin katılması sözü alınması üzerine olmuştur. Ancak bu katılım gerçekleşmiş olmadı ve alımlar 2012 Kasım ayına kadar bekletilmiştir. Suriye Demokratik Türkmen Hareketinin en belirgin özelliği, yönetim kurulunda Suriye'de yaşayan tüm Türkmen bölgelerinin dâhil edilmesidir. Hareket yönetiminde dağılım, coğrafik farklılık ve Türkmen nüfus yoğunluğuna uygun bir şekilde yapılmıştır. Bu temsiliyet yanında başkanlık da bölgeler arasında dönemsel olarak her altı ayda değişeceği yönünde bir kural getirilmiştir. Ancak yaşanan olayların, hızlı değişimi ve Suriye Demokratik Türkmen Hareketinin yeni kurulmuş olması hasebiyle bir kereye mahsus kurucu başkanlık dönemi 9 aya çıkartılmıştır. Yapılan seçim değişikliğinde Suriye Demokratik Türkmen Hareketi genel kurulu 60 üyeye çıkacak ve her bölge üç kat temsiliyet alacak şekilde hazırlanmıştır. İlk yönetim kurulunda temsiliyet şansı bulamayan İdlip, Tartus, Deraa ve Cezire bölgeleri de 3'er üye ile temsil edilmesi

kararlaştırılmıştır. Genel kongre için delege seçimleri yapılmaya başlanmış ve bazı bölgeler seçimini yapmış, diğerk bölgeler uzlaşmış yoluna giderek delegelerini belirlemiştir. Ancak yaşanan sorunlardan dolayı bazı bölgeler de delege seçimini yapamamıştır (Hasan, 2012).

Bir yandan seçimler sürerken diğerk yandan Suriye Türkmen Platformu birinci kongresi hazırlığını yapıyordu. Kongre esnasında bazı i çekişmelerden ve seçim sonucundan memnun olmayan ve başkalarının yörüngesine giren bazı yelerin Suriye Demokratik Türkmen Hareketi genel kongresi yapılmadan istifa etmesi ve Suriye Türkmen Kitlesine geçtiğini duyurması, Suriye Demokratik Türkmen Hareketi içinde çeşitli sıkıntılara neden olmuştur. Platformun 1. kongresinde Suriye Demokratik Türkmen Hareketinde kopmalar meydana getirdiği gibi Suriye Demokratik Türkmen Hareketinin yaptığı seçimlere de gölge düşürmüştür. Bu kopmalara rağmen yola devam etme kararı alan Suriye Demokratik Türkmen Hareketi yöneticileri, ikinci kongreyi 5 Ocak 2013 tarihinde yaparak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Yeni yönetimde dikkat çeken husus, bölgesel dağılımlından ziyade uyumlu çalışacak kişilerden oluşmasıdır. Yeni yönetim Ziyad Hasan yönetim kurulu ve hareket başkanı, Tarık Sulo Cevizci, Yusuf Mahli, Bessam Barak, Halit Acco ve Adnan Dede başkan yardımcıları ve son olarak da Kemal Mahli ve İmad Türkmen denetim kurulu yeleri olarak uzlaşma yolu ile belirlenmiştir (Cuma, 2014).

Suriye Demokratik Türkmen Hareketi yeni yönetimi, Türkmenlere hizmet etme aşkı ile yola çıkmış o ilk günkü his, inanç ve heyecanla çalışmalarına ve yoluna devam ederek kendini hiç bir zaman feshetmemiştir. Zor şartlarda varlığını sürdüren Suriye Demokratik Türkmen Hareketi alt yapısını tamamlarken kurumsallaşma yolunda da emin adımlarla ilerliyordu. Yönetim kurulunun sürekli tabana yayılıma ve yönetimi paylaşma arzuları ve disiplinli çalışma istekleri, Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi kurma fikrini ortaya çıkarmıştır. Taban ile Hareket yönetimi arasında yapılan istışare ve görüşmeler netice vermiştir. Bu görüşmelerde çalışmaların disiplinli, planlı, programlı ve takım halinde devam etmesi başlıkları ve noktaları ön plana çıkmıştır. Görüşmeler sonunda bir çalışma takvimi belirlenmiş ve İstanbül Gnen Oteli'nde 28 şubat-1 Mart 2014 tarihlerinde Suriye'nin genelinde bulunan ve tüm bölgeleri temsil edecek şekilde 80 delege davet edilmiştir (Cuma,

2014).

Bu genişletilmiş kongrede ilk olarak parti tüzüğü ve siyasi programı onaylanmıştır. Tüzük ve çalışma esasları belirlendikten sonra sırasıyla yeni yönetim kurulu, merkez karar kurulu ve disiplin kurulları seçimi yapılmıştır. Seçimler sonucunda Muhammet Vecihi Cuma parti başkanlığına seçilir iken yönetim kurulu Tarık Sulo Cevizci, Ziyad Hasan, Yusuf Mahli, Bessam Barak, Adnan Abdullah Dede, Arif Emeç, Abdülkadir Mahmut ve Abdo Abdullah'dan oluşmuştur. Seçim sonrası ertesi gün basına huzurunda, muhalif temsilcilerin ve Türkiye devlet yetkililerinin katılımıyla 2 Mart 2014 tarihinde Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi kuruluşunu ilan etmiştir (Hasan, 2012).

31.2. Suriye Türkmen Kitlesi

Suriye Türkmen Kitlesi, medya ve kamuoyu karşısında kuruluş kongresini yapan ilk ciddi siyasi teşekküllerden birisidir. Kitle, Suriye içinde etkili olmak ve sahaya yönelik çalışmak stratejisi çerçevesinde ilk adım olarak Suriye sınır bölgelerinde irtibat büroları kurmuştur. İlk olarak Yayladağı, ardından Akçakale ve sonrasında Gaziantep ofislerini açmıştır. Yayladağı ofisi Lazkiye Türkmenlerine, Gaziantep ofisi Halep Türkmenlerine ve Akçakale ofisi Rakka Türkmenlerine yönelik olarak faaliyet göstermektedir (Orhan, 2013).

Suriye Türkmen Kitlesi, 15 Aralık 2012 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Suriye Türkmen Platformu 1. Toplantısı sonrasında, Demokratik Hareket'ten istifa edenler ile birlikte yeni bir oluşuma gidilmesi konusunda toplantı öncesi anlaşmıştır. Ancak Kitle zamanla bu anlaşmadan cayarak bu durumu kendisine katılımı olarak kabul etmiştir. Kitle yönetimi, organizasyon yapısında değişiklik yapacağını ve zamanla partileşeceği ancak isminde herhangi bir değişiklik yapacağını bildirmiştir. Türkmen Hareketi'nden istifa eden isimlere de yeni parti yönetiminde görev verileceği yönünde bir bakış açısına sahipti. Böylece Kitle, mevcut teşkilatlanma yapısını koruyarak Türkmen Hareket'ini dağıtmaya ve istifa edenlerden faydalanma yoluna gitmiştir. Netice itibarıyla Kitle aradığını bulamamış ve Türkmen Hareketi varlığını güçlü bir şekilde devam etmiştir (Dede, 2016).

Suriye Türkmen Kitlesi, Suriye Türkmen Meclisi kuruluş toplantısına katılarak Suriye Türkmen Meclis yönetiminde çok önemli kazanımlar elde etmiştir. Tabir caiz ise, Suriye Türkmen Kitlesi adını değiştirerek Suriye Türkmen Meclisi olduğu hissi vermiştir. Ancak kısa bir süre içinde Suriye Türkmen Meclisi kurucu irade ile Suriye Türkmen Kitlesi arasında çıkan ihtilaf sonrası Suriye Türkmen Kitlesi'ne de etki etmiştir. Bu etki ve başka sebepler yüzünden Suriye Türkmen Kitlesi bölünmüştür. Türkmen Kitlesi, 23 kişiden oluşan yönetimin 13 kişinin katılımı ile 23 Eylül 2013 tarihinde gerçekleştirilen olağanüstü kongresinde yeni başkan ve yönetim kurulunu seçmiştir. Bu kongreyi eski başkan Adnan Aşkar ve ekibi doğru bulmayarak tanımamış ve meşru Suriye Türkmen Kitlesi'nin kendileri olduğunu iddia etmiş ve varlıklarını devam ettirmişlerdir. Böylece Suriye Türkmen Kitlesi iki yapı olarak varlığına devam etmiştir. Birinci Suriye Türkmen Kitlesi, kongreye katılmayan Adnan Aşkar, Semir Hâfız, Ahmet Çakal, Sinan Metiş, Ayhan Orli, Fida Harputlu, Muhammed Şeyh İbrahim, İsam Şeyh Ahmet, Mustafa Şeyh Ahmet ve Ahmet Şirin gibi eski Kitle yönetiminde devam etmiştir. İkinci Suriye Türkmen Kitle'sinde ise Turgay Molla Musa başkanlığa, Ziyad Kenan, Ekrem Dede, Hüseyin Abdullah, Muhammed Hayder, Halit Sultan, Halit Ali, Nevvaf Dede, Selahettin İsmail, Faris Hacuk, Yusuf Molla, Muhtar Muhammed, Hamis Türk ve Emced Hasan yönetime seçilmiştir (Dede, 2016).

31.3. Suriye Türkmen Meclisi (Suriye Türkmen Platformu)

Suriye Türkmen Platformu 1. toplantısını 15 Aralık 2012'de İstanbul'da Cevahir Otelinde yapmıştır. Bu toplantıya Suriye, Türkiye ve dünyanın farklı ülkelerinden bine yakın Türkmen'in yanı sıra Suriye üst düzey muhalif temsilcileri ve Türkiye'den üst düzey yöneticiler katılmıştır. Türkiye'den katılan devletin en üst erkânın yaptığı konuşmalarda, Suriye Türkmenlerine tam destek verdiklerini ve vermeye devam edeceğini açıklamışlardır (Arber, 2012).

Suriye Türkmen Platformu üyeleri kuruluş sebeplerini şöyle açıklamaktalar, Türkmenlere Suriye Ulusal Konseyi'nde (SUK) yer verilmemesi nedeniyle Türkmenler, kendi etnik hakları çerçevesinde mücadele etmek ihtiyacı hissetmiştir. Bu süreçte yaşanan en büyük sıkıntı birlik sağlanamaması olmuştur. Zaten zayıf bir

kurumsal yapıya sahip olan partiler rekabet nedeniyle kendi içinde parçalanmıştır. Siyasal partilere ek olarak Türkiye’de yaşayan Suriye Türkmenlerinin girişimi ile Suriye Türkmenleri Platformu kurulmuştur. Suriye Türkmen Platformunun kuruluş amacını ise Suriye Türkmenlerinin meşru temsilcisi olmak ve her türlü müzakereyi yürütmek, Suriye’den seçilecek delegeler yoluyla bir Suriye Türkmen Meclisi’nin kurulması olarak ifade etmiştir. Bu yapı uzun yıllardır Türkiye’de yaşayan, siyasi ve ekonomik yaşamda yer edinmiş Suriye’de uzun yıllar önce gelmiş Türkmenlerinin başlattığı bir girişimdir (Bardakçı, 2013).

Suriye Türkmen Meclisi, İkinci Genel Kurul’unu 9-10 Mayıs 2014 tarihlerinde Ankara’da Swiss Oteli’nde gerçekleştirmiştir. 2. genel kurul toplantısına dönemin Türk Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Cumhurbaşkanı Danışmanı Erşat Hürmüzlü, dönemin MHP Mersin milletvekili Mehmet şandır, dönemin AFAD Başkanı Fuat Oktay, dönemin Suriye Geçici Hükümet Başbakanı Ahmet Tuma, Suriye Ulusal Konseyi Başkanı George Sabra katılmıştır. Toplantıda Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakan Erdoğan, Meclis Başkanı Cemil Çiçek ve CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun destek mesajları okunmuştur (Arber, 2012).

Genel kurula, Türkiye’de yaşayan Suriye Türkmenlerinin önde gelen isimlerinin yanı sıra Halep, Lazkiye, Humus, Hama, Golan, şam, Rakka ve Tartus vilayetlerinden temsilcilerin oluşturduğu yaklaşık 350 delege katılmıştır. Genel kurul neticesinde 42 kişilik Meclis, 13 kişilik Yürütme Kurulu, başkan yardımcıları ve yeni başkan seçilmiştir. İlk olarak, tartışmaların ardından Meclis tüzüğü oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Tüzüğün onaylanmasının ardından protokol konuşmaları gerçekleştirilmiştir. İlk konuşmayı Suriye Türkmen Meclisi’nin önceki Başkanı Fayez Amro gerçekleştirmiştir. MHP Mersin milletvekili Mehmet şandır bir konuşma yapmıştır. Dışışleri Bakanı Davutoğlu, konuşmasında Suriye rejimi, uluslararası toplum ve Türkmenlere yönelik mesajlar vermiştir. Davutoğlu’nun ardından Suriye Geçici hükümeti Başbakanı Ahmet Tuma ve Suriye Ulusal Konseyi Başkanı George Sabra da birer konuşma yapmıştır (Bardakçı, 2013).

Genel kurul toplantısının ikinci gününde meclis, yürütme kurulu, başkan yardımcıları ve başkan seçimleri gerçekleştirilmiştir. Seçimler sonucunda Suriye Türkmen Meclisi’nin yeni yapısı şu şekilde belirlenmiştir. 350 delege Türkmenlerin

yaşadığı vilayetlere (Halep, Lazkiye, Humus-Hama-Tartus, Golan-Şam, Rakka) ve nüfus ağırlığına göre belirlenmiştir. Yapılan seçimler sonucunda 350 delege arasından 42 kişilik Meclis oluşturulmuştur. Meclis'te yine vilayetlere göre dağılım yapılmış ve nüfus oranlarına bağlı olarak Halep'e 10, Lazkiye'ye 7, Humus-Hama-Tartus'a 6, Golan-Şam'a 3, Rakka'ya 2 kontenjan ayrılmıştır. Bunun yanı sıra iki siyasal partiye %30'luk kota çerçevesinde 14 kişilik sandalye verilmiştir. Suriye Türkmen Kitleleri ve Türkmen Milli Hareket Partisi tek liste sunmuş ve 14 kişilik kota 7-7 şeklinde paylaşılmıştır. 42 kişilik Meclis içinden de 13 kişilik yürütme kurulu seçilmiştir. Bu organı Meclis'in yürütme organı, hükümeti şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bir önceki dönemde başkan yardımcılığı görevini yürüten Halepli Abdurrahman Mustafa, Suriye Türkmen Meclisi'nin yeni başkanı seçilmiştir. Başkan Yardımcılığı'na ise Zeki Türkmen ve Tarık Sulo Cevizci getirilmiştir. Abdurrahman Mustafa ve Zeki Türkmen bağımsız, Cevizci ise Türkmen Milli Hareket Partisi'ndendir. Tarık Sulo Cevizci aynı zamanda Meclis sözcüsü görevini de üstlenmiştir. Meclis'in genel sekreterliği görevi ise Emin Bozoğlan'a verilmiştir. Bir önceki Meclis Başkanı Faiz Amro ve Abdülkerim Ağa ise başkan danışmanlığı görevine getirilmiştir. Bu isimlerin de yer aldığı Yürütme Kurulu toplam 13 kişiden oluşturulmuştur. Ayrıca 42 kişilik Meclis üyelerinin katılımı ile sağlık, eğitim, kamplar ve mülteciler gibi konular ile ilgilenmek üzere beşer kişilik komisyonlar oluşturulmuştur. Askeri konular ise konunun hassas olması nedeni ile doğrudan Meclis Başkanı'na bağlanmıştır (STM, 2014).

Suriye Türkmen Meclisi, ikinci dönem yönetim ve organizasyon eksikliğinden dolayı, yönetim içerisinde ihtilaflar baş göstermiştir. Başkan ve kadrosu ile yapılan görüşmeler sonuç veremeyince, yönetimin yarısı görevini bırakmıştır. Görevi bırakmaları demokratik bir tepki iken dönemin başkanı bunu fırsata çevirerek STM'yi tek başına yönetmeye, Türkmenler adına görüşmeleri ve ilişkileri devam ettirmiştir. İki yıllığına seçilen yönetim, bir sonraki meclisi seçecek delegeleri de belirliyor olmasından dolayı yönetimin ellerine önemli bir fırsat geçmiştir. Ancak mevcut yönetim başkanlık kavgası yüzünden ikiye ayrılarak 3. dönem seçimlerine gitmiştir. Suriye Türkmen Meclisi'nin 26-27 Mayıs 2016 tarihlerinde gerçekleştirilen 3. genel kurulu sonucunda, 400 Türkmen delege tarafından 42 kişilik Suriye Türkmen Meclisi üyeleri seçilmiştir. Başkanlık seçiminde çıkan ihtilaflar yüzüne

başkanlık seçimi 4 Haziran 2016 tarihine ertelenmiştir. Suriye Türkmen Meclisi 3. dönem başkanlık ve yürütme kurulu seçimi de Ankara’da gerçekleştirilmiş ve yapılan seçim sonucu Emin Bozoğlu STM başkanı olmuştur (Bozoğlu, 2016).

32. Türkmenlerin Muhalif Çalışmalara Katılımları

Suriye’de eski rejimin Türkmenlere karşı menfi bakışından dolayı ne Suriye’de ne de Suriye dışında Suriyeli Türkmenler herhangi bir siyasi ya da toplumsal bir hareketin içerisine girebilmiş değiller idi. Türkmenlerin siyasi çalışmalardan ve ortamdaki uzak oluşları, hem Suriye toplumu içerisinde Türkmenler hakkında herhangi bir farkındalık veya bilinç oluşmasına ne de Türkiye’de bir gündem oluşmasına neden olmuştur. Suriye’de yaşanan 2011 olayları ile birlikte ortaya çıkan muhalif çalışmalar genellikle son dönemlerde ortaya çıkan muhalif seslerin bir araya gelerek başta Türkiye olmak üzere yurt dışında kurdukları yapılarıdır. Türkmenlerin Esat döneminde siyasi ve muhalif çalışmaları içerisinde olmayışları, ayaklanma ile ortaya çıkan muhalif çalışmalarında göz ardı edilmesine ve bu yapıların dışında kalmasına sebep olmuştur. Suriye’de yaşanan halk ayaklanması beraberinde bilhassa siyasi çalışmalarda bir çok fırsat getirmiştir. Bu fırsatların başında muhalif siyasi faaliyetler yürütme şansı ve yurt dışı ile ilişkiler kurma gibi imkanlar gelmektedir. Bu imkanlardan Türkmenlerin de yararlandığını söyleyebiliriz (Hasan, 2012).

Geçmiş dönemlerin yasakları ve baskıları yüzüne yıllardır siyasi faaliyet yapmaktan mahrum bırakılan Türkmenler, yaşanan otorite boşluğu ile kendilerine özgü çalışmalarını başlatmışlardır. Türkmenler adına siyaset yapmada esas tetikleyici unsur, Suriye’nin etnik bileşenlerinin kendilerine özgü siyaset yapmaları ve siyasi talepleri olmuştur. Türkmenler kendilerine has siyasi çalışmalar ve talepler ile muhalif yapıların çalışmalarına dahil olmak istemiş ancak girişleri kolay olmamıştır. Muhalefete entegrasyonları sürecinde bir çok olumsuzluk ve zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sorunlar ve zorluklar geniş bir şekilde irdelenecektir. Bu süreçte Türkmen aktivistlerin ve siyasi örgütlerinin bu ihtiyacı hissedip başta Türkiye olmak üzere tüm ilgilileri işin içine dahil ederek Türkmenlerin muhalefet ile temas

kurmasına yol açmışlardır. Türkmenler, ilk önce kendi siyasi çalışmalarına kurarak basın ve medya aracılığı ile tüm dünyaya muhalif kanatta yer aldıklarını duyurmuşlardır. Bu toplantılarına muhalefetten kimseleri de davet ederek meşruiyet kazanmışlardır. Bir sonraki süreçte Türk devleti temas kurarak siyasi çalışmalarda destek aranmıştır. Türkiye tarafı Demokratik Suriye Türkmen Hareketi öncülüğündeki heyetini Türk Dışişleri Bakanlığında kabul ederek siyasi çalışmalarını yabancı misyonlar düzeyine taşımış oldu. Dönemin Dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu ile 7 Ağustos 2012 tarihinde yapılan ilk resmi görüşmeler ile birlikte Türkmenlerin tanınması resmileşmiştir. Türkmenlerin bu görüşmelerde dile getirdikleri ilk maddelerin arasında Türkmenlerin muhalif yapılara güçlü bir şekilde kabul edilmeleri idi. Zira bu talep Türk yetkilileri tarafınca da güçlü bir şekilde desteklenmiş ve gerekenler zamana yayılarak yapılmıştır (Ağa, 2012).

Türkiye tarafının da desteğini alan Türkmenler, muhalif SUK ile tekrar temas kurmuşlardır. Ancak muhalif yapılara dahil olmaları Türkiye'nin desteğini almak kadar kolay olmamıştır. Muhalif SUK, her seferinde bir gerekçe üreterek Türkmenleri resmi çalışmalarına ve karar mekanizmalarına dahil etmiyorlardı. Esat karşıtı toplantılara ve çalışmalara çağırır iken örgütün yönetim kurulana ve karar organlarına üyelikleri hep başka bir tarihe erteliyordu (Atacan, 2012). Esasında genişleme talebi sadece Türkmenlerden gelmiyordu, Türkiye yanına bir çok ülke de aynı reformları yapmalarını istiyordu. Türkiye başta olmak üzere Suriye Dostları Ülkelerinin reform isteklerine rağmen alttan alan SUK'a karşı aşırı derecede tepki oluşmuştu. SUK'un atması gereken adımları geç atınca zamanla itibar kaybetmesine ve yeni muhalif oluşumların teşekkül etmesine neden olmuştur (Seyf, 2012).

Türkmenler dönemin meşru yapısı SUK'a dahil olmalarına ramak kala, SUK itibarını kaybetmiş yerine SMDK kurulmuştur. Türkmenler SUK'un kurulduğunda yok sayılır iken oluşun Türkmen siyasi yapıları ve mücadelelerinin yanında Türkiye'nin desteği ile SMDK'nın kuruluş çalışmalarına son anda dahil olmuşlardır. Lakin bu katılımın Türkmenlerin vermiş oldukları mücadele ve kayıp kadar olmamış, çok düşük sayıda kalmıştır. Kısa bir süre içerisinde meşruiyet kazanan SMDK, Suriyeli muhaliflerin çatı örgütü olmuştur. Türkmen siyasetçileri zamanla genişleyen SMDK içerisinde iyice azınlığa düşünce Suriye Türkmen Meclisi aracılığı ile Türkmen üyelerin sayısını artırma talebinde bulunmuştur. Türk Dışişleri

yetkililerinin de vermiş olduğu destek ile SMDK ile genişleme görüşmeleri başlamıştır (Hasan, 2012). SUK tecrübesinde olduğu gibi uzun bir zaman yayılan görüşmeler en sonunda HNC kurulması ile itibar kaybeden SMDK itibarını kazanmak umuduyla Türkmen genişlemesini kabul etmiş yapı içerisindeki Türkmen üye sayısının mevcut 2 ile birlikte 9'a çıkarmayı kabul etmiştir (Mahli, 2016).

32.1. Muhalif Çalışmalara Katılım Sürecinde Yaşanan Sorunlar

32.1.1. Siyasal Sorunlar

Suriye tarihinde Türkmenlere, Suriye devleti ve Baas rejimi tarafından uygulanan düşmansı politikalar yüzünden Türkmenlerin siyaset yapma ve parti kurma gibi deneyimleri olmamıştır. Bu sebepten dolayı Türkmen siyasallaşması ancak 2011 Mart ayaklanması ile ortaya çıkma şansı bulmuştur. Türkmenlerin, siyasi geçmişi yakın bir zamana dayandığı için siyasi ve teşkilat deneyimi olmaması en büyük siyasal sorunların sebebi sayılmaktadır. Siyasi deneyimsizlik kendi muhalif çalışmalarda belirgin bir şekilde göstermiştir. Bu eksiklik kendini muhalif yapıları ile ilişki kurmanın yanında Türkmen davası için Suriye sorununa müdahil olan ülkeler nezdinde aranan destek çalışmalarında da kendini göstermiştir (Ceren, 2016). Geline nokta Türkmenler bu açığı kapatmış değil hala siyasi sorunlar ağır bir şekilde devam etmekte ve safları bölmektedir.

Siyasi çalışmalardan men edilen Türkmenler, hızlıca gelişen Suriye meselelerinde olayların ve zamanın çok gerisinde kalmışlardır. Türkmenlerin genel itibarıyla muhalefet çalışmalarının içerisinde düşük temsiliyetleri ve uluslararası kamuoyunda taraftarı bulmamalarının temel sebepleri arasında siyasi çalışmalarının çok geç dönemlerde başlamış olması ve yeterince profesyonellik kazanamamasında yatmaktadır. Bu eksiklikleri gidermeye yönelik atılmış adımlar bulunmasına rağmen Türkmen meselesinin yeterince Suriye denklemi içerisinde önem kazanmamasının yanında genel Suriye meselesinin kötü gidişatından dolayı bu gelişmeler Türkmenlere olumsuz bir şekilde yansımaktadır (Mahli, 2016).

32.1.2. Örgütsel Sorunlar

Suriye Türkmenlerinin maruz kaldıkları mezalimlerden dolayı Osmanlı sonrası Suriye'de herhangi bir siyasi ya da sivil toplum kuruluşu kurma ya da yer alma imkânı elde edememişlerdir. Bürokrasi, askeri ve toplumdan sistematik tecrit ve uzaklaştırılmaları yüzünden Suriye Türkmenlerinin örgüt ve organizasyon deneyimi uzun bir zaman olmamıştır. Bu eksiklik ve tecrübesizlik yüzünden teşkilat kurma ve işletme kabiliyeti, yeteneği ve bilgisi edinememişlerdir. Suriye’de yaşanan olaylardan doğan otorite boşluğunda birçok siyasi grup kurulmuş ve yeni ortamda Türkmenlerin de böyle bir yapılanmaya gitme ihtiyacı doğmuştur. Ancak bu yeni ortama ayak uyduramayan Türkmenler kendilerini büyük bir boşlukta bulmuşlardır. Yıllardır Baas ve Esat baskısı altında herhangi bir teşkilat içinde bulunmamış, kitleler nasıl yönetilir ve idare edilir bilgisi olmayan ve bu bilgidен yoksun bırakılmış bir topluluk haline getirilmişlerdir. Türkmenler, bu kadar bilgisiz ve tecrübesizlik içinde örgüt ve teşkilat kurmaya gidince maalesef şu ana kadar olumlu bir sonuç alamamışlardır (Zengin, 2014).

Suriye Türkmenleri için dernek, vakıf, birlik, siyasi hareket gibi değişik kurumlar kurmak uzun bir zaman büyük hayaller olmuştur. Son olaylardan istifade ederek Türkmenler bazı sivil toplum yapıları kurulmuştur. Ancak kurup idare edilemeyen bu yapılar, Türkmen halkı nezdinde hayaller boşa çıkarmış ve bu başarısızlık Türkmen topluluğu nezdinde büyük bir karamsarlığı ve hayal kırıklığına yol açmıştır. Mevcut yapıların hepsi Türkmenlerin beklentisi ve özlemini gidermediği gibi Türkmenler için gelecek vaat ettiğini söylemek de mümkün değildir. Buna sonuç olarak ortaya çıkan tablonun iki temel nedeni vardır. Birincisi Türkmen siyasetçisi olduğunu iddia eden birçok kişinin, siyasi ve örgüt tecrübesi ve geçmişi olmaması verilebilir. İkinci neden olarak ise, Türkmen siyasetinin hitap ettiği Türkmen kitlesinin siyasi parti ve örgüt ilişkisi ve parti yaşantısı olmayışı sayılabilir. Dolayısıyla, yıllardır siyasetten ve örgüt kurmaktan men edilen Türkmenler, bugün örgüt kuramama ve kurduklarını işletmeme durumu ile karşı karşıya kalmışlardır (Hasan, 2012).

32.1.3. Politik Sorunlar

Suriye Türkmenleri diye adlandırdığımız topluluk yüz yıl öncesine kadar dünya siyasetinde yoktu. Bölgemizin işgal edilip bölünmesinden sonra çizilen sınırlar neticesinde Suriye Türkmenleri diye adlandırdığımız bir topluluk dünya siyasetine çıkmıştır. Anadolu Türkleri, Suriye Türklerine dünya Türkleri arasında en yakın Türk topluluğudur. Oğuz Türklerinin bölgemize ilk yerleşim yerlerinden birisi de Suriye olmuş ve Anadolu'ya Türkler Suriye üzerinden geçmişlerdir. Suriye bölgesi, Orta Asya'dan gelen Türkmenlerin Anadolu, Balkanlar ve Kuzey Afrika'ya geçiş güzergahı olmuştur. Suriye Türkmenleri, Türk istiklal savaşında yer almışlar ve Türkiye cumhuriyeti kuruluş mücadelesine katılmışlar ancak yapılan anlaşmalar sonucu çizilen sınırlar dışında kalmışlardır. Bin yıllık Türk varlığının temsilcisi olarak ad edilen Türkmenler aynı zamanda Türk devletinin Suriye coğrafyasında doğal uzantısı niteliğinde sayılmaktadır. Bu yüzden Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik tarihi, sosyal ve siyasi sorumluklarının olduğunu Türk devlet ricali başta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu bir çok kez dile getirmiştir. Ancak bu söylemlerin merkezi bir politikaya dönüşmesi önem arz etmektedir. Gündelik veya ihtiyaca yönelik söylem ve eylemler ile bir netice alınamadığı gibi enerjinin boşa harcanmasına da yol açmaktadır (Nakip, 2014).

Bugün kriz yaşayan Suriye Türkmenlerine el uzatacak yegane ülke Türkiye olduğu gibi Suriye Türkmenlerinin kabul edeceği tek yardım eli de Türkiye'nin elidir. Tarihi gerçekler böyle iken realitede uzun yıllar Türk devletinin Türkmenlere yeterli desteği vermemesinden Türkmenler şikayetçi olmuşlardır, kendilerini yalnız ve sahipsiz hissetmektedirler. Türkiye'nin Suriye siyasetinde ve özellikle insani boyuttaki hizmetleri ve yardımları takdire şayan bir çalışma iken Suriye genel siyasetinde, Türkmenleri merkezi bir yere oturtulmaması ve diğer Suriye bileşenlerinden sıradan birisi gibi görülmeleri, Türkmenlere olumsuz yansımıştır. Zira Suriye meselesine müdahil olan diğer ülkeler meseleye taraflı yaklaşmamakla birlikte kendilerine etnik ve mezhepsel olarak yakın gördükleri gruplara her türlü desteği vermektedirler. Ayrıca Türkmenleri inkarın yanında Türkiye'ye sayar iken Türkmenler ile görüşmeyi ve yardımda bulunmayı kabul etmemektedirler. Bu tablo Türkmenler açısında adil olmayan bir ortam yaratmaktadır. Bir çok yönden zayıf

olan Türkmenler ülkelerin taraflı ve ön yargılı yaklaşımlarından dolayı da geri kalmalarına sebep olunmaktadır (Hasan, 2012).

32.1.4. Muhalefetin ve Esat'ın Türkmenlerin İnkârı

Yıllar boyunca Esat ve Baas rejimi esareti altında yaşayan Türkmenler, herhangi bir siyasi ya da sivil toplum örgütü kurma hakkından mahrum bırakılmışlar, nitekim siyasette temsiliyet ve varlık hakkı da bulamamışlardır. Ancak 2011 Mart ayaklanması ile ortaya çıkan duruma ayak uydurmakta geç kalmayan Türkmenler siyasallaşmaya başlamışlardır. Esat ve Baas rejimi dönemlerinde unutulmuş Türkmenler, yeni düzende yerlerini almada geç kalmamış olsalar da sert bir muhalefet direnişi ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu direnişin iki sebebe bağlayabiliriz. Birinci sebebi, Suriye Türkmenlerinin Baas ve Esat baskısı altında örgütlenme ya da siyasallaşma engeli olduğundan, örgütlenmeye gidememişler olur iken diğer muhalif unsurların iyi ya da kötü bir siyasi geçmişleri olup hazır bir şekilde yurt dışında kurulan muhalif yapılara hemen entegre olmalarında avantajlı hale getirmiştir. Türkmenler, ilk kurulan muhalif yapılara dahil olmak istemişler ama iletişim ağlarının kısıtlı olmasından dolayı irtibat kuramamışlar ve muhalefetinde pek fazla Türkmen varlığından haberdar olamamasından dolayı muhalif yapılar dışında kalmışlardır (Hasan, 2012). Muhalefet yapıları ile bireysel ilişkileri olan bazı Türkmen şahsiyetleri muhalif çalışmalarına katılmış ancak zayıf ve bireysel bir şekilde katılmaları muhalefet nezdinde pek fazla dikkate alınmamalarına ve meclislerinde yer verilmemelerine yol açmıştır (Hocaoğlu, 2013). İkinci direnç sebep ise, Suriye muhalefetinin çoğunluğu Arap merkezli düşünceye sahip oluşundan kaynaklanmaktadır. Baas Suriye'sinde Arap ve sosyalist düşüncenin dışındaki akımlara teşkilatlar kurulmasına izin verilmemiş ve siyaset yapma hakkı tanınmamış olduğundan ilk siyasi muhalif yapıları arasında Baas ile ideolojik olarak benzerlik taşıyan yapılar hakim olmuştur. Zamanla bu yapıların hegemonyası zayıflamış olsa da başlarda etkileri açık bir şekilde görüldüğü için Türkmenlere olumsuz bir şekilde yansımıştır (Hasan, 2012).

Esat ve Baas rejiminin Türkiye'ye karşı düşmansı tavrı ve nefreti de Türkmen unsurunun bastırılmasında ve siyasi hayata katılmalarında olumsuz bir şekilde

etkilemiştir. Esat'ın bu politikasının yanında Türkiye'ye baskı oluşturmaları için Ermeni ve Kürt gibi unsurları destekleyerek sürekli bir şekilde Suriye içinde Türkiye karşıtı güçler oluşturmuştur. Bu nedenlerle Kürtler başta olmak üzere, Türk karşıtı guruplar Türkmenlere nispeten daha örgütlü ve tanınmış bir halde idiler. 2011 olayları ile birlikte orya çıkan tabloda, bu guruplar muhalefet nezdinde yerini alırken Türkmenler yapılar dışında kalmışlardır. Diğer bir etken ise İslami yönü ağır olan bazı guruplar, Türkmenleri sürekli bir vaziyette kendilerinden görerek daima Türkmen unsurunu kendisinin bir alt unsuru olarak sunmuş olmakta ve hala da böyle görmeye devam etmektedirler (Tayfur, 2012).

Türkmenleri inkâr eden başka bir gurup ise Suriye'nin bölünmesi durumunda veya muhalefette kota sistemine geçildiği için Kürtlerle birlikte Suriye'nin ve muhalefetin paylaşımında başka bir paydaş istemeyen guruplardan kaynaklanmaktadır. Kendi içerisinde bir paylaşım sistemi kuran muhalefet, başka bir paydaşın ortaya çıkmasında kendi paylarında bir gerilme olur düşüncesi ile Türkmenleri uzun bir süre muhalif çalışmaları içerisinde ve karar mekanizmalarına dahil olmalarına karşı çıkmışlar ve katılımlarını zayıf tutmuşlardır. Bu engeller ve engellemeler yüzünden Türkmenler, Suriye siyasetinden uzak tutulmuş ve temsiliyet haklarından yeterince faydalanamamışlardır. Türkmenler sahada verilen sivil veya askeri mücadelede ön saflarda yer almalarına rağmen siyasi ve temsiliyet makamlarında hak ettikleri temsiliyeti bir türlü elde edemedikleri için sürekli bir şekilde muhalefetten ve Suriye meselesine müdahil olan ülkelerden memnuniyetsizliklerini dile getirmektedirler (Hasan, 2012).

33.Türkmenlerin Muhalefetteki Yeri

Suriye Türkmenlerinin, ne Suriye'deki oranları nispetince ne de sahada verdikleri kahramanlık ve fedakârlığı nispetince muhalefet nezdinde temsil hakkı elde etmiş değiller. Bu temsiliyet zayıflığını iki sebebe bağlanmaktadır. Birinci sebep Suriye Türkmenlerinin siyasi muhalefete çok geç başlaması ve siyasi oyuna çok geç dâhil olmalarında bulunmaktadır. Bu durumun olaylar öncesi siyasallaşma şansı bulmadığı ve olaylar sonrasında Suriye içinde, Türkmenlerin yaptığı gösterilerde,

Türkmen adına çıkılmaması, Türkmen siyasi muhalefетinin elini zayıf kalmasına neden olmuştur. Muhalefet Türkiye'de ilk denemelerinin yaparken bu toplantılara Türkmenler kanadından kimse davet edilmemiştir. Bu dışlamaya ne Türkiye ne de halk ayaklanmasını destek veren ülkeler müdahale etmiştir. Türkmenlerin bu şekilde kurulan ilk yapıların içerisinde yer almaması, ileriki zamanlarda çok zararlarına olmuştur. Türkmenlerin yeterli ve hak ettikleri kadar temsil edilmemeleri, dünyanın ve muhalefetin Türkmenleri görmezlikten gelmesine sebep olmuştur. Geldiğimiz süreç içerisinde hiçe sayma politikalar hala devam edilmektedir (Atacan, 2012).

Başlarda Türkmen varlığını kabul etmeyen muhalefet, yaptığı tüm açıklamalarda sayıları Türkmenlerin verdiği şehitler kadar çıkmayan grupları zikrederken Türkmenleri zikretmiyordu. Varlığını kabul etmediği Türkmenleri, yaptığı toplantılara çağırıyor, zor bela edinilen bilgiler yoluyla Türkiye'de yapılan toplantılara kapılardan kovulma pahasına gidiyor ve katılmaya çalışıyorlardı. Zira Türkiye dışında yapılan toplantılara katılma imkânı hiç bulunmamaktaydı. Türkmen aktivistler, saatlerce toplantı kapıları önlerinde beklemelerine rağmen bazen kapılardan alınmıyorlardı. Toplantılara alınan Türkmenlere ise katılımcı yerine gözlemci statüsü verilerek alınan kararlara etkileri engelleniyordu (Hasan, 2012)

Bu zor şartlar altında Türkmenler muhalefet kapılarını uzun bir müddet çalmaya devam ettiler. Sahanın baskısı, Türkiye ve yabancı ülkelere muhalefeti genişletme çabaları netice vererek muhalefeti genişletme kararı almış ve Türkmenler de Suriye muhalefетinin bir zamanlar en üst çatısı olan SUK'a katılma şansı bulmuşlardır. İlk genişletme kararında toplam 20 kişi olarak belirlenen Türkmen sayısı daha sonraki toplantılarda 16 kişiye düşürülmüştür. Doha'da genişletilmiş SUK toplantısında Türkmenler, 16 kişi genel kurula girmiş iki kişi de genel sekreterliğe seçilmiştir. Aynı günlerde muhalefet başka bir oluşuma gidiyordu. Bu yeni oluşum aynı zamanda SUK'un işlevini bitirecekti. SUK'un işlevini kaybedip geç kalan genişleme yüzünden yerine daha kapsayıcı ABD ve Arabistan destekli Riyat Seyif'in bir projesi olan SMDK Doha'da kurulmuştur. Bu koalisyona Türkmenler davet edilmemiş ancak Doha'da bulunan Türkmen heyeti ile Türk Dışışleri yetkililerinin müdahalesi ile kuruluş aşamasında yer almışlardır. Katar'ın başkenti Doha'da yapılan kuruluş toplantısına Türkmen heyetlerinin ve Türkiye'nin de baskısı işe yaramış ve

bu yeni oluşma ve zamanla Suriye siyaseti üst çatısı olacak koalisyona, Türkmen oluşumu adı altında 3 kişi katılmışlardır (Hasan, 2012).

33.1. Suriye Türkmenlerinin Siyasi Muhalefete Katılımları

33.1.1. Antalya Toplantısı ve İnkâz (Kurtuluş) Cephesi'ne Katılımları

Kuzey Afrika'da başlayan özgürlük rüzgârları Suriye'ye de esmeye başlayınca, halk sokaklara düşmüş ancak rejim şiddetle karşılık vermesi ve kanlı bir şekilde bastırmaya çalışması süreci derinleştirmiştir. Esat'ın tavrı ve göstericileri bastırma yöntemi, insanların ve ülkelerin nefretine ve öfkesine neden olmuştur. Bu konuyu yurt dışında yaşayan Suriyeliler, dünya ve bölge ülkelerinin gündemine taşımak ve tartışmak üzere Suriye muhalefeti oluşturmuşlardır. Bu toplantılar yapıldığı sıralarda göstericiler ve Suriye halkının yanında yer alan ülkeler, siyasi muhatap ve temsilci arayışına başlamışlardır. Her ne kadar toplantılar ve program küçük çapta ve düzeyde olsa da geniş çaplı ve uluslararası düzeyde büyük karşılık ve tepki görüyordu. Suriye muhaliflerinin geniş ve kapsamlı toplanmaları, 01 Haziran 2011 Antalya Falez Otelinde yapılan "Suriye'de Değişim Konferansı" ile gerçekleşmiştir. Suriye içlerinde, Türkiye'den ve diğer ülkelerden gelen muhalifler Antalya'da bir araya gelmiştir (Sandıklı & Semin, 2012).

Bu toplantıya Türkmenler de Ali Öztürkmen ve Rami Kara Ali olarak iki kişi katılmışlardır. Bu toplantı ile birlikte Türkmenler geniş çaplı muhalefet sahnesinde ilk defa görünmeye başlamışlardır (Mahli, 2016). Bu toplantı akabinde muhalefeti temsil etmek üzere bir heyet teşkil etme fikri ortaya çıkmış ve 16 Temmuz 2011 tarihinde 400 Suriyeli muhalifinin katılımıyla İstanbul'da toplanan muhalefet, Suriye İnkâz (Kurtuluş) Cephesini kurmuştur. Bu heyet 25 kişiden oluşuyordu. Türkmenler de bu toplantıya katılmış ve Yusuf Molla ve Ali Öztürkmen olarak Türkmenler her iki listede de yer almışlardır. Seçimler sonucu Mahmut Duğeyim başkanlığında ve Ali Öztürkmen'nin yer aldığı liste seçimleri kazanmıştır (Hasan, 2012).

33.1.2. Suriye Ulusal Konseyi ve Türkmenlerin Katılımı

İnkâz (Kurtuluş) Cephesi toplantısı, Suriyeli aktivistlerin kendi çaplarında yaptığı bir toplantıydı. Bu yapı, birçok eksiği olduğu için pek çok konuda eleştiri almıştır. Bu eleştirilerin başında ve Suriye muhalefetine sürekli yapılacak bir eleştiri olan “herkesi kapsamayan ve işlevsiz kaldı” eleştirisi gelmiştir. Bu cephe yerine İstanbul'da 2 Ekim 2011 tarihinde Suriye Ulusal Konseyi (SUK) kurulmuştur. Bu konsey, uluslararası destek aldığı gibi geniş çaplı katılımı ile gerçekleşmiştir. Bu çalışma Suriye muhalefet çalışmalarına ilk darbe olup bir önce kurulan yapıyı devre dışı bıraktığı gibi Suriye muhalefet çalışmasına yabancı ülkelerin ilk müdahalesine de sebep olmuştur (Atacan, 2012).

SUK, Suriye muhalefet çalışmalarını uzun süre destekleyecek Fransa, Katar ve Türkiye'nin öncülüğünde ve himayesinde kurulmuştur. Bu kuruluşun başına Fransa'da uzun zamandır yaşayan ve sosyal bilimlerde profesörlük yapan Burhan Galyun getirilmiştir. Bu çalışmaların merkezi Türkiye olmasına rağmen Türkmenler, bu sürecin dışında kalmış, haberdar bile edilmemişlerdir. Bu yeni oluşum uluslararası kabul ve tanınma hak ettikten sonra daha da önem ve güç kazanmıştır. Hâl böyle olunca birçok grup ve ülke bu yapıya dâhil olmak istemiştir. Bu isteme Türkmenler de dâhildir. Ancak muhalefetin Türkmenlere düşmansı ve dışlayıcı tavrından dolayı sürekli dışarıda tutulmuşlardır. Türkiye'nin baskıları ve Türkmenlerin siyasi örgütlenmeleri netice getirmiş ve zorlu pazarlıklardan sonra Türkmenler genişletilmiş, Doha toplantısına 16 üye ile genel kurula 2 üye olarak da genel sekreterliğe girmişlerdir (Hasan, 2012).

33.1.3. Suriye Muhalif Devrimci Güçler Koalisyonu ve Türkmenlerin Katılımı

Suriye devriminin başarıya ulaşamamasının birçok sebebi olduğu gibi Suriyelilerin hayatına da birçok olumsuz yansıması olmuştur. Bu başarısızlığı sebeplerin başında, Suriye muhalefetine yanına durduğunu iddia eden uluslararası ve bölgesel güçlerinin ciddi bir adım atmamaları ve seyri değiştirecek desteği verememelerinde yatmaktadır. Ancak bu güçler, kendi açıklarını örtmek için faturayı

sürekli siyasi muhalefete kesmektedirler. Bunun yansıması olarak muhalefeti bölmek ve yeni aktörler oluşturularak muhalefet yapısında değişikliğe gidilmekte ve günahlarını bu şekilde aşmaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda ABD ve Suudi Arabistan desteğini alan Riyat Seyif ve Süheyir Atasi tarafından SMDK projesini ortaya atmışlardır. Bir proje başta Türkmenler olmak üzere birçok muhalif yapının ve devletin uyarılarını dikkat almayan ve eksikliklerini giderememekle kalmayan tam tersine karşı tarafın eline koz veren SUK'un hatası sebep olmuştur. SUK, geç kalınan genişleme toplantısı için Doha'da bulunan muhalefeti bir fırsat bilerek Riyat Seyif ve Süheyir Atasi, yeni oluşum için muhalefeti davet etmişlerdi (Hasan, 2012). Bu proje tanıtılır iken medyada davet edilecek kişilerin ve grupların adları geçmesi ve bu kişiler arasında herhangi bir Türkmen grubu veya şahsiyetinin yer almaması Türkmenler rahatsız etmiş ve harekete geçmelerine neden olmuştur. SUK'un genişleme toplantısı için Doha'da bulunan Türkmen grupları proje sahibi Riyat Seyif ile Türkiye'nin baskısı üzerine bir araya gelmişlerdir. Riyat Seyif başta bir kişi teklifi yapmış fakat iki siyasi grup olan Türkmenler, bu teklifi kabul etmemesi üzerine Riyat Seyif sayıyı ikiye çıkarmış ve iki kişi davet etmiştir (Ağa, 2012).

SMDK'nın kuruluş toplantısı Katar'ın başkenti Doha'da 11 Kasım 2012 tarihinde gerçekleşmiştir. Türkmenler siyasi grupları temsilen etmek üzere Ziyat Hasan ve Hüseyin Abdullah Dede yanında bağımsız Türkmenleri temsil etmesi için Halit Hoca ile toplamda üç kişi olarak Türkmen grubu adı altında davet edilmişlerdir. Bu toplantıda Batı'nın ve Arap dünyasının yanında Türkiye'nin de desteğini alarak Suriye Muhalif Devrimci Güçler Koalisyonu (SMDK) kurulmuş ve başına Şam'dan gelen mutedil İslami inanca sahip imam ve mühendis olan Ahmet Muaaz Hatip seçilmiş ve birçok ülke tarafından jet hızıyla tanınmıştır. Delege sayısı kuruluşta 67 olan SMDK, zamanla bir takım ülkelerin başta ABD ve Suudi Arabistan olmak üzere baskılarına maruz kalmış ve genişlemek zorunda kalmıştır(Hasan, 2012).

Bugün itibarıyla SMDK, farklı grupların katılımıyla genişlemiş ve mevcudunu 129 üyeye çıkarmış ama Türkmen grubu sayısı başladığı gibi uzun bir süre üçte kalmıştır. Kabaca Suriye'de Türk oranı %15 iken muhalefetteki oranı %2,5 civarlarında kalmıştır. Türkiye'nin ısrarı ve Türkmen siyasetçilerinin 4 yıllık kolektif baskısı sonuç getirmiş ve Türkmenlerin SMDK'ya katılımı gerçekleşmiştir. SMDK

içerisinde Türkmen temsilciliği Türkmen Meclisi'ne verilmiş ve eski iki üye ile birlikte Türkmen mevcudu 9'a çıkmıştır. Zira bu genişleme SMDK'nın itibar kaybettiği dönemlerde gelmesi de bir takım şüpheleri de beraberinde getirmiştir (Mahli, 2016).

Bu çatı örgüt birçok ülke tarafından tanındığı için muhalefet çalışmalarında ciddi bir yer işgal etmiştir ve Türkmenlerin bu yapı içinde güçlü bir şekilde bulunmaları zaruri idi. Türkmenlerin bu yapıya katılmaları ve sayıcı yeterli bir oranda olmaları için birçok girişimde bulunulmuştur. Ancak bundan önceki Suriye muhalif yapılarının yaptığı gibi gerekli kapsayıcılığı yapamamış ve Türkmenleri içerisine alamadığı gibi Esat'a da alternatif oluşturamamıştır. Bu yapı zamanla işlevsiz hale gelince Suudi Arabistan ev sahipliğinde Esat ile müzakereleri yürütecek bir heyet kurulmuştur. Zamanla yeni kurulan müzakere heyeti, siyasi bir merci olan SMDK'nın yerini almıştır (Hasan, 2012).

33.1.4. Yüksek Müzakere Heyeti (HNC) ve Türkmenler

Yüksek Müzakere Heyeti (HNC), BM himayesinde Esat ile yürütülen görüşmelere muhalefet adına müzakereci heyet olarak katılması maksatlı kurulmuş bir yapı idi ancak siyasi bir merci halini alması, nüfuzunu ve itibarını artırmıştır. HNC, kuruluş aşamalarında Türkmenler göz ardı edildiği için, yönetiminde de temsiliyetleri cılız bir şekilde kalmıştır. Doğrudan Türkmen siyasi kurumlarının yönetiminde temsil edilmemesi, Türkmenlerin bu yapı içerisinde olmadığı ve tanınmadığı yorumlarını da beraberinde getirmiştir. Bu durum zamanla anlaşılınca başta Türkiye olmak üzere bazı tarafların tepkisine yol açmıştır. Bu tepki üzerine HNC, alt birimlerine ve çalışmalarına sürekli bir şekilde Türkmenleri STM üzerinden davet etmiş ancak yürütme kurulunda temsilci bulundurması yönündeki uyarıları hiç bir şekilde dikkate almamıştır (Bozolğan, 2016).

33.2. Suriye Türkmenlerinin Muhalefetteki Temsilcileri ve Mevcutları

33.2.1. Suriye İnkâz (Kurtuluş) Cephesi (Çalışmaları Yok):

1. Ali Öztürkmen, Halep, Suriye Türkmen Hareketi,

33.2.2. Suriye Ulusal Konseyi Genel Kurul:

- 16 kişi ile temsil edilmektedir:
- 9 kişi Suriye Demokratik Türkmen Hareketi,
- 6 kişi Suriye Türkmen Kitleleri,
- 1 Bağımsız (Ekrem Dede).

33.2.3. Suriye Ulusal Konseyi Yürütme Kurulu:

- Hiç bir kişi ile temsil edilmemektedir.

33.2.4. Suriye Ulusal Konseyi Genel Sekreterlik:

1. Abdülkerim Ağa, Suriye Demokratik Türkmen Hareketi
2. Hüseyin Abdullah, Suriye Türkmen Kitleleri,

33.2.5. Suriye Muhalifler ve Devrimci Güçleri Koalisyon:

33.2.5.1. Kurucu Üyeler

1. Ziyad Hasan (Yusuf Mahli ile değiştirildi), Suriye Demokratik Türkmen Hareketi,

2. Hüseyin Abdullah, Suriye Türkmen Kitlesi,
3. Halit Hocaoglu, Bağımsız Türkmen Şahsiyeti (genişleme sonrası milli şahsiyete dönüşmüştür),

33.2.5.2. *Kadın Genişlemesi Sonrası:*

1. *Besme Muhammed.*

33.2.5.3. *'Türkmen Genişleme Sonrası Üyeler:*

1. *Abdurrahman Mustafa*
2. *Nidal Arap*
3. *Ziyad Ali*
4. *Hasan Musulli*
5. *Yusuf Molla*
6. *Ali Habte (Muhammet Silo Türkhan ile değiştirilmiştir)*

33.2.6. *Suriye Geçici Hükümeti:*

33.2.6.1. *I. Dönem:*

1. Başbakan Yardımcılığı: Zeki Mustafa Türkmen, Suriye Türkmen Meclis,
2. Sağlık Bakanı: Adnan Hazzuri (Muhammed Vecih Cuma ile değiştirildi, Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi başkanı),
3. Eğitim Bakanı: İmad Barak, Bağımsız Şahsiyet.

33.2.6.2. *II. Dönem:*

1. Başbakan Yardımcılığı: Zeki Mustafa Türkmen, Suriye Türkmen Meclis,
2. Sağlık Bakanı: Adnan Hazzuri (Muhammed Vecih Cuma ile değiştirildi, Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi başkanı),
3. Eğitim Bakanı: İmad Barak, Bağımsız Şahsiyet.

33.2.6.3. *III. Dönem:*

1. Başbakan Yardımcılığı: Zeki Mustafa Türkmen, Suriye Türkmen Meclis,
2. Sağlık Bakanı: Adnan Hazzuri (Muhammed Vecih Cuma ile değiştirildi, Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi başkanı),
3. Eğitim Bakanı: İmad Barak, Bağımsız Şahsiyet.

33.2.7. *HNC:*

33.2.7.1. *Yürütme Kurulu:*

33.2.7.1.1. *Beşşar Mola (Askeri temsilci).*

33.2.7.2. *Müzakere Heyeti:*

33.2.7.2.1. *Muhammet Şimali.*

33.2.7.2.2. *Ahmet Osman (Askeri temsilci).*

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

34.Suriye Türkmen Siyasetinin Genel Durumu

Suriye Türkmen siyaseti ya da siyasi çalışmaları, 2011 halk isyanı öncesi Suriye sisteminde hiçbir zaman var olmamış ve yeşermeye filiz tutacak bir fırsat yakalayamamıştır. Baas rejiminin en büyük korkularının başında Türkmenler ve Türkmenlere dair unsurlar gelmekteydi. Türkmenlerin en ufak bir hareketlenmesine dahi tahammülleri yoktu ve böyle bir hareketlenme olduğu zaman şiddetle bastırılıyordu. Bugün hala bu durum değişmiş değil, aynı korkular devam etmektedir. Baas partisinin etkin olduğu yıllarda, Türkmenler ne siyasi bir örgüt kurma, ne de Türkmen kimliği ile bir siyasi faaliyet yürütebiliyorlardı. Bu koşul ve şartlar altında Suriye’de Türkmen siyaseti diye bir şeyin olması imkânsız olduğu için, Suriye’de Türkmen siyaseti oluşamamıştır.

Türkmenler, siyasi faaliyet yapma ya da Türkmen siyasi oluşumlar kurma imkânını, 2011 halk isyanı ile doğan boşlukta elde edebilmişlerdir. Lakin bu fırsat doğru değerlendirilememiş ve doğru okunamamış olup Türkmen hayatında hiç bir zaman işlenmemiş, büyük bir heyecanla beklenen Suriye Türkmen siyaseti ve hayali, bir krize dönüşmüştür. Bu bağlamda Türkmen siyaseti başarısız kalmakla durmamış Türkmen insanı nezdinde büyük bir umudu da aynı zamanda zayıflamasına neden olmuştur.

Bu olumsuz durumun arakasında yatan nedenleri iki sebeple özetlenebilir. Birinci sebep, iç etmen ve etkenlerden ortaya çıkmış iken ikinci sebep ise dış çevre etkenlere bağlı olması yüzünden ortaya çıkmış sonuçlardır. Birinci sebep dahilinde Suriye Türkmen siyasetini oluşturan kişilerin, dar düşünceli ve kendi çıkarlarını düşünen kişiler tarafından önü kesilmesi sayılabilir. Bu olguya örnek olarak, var olan kurumların tasfiye edilmesi ve yerlerine yenileri oluşturulması ile birlikte

Türkmenler için çalışmayan, sadece kendi çıkarını düşünen ve imtiyazlarını devam ettirmek isteyenlerin tasallutu altına girmesi verilebilir. İkinci sebep dahiline ise Suriye Türkmen siyasetinin ortaya çıktığı 2011 halk isyanının küresel güçlere umut ve bel bağlamaları yüzünden hiç bir türlü başarıya ulaşamamasında yatmaktadır. Bunun yanında Suriye’de birçok yapı kendi geleceğini, devrime endekslenmiştir. Devrim başarıya ulaşmadığı için bu yapılarda aynı akıbete, yani başarısızlığa uğramıştır. Türkmenler de kendilerini devrime endekslemiş ve geleceğini devrimin geleceğine bağladığı için, diğer yapılar gibi aynı sondan kurtulamamıştır. Türkmen siyasetinin içine düşmüş olduğu kötü durumun başında ortaya çıkan sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

34.1. Türkmen Siyasetinde Siyasi Bencilik

Bu tabirle anlatılmak istenen olgu, Türkmen siyasilerin ya da siyasi kuruluşlarının elde etmiş oldukları bazı imtiyaz, hak, bağlantı, destek, nüfuz, itibar ve yetkileri kendi şahsına veya dar grubuna indirgeyip, bu kazanımları, başka bir kişi ya da kuruluşla paylaşmamasından kaynaklanan bir arıza, marazdır. Bu elde edişlerin çoğunluğu bir takım çevrelere yakın olma ve olaylara erken müdahale etme gibi ya da olayın yaşandığı yerde ve tarihte bulunmak gibi tesadüfi nedenler ile elde edilmiştir. Bu kazanımlar Türkmen siyasetçileri nezdinde zamanla güç ve iktidar sarhoşluğuna ve bencilliğine yol açmıştır. Kendine münhasır gördüğü bu gücü kimseyle paydaş olmadan yalnız kendine bağlı kılması, birçok çabayı boşa çıkarmış olduğu gibi birçok değerli insanın da devre dışı kalmasına sebep olmuştur.

İktidarının zirvesini yaşadığı yıllarda veya günlerde, bu yanlış gidişatı ve uygulandığı doğrultmaya ve düzeltmeye yönelik girişimleri umursamayıp veya dikkate almayıp sarhoşluk edasıyla bildiğini okumaya devam etmeleri, Türkmen siyaseti için bir kırılma teşkil etmiştir. Türkmen siyaseti hakkında ilk olumsuz intibak ve izlenimi, bu tavırlar bırakmıştır. Bu kişiler, âdete kendi şahıslarında öyle cevherler keşfetmiş olmalı ki yeni yüzyılın siyasi dehası olarak kendilerini görmüşler, kendilerinin dışındakilerini bitirmeye, yok veya tasfiye etmeye uğraşmışlardır. Kendi çatı veya çatıları altında faaliyet gösterme ve kendilerine tabii olmaktan başka bir seçenek sunmayıp tek adam tek parti politikası güderek başka bir çözüm yoluna

girişmemişlerdir.

Bu yanlış politika ve uygulamalara yönelik hiçbir uyarıyı dikkate almamış ve yanlışlıkta ısrar etmişlerdir. Bu bencillik ve kendini beğenmişlik, Türkmen siyasetinde ilk talihsiz bölünmeye ya da çoğalmaya neden olmuştur. Güçlerin birleşik ve tek hedefe yönelmesi ve vurması gerekir iken Türkmenlerin birden fazla grupla ortaya çıkması, birçok hak ve hukuk mücadelesinde kayıplara ve zararlar çıkmasına sebep olmuştur. Bu kayıplara en iyi örnek, SUK ve SMDK'ya geç katılım ve sonrasında düşük temsiliyet gibi sonuçlar meydana getirmesi verilebilir.

34.2. Türkmen Kurumlarının Farklı Kanallardan Desteklenmesi

Türkmen siyasi kurum ve temsilcileri muhtelif nedenlerden bazen haklı bazen haksız şekilde ayrı düşmüş, farklı görüşler ve çalışma şekillerinden kaynaklanan nedenlerden dolayı değişik çalışma grupları adı altında örgüt kurmuşlardır. Bir zenginlik olan çeşitlenme ve farklılık, Türkmenler için üzülmeye ifade etmek gerekir ki, bir dezavantaj ve zayıflık kaynağı olmuştur. Bu ayrılık ve çeşitlilik, bazı Suriye muhalif grupları tarafından, bir fırsata çevrilerek Türkmenleri güçlenmeyecek ve kendi kararına sahip düzeye gelmeyecek kadar destekleyip ileriki tarihlerde devreye sokarak bu bölünmüşlükten faydalanarak bazı meseleleri pazarlık unsuru yaparak Türkmenlerin tek bir blok olarak bütün alanlarda hareket etmesini engellemişlerdir. Veyahut zayıflatarak bazı imtiyaz ve haklardan feragat etmesini sağlamak için destek sunmuşlardır. Nitekim bazı imtiyaz ve haklardan feragat etmesine de mal olmuştur.

Diğer bir yandan bütün taraflar üzerinde yaptırım gücü olan bazı resmi kurumların ya da şahısların, devreye girmemesi ve de ayrı şekilde görüşmesi ve maddi ve lojistik destek takdim etmesi, bütün tarafların bileğini bükeceğine, başlarını büyötmüştür. Hal ve durum böyle olunca, Türkmen siyasi kurumları arasında kendini görme, üstünlük taslama ve başboşluk ortaya çıkmıştır. Farklılık bir zenginlik ve renklilik olacağı yerine, Türkmen siyasi kurumları arasında ayrı ve birbirine zıt çalışmasına neden olmuş, sayılı Türkmen siyasi kurumları ve şahısları arasında güç ve mesai kaybına sebep olmuştur. Bundan dolayı Türkmen siyaseti büyük yara almış ve zarar görmüştür. Hâlbuki yapılacak yardım ve destek, bilinçli ve düzenli bir

şekilde doğru zamanda ve doğru adreslere yapılmış olsa, çeşitlenme ve farklılık bir zenginlik olup genel Türkmen siyasetine hizmet edecektir. Fakat ayrı şekillerde ve koordineli olmadan desteklenmesi, Türkmen siyasetini başarısızlığa ve birçok gayretin zayi olmasına sebep olunmuştur.

34.3. Türkmen Siyasetinde Bir Liderin Olmaması

Türkmen Siyaseti dört yıllık kısa ömründe birçok siyasi kuruluşu ve temsiliyet ilan etmiş ama birbirlerinin temsiliyetini kabul etmemişlerdir. Bu başlık altında Türkmenlerde iki tür temsiliyet ortaya çıkmıştır, birincisi kurum halinde temsiliyet, ikincisi ise şahıs düzeyinde temsiliyet olmuştur. Bu ayrım, devrimin başında ortada kimse yok iken sembolleşen isimler ve bu sembolleşen isimlerin bazılarının bir araya gelerek oluşturduğu kurumlar ve yalnız hareket etmeyi isteyen kişiler nedeniyle yapılmaktadır. Ayrıca bu iki türün dışında Türkmen Siyasetinin başarılı olacağı gören ilk iki türün müktesebatının üstüne konmaya yeltenen farklı kurum ve şahıslar da türemiştir. Bu kurum ve kişiler, birbirlerinin Türkmen davasında ve siyasetinde hedeflerini gerçekleştirme yarışında tamamlayıcı veya yardımcı görmek yerine rakip addetme eğilimine girmesi çok zararlı olmuştur.

Başta çeşitlenme ve de tüm Suriye Türkmen bölgelerine hitap etme düşüncesi içerisinde doğan bu hareketlerin süreç içerisinde çok az ve yüzeysel imtiyazlar ve içi boş temsilcilikler için, birbiriyle çatışmaya girmesi Türkmen halkının ahlaklarına ve örflerine uyan bir davranış olmamıştır. Çok başlı masaya oturmak ya da pazarlık yapmak, ayriyeten bu tür toplantılara Türkmen kurumları ya da temsilcileri olarak birbirinden habersiz katılmak, Türkmenlerin ön hazırlık yapmasına engel olmuş, masada elini zayıflatmış ve birçok hak ve hukukun tahsilinde başarılı olunamamasına neden olmuştur. Bu çok başlılık ve kurumlar ya da şahıslar arası kavga ve olumsuz beyanatlar, Türkmenlerin elini zayıflattığı gibi Suriye'nin kaderinin çizildiği ve konuşulduğu yerlere veya kurumlara davet edilmemiş ya da temsiliyeti cılız olmuştur. Bu vaziyet herkesten önce temsilci şahıs ve kurumlara zarar vermiş ve itibar kaybına yol açmıştır.

Bu çok temsiliyet ve birbirinden kopuk yapılar, Türkmenleri şu an yaşamış

oldukları zorluklar ve dramın sebebi olduğu gibi, gelecekteki zorlukların ve kayıpların da sebebi sayılacaktır. Hâlbuki güçlü bir lider çıksa, etrafına bütün Türkmenlerin kurumlarını ve yapılarını toplasa ve herkesi toplayan bir lider kişi ve kapsayan bir kurum oluştursa, Türkmenlerin müktesebat ve itibar olarak şimdiki halinin çok çok üstünde olacak ve gerek Türkiye gerek muhalefet arasında muhakkak çok iyi bir düzeyde yer alacaktır. Suriye'nin yeniden inşasında Türkmenler yerlerini yeniden almasını ve Türkmen haklarının hem BM hem de Suriye anayasası ile güvence altında almasını sağlayacaktır. Ancak Türkmen siyasetini geldiği durumuna baktığımızda, Türkmen hakkını savunacak veya geleceğini güvence alacak bir yapıdan uzak, işin farkında olmayan ve kişisel beklentilerini tatmin eden grup ve kişilerin insafına bırakılmış bir haldedir.

34.4. Siyasi Kurumlar ve Temsilciler Arasında Güven Kaybı

Türkmen siyaseti planlı ve programlı bir şekilde teşkilat, siyasi ve parti geçmişi olan kişiler ile başlamış değildir. Türkmen siyaseti bir Türkmen siyasetçinin tabiri ile "ortada bir cenaze var idi ama kaldıranı yok idi, biz bu cenazeyi kaldırdık" deyişi ile aynen özdeşleşmiştir. Bu başlık altında iki tür güven kaybından kaynaklanan başarısızlık var. Birincisi beraber başlamış kişiler ve kurumlar arasında güven kaybı olup ikincisi hiç bir şekilde beraber çalışmamış kurum ve kişiler arasında olmayan güvendir. Bir grup Türkmen gençleri, Türkmenlere hakaret ve aşağılama gibi görünen konuşmalar ve muameleler sonrası iyi niyetle ve çok zor şartlar altında siyasi yapılarını kurmuşlardır. Kişisel katılımı yerine bu genç ekip, Suriye Türkleri Platformunu kurmuşlardır. Bu ekibin çoğunluğu, genç ve dinamik, niyeti temiz ve halis idi lakin çalışma geçmişi ve siyasi deneyimi olmaması, kurucu ekip arasında kısa bir süre içerisinde çatlaklar meydana getirmiştir.

benzer sebeplerden ve grup içerisinde aksakallı kimselerin olmayışı, Türkmen siyasileri arasında incir çekirdeğini doldurmayacak sorunlar yüzünden ihtilaflar ve görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu farklılık ve anlaşmazlıklar zamanla kavga haline dönüşmüş ve parçalanmalar meydana gelmiştir. Bu yüzden çok değerli ve temiz niyetli Türkmen aktivistleri ayrı hareket etmeye ve kendilerine gruplar oluşturmaya başlamıştır. Bu kişiler ve gruplar ayrı çalışmaya ve zamanla iş

kesişmesinden dolayı çıkar çatışması bile yaşamaya başlamışlardır. Bu ihtilaflar giderilmeye çalışılmış ama çok azı başarılı elde edilmiş ancak girişimlerin büyük kısmı ise başarısız olunmuştur.

Zamanla ilk aktivistler bazı konum kaybı ve zayıflama ile birlikte birbirlerine saldırmaya ve birbirlerinin eksikliklerini marifetmiş gibi ortaya dökerek rakipleri hakkında söylenen her sözü kesin hakikatmış gibi ad ederek üzerine balıklama atlamışlardır. Karşı taraf kendini müdafaa etmeye başlayınca hiç bir doğruluğu olmayan sanal dünya olan sosyal medya üzerinden seviyesizce kavgalara girmişlerdir. Bu kavgalar sonucunda taraflar arasında birbirilerine karşı güven kaybı oluşmuştur. Kişiler neticede kurumları temsil ettikleri için bu kavga, kurumlara da yansımış ve sirayet etmiştir. Bu kavgalar zamanla kurumlar arası da güven kaybına neden olmuştur.

Türkmen siyasetçilerinin güven kaybı kurumlar arası güvensizliğe ve dolayısıyla Türkmen siyasetinin başarısızlığına neden olmuştur. Bu sorunların çoğunluğu kişiler arası bir kavgadan çıkmış değildir. Bu kavga bazı Türkmen kurumlarının kuruluş felsefesinden kaynaklanan hastalıklardan ortaya çıkmış olma durumu da vardır. Bu hastalığın en güzel ifade, bazı kurumlar diğer kurumları yok etmek veya içinde eritmek üzere planlar içerisinde olması verilebilir. Bu gibi tehlikeli düşünce ve bilinçaltında yatan amaçlarla kurulan, filmi iyi çekilen ve tanıtımı şirin gösterilen fakat arkada yatan tehlikeli yapılar daha tehlikeli olmuştur.

Bu yapılar bazı çevreler tarafından sürekli bir şekilde ön plana çıkarılmış ve sürekli bir numara yapılmaya çalışılmıştır. Bu yapının içine girmeyenlere baskılar uygulanmış, başarılı olunmayınca en üst düzey devlet yönetiminde ve muhalefet yönetiminde tecrit edilmeye yönlendirilmiştir. Kuruluş felsefesi tehlikeli olan ve yaptıkları ile daha tehlikeli hâle gelen yapı ya da yapıları, eski aktivistlerin ve kurumlarının Türkmenler adına elde edilmiş ya da yapılmış projeleri bitirmeye çalışması kurumlar arası ilişkilerin ne denli tehlikeli bir boyuta ulaştığını göstermektedir.

34.5. Türkmen Siyasi Oluşumlarının Kurumsallaşamaması

Türkmen siyasetinin başarısızlıklarının bir diğer sebebi ise, Türkmen siyasi oluşumlarının kurumsallaşamaması, tabana inememesi ve kadrolaşmaması olarak üç başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar Türkmen siyasi oluşumlarının iç düzeni ve yapısını ele almaktadır. Birinci sebep olan kurumsallaşamama sorunu ve diğer iki sebep için de geçerli olan gerekçe, Türkmen siyasi oluşumlarının kurulma yeri, tarihi ve şartlarından kaynaklanmaktadır.

Bilindiği üzere Türkmen siyasi oluşumları Suriye halk ayaklanması ile ortaya çıkmış olup bu ayaklanma dahi planlı ve tek merkezden idare edilmiyordu. Ayaklanmanın kurumları bizatihi kendiliğinden ortaya çıkmış, önceden hazırlanmayan bir olay olduğu için gibi, Suriye Türkmen siyaseti de plansız bir şekilde ortaya çıkmıştır. Türkmen siyasi oluşumları, kurulduğu şartlarda bir ihtiyaç ve zaruretti. Nitekim birçok muhalif kurum ve örgütte bu yüzden hızlı bir şekilde kendini ilan etmiştir. Ancak bazı kurumlar tabeladan ibaret olup hiç birisi teşkilat yapısını tamamlamış değildi, bir ad altında ya da grup adına muhalefet toplantılarında sadece katılıyor ve konuşuyordu. Hal böyle olunca Türkmen siyasi oluşumları da iç teşkilatlanmayı daha kuruluş esnasında yapmayıp ileri ki bir tarihe ertelemiştir.

Bu gerekçeler ilk günler için mazur görülebilirdi fakat şartlar ve çalışma şeklinde değişir iken Türkmen siyasi oluşumları kuruldukları günün yapısı ile devam edebilmesi veya daha da küçülüp yapıdan kopmalar meydana gelerek yola devam etmesi, makul karşılanamaz bir durumdur. Hâlbuki Türkmen siyasi kurumları, yönetimini genişletip kadrosuna yeni yüzler, yeni beyinler ve yeni dinamikler ekleyerek tabana ve sahaya inmesi gerekir iken ilk günkü yapı ve kadro ile yola devam etmişlerdir. Ayrıca diğer bir sorun olan kurumsallaşamamaya neden olmuşlardır.

Türkmen siyasi kurumları, plansız ve programsız bir şekilde kuruldukları gibi yoluna da plansız ve programsız bir şekilde devam etmişlerdir. Kararlar, ziyaretler, temsilci göndermeler ve atamalar, para tahsisi ve dağıtımı hiç bir denetim ve muhasebe mekanizması olmadan, her üye her sorumlu kendi yanından kararlar alarak kurum yönetmeye çalışmıştır. Dolayısıyla kurucu ekip arasında güvensizlik meydana

gelmiş ve herkes kendi işine bakma durumu yaratmış, bir türlü yazılı ve antlaşmalı bir metin ortaya çıkartamamışlardır. Kurumların kurulduğu şartlar değişmiş ve dünya artık örgütlü bir muhatap arar iken Türkmen siyasi oluşumları, devrim havasında oluşan ve hala o havada giden yapılarda kalınca, birçok yerden gelecek ilgi ve destekten mahrum kalmasına yol açmıştır.

Diğer bir sorun ise sahaya inememe ve tabanı genişletememe sorunu olmuştur. Birçok Türkmen yapısı yurt dışında kurulmuş olup faaliyetlerinin merkezi Suriye sahasına taşıyamamıştır. Hitap edilen kitle saha değil de muhalefet ve onun kurulduğu yerler olunca, yapılar büyüyememiş ve tabansız kalmıştır. Bu durumda ekiplerin cılız ve etkisiz kalmasına neden olmuştur. Zira tabana inme politikasının muhalefet nezdinde pek karşılığı olmasa da hitap edilen kitle açısından çok ehemmiyeti vardır. Nitekim Türkmen halkı yıllarca, bu tür yapıların özlemi ve şevki ile yaşamıştır. Türkmen halkının fırsat bulduğunda, bu yapılara dâhil olma isteği hiç bir zaman eksik olmamıştır. Buna yönelik birçok kez başvuru yapılmış olup ama bu teveccühü karşılayacak ve algılayacak bir teşkilat yapısı ve yönetimi oluşmadığı için yapılar akim kalmış ve kendi başarısızlıklarına yol açtığı gibi Türkmen genel siyasetini de olumsuz bir şekilde etkilemiştir.

34.6. Siyasi Oluşumların ve Siyasilerin Deneyimsizliği

Ekseriyetle Türkmen siyasi oluşumlarının ve siyasilerinin geçmiş dönemlerde siyaset yapma şansı bulamadıkları için ortaya çıkış tarihi, Suriye devrimi ile paralel bir tarih kabul edilmektedir. Siyaset biliminde bu süre çok kısa sayılmaktadır. Bir siyasi parti ve siyasetçi için çok kısa bir süre olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu kısa süre içerisinde bir partinin veya siyasetçinin hazır olması ve olgunlaşması beklemek haksızlık olacaktır. Ayrıca Türkmen siyasetinde boy gösteren ve mücadele veren birçok Türkmen siyasetçi, eski sistemin baskıcı ve yasakçı zihniyetinden dolayı herhangi bir siyasi bir deneyiminden yoksun kalmıştır. Fakat bu devrimin hızlı gelişmesi ve ortaya çıkan boşluktan dolayı, bu durum bazı kimselere fırsat oluşturmuş, yöneticilik ve teşkilat basamaklarından geçmeden doğrudan en üst mevkilerde, Türkmenler adına siyaset yürütme ve temsil etme imkânlarına erişmiştir.

Baas ve Esat rejimlerinin baskı ve yasakları, Türkmenlerin yıllardır siyasi aktivitelerinin dışında kalmasına sebep olup Suriye halk ayaklanması ile meydana gelen birçok muhalif yapıdan uzak veya dâhil olduklarında da çok yetersiz kalmışlardır. Türkmen siyasetçileri, imkânsızlıklar ve yetersizlikler içerisinde siyasi muhalif yapılar içerisinde Türkmenleri var etmek için büyük fedakârlıklar yapmışlardır. Ancak imkansızlıklardan ve genel gidişatın kötü olmasından kaynaklı bu yapılar gerekli temsiliyeti gerçekleştirememişlerdir. Bazı kurumlar ise Türkmenlerin umutlarını tüketerek Türkmenlere zarar vermeye başlamıştır. Bugün itibariyle Türkmenlerin siyasi hayatının tüm boşluklarını tam manasıyla doldurmuş bir kuruluştan bahsetmek zor olduğu gibi gelecek için ümit veren bir Türkmen siyasi kurumundan ya da siyasetçisinden bahsetmek de çok uzak bir vakadır.

Bugün itibariyle siyasi Türkmen oluşumların performansını, Türkmen halkının büyük bir kısmının beklentisinden çok düşük kalmıştır. Yapı ve yönetimi itibariyle modern yönetim ve örgüt yapılarından da uzak kalmalarından dolayı muhataplarının da beklentilerini karşılamaktan uzak kalmalarına sebep olmuştur. Bu durumun yanında kurumsal bazda mevcut siyasi yapılar, kurumları tesis etmek ve işletmek için gerekli insan gücünün yetişmemesine de sebep olmuştur. Türkmenlerin, siyasi bir kurum ya da teşkilat kurma isteği ya da mecburiyeti 2011 halk ayaklanması ile meydana geldiğinde, gerekli insan gücünü ortaya çıkmaması veya var olmaması, Türkmen siyasetini başarısızlığa sevk eden en büyük etkenlerden birisi olmuştur.

Türkmen siyasetçilerinin teşkilat geçmişi olmaması Türkmenlerin büyük heyecanla beklenen siyasi örgütlenmeleri, büyük hayal kırıklığı meydana getirmiştir. Fakat bu kısa süre zarfında yapılan siyasi faaliyetler ve kurulan siyasi oluşumlar, Türkmen siyasetinin geleceği için birer yetiştirme ve yetiştirme yerleri olabilme ve Türkmen siyasetini şekillendirme fırsatı haline gelebilme umudu da taşımamaktadır. Mevcut yapılar büyük bir oranla yeterli gelmese de yatırım yapılması durumunda gelecek için, gelecekteki yapılacak işler ve yapılar için ilham kaynağı olacak mekanlar olabilirler.

Sonuç itibarıyla bu bölümde, Türkmen siyasetinin başarısızlığına yol açan bazı sorunları gündeme getirdik ancak sorunların tümü, bu bölümde zikredilenlerden ibaret değildir. Bunun üzerine söylenecek birçok sözler olacaktır lakin bu önemli ve

tarihi süreçte olup bitenler hakkında bu güne kadar bir şeylerin yazılmaması ve yapılmaması olan bitenler kadar vahimdir. Ümit edilir ki bu meseleye ömür adayanlar ve kendini bu dava ile özdeşleştiren kurum ve kişilerin görmedikleri ya da görüp de başkalarına inandıramadıkları bazı hususlara dikkatlerini çekmiş olunur ve gerekenlerin yapılmasına bir vesile olabilir. Aksi takdirde Türkmen siyasetçileri, yapılanları ve yaptıklarını doğru görmekten ve göstermekten çekinmeyecek ve gittiği yolda hiç bir düzeltme veya tashih yapmadan ilerleme gafletine ya da yanılgısına düşeceklerdir. Bunu yapmaları takdirde Türkmenleri kötü bir sona götüreceklerdir. Bu yaptıkları yanlarına bırakılmayacak ve yaptıkları her hatadan dolayı muhasebe edilmeleri konusu ola ki caydırıcı olur. Çünkü oynanan oyun ve icra edilen Türkmen siyaseti işi, bin yıllık bir varlığı olan Türkmenlerin bu topraklardan yok edilip gitmesine neden olma ihtimalini taşımaktadır.

35. Türkmen Siyasetine Bazı Tavsiyeler ve Önerler

Suriye modern siyasi tarihinde Esat Rejimi, Baas dışında başka bir kimseye siyaset yapma şansı tanınmadığı için, 2011 halk ayaklanması ile birlikte yılların siyaset yapma özlemi çeken Suriye halkı, ilk fırsat verildiğinde mantar gibi türeyen siyasi teşkilatlar ile karşılaşmıştır. Bu gelişmeler, Suriye Türkmenlerini de etkilemiştir, ancak Suriye Türkmenlerinin siyasi hayatının çok yakın bir tarihe dayanması ile birlikte siyasi tecrübesizlik ve geleceği iyi okuyamaması, Suriye Türkmenlerine çok pahalıya mal olmuştur. Bu siyasallaşma meselesi, Türkmenler için adeta ölüm kalım meselesi halini almıştır. Duygusal davranan Suriye Türkmenleri, mazlum gördüğü Suriye halkından yana tavır alması ve Esat'a düşman kesilmesi, kendisini kendine ait olmayan bir kavganın en ateşli tarafı olma hâline getirmiştir.

Türkmen siyasileri, Türkmen siyasetinde yumurtaları tek bir sepete koymak mecburiyetinde bırakılmıştır. Hâlbuki siyasiler yumurtaları tek bir sepet koyma yerine başka sepetlere dağıtsalar idi Türkmenler açısından daha reel ve gerçekçi bir politika olacaktı. Türkmenlerin zayıf ve fakir olmasından dolayı Türkmen varlığı, herhangi bir kırılmayı kabul etmeyecek durumda olması hasebiyle Türkmen kaderini tek bir şansa bırakması asla akıl karı değildir. Türkmenler siyasi açıdan arzu etmedikleri bir yerde

siyaset yaptıkları için arzu etmedikleri sonuçlar ile karşı karşıyalardır. Ancak Türkmenlerin bu hengâmeden kurtulmaları ve en az kayıp ve zararlar nasıl çıkacakları yol ve yordamlara bakmaları gerekmektedir. Bu bağlamda Türkmen siyasetçileri ve ilgilenenler için bazı öneri ve çözümler şu şekilde sıralayabiliriz:

35.1. Partileşmeli

Parti, idari ve siyaset biliminde siyasi faaliyetlerin örgütlü ve kurumsal şekilde yapılmasının adı ve yeridir. Parti kültürü ve anlayışı, siyaset yapan toplulukların neyi nasıl yapacağını açık bir şekilde, belirli bir disiplin içerisinde ve yönetim hiyerarşisinde neyin nereye bağlı olduğu ve kimin ne sorumlulukların ve yetkiler aldığı belli olan bir çalışma şeklidir. Bu yetki ve sorumluluklar, belli bir ilke ve amaç ile şekillenmiş mekanizmaya bağlı olup denetim altına alınarak çalışma kuralları dışına çıkmaya müsaade etmeyecek bir şekilde belirlenmektedir. Herhangi bir grup veya ideoloji tarafından istismar edilmeden çalışma akdi içerisinde belirlenen hedefler ve maksatları gerçekleştirmek üzere kurulmuş bir çalışma hâlidir. Ayrıca parti mensup ve yandaşlarına, siyasi çalışmaların gidişatını kontrol etme imkanı sunar iken yapılan ya da yapılmayanlar hakkında sorgulama ve sorumluları, muhasebe etme olanağı da sunmaktadır.

Suriye halk isyanı 2011 Mart ayında başlayana kadar Suriye Türkmenleri, Baas partisinin ve Esat ailesinin değişik işkence ve zulmüne maruz kalarak siyasi hayattan tecrit edilmiş ve siyasetten mahrum bırakılmıştı. Bu mezkûr olay yaşanana kadar Suriye Türkmenleri, bir siyasi ya da parti deneyiminden yoksun kalmışlardır. Suriye Türkmenleri adına yapılan herhangi bir siyasi faaliyet ya da toplumsal çalışma, Esat'ın Türk unsuruna negatif yaklaşımından dolayı pek mümkün olmamıştır. Bu ahval ve şerait altında Türkmen halkı siyaset, teşkilat ve parti kültüründen ve anlayışından yoksun ve uzak kalmışlardır.

Bu gelenekten ve kültürden yoksun olan Türkmenler, 2011 Mart ayaklanması yaşandığında, Türkmenlerin yoğunlukta olduğu yerlerde zamanla bir otorite boşluğu oluşması ve devrimi destekleyen ülkelerin rejime muhatap sayılacak bir kimseleri arayışı yüzünden ortaya tabela muhalefet çıkmıştır. Bu tabela muhalefet, ülkenin

yeniden şekillenmesinde ve inşa edilmesinde, Esat gitmeden daha ülkeyi bölüşmeye başlamıştır. Kendisini Esat'a alternatif bir muhatap gibi sunan muhalefet, Türkmenler adına hiç bir şeyin söylememesi, Türkmen merkezli faaliyet yürüten aktivistleri rencide etmiş ve Türkmen siyaseti yürütmeye sevk etmiştir. Nitekim Suriye'de devrim sonrası da ülkenin yönetimi ve idaresi partiler aracılığı ile yapılacak olacağından partiler kurulmasının ve partileşmenin önemi artmaktadır.

Devrim, disiplinsiz, plansız ve programsız, hesap vermeyen, düzensiz ve kuralsız bir çalışma hali olduğu için kısa ömürlü tepkisel olaylara uygunluk göstermektedir. Bu yapı kısa süreli ve kısa vadeli hedefleri gerçekleştirmeye müsait ama uzun soluklu hedefleri gerçekleştirmek ve bir kitle yaratmak için elverişli olmayan bir çalışma şeklidir. Bir ideoloji yaratmak veya millet olma projesini gerçekleştirmek ya da toplumu dönüştürmenin yolu disiplinli, planlı ve programlı bir çalışma anlayışı içerisinde ancak yapılabilmektedir. Bu hedefleri gerçekleştirmenin ve faaliyetleri yapmanın en doğal adresi ise yalnızca siyasi ve örgütlü yapılardır.

Siyasi hayatın en doğal tezahürü olan partiler, Türkmen siyasetine zaman kaybedilmeden hızlı bir şekilde geçilmesi ve çağdaş bir parti anlayışı içerisinde, Türkmen dünyasına ve düşüncesine girmesi gerekmektedir. Dağınık ve düzensiz bir çalışma yerine düzenli ve ahenk içerisinde çalışan bir kadrolar, dağınık ve kopuk kişilerden daha faydalıdır. Bu geçiş, kâh mevcut siyasi yapıların partilere dönüşmesi kâh yeni partiler kurularak yapılması şeklinde gerçekleşebilir. Bu partilerin birer çalışma akdi olan iç tüzüğü olmalı ve bu tüzük içinde karar alma mekanizması, hedefleri ve hiyerarşik yapısı açık bir şekilde belirtilmelidir. Ayrıca hedeflerini gerçekleştirmek üzere ve Türkmen halkına yapacağı hizmet ve faydaları nasıl gerçekleştireceğini izah edecek parti program ve planlarını anlatan çalışmalar da dâhil olacak bir şekilde ortaya çıkmalıdır.

Türkmen siyasi hayatında diğer bir olgu ise günümüz şartlarında, tek bir parti olarak değil de bir kaç parti olarak faaliyet göstermek, tek parti olarak ortaya çıkmaktan daha avantajlıdır. İçinde bulunan şartlarda, değişik isimler ve gruplar içerisinde yer alarak Türkmen davasına ve hedeflerine hizmet emek noktasında daha faydalı olacaktır. Suriye siyasetinin şekillendiği ve yoluna devam ettiği anlayış uzmanlaşmaya dayalıdır. Her grup ve akıma tahsis edilmiş bir kota mevcuttur. Bu

kotalar içerisinde Türkmenlere de bir kota verilmiştir. Dolayısıyla Türkmen davasına ve hedeflerine hizmet edecek başka yollar da aranmalıdır. Bu arayışlar, bazen ittifaklar kurularak olur bazen de başka grupların içinde Türkmen siyasetçileri sokmakla olabilir. Farklı fraksiyon ve gruplar adında ya da çatısı altında Türkmen siyasetçilerini Suriye genel siyasetinin yapıldığı meclise ya da koalisyonuna güçlü bir şekilde girmelidir.

Türkmenlerin geleceği için bu tür yapılarda Türkmen siyasetçilerinin sayısı artırılmalı ve Türkmen çalışmaları dışında gelen Türkmen kökenli siyasileri kazanılmaları ve genel Suriye siyaseti içerisinde güçlü bir Türkmen siyaseti oluşturmak zaruridir. Bu strateji, Türkmen siyasetinin ve temsiliyetini genel Suriye siyaseti nezdinde artırdığı gibi Türkmen halkı nezdinde de bütün akım ve fraksiyonları kapsamış olacak ve Türkmen gücünün ve birikimli insanın kaybolmasını önlemiş olacaktır. Başka kimlikler ya da yapılar altında siyaset yapmak isteyenlerin başka kimselere hizmet etmek yerine Türkmenlere hizmet etme olanağı sağlamış olacaktır.

Bu bağlamda teklifimiz, Türkmenlerin ana düşüncesi olan üç akımda birer parti kurulmalı ve bu şemsiye altında Türkmenler toplanarak üç tarz Türkmen siyaseti yapmalılarıdır. Türkmen düşünce hayatını oluşturan, Türkçülük, İslamcılık ve Suriyecilik üç ana düşüncesi çerçevesinde birer parti oluşturmak suretiyle Türkmen düşünce dünyasını azami ölçüde kapsamış olunacaktır. Türkmen gücünün ve imkânının dağılması önlemiş ve tek bir noktaya odaklanması sağlanmış olacaktır. Zira bu üç ana oluşumun nihai manada amaç ve hedefleri bir olup müşterek hedefleri gerçekleştirmek üzere metot, yöntem ve söylem farklılığı arz edebilecektir. Dağınık ve düzensiz bir yapıdan planlı, programlı ve disiplinli yapılar teşkil edilerek geçiş sağlanıp tüm Türkmenlerin siyasi ve ideolojik dünyasına hitap ederek hiç bir boşluk bırakmadan, Türkmenleri örgütlü ve teşkilatlı yapılara büründürerek Türkmen siyasetini kurtaracağını beklemekteyiz.

35.2. Sivil Toplum Örgütleri Kurulmalı

Sivil toplum örgütleri, medeni insanların toplum ihtiyaçlarını maddi bir çıkar

beklemeden karşılamak için faaliyetler yürütüldüğü örgütlerdir. Bu örgütler, toplumun değişik ihtiyaçlarını yerine getirmek üzere, kâr gütmeyen, hizmet merkezli sivil toplum kuruluşlarıdır. Kadim bir hizmet anlayışına sahip olan toplumumuz, siyasi ya da askeri konulara bulaşmadan, bulunmuş olduğu yerlerde, toplumlarda ihtiyaç duyulan konularda yardımcı olma felsefesi ile sivil toplum örgütleri üzerinden yola çıkmıştır. Bu kuruluşlar, devletin yetersiz kaldığı ya da boş bıraktığı alanlarda hizmetler sunarak, medeni ve çağdaş bir toplum olma yolunda sivil inisiyatifleri teşkil etmektedirler.

Zamanla değişen yaşam koşulları ve ilerleyen devlet yönetme geleneği karşısında, toplum menfaatini gözetmek üzere oluşmuş kurumlar, bir sivil faaliyet olan siyasete de müdahil olmaya başlamıştır. Modern devlet anlayışının giderek zayıfladığı ve zamanla ülke ve devlet yönetimlerine yön veren ve ortak olan sivil toplum kuruluşları, çağdaş toplumların en belirgin özelliği olmuştur. Gelişmiş ülkeler ve topluluklarda, devlet kurumları belirli bir süreliğine seçilmeleri ve tayinler yapılarak idare edilmeleri, yeterli gelmemeye başlamıştır. Hızlı gelişen dünyamızda ve akıl olmaz süratle yaşanan olayları takip etmek zorlaştığı için ve değişen şartlar ve çevre koşulları yüzünden politikalar ve stratejileri güncelliğini yitirmektedir. Modern devlet sisteminin değişen koşullardan ve ilerleyen teknolojiden dolayı ülke ve devlet siyasetinin düzeni bozulmaktadır. Duruma göre hareket etme ve halkın nabzını yakından takip etmek, modern siyasetin vazgeçilmezi olmuştur. Çağdaş toplumlarda ise, siyasete balans ayarı verme hali, en iyi şekilde sivil toplum örgütleri ile yapılmaktadır.

Toplumun isteklerini ve tepkilerini güncel bir şekilde sunan sivil toplum kuruluşları, Türkmen siyaseti için de zaruri ve acil bir ihtiyaçtır. Ancak Suriye Türkmenleri, malum baskı ve tecritten dolayı Baas Suriye'sinde böyle bir toplumsal haktan ve faaliyetten uzun yıllar yoksun kalmıştır. Baas devletinde, Baas dışı herhangi bir toplumsal faaliyete de izin verilmemiştir. Türkmen olmayan unsurlara bin bir zorlukla bu hak tanınır iken Türkmenlere asla böyle bir imkân tanınmamıştır. Dolayısıyla Türkmen toplumu, böyle bir çalışma ve hizmet anlayışından mahrum bırakılmıştır. Bu yabancılık, 2011 Mart halk isyanı ile ortaya çıkan boşlukta, örgütlenmede zorluk çekildiği ve mesafe alınamadığı zamanla görülmüştür.

Bu zorluklara rağmen, Türkmen toplumunun tüm alanlarını örgütlemek ve nihai manada Türkmen hedeflerinin gerçekleştirmek ve toplumun bütün katmanlarını, bu kutlu davanın bir parçası haline getirmek için önemli bir halk örgütlenmesidir. Sivil toplum kuruluşları, Türkmen toplumunun işi, düşüncesi ve bulunduğu ortam nazarı itibari ile bu davaya dâhil etme ve insanların bu dava imkânları ve durumları ölçüsünde katkı sağlayacak ve amacın gerçekleşmesinde paydaş hâline getirecektir. Dolayısıyla Türkmen toplumunun günü ve geleceği bir takım dar çevrelere sıkıştırılmayacak ve kimsenin tekeline bırakmadan herkesin gücü ve imkânı nispetinde taşın altına elini koyacak ve bu davayı layıkıyla olması gereken noktaya taşıyacaktır.

Türkmen toplumunun bütün unsurlarının dâhil olduğu ve medeni bir toplum gibi hareket etmesini sağlayacak yapı, sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu kuruluş ve örgütlerde daha fazla insanın istihdam edilmesiyle birlikte, dava içine alınmış olduğu gibi Türkmen halkının kaderi için sorumluluk paylaşımı da yapılmış olacaktır. Bu yapılara dâhil olan Türkmen insanına görev ve yetki verildiği üzere davanın sahipleri aratacak ve bu anlayış daha geniş tabanlara yayılmış olacaktır. Bu çalışma ile birlikte, bütünleşik bir Türkmen toplumu meydana getirilmesinde ciddi bir mesafe kat edilmiş olacaktır. Türkmen insanının dünyasında ve hayatında bütün alanları doldurulmuş ve Türkmen insanını çalışma içerisine yetki ve sorumluluk dâhilinde paydaş kılınarak ideal bir çalışma ortamı sağlanmış olacaktır.

Eğitim, sağlık, kültür, çalışma, hukuk, tarih, sosyal çalışmalar, düşünce kuruluşları ve nice toplumsal ihtiyaçlar ve faaliyetleri düzenleyecek, örgütleyecek ve yönlendirecek dernek, vakıf, merkezler, kurumlar ve sendikalar kurularak Türkmen insanının bütün alanlarını dolduracak çalışmalar yapılması, Türkmenlerin millet olma yolunda mesafe almasını sağlayacak ve adımlarını sağlamlaştıracaktır. Bu gerçekleştirilmesi durumunda Türkmenler, başta Türkiye olmak üzere tüm dünya kamuoyunda ciddiye alınacaktır. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları, Türkmenlerin hayati derecede öneme sahip bir süreçten geçerken üzerine düşen görevi alması ve yerine getirmesi gerekmektedir. Türkmen halkına bu tür kurum ve örgütlerin önemini ve gerekliliğini anlatmalı ve gerekli tavrı alınması sağlanmalıdır. Konumuz itibari ile Türkmen siyasetini kurtaracak ve yüksek seviyelere taşıması noktasında sivil toplum kuruluşlarına önemli derecede ihtiyaç duyulmaktadır. Bu

süreçte sivil toplum kuruluşları mükellef oldukları sorumlulukları yerine getirmelidirler. Modern devlet yapısındaki sivil toplum kuruluşları kurulmalı ve siyasi hayata dâhil olmaları sağlanmalıdır.

35.3. Türkmen Şahsiyetlerini Türkmen Siyasetine Dâhil Edilmeli

Baas Suriye'sinde siyaset yapmak yalnızca Baas mensuplarına mahsus bir olaydı. Türkmenlerin, bu yapı içinde siyaset yapmak dışında başka bir çareleri olmamıştır. Bu ortamda Türkmenler için siyaset yapmak ise ateşten gömlek giymek gibi idi. Zira Baas ve Esat, Türklere karşı ciddi bir mücadele vermiş ve Türkleri geri kalmışlığın başı müsebbibi olarak göstermişlerdir. Bu algı içinde Türkmen siyaseti yapmak mümkün olmamıştır. Ancak Baas içerisinde, Türkmen siyasetine yakın olmadan Baas partisinin çizdiği sınırlar içerisinde siyaset yapma şansı yakalayan az sayıda Türkmen kökenli siyasetçi olmuştur. Ayrıca Suriye dışında Türkiye, Avrupa ve Arap ülkelerinde siyaset yapma şansı olan Türkmen şahsiyetleri de vardır. Bunlara ilaveten 2011 halk ayaklanmasıyla ortaya çıkan boşlukta bir yapı içine girmeden siyaset yapan Türkmen şahsiyetleri de vardır.

Hayatın doğal süreci içerisinde siyaset yapmış veya hala yapmakta olan ama herhangi bir Türkmen siyasi yapısına dâhil olmadan çalışmalarına devam eden Türkmen şahsiyetleri de nazarı dikkate alınmalıdır. Siyasi deneyimleri ve halk nezdinde çalışmaları olan kişilerin, Türkmen siyaseti dışında tutulmaması gerekmektedir. Türkmen siyasetini olgunlaştırmak ve arzu edilen bir noktaya gelmesi için Türkmenler adına veya Türkmen kökenli kişilerin, Türkmen siyasetine kazandırılması gerekmektedir. Bu süreçte, Türkmen halkına ve davasına hizmet edecek her türlü unsuru dikkate almak gerekmekte ve tarihi bir zaman diliminden geçen ülke ve Türkmenlerin kaderi bir gruba ya da belli bir ideolojinin tekeline bırakılmamalıdır. Bu siyasete renk katan bütün şahsiyetler bu sürece dâhil edilmelidir.

35.4. Türkmen Siyasi Üst Çatısının Aktifleştirilmeli

Suriye Türkmenlerin geç teşkilatlanmaları ve siyasileşmelerinden dolayı, birçok haktan ve kazanımdan yoksun kalmalarına neden olmuştur. Dünya siyaseti ve Suriye siyaseti, Türkmenler hususunda karşısında hatırı sayılır bir muhatap aramaktadır. Güçlü muhatap, güçlü kabul gördüğü gibi müzakerelerde de konumu güçlü olacak ve hakları daha kolay tahsil edecektir. Ancak Türkmenler, bu güçlü muhataplık noktasında maalesef olması gereken yerde hâlâ değiller. Tarihi bir süreçten geçen Suriye, aynı zamanda Türkmenler için tarihi bir fırsat arz etmektedir.

Büyük bir fırsat oluşturan Suriye olayları aynı zamanda büyük riskler de taşımaktadır. Bu tehlike, bin yıllık Türk varlığının Suriye topraklarından silinmesi ve Türkmen halkı için göç, sürgü, yurdundan edilişi gibi trajedik sonlar da içermektedir. Dolayısıyla güçlü teşkilat, güçlü irade, güçlü millet ve güçlü yapıların zaman geçilmeden kurulması zaruridir. Türkmenler güçlü bir teşkilatlanma ve güçlü siyasi oluşumlar kurmayı başarabilir ise, Türkmenleri bekleyen yüzyıllık tehlike bertaraf ve kayıp telafi edileceği gibi Türkmenlerin gelecek yüz yılı da teminat altına alınmış olacaktır.

Bu bağlamda güçlü yapıları için Türkmen siyasetini bir üst çatı altında ya da siyasi yapılar arasında koordinasyon heyet tesis ederek bu yapıları tek bir yerde toplayacak yapı kurulmasının gün geçtikçe önemi ortaya çıkmaktadır. Türkmen siyasi üst çatısı, kelimenin tam manasıyla Türkmen siyasetini temsil edecek en üst yapı olmalıdır. Bu yapı, Türkmen partilerini, bağımsız Türkmen siyaset adamlarını ve sivil toplum kuruluşlarını kapsayacak bir şekilde oluşturulmalıdır. Zira bu yapı, partiler üstü bir yapı olduğu için herhangi yerel veya yabancı bir partinin siyasi, ekonomi, kültürel, askeri programını ve ideolojisini benimsemeden, Türkmenlerinin ana hedeflerini gerçekleştirmek için bütün güç ve imkânları tek bir hedefe yöneltmek ve odaklanmak üzere faaliyet göstermelidir.

Türkmenlerin dışında ve ötesinde sürdürülecek genel siyaset, plan ve programlar, bu üst yapı çerçevesinde belirlenmeli ve buna bütün yapılar riayet etmelidir. Bu yapı, siyasi bir yapı olduğu için, ağırlıklı bir şekilde siyasi organizasyonlardan oluşturulmalıdır. Siyasi organizasyonlar dışında serbest olarak faaliyet gösteren bağımsız şahsiyetlerin ve Türkmen halkına hizmet veren sivil

toplum kuruluşlarının da yapıya dahil edilmelidir. Türkmen siyasetini kişi ve tüzel kişiler tek bir çatı altında toplanarak Türkmen siyasetini kurtarmada önemli bir merkezdir. Ancak bu yapı kendini partiler ya da sivil toplum kuruluşları yerine koymamalı ve kendine rakip görmemelidir. Bu yapı Türkmenlere yönelik değil dışa yönelik, Türkmen kurumlarının ortak tavrın şekilleneceği ve gösterileceği yer olmalıdır. Aksi takdirde, bu yapı mevcut yapıların başka bir tezahürü olacaktır.

Türkmenler, onur ve özgürlük mücadelelerinde büyük bir yol ayırmındalar. Şimdiye kadar Türkmen siyaseti adına faaliyet gösteren mevcut kişi, kurum ve kuruluşlar, kendi imkân çerçevesinde Türkmen siyasetini bir yere kadar taşımışlardır. Ancak bu yapıların örgüt yapıları ve zihniyetleri, mevcut imkân ve kadroları ile Türkmenleri siyaset noktasında temsil etmek hususunda devam edemeyecek ve başarılı olamayacak bir haldedir. Türkmenler kendilerini doğru dürüst bir şekilde temsil edilmesini isterken Suriye meselesinin ilgilenenleri de Türkmenler hususunda güçlü bir muhatap aramaktadırlar.

Türkmen siyasi teşkilatlarının genel hataları az çok geniş çevreler tarafından üzerinde ittifak edilmektedir. Türkmenlerin faydasına ve menfaatine bir şey yapılmak isteniyor ise -nitekim yapılmak isteniyor- Türkmenler arasında faaliyet gösteren şahıs ve grupları tek bir çatı altında veya masa etrafında toplanması gerekmektedir. Bu yapı sadece birilerinin keyfine bırakılmayıp partiler, sivil toplum kuruluşları ve bağımsız Türkmen şahsiyetlerini de içine alacak bir şekilde oluşturmalıdır. Türkmenler için faaliyet gösteren hiç bir yapı ve kişi dışarıda bırakılmadan güçlü bir muhatap ve teşkilatla, Türkmenler ve dünya karşısına çıkıldığında, Türkmenlerin istekleri, tepkileri, beklentileri ve hassasiyetleri daha güçlü bir şekilde karşılanacaktır.

Bu gaye ve amaçlar doğrultusunda kurulan Suriye Türkmen Meclisi, kuruluş aşamasında son geldiği noktaya kadar bu gaye ve amaçlardan tamamen yoksun kalmıştır. Kendisine yüklenen hiç bir sorumluluğu yerine getirememiş, kısır döngü ve çekişmeler içerisine girerek Türkmen üst çatısı olmaktan uzaklaşmıştır. Bu gaye ve amaç doğrultusunda aktif bir hale gelmesi ve kendine şekil, düzen verememesi durumunda yeni bir üst çatının kurulması kaçınılmaz olacaktır. Zira Suriye Türkmen Meclisi, Türkmenlerin buluşma çatısı olma yerine dağınık ve kurumsal olmayan

yapısı yüzünden Türkmenlerin dağılma ve ihtilaf etme yeri olmuştur.

35.5. Çok Boyutlu Politika İzlenilmeli

Suriye’de yaşanan krizi, iç savaştan öte, uluslararası müdahale ile uluslararası bir savaş halini almıştır. Dolayısıyla tarafların sayısı da ve bağımlılığı da gün geçtikçe çok fazla ve karmaşık olmuştur. Bu kombinasyon içerisinde Suriye’de yaşanan olay “toplumlar arası iç savaş” tanımına girmektedir. Suriye Türkmenleri, krizin tek bir tarafında yer alarak, diğer tarafları ihmal etmesi, çok büyük bir risktir. Bu tavır ilkesel bir tavır olsa da ne kadar reel ve gerçekçi bir tavır olduğu sorusu tartışılmalıdır. Nitekim geline nokta başta Esat blokunun olmak üzere tasvip edilmeyen unsurların kazanma ihtimali yükselmiştir. Savaş hallerinde uluslararası siyasette duygusallığın yeri olmadığı gerçekçiliğin daha fazla itibar edilmekte olduğu genel bir kabuldür.

Türkmenlerin geleceklerini duygusal bir gerekçe ile maceraya atmadan tek bir kanala endekslemeleri Türkmen siyasetinin hiç bir şekilde amacı olmamalı, bilakis Türkmen varlığını korumak esas amacı ve gayesi olmalıdır. Suriye meselesinde hiçbir tarafın kaybedeceği ve kazanacağı kesin bir şekilde belli değildir. Bazı kişi ve kuruluşların takıntı ve politikaları, tüm toplum etkilememelidir. Bu gibi karmaşık bir meselede, her tarafla ilişki içerisinde olunmalı ve çok boyutlu bir politika izlenmelidir. Bu toplantılar ve süreçler dışında kalmanın, Türkmenlerin hayrına olduğu düşünülmemektedir. Her yapıya ve gruba uygun ama Türkmen davasına hizmet edecek şekilde ilişkilerin ve yapıların kurulması ve süreçlere dâhil olmaları gerekmektedir. Türkmenler tek tarafta olmamalıdır. Birçok açıdan farklı gruplarla dirsek temasında olmalı ve kanallar açmalıdır.

35.6. Türkmen Meselelerinin Uluslararası Kamuoyuna Taşınmalı

Suriye Türkmenleri, Türkiye ve Türk halkı ile duygusal ilişki içerisinde olduğu için, ilk andan bu yana ilişkilerini bir tek Türkiye üzerinden yürütmüştür. Bu ilişki doğrudur ancak yetersizdir. Zira Suriye meselesi, sadece Türkiye’nin söz dinlettiği

bir mesele değildir. Suriye 1918 yılında Türk askerinin çekilmesi ile birlikte önce İngilizler ve ardından Fransızlar müdahil olmuş, son çeyrekte de Rusya ve İran müdahil olmuştur. Ayrıca Filistin topraklarında kurulan İsrail devletini ve hamisi ABD'yi göz ardı edemeyiz. Arabistan ve Katar'ın ilgisi de olunca Suriye birçok ülkenin ilgilendiği ve söz sahibi olduğu bir bölge haline gelmiştir.

Bu bağlamda Suriye meselesi Suriyelilerin tek başına çözeceği bir mesele olmaktan çıkmış bölgesel ve küresel güçlerin çözeceği bir mesele haline gelmiştir. Türkmen siyasetinin temel hedefi Suriye coğrafyasında Türk varlığını korumak olduğu için, bu bağlamda olaya müdahil olan tüm gruplar nezdinde Türkmen hassasiyeti yaratılması gerekmektedir. Bu ülkelerin söz sahibi olacağı, Suriye'de güçlü bir Türk varlığı yaratmak için Türkmen meselesi sadece Türkiye ile sınırlı kalmamalı ve ilgilenen, destek verecek tüm ülkelere bununla beraber çeşitli uluslararası güçlere gidilip Türkmen meselesi anlatılmalı ve Türkmen kimliğinin farkındalığı yaratılmalıdır. Türkmen meselesi ne kadar çok bilinir ve anlatır ise o kadar kabul göreceği bir gerçektir.

Bu ilgi ve ilişki sadece devlet kademelerinde kalmamalı aynı zaman da halklar ve sivil toplum örgütleri düzeyine de inmeli ve her türlü kültürel, insani ve ekonomik ilişkiler de kurulmalıdır. Dünyada Türkmen hassasiyeti ve kamuoyu yaratıldığı zaman hükümet ve yetkililer, Türkmen varlığını inkâr etmeyip kabul edecek ve Türkmen varlığını gündemlerine ve çalışmalarına dâhil edeceklerdir. Bu kabul ve dâhil edilme, Türkmenler açısından Suriye'nin geleceğinde daha güçlü kabul ve daha güçlü konum olarak yer almaları gibi olumlu bir şekilde yansıyacaktır. Bu bağlamda Türkiye'de olduğu gibi en yakın ve en olabilir ülkeden başlayarak Türkmen irtibat ofisleri açılmalı, yayınlar yapılmalı, devlet kademeleri ile irtibatlar kurulmalı ve ilişkiler tesis edilmelidir. Sivil toplum kuruluşlarına ve insan hakları örgütlerine Türkmen içerikli mektuplar yazılmalıdır. Bu örgütler ile gösteriler düzenlenmeli, sempozyum, seminer gibi birçok ortak kültürel ve bilimsel çalışma yapılmalıdır.

35.7. Türkmen Bölgesi Oluşturulmalı

Suriye’de savaş devam ediyor olsa da sonuç itibarıyla tüm taraflar bir gün yorulacak ve herkes kendi sahasına çekilecektir. Yorgunluk ve bitkinlikten dolayı birçok taraf masaya oturmaya mecbur kalacaktır. Suriye’nin şekilleneceği masada Türkmenlerin aradıklarını bulabilmeleri için güçlü diplomatik ilişkiler ve deneyim, ekonomi, teşkilat ve askeri destek ile bulunmaları gerekmektedir. Ayrıca masa başına güçlü bir şekilde oturulduğunda, Türkmenlerin kabulü ve gücü, sahadaki askeri ve teşkilat gücüne bağlı olacaktır. Bu güç sadece asker sayısı ile değil aynı zamanda kontrol ettiği bölge alanı ile de ilişkili olacaktır.

Türkmenlerin Suriye’de savaş öncesi nüfus yoğunluğu oluşturdukları bölgeler vardır. Ancak savaş sonrası bazı bölgeler elden çıkmasıyla bu yoğunluk kaybolmuştur. Savaşın şiddetinin artması ve terör örgütlerinin Türkmen bölgelerini işgal etmesi üzerine Türkmen nüfusunda da kaymalar ve azalmalar olmuştur. Türkmen unsur Türkmen bölgelerini boşalttığı için, bölge üzerinde etki oluşturma ve kontrolü elde tutma durumu da kısmen ortadan kalkmıştır. Türkmenlerin siyasi faaliyetleri yapabilmek ve kendilerini iyi bir şekilde sunabilmek için Türkmen alanları oluşturmaları gerekmektedir. Bu öneriyi, taraflara başta Türkiye olmak üzere kabul ettirmek ve hayata geçirmek için güçlü bir destek sağlamak gerekmektedir. Bu öneriye, nüfus, alan, Türkiye’ye yakınlık gibi niteliklerinden dolayı Halep ve Bayır Bucak bölgeleri en uygun iki bölgelerdir. Bu bölgelere diğer bölgelerden göç etmiş Türkmenleri de katarak güçlü bir Türkmen bölgesi oluşturma imkânı oluşacaktır.

Bu bölgeler sayesinde Türkmen davasına ihtiyaç duyulan insan, para ve silah tedarik edileceği gibi bölge üzerinde planlanan düşman devletçikler, örgütlerin konuşlanmasını engelleyecektir. Türkiye’ye daha çok bağlı ve Türkiye’nin daha fazla söz sahibi olması sağlanacaktır. Nitekim Suriye’de işler Suriye’nin güçler arasında paylaşımına ve etnik, dini ve mezhepsel esasa dayalı federatif bir devlete doğru gitmesi durumunda Türkiye’nin elinde Türkmen kartı olacak ve bölgenin şekillenmesinde güç ve söz sahibi olacaktır. Bölge üzerinde hâkim ve söz sahibi olmanın en kısa ve kolay yolu, Türkmen gücü ve bölgesi oluşturmaktan geçmektedir. Bu gücü oluşturma en öncelikli eylemi Türkmenlerin hâkim olduğu ve yönettiği bir bölgenin oluşturulması gelmektedir. Bu bağlamda Fırat Kalkanı Hareketi ile

oluşturulan bölge tarihi bir fırsat teşkil etmektedir. Bu bölgenin bir Türkmen bölgesi olması durumunda Türkmenler için büyük bir avantaj sağlayacaktır.

35.8. Türkmen Ülküsü Oluşturulmalı

Yüz yıl önce Türk devleti idaresinden koparılan Suriye coğrafyası ve Türkmen halkı, zalim ve diktatör rejimlerin merhametine bırakılmıştır. Yeni düzenin hâkimi olan Esat, başta Türkmenler olmak üzere tüm Suriye halkının dünyasından vatan, toprak, bayrak, millet, Allah, ezan sevgisini çıkarmış ve sadece kendi sevgisini yerleştirmeye kalkışmıştır. Esat, Suriye insanın dünyasından değerleri çıkarmayı başardı ancak yerine koymak istediği şey tek adam sevgisi olduğu için insanların değer ve inanç dünyasında paradokslar yaratmıştır. Dolayısıyla değerlerin yerine başka bir şey konulmadığı için, insanlarda bazı kutsal değerlere karşı hassasiyeti zamanla zayıflamıştır. Esat, Türkmenler başta olmak üzere Suriye halkının birçok değere karşı sinir uçlarının almasından dolayı milli ve dini değerlere karşı duyarsız kalmalarına sebep olmuştur.

Türkmen melesi büyük bir mesele olduğu için inançsız ve ülküsüz insanlarla yürümeyecektir. Güçlü bir dava için değerleri olan ve bu değerlere saygılı olan insan gücüne ihtiyaç vardır. Zira ülküsüz, inançsız, idealsiz dava adamlarının maddi çıkar ya da sosyal itibardan öte bir ihtiyaç ya da kaygıdan dolayı bu davaya dâhil olmuşlardır. Bu ihtiyaç ve kaygının dışında maddi ve makam beklentileri için davaya dâhil olanlardan hizmet etmesini, bedel ödemesini, fedakârlık yapmasını beklemek biraz zayıf bir ihtimaldir. Dolayısıyla Türkmen halkını davaya dahil etmek, güçlü bir Türkmen teşkilatı oluşturmak, güçlü bir Türkmen ekonomisi için Türkmen halkı nezdinde bir ülkü, ideal, kıvılcık, vizyon, heyecan, bilinç yaratılmalıdır.

35.9. Ekonomik Kaynak Bulunmalı veya Oluşturulmalı

Güçlü bir teşkilat, güçlü bir bilinç, güçlü bir askeri, güçlü bir medya gibi güçlü bir ekonomi de davanın yürütülmesi ve başarıya ulaşması için olmazsa olmazlardandır. Türkmen siyaseti geç başladığı gibi fakir başlamıştır. Türkmen siyasi

kurumlarının en belirgin iç sorunlarının başında finansal sorunlar gelmektedir. Türkmen siyasi kurumları, Türkmen çalışmalarını finansa edemediği gibi kendi kendini de finansa edemediği için birçok tüzel sorunlar yaşamıştır. Parasal ve ekonomik sorunlar yüzünden bazı Türkmen kurumları yola devam edememiş ve kapanmak zorunda kalmıştır.

Türkmen siyaseti oluşturulmuş ve kendi çapından bir takım başarılar elde etmiştir ancak bu davanın kalıcı hale getirilmesi ve çalışmalarını sürdürebilmesi ve güçlenmesi için güçlü bir ekonomini ve para kaynağının bulunması ya da oluşturulması gerekmektedir. Çünkü ekonomik bir güç olmadan dava ne yürüyebilecek ne de güçlenebilecektir. Zira parasız dava ancak mevcut hâli kadar devam edebilir. Bu mevcut hâl ise Türkmenler için ne bir güçlü teşkilat oluşturur ne de geleceğe dair bir kazanım ya da hak elde edecek kurumu oluşturabilir.

35.10. Uluslararası Semboller Oluşturulmalı

Türkmen davasının bilinmesi kadar, Türkmenlere dair figür ve simgelerin de yaratılması ve tanıtılması önemlidir. Türkmenlerin yerel, bölgesel ve uluslararası bir siyasi, askeri, kültürel, toplumsal, sanatsal, bilimsel Türkmen figürleri ve sembolleri oluşturulmalıdır. Türkmen siyasetinde, Türkmen varlığı esastır ancak bu varlığı anlatmanın ve kabul ettirmenin yolu, hayatın tüm mekanizmalarını ve öğelerinin kullanmaktan geçmektedir. Hiç bir varlık ya da dava kendiliğinden veya durduğu yerde taraftar ve destek bulmuş değildir.

Türkmen davasının ve meselesinin başta Türkiye olmak üzere Türk dünyasında, Arap dünyasında ve uluslararası camiada tanınması ve kabul görmesi için uluslararası simgelerin ve figürlerin yaratılması gerekmektedir. Örneğin Irak Türkmenlerinde Kerkük olduğu gibi bir Halep ya da Türkmen Dağı hassasiyeti yaratılabilir. Başka bir çalışma ise lider oluşturulmasında ve tanıtılması yapılabilir. Örneğin Mustafa Abdül Cemil Kırımlı Oğlu ve Rabia Kadir gibi uluslararası dava adamları figürleri oluşturulabilir. Türkmenler işaret edecek ve Türkmenleri hatırlatacak her türlü nesneyi değerli kılıp Türkmenlere mal etmek ve bunu dünyaya duyurmak gibi çalışmalar yapılabilir.

36.Sonuç

Suriye Türkmenlerini Rejim ve Muhalefet ile İlişkileri başlıklı çalışmamızda Türkmenlerin Suriye coğrafyasında güç ve yetki sahibi olan rejimler ve kişiler ile ilişkileri ve tarihsel süreci ele almaya çalıştık. Tarihe karışan bazı rejimler ve kişiler, etki süresini doldurur iken 2011 olayları ile birlikte dinamik bir sürece girildiğine şahitlik etmekteyiz. Türkmenler kendilerini muhalif kanatta saydıkları için genellikle ilişkiler muhalifler ile önem kazanmıştır. Ancak bu ilişki muhalifler ile sadece sınırlı kalmamakla birlikte Suriye bileşenlerinin diğer tarafları ile ilişki içerisine girildiği gibi Türkmenler kendi içerisinde de bir takım ilişkiler kurmuş ve buna bağlı bir takım sorunlar yaşamaktadırlar. Bu ilişkilerin nasıl geliştiği ve hangi sorunlarla karşılaştığını derledik ve bu sorunlara yönelik bir takım çözüm önerileri ile çalışmamızı tamamlama gayret gösterdik. Sonuç kısmında ise başta Türkmenler olmak üzere her bir bileşen için çıkardığımız sonuçları sunmaya çalışacağız.

Suriye muhalefeti, halk hareketini temsil etme başarısını yakalayamadığı gibi güçlü ve yeni bir organizasyon yapısı da kuramamıştır. Halkın ve devrimin önünü açacağına ve halkı hedefe yönelteceğine kendi hedefini kaybetmiş ve ardından hiç bir yörengeye girememiştir. Totaliter ve müstebit bir rejime karşı mücadele veren halkın temsilciliğine soyulmuş ve meşruiyetini halktan alan bir yapı olmasına rağmen iktidarı tek kendi elinde tutmuş ve halk ile herhangi yetki ve kazanım paylaşmamıştır. Çalışmalarını genel geçer kavramlar kullanarak devam eden muhalefet, genellikle suçlama, eleştirme, afaki konuşma, iftira atma ve ihanetle suçlayarak çözüme dair öneriler üretememiş ve ortak vizyon oluşturamamıştır.

Muhalefet siyasi bir merkez ya da çatı kuramadığı için, sahadaki hareketlerin güçlerini ve faaliyetlerini birleştirememiş ve bölgesel veya küresel güçlerin desteğini alamamıştır. Muhalefet, aldığı cüzi destekleri ve yardımları da dar hesaplar yüzünden kendi cemaatlerine ve kendilerinin emrine girme şartı ile vermeleri ve verimsiz kullanmaları yüzünden heba etmiş ve kötü yönetmiştir. Bu sebeplerden dolayı muhalefet kendilerine verilen desteği ve güveni boşa çıkarmıştır. Suriye muhalefeti siyasi söylem geliştirmekte gecikmiş ve geliştirdiği söylem ise yetersiz kaldığı için birçok Suriye dostu ülke ve Suriye üzerinden menfaati olan ülkelerin desteğini

almayı başaramamış ve bilakis zamanla muhalefete destek verilmesine karşı çıkmıştır.

Halk devriminin siyasi temsilcisi olma amacıyla ortaya çıkmış yapılar, siyasi bir yapı gibi çalışmak yerine insani boyuta vurgu yaparak sivil toplum kuruluşu gibi çalışmalar yapmışlardır. Bunu fark eden Suriye dostu ülkeler, Suriye muhalefetine ülke idare etme, proje sunma, planlama ve program yapma ve düzenleme de yetersizliği ve yoksun kaldığı kanısı oluşturmuştur. Muhalefetin devletlerarası ilişki kurmada ve yönetmede kabiliyetsiz olduğu ve zamanla Esat'a alternatif bir yönetimi oluşturamayacağı kanaati hâsıl olmuştur. Muhalefetin düştüğü başka bir hata ise söylemlerinde İran'ın genişlemesinden ve Körfez ülkelerine karşı tehdidinden bahsederek sürekli Körfez ülkelerinden medet umması olmuştur. Daha da ileri giderek kendilerine Körfez ülkelerini savunma gibi izafi bir vazife yüklemişlerdir. Hâlbuki Körfez ülkelerinin farklı düşünce ve hesaplar içerisinde olduğunu tahmin edememişler ve kendilerini anlamsız bir şekilde kullandırmışlardır. Kendilerine ABD, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi sabit ve değişmez dost ve İran, Çin ve Rusya gibi düşman belirlemişler ve tercihlerinde ısrar etmişleridir. Dolayısıyla muhalefet, kendilerine Suriye muhalefeti izlemi vermesinden hızlı bir şekilde uzaklaşmıştır.

Muhalefet hayati bir yanlışlık yaparak kendilerine yüklenen asil vazifeleri yerine başka vazifeler addederek tüm iplerini güvenilir ve samimi olmayan başka ülkelerinin ellerine vermişlerdir. Devrimin ve halk hareketlenmesinin aksine amaç taşıyan ülkelerin müdahalesine sessiz kalmaları ve destek çıkmaları, siyasi muhalefet çalışmalarına darbe vurmuş ve kararlarını ellerinden almalarına neden olmuştur. Ayrıca Suriye muhalefeti farklı fraksiyonlardan oluşmasından ya da aralarındaki ideolojik farklılıklardan dolayı amacı gerçekleştirme ve amaç doğrultusunda birleşme ve ortak mesai harcama yerine kendi aralarındaki siyasi ve ideolojik farklılıklarını ön plana çıkararak kavgayı derinleştirmişlerdir. Bu hal ve tavır, Esat'a karşı mücadeleyi ihmal etmelerine ve zayıflatmalarına neden olmuştur. Zamanla aynı düşünceye ve ideolojiye sahip insanların farklı adlar altında yeni oluşumlar kurması, muhatap bulma noktasında karışık olan kafaları daha da karıştırmıştır. Bu ihtilafların ve kavgaların nedeninin aslında ideolojik olmadığı idari ve vizyon eksikliği yüzünden olduğu anlaşılmıştır. Netice itibari ile siyasi muhalefet

yapı ve söylem olarak iflasın eşiğine gelmiştir.

Muhalefetin düşük performans sergilediği diğer bir mesele ise Cenevre toplantıları olmuştur. Bu toplantılar küresel güçlerin, Suriye meselesini çözmek için uğraştıklarını gösterip ancak bir çözüm üretmedikleri konferanslara dönüşmüştür. Bu konferanslar, BM hamiliğinde ABD ve Rusya, dışişleri bakanlarının organize ettiği konferanslardan ibarettir. Bu konferanslar, Suriye meselesini daha da derinleştirip tarafların ABD ve Rusya'ya daha da bağımlı hâle getirilme amacı taşıdığı ve görüntüsü vermektedir. Zira Suriye'de savaşın uzaması ve muhalefetin yurt dışından gelen yardımların dışında başka bir geliri kalmadığı için ABD'ye bağımlı hâle gelmiştir. Diğer bir tarafta Rusya, Esat'a silah, siyasi, para ve istihbarat desteği sunarak Esat'ı kendine tam bağımlı hale getirmiştir. Suriye'de olaylar başladığı ilk gündem bu yana, Beşşar Esat'ı onur meselesi yaptığı için Putin, her ne pahasına olursa olsun Esat'ı yalnız bırakmayacağını söylemiştir. Suriye meselesinin uluslararası mesele haline getirilmesi ve Rusya'nın destekleri neticesinde Esat'ın kaderi ve geleceği, Putin'in eline geçmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler ve gerçekler ışığında, Suriye sorununun çözümü Suriyelilerin elinden çıkmış ABD ve Rusya'nın eline geçmiştir. Suriyelilerin iç meselesi olan bu kavga, zamanla bölgesel ve küresel güçlerin kontrolüne girmiştir.

Muhalefet açısından Cenevre ve toplantıları, siyasi bir kıyım yerine dönüşmüştür. Nitekim Dünya kamuoyu ve uluslararası örgütler Cenevre'de, Suriye halkını ve muhalefetinin beklentilerinin hiç birisini bugüne kadar karşılamış değildir. Sürekli muhalefeti, Esat ile tehdit ederek olayların bu noktaya gelmesine sebep olmuşlardır. Suriye halkı, gösterilere çıktığı andan itibaren saygı ve itibar istemenin yanında siyasi ve ekonomik reformlar da istemişlerdi. Ancak Esat, bu talepleri kanlı bir şekilde karşılık vermesi üzerine Arap dünyasında esen devrim rüzgârı Suriye halkını olumsuz etkilemiş ve kanlı müdahaleyle baskıya dönüşmüştür. Dünya kamuoyunun Esat katliamları ve baskıları karşısında sessiz kalması üzerine şiddetin dozunu artırmış ve çözümü askeri yolla aramaya ağırlık vermiştir. Dünya ve bölgesel ülkelerin, Esat'a sözlü olarak şiddete dur demeleri fayda etmek yerine sessiz kalışlarından ve cılız tepiklerinden cesaret alan Esat, siyasi içerikli Cenevre toplantılarını katliamlarının üzerini örtmek için kılıf olarak kullanmıştır.

Gösterilerde dile gelen talepler, özgürlük, demokrasi ve ekonomik refah talepleri, şiddet ve ateş ile karşılık verilmesi üzerine talepler, rejim değişikliği ve Esat'ın yargılanması talebine dönüşmüştür. Ülke geneline yayılan gösterilerde her geçen gün kayıplar artması üzerine mesele uluslararası kamuoyunun gündemine taşınmıştır. İlk temaslarda Suriye'deki kanın dinmesinde faydası olsa da gerekli yaptırımların yapılmaması ve gerekli adımların atılmaması, ülkenin tekrar şiddet sarmalına dönmesine neden olmuştur. Suriye halkı dünya kamuoyunun yetersiz kalması üzerine kendi yöntemleri ile çözüm aramaya ve amacını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Sivil gösterileri korumak üzere ortaya çıkan silahlı küçük çaplı yapılar zamanla geniş çaplı yapılar halini alan Özgür Suriye Ordusu, Suriye halkının umudu olmuştur. Ancak bu beklenti zamanla boşa çıkmış, düzensiz ve komutasız bir yapı olarak kalan ÖSO, Esat'a karşı silahlı mücadelede yetersiz kalmıştır.

Rejime insan ve savaşçı eksliğini kapatan Hizbullah ve Şii silahlı grupları, Suriye'deki savaşa katılarak Suriye meselesini onur ve özgürlük mücadelesi olmaktan çıkarmış, mezhep savaşına ve dünyanın karanlık hesaplarının görüldüğü mesele haline getirmişlerdir. Yurtdışından gelen para ve silaha güvenerek anlaşmaya yanaşmayan her iki taraf da zamanla kendi hedeflerini gerçekleştirmekten çıkmış destek veren taraflarını amacını gerçekleştirmeye çalışan güçlere dönüşmüşlerdir. Her iki güç de Suriye halkının çıkarlarını düşünmekten uzak, kendilerini destekleyen güçlerin çıkarlarını ön plana çıkarmaya başlamışlardır. Bugün gelinen noktada Cenevre toplantıları, Suriye halkının isteklerinin konuşulduğu ya da tartışıldığı bir yer olmaktan ziyade küresel güçlerin çıkarlarının konuşulduğu ve pazarlıklarının yapıldığı yer haline gelmiştir

Suriye olayları askeri yollarla bitmeyecek olup sorunun nihai çözümü, siyasi yollarla masada olacağı kesindir. Suriye meselesi, Suriyelilerin çözeceği bir mesele olmaktan çıkmış, iki küresel tarafın kendi aralarında anlaşmaları neticesinde çözülecek bir mesele haline gelmiştir. Görüldüğü kadarıyla bu iki devlet kendi aralarında anlaştığı durumda Suriye meselesi çözülecektir. Muhtemel bir anlaşmanın boyutları tam netleşmiş olmasa da az çok çerçevesi belli olmaya başlamıştır. Bu anlaşmalar ana teması, Esat'ın kalması, savaşın durdurulması, toplumsal barışın tesis edilmesi, alt yapının imar edilmesi ve muhalefetin can güvenliği, BM Güvenlik Konseyinin güvencesi altına alınarak genel af çıkarılması etrafında toplanabilir.

Son asırda bu coğrafyadaki Türk idaresi büyük bir mücadele ve direnişten sonra ittifak yapan emperyal güçlere karşı yenik düştüğü kabul edilerek Türk hâkimiyeti bu bölgelerde sona erdirilmiştir. Bu hâkimiyet sonlandırılması ile birlikte yalnızca bölgede değil tüm dünyada bir zulüm düzeni kurulması ve bu düzenden Ortadoğu'da yaşayan Türkmenler de nasibini almasının yolunu açmıştır. Son yüzyılda Türk hâkimiyeti 1918 tarihinde bittikten sonra, Türkmenler için zulüm ve baskı süreci başlamıştır. Sırasıyla bölge Batılı sömürgeci güçlerin, peşinden de kendi uzantılarını başa getirerek bölge üzerinde sömürgelerini devam ettirmişlerdir. Baskı ve zulüm gören halkların dikkatlerinin ve ilgilerinin geçim ve iç kavgalara çekmek suretiyle bölgede kurmuş oldukları sömürge düzenlerini devam ettirmişlerdir.

Bölge çok sorunlu ve sürekli sorun yaratacak bir şekilde küçük parçalara bölünmüş ve taksim edilmiştir. Nitekim Türkmenler de belirli amaçlar doğrultusunda değişik yerlere dağıtılmalarından dolayı, yaşadıkları bölgelerin içerisinde dağınık kalmaların ve yeni çizilen siyasi sınırlar içerisinde bile bölge arası dağınık kalmışlar ve birbirinden koparılmışlardır. Dolayısıyla kendi sorunları ile birlikte bölge haklarının sorunları da Türkmenleri etkiler ve bağlar olmuştur. Sömürge ile birlikte bölgede kurulan manda ve kukla yönetimlerin temel tezleri, coğrafyamızın geri kalmışlığı, cahilliği, fakirliği ve zayıflığı Türk yönetimine ve dolayısıyla Türklere fatura edilmiştir. Bundan dolayıdır ki Türkmenler Türk devletlerinin bakiyesi ve devamı olarak telakki edildiği için zamanla Türkmen düşmanlığına dönüşmüştür. Böylece Türkmen tarihinde 20. asır karanlık bir asır olarak sayılmaktadır. Türk Devletlerinin yeterince destek vermemesi ve yeni rejimlerin düşmanlığı yanında hiç bir alt yapısı olmayan Türkmenlerin yeni düzende kolay kurban olmalarına neden olmuştur.

Suriye coğrafyası ve bölgesinde yaşayan bütün milletler ve gruplar, 21. yüzyılda insanlığın en büyük dramını yaşamakta olduğu gibi siyasi mücadele de en kirli oyunlara ve projelere sahne aldığı yer olmuştur. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Suriye'de en mağdur ve halinden bihaber olunan millet, yine Türkmenlerdir. Türkmenler ağlamasını ya da sızlamasını beceremedikleri gibi bunu bir zayıflık olarak gördüklerinden yaşadıkları mezalimi başta Türkiye olmak üzere dünya kamuoyuna duyuramamışlardır. Bu bilgilendirmeyi ve anlatımı yapamadığı için Türkmenler, acımasız sistemde unutulmaya ve yalnız kalmaya yüz tutmuştur. Bu sıkıntılı durum

kendini, en fazla Suriye muhalefeti ve Türk halkı nezdinde ve siyasetinde göstermiştir. Nitekim Türkmenler, Suriye meselesinin doğal bir parçası olması ve Türk halkı ile soydaşlık bağlarının olması hasebiyle Türk halkına ve devletine karşı beklentileri hayli fazla olmuştur. Türkmenler kendi imkânları ile bir şeyler yapmaya kalkışmışlar ancak dünya düzenine karşı koyacak ya da değiştirecek hiç bir güce ve mekanizmaya sahip olmadıkları için daha da dağılmış, zayıflamış, güçsüzleşmiş ve fakirleşmişlerdir.

Suriye coğrafyası, bin yıllık Türk yurdu olduğu gibi Türkmenlerin Suriye coğrafyasına kısa bir süre önce yerleşmiş olmadıkları bilakis bölgenin asli unsuru oldukları, tarihi belgeler ile görülmektedir. Bu belgeler Suriye coğrafyasına hayat veren, medeniyet merkezleri olan başta Halep ve Humus gibi Suriye'nin en büyük şehirlerini kuran Türkmenler olduğu göstermektedir. Başta Suriye olmak üzere Ortadoğu coğrafyasını ekonomik, ilmi, sosyal, askeri ve edebi olarak kalkındıran Türkmenler, bu gün itibari ile hak etmedikleri bir noktaya gelmişlerdir. Bu noktaya gelmelerinde, Suriye Türkmenlerinin kendilerinden kaynaklı sebepler olduğu kadar bölgesel ve küresel güçlerden kaynaklanan meseleler de bulunmaktadır. Bu denli zorlu süreçten geçen Suriye Türkmenleri, kritik ve sancılı bir viraja girmiş olmakta olup bir çok sorun yanında fırsat ile de karşı karşıyalardır. Önemli olan bu süreçte içerisine düşülmüş olan hal ve sorunları iyi bir şekilde tespit edip çözüme dair tezler ve görüşler realistlik ve gerçekçi gerekçeler ile tahlil edilmeli ve çözüm önerileri sunulmalıdır.

Suriye'de Türkmen siyasetinin başarısı tartışmalı olsa da 2011 yılındaki halk isyanı ile birlikte ortaya çıkmış ve siyaset literatürüne bu olayla birlikte girmiş olduğu kanaatindeyiz. Her ne kadar böyle bir olgudan bahsedilmese de ve bu husustan haberi olmayan birçok Türkmen bulunsa da, yapılan literatür araştırmasında böyle bir çalışmaya rast gelmediğimiz için bu iddiada bulunmaktayız. Zamanla bu olgu Türkmen insanının aklında ve hayatında daha çok yer işgal edeceği gibi Ortadoğu coğrafyasında önemli bir mesele olan Türkmenler hakkında bulunan bir mesele üzerinde akademik çalışmalar ve araştırmalar yapılarak gündemimizde kalmalıdır.

KAYNAKÇA

Abdullah, M. (2011). *أحداث المسلم بين الإخوان* Arap Devrimlerinde Medyanın Rolü. *Lübnan Üniversitesi*.

Abdülhalim, M. (1984). *Müslüman Kardeşler: Tarih Yapan Olaylar* أحداث المسلم بين الإخوان. *İskenderiye: ihwanwiki*.

Ağa, A. (2012, 3 21). *Türkmen Demokratik Hareketi*. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.

Akdemir, S. (2000). *Suriye'deki Etnik ve Dini Yapının Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü*. *Avrasya Dosyası*, 6 (1).

Akkuş, T. (1999). *Mustafa Kemal'in 1917-1918 Yıllarında Suriye ve Filistin Cephesinde Faaliyetleri*. *Uludağ Üniversitesi*.

Akşin, A. (1991). *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*. Ankara, Türkiye: Türk Tarih Kurumu.

Allawi, A. A. (2016). (H. Abacı, Trans.) *İş Bankası Kültür Yayınları*.

Alo, S. (2014, 2 3). *Türkmen Yüksek Heyeti*. (T. S. Cevizci, Interviewer) Gaziantep.

Annan, K. (2012, 8 2). Retrieved from <https://www.un.org/apps/news/infocus/Syria/press.asp?sID=41>

Arber, E. (2012, 12 15). *Suriye Türkmen Platformu*. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.

Arslan, E. Ş. (2014). *Şehit Suriye*. (M. R. Gündüz, Trans.) İstanbul, Türkiye: Yarın Yayınları.

Assad, R. A. (2012). *SYRIA AND THE ARAB SPRING: The Middle East on the Verge of War*. *India International Centre Quarterly*, 39 (1).

Atacan, B. (2012, 8 5). *Türkmen Siyaseti*. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.

Aydın, A. (1992). *Kürtler, PKK ve A. Öcalan*. Ankara: Kiyap Yayın Dağıtım Pazarlama.

Aydın, A. (1993). *Üçgendeki Tezgâh (PKK)*. Ankara: Kiyap Yayın Dağıtım Pazarlama.

Baas Partisi. (n.d.). Retrieved from <http://www.baath-party.org/index.php?lang=ar>

Balanche, F. (2015). *Ethnic Cleansing Threatens Syria's Unity*. The Washington Institute. The Washington Institute.

Barak, B. (2017, 9 3). Hama Humus Bölgesinde Yaşayan Türkmenler. (T. S. Cevizci, Interviewer) Malatya, Türkiye.

Bardakçı, M. A. (2013, 11 24). Cenevre Toplantılarına Türkmenlerin Davet Edilmesi. (T. S. Cevizci, Interviewer)

Baş, A. (2012). 1957 Suriye Krizi Ve Türkiye. *History Studies* , 4 (1).

Bermo, M. (2014, 9 4). Kurtubu Grubu Hakkında. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.

Bezi, N. A. (1996). *Suriye Sira İstiktap 1917-1973* (دراسة: الصراع السورية، ١٩١٧-١٩٧٣). Dar Ibn-i Arabi.

BM Basın. (2014, 7 10). Retrieved from <https://www.un.org/press/en/2014/sga1480.doc.htm>

Bostancı, M. (2013). Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Paktı. *Akademik Bakış* , 7 (13).

Bozan, G. (2008, 2 4). Suriye'de Yatırım. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.

Bozolğan, E. (2016, 11 21). Türkmen Siyasetinde Son Durum. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.

Brahimi, L. (2014, 5 13). Retrieved from <http://www.un.org/apps/news/infocus/Syria/press.asp?sID=45>

Cahen, C. (1994). *Osmanlıdan Önce Anadolu'da Türkler*. (Y. Moran, Trans.) İstanbul: E Yayınları.

Carnegie Middle East Center. (2012). *The Kurdish Democratic Union Party*. The Carnegie Middle East Center, Beirut.

Central Bureau Of Statistics. (2004). Retrieved from <http://www.cbssyr.sy/index-EN.htm>

Ceren, Ö. (2016, 2 13). Cemil Esat'ın Türkmenlere Baskısı ve Bayır Bucak Türkmenleri. (T. S. Cevizci, Interviewer) Yayladağ, Hatay, Türkiye.

Cevizci, A. H. (2008, 6 25). Türkmenler Baas İlişkileri. (T. S. Cevizci, Interviewer) Halep, Suriye.

Cik, A. (2016, 6 5). Bayır Bucak Türkmenleri. (T. S. Cevizci, Interviewer)

Cleveland, W. L., & Bunton, M. (2009). *A History of the Modern Middle East*. (4, Ed.) Philadelphia,: Westview Press.

Cuma, M. V. (2014, 3 1). Türkmen Milli Hareket Partisi. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.

Çakar, E. (2002). *XVI. Yüzyılda Suriye'de Yaşayan Salur ve Çoğun Türkmenleri*. Elazığ: Fırat Üniversitesi.

- Çitlioğlu, E. (1998). *Yedekteki Taşeron Asala*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Dağ, A. (2010). *Halep Türkmenleri*. İstanbul : Marmara Üniversitesi.
- Dağ, A. E. (2015). *Ortadoğu Çatışmaları* . İstanbul: İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Dede, E. (2016, 12 12). Rakka Türkmenleri ve Türkmen Kitleleri. (T. S. Cevizci, Interviewer)
- Dışişleri Bakanlığı. (2006). *2006 yılı kültürel etkinlikler raporu*. Dışişleri Bakanlığı.
- Dikici, M. (1998). *Anadolu'da Türkler, Anadolu'ya Türk Göçleri*. İstanbul: Burak Yayınevi.
- El-Şammari, C. (2012). *Siraa Ala Elsulta fi Suriye* صراع السلطة على الصراع . Bağdat: Muntasiriye Üniversitesi.
- Enginsoy, Ü. (2003). Sıra Suriye'de Mi? . *Ulusal Strateji* (35).
- Erdoğan, H. (2016, 5 6). Cerablus Bölgesinde Türkçe Düğün. Ankara, Türkiye.
- Erken, A. (2015). LİBYA Kabile Düzeni Enkazında İstikrar Arayışı. In A. E. Dağ, *ORTADOĞU ÇATIŞMALARI*. İstanbul, Türkiye: İHH.
- Eroğlu, C., & Babuçoğlu, M. (2007). *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*. Ankara: GLOBAL STRATEJİ ENSTİTÜSÜ.
- Erol, M. (2012). *Halep Türkmenleri*. İzmir: Grafiker Yayınları.
- Ertuğrul, D. (2012). Türkiye Dış Politikası İçin Bir Test: Suriye Krizi. *Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdeler Vakfı (TESEV)* .
- Esed, H. E. (1981). *Karşılaştırılmalı Halep Ansiklopedisi* (المقارنة حلب موسوعة). Halep, Suriye: Halep Üniversitesi.
- FARAS. (2016). *Suriye'ye Rusya Müdahelsi Işığında Üç Senaryo*. Future for Advanced Research and Studies (FARAS). Abu DAbi: Future for Advanced Research and Studies (FARAS).
- Fromkin, D. (1994). *Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?* İstanbul: Sabah Kitapları.
- Galvani, J. (1974). *Syria And The Baath Party*. Merip Reports. Middle East Research And Information Project.
- Gaytancıoğlu, K. (2008). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye - Suriye İlişkilerinin Ortadoğu Politikasına Etkisi*. Trakya Üniversitesi.
- Gökoğlu, N. (2002). *Hatay'ın Anavatana Katılmasının Ardından Suriye'de Kalan Bayır Bucak Türkleri ve İlhak Sürecine Katkıları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Gresh, A. (1998). Turkish-Israeli-Syrian Relations And Their Impact On The Middle East. *Middle East Journal* , 52 (2).

- Gümüşoğlu, F. (2013). *Suriye'de Muhalif Olmak*. İstanbul, Türkiye: Mana Yayınları.
- Gündüz , T. (2007). *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri: Bozulus Türkmenleri, 1540-1640*. Ankara: Yeditepe Yayınevi.
- Güzel, H. C. (2014). Ortadoğu'da Türkmen Varlığı. In H. H. Firuze Yağmur, *ORTADOĞU Türkmenleri Sempozyumu*. Ankara, Türkiye: ORSAM.
- Haddad, B. (1999). *One Step Forward*. Retrieved from <http://www.merip.org/mer/mer213/change-stasis-syria-0>
- Haddad, B. (2005). *Syria's Curious Dilemma*. Middle East Research and Information Project, Middle East Report.
- Hafız, S. (2013, 3 30). Suriye Türkmen Meclisi. (T. S. Cevizci, Interviewer) Ankara, Türkiye.
- Hamed, H. M. (2011, 5 30). Türkmen Derneği. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.
- Hammudeh, H. A. (1985). *Müslüman Kardeşler ve Özgür Subaylar Hareketi Sırları*. Kahira, Mısır: Zahraa .
- Harirî, M. (1995). *Basil Esat'ın Hayatı, Doktora Tezi*. Şam, Suriye: Şam Üniversitesi.
- Hasan, Z. (2012, 12 30). Suriye Muhalefetine Kuruluşu. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.
- Hicap, R. (2016, 12 20). Retrieved from <http://www.riadhijab.com/news/116/6/----->
- HNC. (2016, 9). جنديف بـيان وفق الـسياسي لـلحل الـتدفيضي الإطار (2012). (R. Hicab, Ed.) Retrieved from <http://www.riadhijab.com/userfiles/الهيئة%20العلمية%20للمفاوضات%20-%20عربي.pdf>
- Hocaoglu, H. (2013, 6 9). Suriye Muhalefetine Teşekkülü. (T. S. Cevzci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.
- Hourani, A. (1997). *Arap Halkları Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ICG. (2004). *Syria Under Bashar (II): Domestic Policy Challenges*. INTERNATIONAL CRİSES GROUP, Middle East Report. Amman/Brussels: ICG.
- Jenkins, B. M. (2014). *RAND*. Santa Monica: The RAND Corporation.
- Jones, P. (2012). The Arab Spring: Opportunities and implications. *International Journal* , 67 (2).
- Kafalı, M. (1973). Suriye Türkleri. *Töre Dergisi* (21,22).
- Kalafat, Y. (1995). *Karşılaştırmalı Bayır Bucak Türkmen Halk İnancıları* . Ankara: Bayır Bucak Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.

- Karaali, R. (2004, 6 2). Bayrı Bucak Dernekleri. (T. S. Cevizci, Interviewer) Ankara, Türkiye.
- Karpat, K. (2009). *Osmanlıdan Günümüze Elitler ve Din*. İstanbul: TİMAŞ.
- Kasım, İ. (2015, 5 3). Suriye Türkmenlerinin Baas ve Nasır Döneminde Maruz Kaldıkları Muamle . (T. S. Cevizci, Interviewer) Gaziantep, Türkiye.
- Kaya, Z. (1987). *Suriye'de Türk Varlığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Keskin, H., & Karakoç, E. (2001). Türkiye'de Bölücü Terör: PKK Örgütü'nün İncelenmesi., *Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu*. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Khatip, S. (1991). *(Akidatül Baas; El Hülem ve El Demar) الدمار و الدلم البعث عقيدة*. Kahire, Mısır: Darul Sahva.
- Khoury, P. S. (1982). The Tribal Shaykh, French Tribal Policy, And The Nationalist Movement In Syria Between Two World Wars. *Middle Eastern Studies* (18).
- Khoury, P. S. (1987). The Syrian Independence Movement And The Growth Of Economic Nationalism In Damascus. *British Society For Middle Eastern Studies* (14).
- Kılınçkaya, M. D. (2008). *Osmanlı Yönetimindeki Topraklarda Arap Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Suriye* (2 ed.). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kırkıl, E. (1999). *Selçuklu Döneminde Halep*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
- Kirişcioğlu, F. (2013). *Suriye'de İç Savaş Süzerken Suriye Türkmenleri*. 21. yüzyıl. 21. yüzyıl.
- Kocabaş, M. A. (1997). *Türkiye-Suriye Sınırlarının Tespiti ve Tartışmaları (1918-1923)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi .
- Kuş, Ö. (2014). *Suriye Muhalefetine Siyasal Görünümü: Geriye Dönük Bir Analiz*. ORSAM. Ankara: ORSAM.
- Küçükkeleş, M. (2012). *Arap Birliği'nin Suriye Politikası*. SETA. Ankara: SETA.
- Lavrov, S. (2012, 6 30). Retrieved from <http://www.embrussia.ru/node/184>
- Lawrence, T. E. (2015). *Seven Pillars of Wisdom & The Evolution of a Revolt*. e-artnow.
- Lenczowski, G. (1980). *The Middle East In World Affairs* (Vol. 4). London: Cornell University Press.
- Lesch, D. W. (2005). *The New Lion of Damascus*. London: Yale University Press.
- Maan, F. (2014). *Suriye Devrimi; Başlangıcın Hikâyesi*. Omran Stratejik Araştırmalar Merkezi. Gaziantep: Omran Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Maden, T. E. (2012). *Kriz Dönemlerinde Su Politikaları: Türkiye-Suriye*. ORSAM. Ankara: Ortadoğu Analiz.

Mahli, Y. (2016, 9 23). Suriye Muhalefatinin Oluşumu ve Riyad Toplantısı. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.

Malik, E. (2012, 1 22). *alarabiya*. Retrieved from <http://www.alarabiya.net/articles/2012/01/23/190102.html>

Mansfield, P. (1975). *Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası*. İstanbul: Sander Yayınları.

Masrers, B., Goffman, D., & Eldem, E. (2000). *Doğu İle Batı Arasında Osmanlı Kenti Halep, İzmir ve İstanbul*. (S. Yalçın, Trans.) İstanbul: Tarih Vakfı; Yurt Yayınları.

Melek, A. (1966). *Hatay Nasıl Kurtuldu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Metli, E. (2000). *Türkiye Suriye İlişkilerinin Tarihi Gelişimi Ve İki Ülkenin Milli Menfaatleri ve Hedefleri*. Ankara.

Miller, J. L. (1977). The Syrian Revolt Of 1925. *International Journal Of Middle East Studies* (8).

Mistura, S. D. (2015, 5 29). İstişare Toplantıları. (T. S. Cevizci, Interviewer) Cenevre, İsviçre.

Muhafad, A. (2012). *Suriye ve Türkiye: Dönüm Noktası mı yoksa Tarihi Zorunluluk mu?* Doha İnstitution, Arab Center for Research and Policy Studies, Doha.

Nakip, M. (2014, 9 6). Suriye Muhalefeti ve De Mistura. (T. S. Cevizci, Interviewer) Ankara, Türkiye.

Nasır, H. İ. (2007). Beşşar Esat, Değişken Dönemlerin İstisna Lideri بشار الأسد يسد السبيل أمام التغييرات زمن في الأسد ثنائياً القائد الأسد حافظ .

Olçay, B. (1998). Fırat ve Dicle'nin Suları İle Suriye ve PKK Terörü. *Cumhuriyetin 75. Yılında Doğu Anadolu'da Güvenlik Ve Huzur Sempozyumu*. Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Omari, S. (1991). *Amysalun End of the Regime*. London: Riad El Reyyis .

Orhan, O. (2013). Suriye Türkmenleri: Siyasal Hareketler ve Askeri Yapılanma. *Ortadoğu Analiz* , 5 (51).

Öztürkmen, A., Orhun, O., & Duman, B. (2011). *Suriye'de Değişimin Ortaya Çıkardığı Toplum: Suriye Türkmenleri*. ORSAM. Ankara: ORSAM.

Petra, A. (2012, 6 3). Türkmenlerin Suriye il ilişkileri. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.

Provence, M. (2009). *The Great Syrian Revolt And The Rise Of Arab Nationalism*. Austin, USA: University Of Texas Press.

Raşıdan, A., & Colani, A. (2006). *Siyasi Gelişmeler Işığında Suriye Krizinin Çözülmesinde Senaryolar*. Middle East Studies Center. Amman: Middle East Studies Center.

Suriye Anayasası. (1973). *Suriye Anayasası*. Şam.

Süleyman, A. F. (2012, 3 21). Türkmenlerin İslam ile ilişkisi. (T. S. Cevizci, Interviewer) Halep, Suriye.

Sümer, F. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanları*. TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI.

Syrian Institute. (2016). *The International Syria Support Group (ISSG)*. THE Syria Institute. THE Syrian Institute.

Syrian Network For Human Rights. (2014). *Shiite Militia Fighter In Syria*. Gaziantep: Shiite Militia Fighter In Syria.

Şabani, H. (2015, 6 3). Şam ve Golan Türkmenleri. (T. S. Cevizci, Interviewer)

Şandır, M. (2014). Dünden Bugüne Suriye Türkmenleri. In F. Yağmur, & H. Hürmüzlü, *Ortadoğu'da Türkmen Sempozyumu*. Ankara, Türkiye: ORSAM.

Şen, S. (2004). *Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım: Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Şeyh, S. (2012). *Suriye'yi Kaybetmek (Kaybolmaktan Kurtarmak)*. Brookings Doha Center.

Tanenbaum, J. K. (1978). France And The Arab Middle East, 1914- 1920. *American Philosophical Society* (68).

Tayfur, F. (2012, 5 12). Suriye Muhalefeti ve Türkmenler. (T. S. Cevizci, Interviewer) İstanbul, Türkiye.

Tekin, M. (1995). *Arap İsyanı ve Suriye'nin İşgali*. Antakya: Kültür Basım ve Yayımlar Evi Tic. Ltd. Şti. .

Telci, İ. N. (2015). Değişim Girdabında Otoriter Bir Rejim; Mısır, Küçük Ülkenin Büyük Değişim Misyonu; Tunus. In A. E. Dağ (Ed.), *Ortadoğu Çatışmaları*. İstanbul: İHH.

Tıbbi, B. (1998). *Arap Milliyetçiliği*. İstanbul: Yöneliş Kitabevi.

Tlas, G. M. (2005). *Hayatımın Aynası, Hatırat*. Kuveyt, Kuveyt: Ra'yul Am Gazetesi.

Torrey, G. H. (1969). The Ba'th: Ideology and Practice. *Middle East Journal* , 23 (4).

UKK. (2017). Retrieved from <https://syrianncb.wordpress.com/>

Ulutaş, U., & Bölme, S. M. (2012). *Suriyede Aktörelere: Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya*. SETA. İstanbul: SETA.

Umar, Ö. O. (2004). *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1938)* (Vol. 2). Ankara, Türkiye: Atatürk Araştırma Merkezi.

UN. (2012, 6 30). UN. Retrieved from <http://www.un.org/News/dh/infocus/Syria/FinalCommuniqueActionGroupforSyria.pdf>

Ural, M. (2012, 9 7). Suriye'de isyancılara karşı savaşıyan Türkiyeliler. (M. Hamsici, Interviewer) BBC.

Van Dam, N. (2000). *Suriye'de İktidar Mücadelesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Watenpaugh, K. D. (1996). Creating Phantoms: Zaki Al-Arsuzi, The Alexandretta Crisis, And The Formation Of Modern Arab Nationalism İn Syria, . *International Journal Of Middle East Studies* (28).

Winder, R. B. (1962). Syrian Deputies And Cabinet Ministers, 1919-1959, Part II, Middle East Journal, Sayı: 17, No. 1/2 (Kış- Bahar, 1963). Syrian Deputies And Cabinet Ministers, 1919-1959,, Sayı: 16, No. 4 (Güz, 1962). . *Middle East Journal* , 2.

Yavuz, C. (2005). *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri* (Vol. 1). Ankara, Türkiye: ATO.

Yerasimos, S. (1995). *Milliyetler ve Sınırlar (Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu)*. (S. Tekeli, Trans.) İstanbul.

Yıldırım, E. (2015). Ortadoğu'nun Taşrasında Çatışma; Yemen. In A. E. Dağ (Ed.), *Ortadoğu Çatışmaları*. İstanbul: İHH.

Zeki, L. (2015, 4 24). *Suriyeli Ermeniler Ermenistan'da Terkedilmişler*. Retrieved from <http://www.aztagdaily.com/wp-content/uploads/2015/04/AZTAG-Special-ARABIC-April-24-2015CL.pdf>

Zengin, A. (2014, 4 3). Halep Türkmenleri. (T. S. Cevizci, Interviewer)

Ziyade, R. (2007). *Şam Baharı; olaylar, Açılar, Sonlar*. Kahire İnsan Hakları Araştırma Merkezi.